ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Θ' • ΜΑΪΟΣ 1960 • ΤΕΥΧΟΣ 97ον

ΚΩΣΤΑ ΚΑΙΡΟΦΥΛΑ

Ο ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ

Τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1835 τρεῖς Ἀμερικάνοι ξεκινοῦσαν ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο γιὰ νὰ περάσουν ἀπὸ ἐκεῖ στὸ περίφημο Μεσολόγγι, πού εἶχε γίνει γνωστὸ γιὰ τὸν ἡρωϊσμό του κατὰ τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση. Ὁ ἕνας ἀπ' αὐτοὺς ἦταν ὁ Τζὼν Στέφενς, ποὺ περιηγήθηκε σὲ πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐδημοσίευσε δίτομο σύγγραμμα γιὰ τὰς ἐντυπώσεις μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος. Ἀπὸ τὸ σπάνιο καὶ ἐνδιαφέρον βιβλίο θ' ἀποσπάσωμε τὰς ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὸ ἐρειπωμένο Μεσολόγγι.

«Ὁλόκληρη ἡ πόλις, γράφει, ἦταν ἕνας σωρὸς ἐρειπίων ἀπὸ σπήτια γκρεμισμένα καὶ μαυρισμένα ἀπὸ τὸν καπνό. Δὲν ὑπάρχει ξενοδοχεῖο γιὰ νὰ δειπνήσωμε, ἀλλ' ἕνας ἀπὸ τοὺς τελωνειακοὺς ὑπαλλήλους μᾶς ὡδήγησε σ' ἕνα χάνι, γεμάτο ἀπὸ Βαυαροὺς στρατιῶτες, ποὺ ἔπιναν. Ὑπῆρχε κι' ἕνα εἶδος δεύτερου πατώματος, στὸ ὁποῖο μποροῦσε κανεὶς νὰ ἀνεβῇ μὲ μιὰ σκάλα. Δὲν ὑπῆρχε ἐκεῖ κάθισμα, τραπέζι ἢ ἄλλο ἔπιπλο.

»Ὅταν ἐβγήκαμε ἔξω, ἔβρεχε καὶ οἱ δρόμοι ἦσαν γεμάτοι λάσπη. Συναντήσαμε πολλοὺς ἐντόπιους μὲ φυστανέλλες, γιαταγάνια καὶ ντουφέκια. Τέλος συναντήσαμε ἕνα ποὺ ἦταν ντυμένος εὐρωπαϊκὰ καὶ μιλοῦσε λίγα ἰταλικὰ καὶ γαλλικά, καὶ ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τὸ δύσκολο ἔργο νὰ γίνῃ ὁδηγός μας ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ἐρείπια, καὶ νὰ μᾶς ἀφηγηθῇ τὴν αἱματηρὴ πολιορκία, ποὺ κατήντησε τὸν τόπο σαὐτὰ τὰ ἀπαίσια χάλια, γιατί, γιὰ ἕνα καὶ πλέον χρόνο, ὑπὸ ἀπερίγραπτα βάσανα, ἡ γενναία φρουρά του ἀντιστάθηκε στὴ συνδυασμένη πολιορκία Τούρκων καὶ Αἰγυπτίων στρατιωτῶν· καὶ ὅταν πιὰ κάθε ἐλπίδα ἐχάθηκε, ἀποφάσισαν νὰ ἐπιχειρήσουν ἔφοδο γιὰ νὰ ξεφύγουν ἀνάμεσα σὲ πολιορκητὲς ἢ νὰ πεθάνουν.

»Πολλοὶ γέροι καὶ ἄρρωστοι, ἢ λαβωμένοι καὶ γυναῖκες ἀρνήθηκαν νὰ ἀκολουθήσουν στὴν ἔξοδο, προτιμῶντας νὰ κλειστοῦν σ' ἕνα παληὸ μῦλο, μὲ τὴν ἀποφασιστικὴ ἀπόφαση ν' ἀντισταθοῦν· ἕως ὅτου μαζεύτηκαν πολλοὶ Τοῦρκοι, καὶ τότε οἱ Ἕλληνες ἔβαλαν μπαρούτη καὶ ἀνατινάχτηκαν ὅλοι στὸν ἀέρα.

»Ἕνας ἀνάπηρος πολεμιστὴς καθόταν σὲ μιὰ ὑπόνομο, κάτω ἀπὸ τὸ ὀχύρωμα Μπότσαρη, ποὺ ἦταν γεμάτη ἀπὸ τριάντα βαρελάκια μπαρούτη. Ὁ ἐπίσκοπος τοὺς εἶχε μεταδώσει τὴν τελευταία μετάληψη σ' ὅλους, καὶ σ' ἕνα νεῦμα οἱ πολιορκούμενοι ἐπεχείρησαν τὴν ἀπελπιστικὴ ἔξοδο. Μερικὲς γυναῖκες ρίχτηκαν στὴ λιμνοθάλασσα μὲ τὰ παιδιά των καὶ πνίγηκαν, ἐνῶ ὁ ἀνάπηρος στρατιώτης ἔ-

ΙΔΡΥΜΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

βαλε φωτιὰ στή μπαρούτη κι' ἀνατινάχτηκαν ὅλοι στὸν ἀέρα. Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν δέκα τρεῖς ξένοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἕνας μόνος σώθηκε. Ὁ διαπρεπέστερος ἀπ' αὐτοὺς, ἦταν ὁ Μάγερ, νέος Ἕλβετὸς, ὁ ὁποῖος ἦλθε ἐθελοντὴς ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐρωτεύτηκε μιὰν ὡραία Μεσολογγιτοπούλα, ποὺ τὴν παντρεύτηκε, καὶ τὴν ἡμέρα τῆς ἐξόδου, ἐπειδὴ ἡ γυναῖκα του ἦταν ἄρρωστη, αὐτὸς ἔμεινε μαζὺ της κι' ἀνατινάχτηκε κι' αὐτὸς στὸν ἀέρα. Σ' ἕνα γράμμα του, ποὺ ἔγραψε λίγες ἡμέρες πρὸ τοῦ θανάτου του, ἐκθέτει τὴν κατάσταση τῆς ἑλληνικῆς φρουρᾶς, γράφοντας:

»Ἕνα τραῦμα ποὺ ἔλαβα στὸν ὦμο μου, ἐνῶ ἀναμένω τὸ διαβατήριό μου γιὰ τὴν αἰωνιότητα, μὲ προειδοποιεῖ νὰ σᾶς στείλω τὸν τελευταῖο ἀποχαιρετισμό. Καταντήσαμε νὰ τρεφώμεθα μὲ τὰ πλέον ἀηδιαστικὰ ζῶα. Ὑποφέρομε τρομερὰ ἀπὸ πεῖνα καὶ δίψα. Ἡ ἀρρώστεια προστίθεται στὰ πολλὰ δεινά μας. Χίλιοι ὀκτακόσιοι ἀδελφοί μας ἐπέθαναν, περισσότερες ἀπὸ ἑκατὸ χιλιάδες βόμβες καὶ σφαῖρες, ριγμένες ἀπὸ τὸν ἐχθρό, κατάστρεψαν τὰ ὀχυρώματα καὶ τὰ σπήτια μας. Μᾶς βασανίζει τὸ κρῦο, γιατὶ ὑποφέρομε ἀπὸ μεγάλη ἔλλειψη τροφῆς. Ἐν τούτοις, παρὰ τὶς πολλὲς στερήσεις, εἶναι μεγάλο κι' εὐγενικὸ τὸ θέαμα τῆς τόλμης καὶ ἀφοσιώσεως τῆς φρουρᾶς. Σὲ λίγες ἡμέρες τὰ γενναῖα αὐτὰ παληκάρια θὰ ἦναι ἀγγελικὰ πνεύματα, ποὺ θὰ καταγγέλουν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τὴν ἀδιαφορία τῆς χριστιανοσύνης. Ἐξ ὀνόματος τῶν γενναίων μας ἀνδρῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶνε ὁ Νότης Μπότσαρης, σᾶς ἀναγγέλω τὴν ἀπόφαση, μάρτυς μας ὁ Θεός, νὰ ὑπερασπίσωμε σπιθαμὴ πρὸς σπιθαμὴ τὸ ἔδαφος τοῦ Μεσολογγίου καὶ νὰ θαφτοῦμε, ἀδιαφορῶντας κάθε συνθηκολόγηση, κάτω ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως αὐτῆς. Ἡ ἱστορία θὰ μᾶς ἀποδώσῃ δικαιοσύνη. Ἡ τελευταία ὥρα μας ἐγγίζει. Εἶμαι ὑπερήφανος γιατὶ τὸ αἷμα ἑνὸς τέκνου τοῦ Γουλιέλμου Τέλ θ' ἀναμιχθῇ μὲ τὸ αἷμαι τῶν ἡρώων τῆς Ἑλλάδος.»

Ἔπειτα ὁ Ἀμερικανὸς Στέφενς μιλεῖ γιὰ τὸ Μπάϋρον, γράφοντας:

«Ἡ ἐκκλησία ποὺ κηδεύτηκε κατάκειται σ' ἐρείπια. Ἐπιθυμῶντας νὰ ἰδῶ κάτι ποὺ νὰ θυμίζῃ τήν ἐκεῖ παραμονή του, ἀκολούθησα τὸν ὁδηγό μου στὸ σπῆτι ὅπου πέθανε ὁ ἄγγλος βάρδος. Ἦταν ἕνα μεγάλο τετράγωνο πέτρινο οἰκοδόμημα, ὁ ἕνας τοῖχος τοῦ ὁποίου ἔστεκε ὀρθός, μαυρισμένος ἀπὸ καπνό, τὸ δὲ ὑπόλοιπο ἕνας ἄμορφος σωρὸς ἐρειπίων. Μετὰ τὸν θάνατό του, τὸ σπῆτι του μετετράπηκε σὲ νοσοκομεῖο καὶ ἀποθήκη καὶ, ὅταν οἱ τοῦρκοι μπῆκαν στὴν πόλη, ἔβαλαν φωτιὰ στὴν μπαρούτη.

»Προχωρῶντας ἀνάμεσα στὰ ἐρειπωμένα σπήτια, ἐφτάσαμε σ' ἕνα ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρον μέρος. Ἦταν ὁ τάφος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη. Κανένα μαρμάρινο μνημεῖο δὲν ἐσημείωνε τὰ κατορθώματα καὶ τὴ μνήμη του. Λίγες στρογγυλὲς πέτρες ἐσωριάζοντο πάνω στὸ κεφάλι του!»

Ὁ Ἀμερικανὸς συγγραφεὺς ἀφηγεῖται τὰ κατορθώματα τοῦ Σουλιώτη ἥρωα, ὅπως τοῦ τὰ διηγήθηκε ὁ ὁδηγός του. Κάι ἐξακολουθεῖ:

«Ὄχι μακρυὰ ἐπὸ τὸν τάφο τοῦ Μάρκου Μπότσαρι ἦταν μιὰ πυραμίδα ἀπό κρανία ἀνδρῶν, ποὺ σκοτώθηκαν κατὰ τήν ἔξοδο. Ὁ ὁδηγός μας μᾶς εἶπε ὅτι τὰ εἶχαν μαζέψει ἐκεῖ μὲ τὴν πρόθεση νὰ τὰ θάψουν καὶ ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος Ὄθων, μόλις ἐνηλικιώθηκε καὶ ἀνέλαβε τὴν ἐξουσία, ἀποφάσισε νὰ ἐγείρῃ μνημεῖο πάνω σ' αὐτά. Σ' αὐτὸ ὅμως τό μεταξύ, εἶνε στὴ διάθεση κάθε διτβάτη. Τὸ μόνο σχόλιο ποὺ ἔκαμε ὁ ὁδηγός μας ἦταν ἡ ἀκρίβεια τοῦ κτυπήματος τῶν Τούρκων. Γιατί σχεδὸν ὅλα τὰ κρανία ἦσαν κτυπημένα στὸ ἴδιο μέρος, κάτω ἀπὸ τὸ αὐτί.

Ἀλλ' ἡ πιὸ ἐνδιαφέρουσα ἡμέρα τῆς διαμονῆς μας στὸ Μεσολόγγι εἶχε ἔλθει. Γυρίζοντας ἀπό μιὰ περιπλάνηση γύρω ἀπὸ τὰ τείχη, διακρίναμε ἕνα μεγάλο σπῆτι, τό ὁποῖο, μᾶς εἶπε ὁ ὁδηγός μας, ἦταν ἡ κατοικία τοῦ Κώστα, ἀδελ

φοῦ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη. Ἀμέσως ἐνδιαφερθήκαμε· καὶ τὸ ἐνδιαφέρον αὔξησε ὅταν ἐμάθαμε ὅτι, μαζὺ μὲ τὸν Κώστα Μπότσαρη, κατοικοῦσε ἡ χήρα καὶ δυὸ ἀπὸ τὰ παιδιὰ τοῦ Σουλιώτη ἥρωα. Τόση ἦταν ἡπεριέργειά μας, ὥστε παρακαλέσαμε τὸν ὁδηγό μας νά ρωτήση ἂν δὲν θεωροῦσαν ὡς αὐτόκλητη εἰσβολὴ τὴν ἐπιθυμία τριῶν ταξιδιωτῶν Ἀμερικανῶν νὰ ὑποβάλουν τὰ σέβη των στὴ χήρα καὶ στὰ παιδιὰ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.

»Μᾶς ἐκάλεσαν νὰ μποῦμε στὸ σπητικό των καὶ βρεθήκαμε σ' ἕνα μεγάλο δωμάτιο, ὅπου τρεῖς Ἕλληνες ἐκάθονταν σταυροπόδι σ' ἕνα διβάνι, καπνίζοντας μακρὰ τουρκικὰ τσιμπούκια. Σὲ λίγο μπῆκε ὁ ἀδελφός, ἕνας ἄνδρας σχεδὸν πενηντάρης, μετρίου ἀναστήματος, φορῶντας Βαυαρικὴ στολὴ συνταγματάρχου στὴν ὑπηρεσία τοῦ βασιλέως Ὄθωνος. Μὲ τὴ στολὴ Σουλιώτη λεβέντη θὰ παρουσιάζετο καλύτερα ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μάρκου Μπότσαρη καὶ εὐκολότερα θ' ἀναγνώριζα τὸν τολμηρὸ πολεμιστή, ποὺ στὸ πεδίο τοῦ πολέμου, σὲ δύσκολη στιγμή, ἐκρίθηκε δμοφώνως ἀπ' ὅλους νὰ διαδεχθῆ τὸν πεθαμένο ἥρωα. Τώρα, ἡ στενὴ στρατιωτικὴ στολή, κομπωμένη ἕως τὸ λαιμό, τὰ στενὰ πανταλόνια, οἱ μπότες καὶ τὰ κορδόνια, λὲς ὅτι ἐμπόδιζαν τὴν ἐλεύθερη κίνηση τοῦ ὀρεινοῦ πολεμιστῆ.

»Ὁ ὁδηγός μας μᾶς παρουσίασε, ἀφοῦ ἐζήτησε συγγνώμη γιὰ τὴν ἀπρόσκλητη εἰσοδό μας. Ὁ συνταγματάρχης Κώστας Μπότσαρης μᾶς δέχτηκε μὲ μεγάλη εὐγένεια καὶ, ἀφοῦ μᾶς εἶπε νὰ καθήσωμε, διάταξε καφὲ καὶ τσιμπούκια. Καὶ ἐδῶ, τὴν πρώτη στιγμὴ τῆς ἀφίξεώς μας στὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπὸ μιὰ πηγὴ ποὺ μᾶς ἐγέννησε ὑπερηφάνεια, ἐλάβαμε τὴν πρώτη ἀπόδειξη, ποὺ κατόπι μᾶς ἀκολουθοῦσε σὲ κάθε βῆμα, τῆς θερμότητος τῶν αἰσθημάτων τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Ἀμερική. Γιατὶ τὸ πρῶτο σχεδὸν πρᾶγμα ποὺ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μάρκου Μπότσαρη μᾶς εἶπε ἦταν ἡ ἔκφραση εὐγνωμοσύνης του, ὡς Ἕλληνος, γιὰ τὶς ὑπηρεσίες ποὺ προσέφερε ἡ Ἀμερικὴ στὴ χώρα του. Καὶ ἀφοῦ μίλησε γιὰ τὶς προμήθειες ποὺ ἔστελλαν στοὺς πεινασμένους ὁμοεθνεῖς του, μὲ μάτια σπινθηροβόλα καὶ μὲ κατακόκκινα μάγουλα μᾶς διηγήθηκε ὅτι, ὅταν ἡ ἑλληνικὴ ἐπαναστατικὴ σημαία γιὰ πρώτη φορὰ ἔμπαινε στὸ λιμένα τοῦ Ναυπλίου μεταξὺ ἑκατοντάδων πλοίων ὅλων τῶν ἐθνικοτήτων, ἕνας Ἀμερικανὸς πλοίαρχος ἦταν ὁ πρῶτος ποὺ τὴν ἀναγνώρισε καὶ τὴν ἐγαιρέτησε.

Σὲ λίγες στιγμὲς ἡ χήρα τοῦ Μάρκου Μπότσαρη μπῆκε. Συχνὰ ἀπογοητεύτηκα γιὰ ἕνα πρόσωπο, ἀλλ' αὐτὸ δὲν συνέβηκε μὲ τὴν κυρία ποὺ τώρα στεκόταν μπροστά μου. Φαινόταν σὰν χήρα ἥρωα, σὰν μία ἀπό τὶς ἀρχαῖες Ἑλληνίδες μητέρες, ποὺ ἔδιναν τὴν κόμη των γιὰ νὰ φκιάσουν χορδὲς τόξων κι' ἔστελναν μὲ χαρὰ τοὺς ἀγαπημένους των νὰ πολεμήσουν καὶ νὰ χαθοῦν γιὰ τὴν πατρίδα των. Ἴσως αὐτὴ ὡδήγησε τὸ Μάρκο Μπότσαρη στὸ δρόμο τῆς ἀθανασίας. Γιὰ ἕνα πρᾶγμα εἶμαι βέβαιος: ὅτι κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἀτενίση κατὰ πρόσωπο χωρὶς νὰ διακρίνη τὴν ἀρρενωπὴ ρώμη μαζὺ μὲ τὴν ἔντιμη ἐπιφυλακτικότητα. Ἦταν σαράντα περίπου χρόνων, λιγερὴ καὶ μεγαλοπρεπής, καὶ ἦταν μαυροντυμένη, δεῖγμα τῆς χηρείας, μ' ἕνα ἄσπρο μαντῆλι στὸ λυτὸ κεφάλι της, ποὺ τὴν παρουσίαζε σὰν Μαντόνα μὲ τὰ μαῦρα μάτια της καὶ τὴ μαρμάρινη ἐπιδερμίδα της.

»Ὅλοι σηκωθήκαμε μόλις ἐκείνη μπῆκε στὸ δωμάτιο. Καί, μολονότι ἐζοῦσε ἀπομονωμένη καὶ σπανίως ἔβλεπε τὸ πρόσωπο ξένου, ἡ χήρα τοῦ Μάρκου Μπότσαρη δέχτηκε τὰ κομπλιμέντα μας καὶ τ' ἀνταπέδωσε μὲ λιγότερη ἀμηχανία ἀπὸ ἐκείνη ποὺ ἐμεῖς ἐδοκιμάσαμε καὶ ἐδείξαμε. Ἡ δική μου ἀμηχανία μεγάλωσε ὅταν εἶδα σιμὰ στὴ μητέρα τὰ δύο κορίτσια της. Ὅταν ἡ χήρα μᾶς εἶπε ὅτι θὰ μᾶς ἔδειχνε τὰ δύο κορίτσια της, ἐνόμισα ὅτι θὰ ἦσαν δύο παιδόπουλα, ποὺ θὰ μποροῦσα νὰ κρατήσω ἀσφαλῶς στὰ γόνατά μου. Καὶ ξάφνου μοῦ παρουσιάστηκαν δύο δεσποινίδες. Ἡ μεγαλείτερη ἦταν δέκα ἕξη χρόνων, ἕνα πανώρηο κορίτσι, μὲ ὅλα τὰ στοιχεῖα ἑλληνικῆς καλλονῆς. Μελαχροινή, μὲ μαῦρα μαλλιά της,

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

φοροῦσε ἕνα κόκκινο φεσάκι χρυσοκεντημένο. Τὰ μεγάλα μαῦρα μάτια ἐξέφραζαν ἤρεμη μελαγχολία, ἡ ὁποία ὅμως μποροῦσε νὰ ἐξαφθῆ ὥστε νὰ ἐξακοντήσουν φλόγες τρομερώτερες ἀπὸ τὸ σπαθὶ τοῦ πατέρα της.

»Εὐτυχῶς γιὰ ἐμᾶς, μιλοῦσε γαλλικά, ποὺ τῆς τὰ ἔμαθε ἕνας γάλλος μαρκήσιος, ποὺ ὑπηρετοῦσε στὴν Ἑλλάδα, καὶ εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ μάθη ἑλληνικὰ καὶ μπόρεσε νὰ διδάξη. Ἀλλά, νέα σεμνὴ καὶ ἀσυνήθιστη στὴ συναναστροφὴ ξένων, ἡ κόρη ἔδειξε τὴν ἀμηχανία ποὺ εἶνε κοινὴ στὰ κορίτσια ὅταν τολμοῦν νὰ μιλήσουν σὲ ξένη γλῶσσα. Ἔτσι δὲν μποροῦσα νὰ μιλήσω γιὰ κοινὰ θέματα. Τὰ χείλη μου ἦσαν δουλωμένα γιὰ τὸ θέμα ποὺ ἀκριβῶς μᾶς ἔφερε στὸ σπῆτι της. Δὲν μποροῦσα νὰ τῆς ἐξυμνήσω τὶς ἀρετὲς τοῦ ἡρωϊκοῦ πατέρα της.

Ὅταν ὅμως ἐπρόκειτο νὰ φύγωμε, τοὺς εἶπα ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Μάρκου Μπότσαρη ἦταν τόσο συνηθισμένο στὴν Ἀμερικὴ ὅσο καὶ τὸ ὄνομα τῶν ἡρώων τῆς δικῆς μας ἀνεξαρτησίας καὶ ὅτι ἔχει καθαγιασθῆ ἀπὸ τὴν ἔμπνευση ἑνὸς διαπρεποῦς ποιητῆ. Καὶ προσέθεσα ὅτι, ἂν δὲν ἦταν ἀπαράδεκτο, κατὰ τὴν ἐπιστροφή μου στὴν πατρίδα μου, θὰ τοὺς προσέφερα τὸ προαναφερθὲν τιμητικὸ ποίημα γιὰ ἔνδειξη τῶν αἰσθημάτων τῶν Ἀμερικανῶν στὴ μνήμη τοῦ ἥρωος Μάρκου Μπότσαρη. Ἡ προσφοράμου γίνηκε εὐγνωμόνως δεκτή. Καὶ ἀργότερα, ὅταν καβαλίκευα τ' ἄλογό μου γιὰ νὰ φύγω ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, ὁ ὁδηγός μας, ποὺ εἶχε μείνει πίσω, ἦλθε σιμά μου μὲ μιὰ σημείωση τῆς χήρας καὶ τῶν θυγατέρων της, ποὺ μοῦ ὑπενθύμιζε τὴν ὑπόσχεσή μου. Ἔγραψα ἀμέσως σ' ἕνα φίλο μου νὰ μοῦ προμηθεύση τὸ «Μάρκο Μπότσαρη» τοῦ Χάλλεκ καὶ νὰ τὸν στείλη στὸν τραπεζίτη μου στὸ Παρίσι. Ὁ φίλος μου, θέλοντας νὰ αὐξήση τὴν ἀξία του, ἐζήτησε ἀπὸ τὸν Χάλλεκ ἕνα ἀντίγραφο μὲ αὐτόγραφη ἀφιέρωσή του. Ὁ κ. Χάλλεκ, μὲ τὴ χαρακτηριστικὴ μετριοφροσύνη του, ἀπόφυγε νὰ τὸ στείλη, καὶ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴ στὴν πατρίδα μου τοῦ ἀφηγήθηκα τὴν ἱστορία τῆς ἐπισκέψεώς μου καὶ ἐπανέλαβα τὴν ἴδια παράκληση. Ἀπόφυγε καὶ σ' ἐμέ, καθὼς ἔκαμε καὶ στὸ φίλο μου. Τέλος μοῦ ὑποσχέθηκε ἕνα ἀντίτυπα ἀπὸ τὴ νέα ἔκδοση τοῦ ποιήματός του. Καὶ πράγματι, μοῦ ἔδωσε αὐτό, καὶ ἐλπίζω ὅτι τώρα εἶνε στὰ χέρια τῆς χήρας Μπότσαρη καὶ τῶν θυγατέρων τοῦ ἥρωα.

»Δὲν ἀπολογοῦμαι γιατὶ ἔμπασα σ' ἕνα βιβλίο τὴ χήρα καὶ τὰ κορίτσια τοῦ Μάρκου Μπότσαρη. Εἶν' ἀλήθεια ὅτι γίνηκα δεκτὸς σ' ἰδιαίτερη συνάντηση, ἀπροσδόκητη γιὰ ἐμέ ὅσο καὶ γιὰ ἐκεῖνες, καὶ ὅτι ὅλαι οἱ λεπτομέρειες τῆς συνεντεύξεως ἔπρεπε νὰ εἶνε γνωστὲς καὶ νὰ παρουσιαστοῦν μπροστὰ στά μάτια ὅλων τῶν ἀναγνωστῶν. Ἐλπίζω ὅτι δὲν θὰ θεωρηθῆ ὡς παραβίαση τῆς ἱερότητος τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς. Ἀλλ' ὅπως δήποτε δὲν ἀπολογοῦμαι. Ἡ χήρα καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη εἶνε κτῆμα ὁλόκληρου τοῦ κόσμου.»

Μὲ τὰ ὡραῖα ἐνθουσιώδη αὐτὰ λόγια, τελειώνει ὁ Ἀμερικανὸς συγγραφεὺς τὴν ἀφήγηση τῆς ἐπισκέψεώς του στὴ χήρα καὶ τῆς θυγατέρες τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.

»Σχετικῶς μὲ τὸ φιλελληνικὸ ποίημα τοῦ Ἀμερικανοῦ *Xalleck* γιὰ τὸ Μάρκο Μπότσαρη, γνωρίζομε τρεῖς ἑλληνικὲς μεταφράσεις, μία τοῦ Ζακυνθίου Γ. Κανάλε, μία μὲ τὸ στοιχεῖο Ρ. στὸν τόμο ΙΘ' τοῦ περιοδικοῦ «Πανδώρα» (γραμμένη πιθανότατα ἀπὸ τὸ λόγιο Ἀλέξανδρο Ραγκαβῆ) καὶ μία σὲ πεζὸ ἀπὸ τὸ Σοφ. Καλούτση, στὸν τόμο Ζ' τῆς «Πανδώρας». Στὴν αὐτὴ «Πανδώρα» διαβάζουμε τὶς ἀκόλουθες πληροφορίες:

«*Fitz—greene Halleck* γεννηθεὶς εἰς Κοννεκτικούτην τῆς Ἀμερικῆς ἐν ἔτει 1795, ἀποβιώσας δὲ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1867, ὀλίγα μὲν ἔγραψεν, ἀλλὰ διὰ τὸ κάλλος τῆς στιχουργίας καὶ τὸν πλοῦτον τῶν ἰδεῶν ἀντὶ πολλῶν τιμώμενα. Εἷς τῶν κριτικῶν, ὁ Ἐρρ. Τύκερμαν, λέγει περὶ αὐτοῦ, ὅτι εἶνε ἴσως ὁ γνωστότερος καὶ ἀγαπητότερος τῶν Ἀμερικανῶν ποιητῶν. Ὡς τὸ ἐξοχώτερον δὲ αὐτοῦ ἀριστούργημα

θεωρεῖται ἡ εἰς Μάρκον Βότσαρην Ὠδή, ἣν ἔγραψε κατὰ τὸ 1827, ἐπανελθὼν ἐξ ὁδοιπορίας εἰς Εὐρώπην. Οἱ Ἀμερικανοί λέγουσιν αὐτὴν τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον τῆς δόξης του, καὶ δὲν ὑπάρχει κάτοικος τῆς Ἀμερικῆς ἑκατέρου τοῦ φύλου ὁπωσοῦν ἀγωγῆς μετασχών, μὴ ἠξεύρων αὐτὴν ἐκ στήθους, διότι περιέχεται εἰς πάσας τὰς Ἐγκυκλοπαιδείας καὶ διδάσκεται εἰς πάντα τὰ σχολεῖα, φιλολογικὴν φιλοκαλίαν, συγχρόνως δι' εὐτυχῶς καὶ φιλελληνικὰς συμπαθείας ἐμποιοῦσα.»

Δυστυχῶς δὲν μπόρεσα νὰ βρῶ τὸ ἀγγλικὸ πρωτότυπο τῆς «Ὠδῆς εἰς Μάρκον Μπότσαρην», ἀναγκάζομαι νὰ παραθέσω τὴν ἀκόλουθη ἑλληνικὴ μετάφραση τοῦ Σοφ. Ν. Καλούτση, τὴ δημοσιευομένη στὸν ἕβδομο τόμο τοῦ 1857 (σελὶς 69) τῆς «Πανδώρας».

«Εἰς τὰ βαθειὰ μεσάνυκτα, ὁ Μουσουλμάνος, κοιμώμενος μέσα στὴ φρουρούμενη σκηνή, ὠνειρεύοταν τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ ἐπαναστατημένη Ἑλλάς, γέρνουσα ἱκετευτικῶς τὰ γόνατα ἔτρεμε τὴ φοβερὴ του δύναμη. Στό ὄνειρό του σήκωνε τὰ τρόπαια νικητοῦ καὶ ἄκουγε τὸν ἐπινίκιο ὕμνο, πότε φέροντας τὴ βασιλικὴ σφραγῖδα, πότε στηριζόμενος στὸ θρόνο τοῦ κυριάρχου βασιληᾶ, βλοσυρὸς τὴν ὄψη κι' εὐκίνητος στὸ πέταγμα σὰν τὸ παραδείσειο πουλί. Ὁ δὲ Μπότσαρης, στὰ βαθειὰ μεσάνυκτα παρατάσσει σὲ μάχη τὸ Σουλιώτικο λόχο, ποὺ εἶνε κρυμμένος στὰ πυκνὰ δάση, ἀδιάσειστος σὰν τὸ σίδερο τῶν δοκιμασμένων σπαθιῶν του, ἥρωες τὴν καρδιὰ καὶ τὸ χέρι. Ἐδῶ τὰ στίφη τῶν Περσῶν ἐπάτησαν, ἐδῶ σκιρτῶντας ἤπιε τὸ αἷμα των. Ἡ μάχη ἐκείνη ἔμοιαζε μὲ τῶν ἀρχαίων Πλαταιῶν τὴ μάχη. Τὰ δὲ πνεύματα τῶν προγόνων των, πετῶντας ἐδῶ, ἐθαύμαζαν τὰ παληκάρια, ποὺ ἀνδραγαθήσαντες ἐκτύπησαν μὲ στιβαρὸ χέρι τὸν τύραννο τόσο δυνατὰ ὅσο κι' ἐκεῖνοι στὰ παληὰ χρόνια.

Ἔπειτα ἀπὸ μιὰν ὥρα, ὁ Μουσουλμάνος σηκώθηκε. Τὸ χρυσὸ ἐκεῖνο ὄνειρο ἦταν τὸ στερνό του. Σὰν ἐσηκώθηκε, ἄκουσε τοὺς σκοποὺς νὰ φωνάζουν: «Στὰ ὅπλα! Οἱ Ἕλληνες ἔφτασαν!» Ὁ ὠμὸς τύραννος σηκώθηκε γιὰ νὰ πεθάνῃ μέσα στὶς φλόγες, στὸν καπνὸ καὶ στὴ βοὴ τῶν ἀλαλαγμῶν, τῶν στεναγμῶν καὶ τῆς κλαγγῆς τῶν ὅπλων, κτυπημένος ἀπὸ τὶς φονικὲς σφαῖρες ποὺ ριχνόταν πολλὲς καὶ γοργὲς σὰν ἀστραπαί. Σ' αὐτὸ τὸ μεταξύ, ἀκούστηκε ὁ Μπότσαρης νὰ διατάζῃ μὲ βροντώδη φωνὴ στὸ γενναῖο λόχο: «Πολεμᾶτε ὅσο νὰ τελειώσῃ ὁ τελευταῖος στρατιώτης. Πολεμᾶτε γιὰ τοὺς βωμοὺς καὶ τὶς ἑστίες μας! Πολεμᾶτε γιὰ τοὺς ἀνθισμένους τάφους τῶν προγόνων μας! Πολεμᾶτε γιὰ τὴν πίστη καὶ γιὰ τὴ μητρικὴ γῆ!»

Κι' ἐπολέμησαν σάν γενναῖα παληκάρια, σωριάζοντας τὸ ἔδαφος μὲ Μουσουλμανικὰ πτώματα. Ἐθριάμβευσαν! Ἀλλ' ἀλλοίμονο! Ὁ Μπότσαρης ἔπεσε γεμάτος λαβωματιές! Οἱ λίγοι ὁπαδοί του ποὺ ἔζησαν, τὸν εἶδαν νὰ χαμογελᾶ ὅταν τοῦ εἶπαν ὅτι ἐνίκησαν. Ἔπειτα εἶδαν τὰ μάτια τοῦ ἥρωα νὰ κλείνουν ἤρεμα στὸ θάνατο, σὰν σὲ νυκτερινὸ ὕπνο καὶ σὰν ἄνθη στοῦ ἥλιου τὴ δύση.

Θάνατε! Πόσο φρικτὸς εἶσαι σὰν ἔρθῃς στὸ νυμφικὸ θάλαμο καὶ στὴ μητέρα ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ αἰσθάνεται τοὺς παλμοὺς τοῦ πρωτότοκου! Πόσο εἶσαι ἀδυσώπητος ὅταν, συντρίβοντας τὶς μακάριες πύλες ποὺ κλειοῦν τὸ λοιμό, ἐξολοθρεύεις πόλεις πολυανθρώπους!

Τὰ δάκρυα, οἱ στεναγμοί, τὸ νεκρικὸ σήμαντρο, ὁ νεκρικὸς πέπλος, τὸ φέρετρο, κι' ὅσα γιωρίζομε, ὀνειρευόμαστε ἢ φοβόμαστε γιὰ τὴν ἀγωνία, ἀνήκουν σ' ἐσέ! Στὸν ἥρωα ὅμως, ἀφοῦ τὸ ξίφος του ἐθριάμβευσε γιὰ τὴν ἐλευθερία, ἡ φωνή σου ἀντιλάλησε σὰν ρῆμα προφητικό, καὶ στοὺς βαθεῖς του τόνους ἀκούστηκαν αἱ εὐχαριστίαι τῶν ἐπερχομένων γενεῶν.

Μπότσαρη! Ἡ Ἑλλὰς σὲ κατέταξε μαζὺ μὲ τοὺς ἐνδόξους ἥρωες τῆς ἀρχαιότητος. Στὸ τερπνό της κλῖμα δὲν ὑπάρχει πιό δοξασμένο μνῆμα! Διηγηθή-

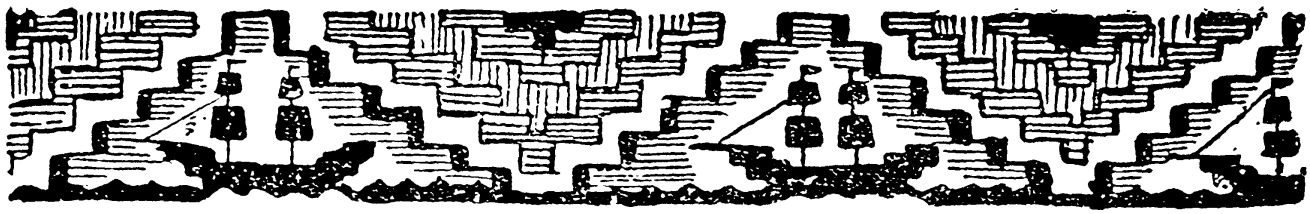

ΚΩΝ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ ἀ.μ. τῆς
Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΜΙΚΡΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ*

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Τζεκίνια, Δουκάτα, Ρεάλια, Ἀσλάνια, Πιάστρες, Ἄσπρα

Εἰς τὰς διαθήκας πού ἐδημοσιεύσαμεν καὶ ἐξακολουθοῦμεν νὰ δημοσιεύωμεν, ἀναφέρονται συχνὰ τὰ ἄνω νομίσματα καὶ ἐπόμενον εἶναι νὰ γεννηθῇ ἡ περιέργεια τῶν ἀναγνωστῶν, περὶ τοῦ τί ἀντιπροσώπευον τὰ νομίσματα ταῦτα τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀπὸ τὴν ἄποψιν τῆς ἀγοραστικῆς των δυνάμεως καὶ εἰς ποίαν σχέσιν εὑρίσκονται μὲ τὰ σήμερον κυκλοφοροῦντα χρυσᾶ ἢ ἀργυρᾶ νομίσματα.

Τὸ τζεκίνι, ἢ ἄλλως λεγόμενον φλωρὶ Βενέτικο, ἐζύγιζε 3 1/2 περίπου γραμμάρια καθαροῦ χρυσοῦ 24 Καρατίων καὶ εἶχε γίνει διεθνὲς νόμισμα περιζήτητον. Σημειωτέον ὅτι ἀφ' ὅτου ἐκόπησαν τὴν πρώτην φορὰν ἤτοι τὴν 31 Ὀκτωβρίου 1264 εἰς τὸ Νομισματοκοπεῖον τῆς Βενετίας, παρέμειναν ἀναλλοίωτα ἐπὶ πέντε συνεχεῖς αἰῶνας, ἤτοι μέχρι τοῦ 1797, ὅτε κατέρρευσεν ἡ Ἐνετικὴ Ἀριστοκρατία.

Εἴπαμεν ὅτι τὸ τζεκίνι ἐζύγιζε 3 1/2 γραμμάρια ὅσον δηλαδὴ ἡ μισὴ Τουρκικὴ χρυσῆ λίρα. Ἀλλὰ δὲν μποροῦμε σήμερα νὰ ποῦμε ὅτι τόσα τζεκίνια τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶνε τόσες μισὲς Τουρκικὲς λίρες. Ὁ ὑπολογισμὸς αὐτὸς θὰ ἦτο ἐξ ὁλοκλήρου ἐσφαλμένος καὶ ἰδοὺ διατί:

Δὲν προτιθέμεθα νὰ κάμωμεν μάθημα πολιτικῆς οἰκονομίας καὶ νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι τότε ἡ κυκλοφορία τῶν χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν νομισμάτων ἦτο ἐλαχίστη ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν σημερινήν, ἢ ὅτι τότε δὲν εἶχον ἀκόμη ἐφεύρει τὸ χαρτονόμισμα καὶ ἡ συναλλαγὴ ἐγίνετο μόνον μὲ μεταλλικὰ κέρματα, ἢ ὅτι τὰ διάφορα Κράτη ὅταν εἶχον ἐπειγούσας χρηματικὰς ἀνάγκας ἠλλοίωνον τὸ κρᾶμα τῶν νομισμάτων κ.λ.π. κ.λ.π., διότι μία τοιαύτη μελέτη θὰ ἐγίνετο πολὺ μακρὰ καὶ θὰ μᾶς ἐξέτρεπεν ἀπὸ τὸν πρακτικὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον προτιθέμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας ὅσα ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης ἀναφέραμεν.

Τὸ τζεκίνι, λοιπόν, ἢ φλωρὶ Βενέτικο ἤξιζεν ἀπὸ 17 ἕως 20 ἢ καὶ 25 Βενετικὰς λίρας — ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς. Τὸ δουκάτο ἀντεστοίχει μὲ λίρας 6 καὶ σολδία τέσσαρα καὶ ὠνομάζοντο ταῦτα Δουκάτα «Κορρέντι» διότι ὑπῆρχον καὶ ἀργυρᾶ πραγματικὰ δουκάτα τὰ ὁποῖα ἤξιζον 8 λίρας. Ἡ κάθε Βενετικὴ λίρα ὑποδιηρεῖτο εἰς 22 σολδία, ἄρα τὸ Δουκάτον ἀντιλλάσσετο μὲ 124 σολδία. Τὸ δὲ ἱσπανικὸ ρεάλιον ἤξιζε 10% περισσότερον ἀπὸ τὸ Δουκάτον.

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ 95 τεύχους, σελ. 212.

καμε τὸ θάνατό σου χωρὶς λύπη, γιατὶ γίνηκες τέκνο τῆς Ἐλευθερίας καὶ τῆς Δόξας, ἀπὸ τοὺς λίγους ἀθανάτους πού γεννήθηκαν γιὰ νὰ μὴν ἀποθάνουν!»

Αὐτὸ εἶνε, σ' ὠχρὴ καὶ ἄτεχνη πεζὴ μετάφραση, τὸ ἀριστούργημα τοῦ Ἀμερικανοῦ φιλέλληνα *Halleck*.

Ἂς ἰδωμεν τώρα τί ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἀγοράσῃ μὲ ἓν Δουκάτον ἤτοι μὲ 124 σολδία:

Ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν μίαν διατίμησιν τῶν τροφίμων τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐπιβάλει εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ Καπιτὰν Τζενεράλ τὸν Φεβρουάριου τοῦ 1712. Καὶ ἰδοὺ αἱ τιμαί: Τὸ βωδινὸ κρέας ἐτιμᾶτο 4 σολδία τὴν κάθε Ἐνετικὴν λίτραν (478 γραμμάρια). Τὸ τοῦ μοσχαριοῦ 6 σολδία. Τὸ χοιρινὸν πρὸς 5. Τὸ βούτυρον πρὸς 16. Τὸ μέλι πρὸς 6. Τὰ φασόλια πρὸς 3 σολδία. Ἡ ξηρὰ σταφὶς πρὸς 4. Τὰ ξηρὰ σῦκα πρὸς 3. Τὰ καρύδια πρὸς 4 καὶ τὸ λευκὸ ψωμὶ εἰς καρβέλια βάρους 24 οὐγγιῶν ἤτοι 955 γραμμάρια πρὸς 4 σολδία.

Ἂν πάρωμεν ὡς βάσιν τὴν τιμὴν τοῦ κρέατος, τί εὑρίσκομεν; ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μὲ ἓν δουκάτον ἤτοι 124 σολδία ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἀγοράσῃ 25 λίτρες Ἐνετικὲς κρέατος ἢ χιλιόγραμμα 12 περίπου καὶ μὲ τὸ ρεάλι τὸ Ἱσπανικὸ 13 χιλιόγραμμα κρέατος.— Σήμερα διὰ τὴν ἰδίαν ποσότητα κρέατος π.χ. χρειάζεται μιὰ χρυσῆ Ἀγγλικὴ λίρα ἢ ἔστω μιὰ Τουρκικὴ χρυσῆ. Ἄρα, φθάνομεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ δουκάτον ἢ τὸ Ἀσλάνι ἢ τὸ Ρεάλι τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἰσοδυναμοῦν ἀπὸ ἀπόψεως ἀγοραστικῆς δυνάμεως μὲ μίαν χρυσῆν λίραν ἢ ἔστω μὲ ἓν εἰκοσόφραγκον προκειμένου περὶ ἄλλων τροφίμων, πλὴν τοῦ κρέατος.

Ἂς ἐξετάσωμεν τώρα ἐν ὀλίγοις καὶ τὰ τότε ἐν κυκλοφορίᾳ Τουρκικὰ νομίσματα δηλαδὴ τὰ πρὸ τοῦ 1843 διότι τὴν 5 Φεβρίου τοῦ ἔτους τούτου ὁ Σουλτὰν Μετζήτ κατήργησε τὰ τότε κυκλοφοροῦντα καὶ εἰσήγαγε νέα ἤτοι τὴν Τουρκικὴν χρυσῆν λίραν, τὸ ἀργυροῦν τάλληρον ποὺ ἐπῆρε τὸ ὄνομα τοῦ Σουλτάνου καὶ ὠνομάσθη Μετζητιές, τὰ γρόσια—εἴκοσι ἐκ τῶν ὁποίων, ἀργυρᾶ καὶ αὐτά, ἰσοδυναμοῦν μὲ ἕνα Μετσητιὲ—καὶ τὰ χάλκινα ἤτοι τοὺς παράδες, τὶς πεντάρες δεκάρες κ.λ.π.

Τὰ πρὸ τοῦ Σουλτὰν Μετζήτ κυκλοφοροῦντα χρυσᾶ ἦσαν οἱ Μαχμουσιέδες, τὰ Σταμπούλ, τὰ Μεσίρια, οἱ Μεδουχιέδες, τὰ ἀζλίκια, οἱ σουμπιέδες, τὰ μπαρμπούτια καὶ οἱ νεσφιέδες. Ἀργυρᾶ δὲ ἦσαν τὰ μπεσλίκια, ἀρτιλίκια, οὐζλούκια, ἀλτιμισίκια, αἱ πιάστρες καὶ τὰ ἄσπρα. Ταῦτα ἦσαν μικροσκοπικὰ ἐλαφρότατα ἀργυρᾶ νομισμάτια καὶ αὐτὰ κυρίως ἀναφέρονται εἰς τὰς συναλλαγάς, διότι ἡ Τουρκικὴ πιάστρα βάρους 19 γραμμαρίων εἶχε χαμηλὸ κρᾶμα ἀργύρου (531 στὰ χίλια) καὶ ὁ κοσμάκης ἐπροτίμα τὲς ξένες πιάστρες ἢ τάλληρα καὶ ἰδίᾳ τὰς ὁλλανδικὰς ποὺ ἦσαν βάρους 28 γραμμάρια καὶ μὲ περιεκτικότητα εἰς ἄργυρον 750 στὰ χίλια. Ἐπειδὴ δὲ ἔφερον ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως παράστασιν λέοντος (τουρκιστὶ Ἀσλὰν) ἐπωνομάσθηηαν «ἀσλάνια». Ἀκόμη δὲ περισσότερον ἐπροτίμων τὲς Ἱσπανικὲς πιάστρες βάρους 27 γραμμαρίων καὶ περιεκτικότητος 900 ἐπὶ τοῖς χιλίοις.—Τὸ εἶδος αὐτὸ τῶν ταλλήρων τὸ ὠνόμαζον «Κολωνάτα» καὶ βραδύτερα «δίστηλα» διότι εἰς τὴν μίαν ὄψιν εἶχον παράστασιν δύο στῆλες, (δύο κολῶνες). Κάτι παρόμοιον ἦτο καὶ τὸ ἄλλο Ἱσπανικὸν νόμισμα τὸ κοινῶς λεγόμενον «ρεάλι».

Μὲ τὰ ἄσπρα ἠσχολήθημεν εἰς τὰ προγενέστερα συγγράμματά μας. Καὶ ἐν ᾧ κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα 50 ἄσπρα ἰσοδυνάμουν μὲ ἓν Δουκάτον, βραδύτερον, ἀλλοιωθέντος τοῦ κράματος, ἔπεσεν ἡ ἀξία τῶν ἄσπρων εἰς τὰ 100 πρὸς ἓν Δουκάτων καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος εἰς 200.

Εἰς τὴν Κύπρον τὸ 1671—ὡς ἀναφέρει ἀνέκδοτον μακροσκελὲς χειρόγραφον ταξειδιώτου—, τὸ ρεάλι ἀντεστοίχει μὲ 210 ἄσπρα, τὰ ὁποῖα ὅμως διετήρουν ἀκόμη κάποιαν ἀγοραστικὴν ἀξίαν, διότι μὲ ἓν ἄσπρον ἠγόραζε κανεὶς 3 ἢ 4 αὐγά.

Τὴν λέξιν ἄσπρα, συνηντήσαμεν πολλάκις καὶ εἰς ψηφίσματα τῆς Βενετικῆς Γερουσίας, ὡς καὶ εἰς Ἐκθέσεις Προβλεπτῶν καὶ Πρέσβεων.

Ἡ λέξις ἄσπρον, ἄσπρα δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν, οὔτε προῆλθεν ἀπὸ τὴν λατινικὴν *asper* =τραχὺς, σκληρός, ὡς ἐνόμισεν ὁ ἀείμνηστος νομισματολόγος Σβορῶνος (Ἐφημερὶς τῆς Νομισματολογίας Β.' 1899 σελ. 352) ἀλλὰ εἶναι ἡ Ἑλ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ληνική ἄσπρον, διότι τὸ Τουρκικὸν νομισματάκι ἦτο ἀργυροῦν, λευκόν, οἱ δὲ Τοῦρκοι τὰ ὠνόμαζον τὰ ἄσπρα «ἄκτσια» ἀπὸ τὴν λέξιν ἄκ=λευκός.

Τὴν λέξιν ἄσπρα, τέλος τὴν συναντῶμεν εἰς τινα ἔγγραφα μὲ τὴν ἔννοιαν «χρήματα» ὅπως δηλαδὴ ἐλέγαμε μιὰ φορὰ «παράδες» καὶ τώρα «λεπτά». Τὰ ἄσπρα μου, δηλ. τὰ λεπτά μου.

Ἡ Διαθήκη τοῦ ἱερομονάχου Ἀγαπίου Κατήφορη, Λευκαδίου τῇ 10 Αὐγούστου 1746

(Συμβολαιογράφος Αἰμίλιος Βέλανος.—Δέσμη ἀρ. 1010 διαθήκη ἀρ. 53)
(Μετάφρασις ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ)

«Θεωρῶ ἐγὼ ὁ Ἀγάπιος ἱερομόναχος Κατήφορης τοῦ ποτὲ Ἰωάννου ἐκ Λευκάδος τὸν κίνδυνον τῆς παρούσης ζωῆς, καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει τι βεβαιότερον ἀπὸ τὸν θάνατον, οὔτε πλέον ἀβέβαιον ἀπὸ τὴν ὥραν καθ' ἣν οὗτος ἤθελεν ἔλθει, ἠθέλησα, ἔχων, χάριτι θείᾳ, ὑγιᾶ τὸν νοῦν καὶ τὸ πνεῦμα, νὰ γράψω διὰ χειρὸς ἐμπίστου μου, τὴν παροῦσαν διαθήκην μου, τὴν ὁποίαν κατόπιν θὰ παρουσιάσω εἰς Δημόσιον Νοτάριον, ἵνα ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατόν μου, ἐκτελεσθῇ αὕτη ἐπακριβῶς καὶ ὁλοκληρωτικῶς.

Ἐπαφίνω ἐν πρώτοις τὴν ψυχήν μου εἰς Κύριον τὸν Θεόν, εἰς τὴν Μακαριωτάτην Παρθένον Μαρίαν, εἰς τὸν Προστάτην μου Ἀρχάγγελον καὶ εἰς πάντας τοὺς Ἁγίους καὶ τὰς Ἁγίας τοῦ Παραδείσου.

Ἀκυρῶ καὶ ἀπορρίπτω οἱανδήποτε ἄλλην προγενεστέραν μου διαθήκην καὶ θέλω νὰ ἔχῃ ἰσχὺν μόνον ἡ παροῦσα.

Ἐξαιτοῦμαι τὴν συγχώρησιν πάντων τῶν χριστιανῶν, παρακαλῶν τούτους νὰ μοῦ συγχωρήσουν οἱονδήποτε ἁμάρτημά μου ἢ παράλειψιν.

Ἂν ὁ θάνατός μου ἐπισυμβῇ ἐνταῦθα, εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Γαληνοτάτης τούτης Δημοκρατίας, θέλω νὰ ταφῇ ὁ νεκρός μου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀφίνω εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἑφάπαξ δουκάτα πεντακόσια.

Ἔκαμα πολλὰ χρέη ἐδῶ ἵνα ἀντιμετωπίσω τὰς σοβαρωτάτας δαπάνας διὰ τὰς δίκας ποὺ εἶχα μὲ τὸν Ἰωάννην καὶ Πέτρον ντὲ Ζόρζι, ἀδελφούς, κατοίκους Λευκάδος καὶ ἐπέτυχα ἐπανειλημμένας δικαστικὰς ἀποφάσεις εἰς βάρος των καὶ τὸ σύνολον τῶν ἐξόδων διὰ αὐτὰς τὰς δίκας ἀνῆλθεν εἰς 500 τζεκίνια περίπου, ἐκτὸς τῶν ἀνησυχιῶν καὶ ταλαιπωριῶν ποὺ ὑπέστην κατὰ τὴν μακρὰν παραμονήν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, πρὸς προάσπισιν τῶν συμφερόντων μου καὶ αἱ ἀγωνίαι μου αὗται μὲ ἔφεραν εἰς τὴν ἐλεεινὴν ὑγιεινὴν κατάστασιν ποὺ εὑρίσκομαι σήμερον.

Οἱ πιστωταί μου οἱ ὁποῖοι μὲ τόσην καλωσύνην μὲ ἐβοήθησαν εἰς τὰς δυσκόλους ταύτας περιστάσεις εἶνε οἱ κάτωθι:

Ὁ κ. Σκαρλάτος Δημητρίου διὰ ποσὸν 100 τζεκινίων ἐκτὸς τῶν τόκων, καὶ ἂν τυχὸν μὲ ἀπατᾷ ἡ μνήμη, καὶ τῷ ὀφείλῳ περισσότερα, θέλω νὰ ἱκανοποιηθῇ ὁλοκληρωτικῶς δι' ὅ,τι ποσὸν ἤθελε ζητήσει ὁ ἴδιος.

Ἄλλος πιστωτὴς εἶναι ὁ κ. Θεόφιλος Γεωργήβαλος διὰ 57 τζεκίνια πλὴν τῶν τόκων, ὑπολοίπου μεγαλυτέρου ποσοῦ ποὺ μὲ εἶχε δανείσει, ὡς ἡ σχετικὴ ἀπόδειξις.

Ἕτερος εἶναι ὁ κ. Δημήτριος Βασαμάκης διὰ τζεκίνια 18.

Τέταρτος ὁ κ. Καπιτὰν Δημήτρι Βλασόπουλος διὰ ἓν ὑπόλοιπον τοῦ πρὸ αὐτὸν χρέους μου ὡς φαίνεται ἀπὸ τὸ σχετικὸν ὁμόλογον.

Πέμπτος ὁ Καπιτὰν Ἀνδρέας Κωστόπουλος διὰ τζεκίνια 6.

Ἕκτος ὁ κ. κόμης Ἀνδρέας ντὲ Κάσσης διὰ δεκκάτα ἀργυρᾶ 20

Ἕκτος ὁ κ. Λάμπρος Σάρος διὰ τζεκίνια 10, πλέον τόκους ὡς ἡ ἀπόδειξις.

Ἕβδομος ὁ κ. Ἰωάννης Γεωργίου Λεόπουλος διὰ τζεκίνια 16 χωρὶς ἀπόδειξιν.

Ὄγδοος ὁ κ Ἀπόστολος Βωβὸς διὰ τζεκίνια 12 πλέον τόκους ὡς ἡ ἀπόδειξις.

Ἔνατος ὁ κ. Ἰωάννης Στάνος διὰ λίρας 170 χωρὶς ἀπόδειξιν καὶ ἂν εἶνε περισσότεραι νὰ πληρωθῇ ἐξ ὁλοκλήρου.

ὁ κ. Ἰωάννης καφετζῆς τοῦ καφενείου «Τζενεροζιτὰ» ἔχει νὰ λάβῃ κάτι ὀλίγα, δὲν ἐνθυμοῦμαι πόσα καὶ τὸν ἀφίνω εἰς τὴν συνείδησίν του νὰ εἴπῃ καὶ θέλω νὰ ἱκανοποιηθῇ.

ὁ Χρῆστος Παναγιώτου γουναρᾶς ἔχει νὰ λάβῃ ἓν μικρὸν ποσὸν ἀπὸ λίρας 30 ἢ 35 περίπου καὶ θέλω νὰ πληρωθῇ.

Καὶ ἂν παρουσιασθῇ ἄλλος τις πιστωτής, θέλω νὰ ἱκανοποιηθῇ καὶ αὐτός.

ὁ νεωκόρος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων Παναγιώτης ἔχει ἓν μικρὸν κιβώτιον μὲ βιβλία καταγεγραμμένα εἰς μίαν σημείωσιν, ὡς ἐνέχυρον, καὶ θέλω νὰ πωληθοῦν τὰ βιβλία καὶ νὰ πληρωθῇ τὸ ποσὸν ποὺ τοῦ ὀφείλω συμφώνως τῇ ἀποδείξει μου, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ἐκ τῆς πωλήσεως νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν περιουσίαν μου.

ὁ κ. Διαμάντης Κρασᾶς ἔχει ὡς ἐνέχυρον διὰ χρέος μου πρὸς αὐτὸν ἐκ 15 τζεκινίων, θέλω νὰ ἐξωφληθῇ τὸ χρέος καὶ νὰ παραληφθῇ τὸ ἐνέχυρον.

Ἀφίνω εἰς τοὺς ἀδελφούς μου καὶ εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ μακαρίτη Μανώλη, ἑτέρου ἀδελφοῦ μου καὶ τοὺς ἀπογόνους των, εἰς τὸ διηνεκὲς, τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ ποὺ εὑρίσκεται εἰς τὴν νῆσον Λευκάδα εἰς τὸ χωριὸ Ἅγιος Πέτρος, μὲ ὅλα τὰ ἀγαθὰ τὰ ἀνήκοντα αὐτῇ τὰ ὁποῖα μοὶ ἐδωρήθησαν μετὰ καὶ τοῦ ναοῦ, διὰ διαθήκης παρὰ τοῦ μακαρίτου ἱερέως Ἰωάννου Ζόγκου, θέλω δὲ καὶ ἀπαιτῶ ἵνα οἱ εἰρημένοι ἀδελφοί μου καὶ ἀνεψιοί διορίσουν ἐκεῖ ἕνα ἱερέα ἐνάρετον ἵνα τελῇ τὰς θείας λειτουργίας καὶ ὁ ὁποῖος νὰ λαμβάνῃ ἕνα κατάλληλον μισθὸν ἀπὸ τὰ ἔσοδα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὅ,τι περισσεύει νὰ διατίθεται ὑπὲρ τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὁμοίως ἀφίνω 10 ἐλαιόδενδρα τῆς ἰδιοκτησίας μου μὲ τὸν σκοπὸν ἵνα τὸ παραγόμενον λάδι διατίθεται διὰ τὰς κανδήλας της. Ὁ δὲ λειτουργὸς ποὺ θὰ εἶναι κατὰ καιρὸν εἰς τὴν αὐτὴν Ἐκκλησίαν, ἐκτὸς τῶν συνήθων θείων λειτουργειῶν ποὺ τελοῦνται κατὰ Ἑβδομάδα, θὰ ἔχῃ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ τελῇ κάθε Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν ἐπιμνημόσυνον ἀκολουθίαν ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς μου, τῆς τῶν γονέων μου καὶ συγγενῶν. Καὶ ἂν ὁ ἐν λόγῳ ἱερεὺς δὲν συμμορφώνεται μὲ τὰ ἄνω παραγγελθέντα νὰ δύνανται οἱ ἀδελφοί μου καὶ οἱ ἀνεψιοί μου ὡς καὶ οἱ ἄρρενες διάδοχοί των, νὰ ἐκλέξουν ἄλλον τῆς ἀρεσκείας των, ἐνάρετον καὶ θεοφοβούμενον.

Καὶ ἂν τυχὸν εἷς ἐκ τῶν ἀνεψιῶν μου ἢ τῶν διαδόχων των, περιβληθῇ τὸ ἱερατικὸν σχῆμα νὰ προτιμᾶται οὗτος ἐφημέριος τῆς ἐκκλησίας μὲ τοὺς ἄνω ὅρους.

Ἀφίνω εἰς τὸν ἀδελφόν μου Νικολάκην τὸν μῦλον ποὺ ἔχω ἰδιόκτητον εἰς τὴν νῆσον τῆς Λευκάδος καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του θέλω νὰ περιέλθῃ εἰς τοὺς υἱούς του καὶ τοὺς διαδόχους των εἰς τὸ διηνεκές, θέλω ἵνα ὁ μῦλος ἔχῃ πέριξ χῶρον ἐλεύθερον, τουλάχιστον τριῶν καὶ ἡμίσεως βημάτων.

Ὁμοίως ἀφίνω εἰς τὸν ἀδελφόν μου Πέτρον καὶ εἰς τοὺς ἄρρενας υἱοὺς τοῦ ἄλλου μακαρίτου ἀδελφοῦ μου Μανώλη, ὅλα τὰ πρόβατα καὶ γίδια ποὺ θὰ ἔχω εἰς τὸν καιρὸν τοῦ θανάτου μου, ὑπὸ τὴν κατοχήν μου ἐν Λευκάδι, ὡς ἐπίσης ἕνα μουλάρι ὡς καὶ τὰ ἄλλα πράγματά μου ποὺ ἔχω εἰς τὸ κελλί μου ἐν τῇ ῥηθεί-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ση νήσῳ καὶ νὰ τὰ μοιρασθοῦν ἐξ ἴσου ὁ ἀδελφός μου καὶ οἱ εἰρημένοι ἀνεψιοί μου.

Ὑποχρεώνω τοὺς κληρονόμους μου νὰ ἐξοφλήσουν ἐξ ὁλοκλήρου τοὺς ὑπηρέτας μου ποὺ ἔχω εἰς τὴν Λευκάδα τοὺς δεδουλευμένους μισθούς των καὶ νὰ εἰσπράξουν ἀπὸ τοὺς ἰδίους ὅσα μοῦ χρεωστοῦν, ἐξαιρουμένου τοῦ Νικολάου Μπογόρδη, εἰς τὸν ὁποῖον χαρίζω, διὰ τὴν ψυχήν μου, τὸ πρὸς ἐμὲ χρέος του.

Ἔτι ἀφίνω εἰς τὸν αὐτὸν Νικόλαον, καθιὰ 3 $^1/_2$ ἀραβόσιτον καὶ μισὸ καδὶ σιτάρι καὶ τοῦτο κατ' ἔτος καὶ ἐφ' ὅσον ζῇ θέλω νὰ τὰ δίδουν ἀνελλιπῶς οἱ κληρονόμοι μου.

Τὰ ὑπόλοιπα τῶν ἀγαθῶν μου ἤτοι κινητὰ καὶ ἀκίνητα καὶ ὅ,τι ἄλλο μοῦ ὀφείλουν οἱ διάφοροι, τὰ ἀφίνω ὅλα εἰς τοὺς ἀδελφούς μου Πέτρον καὶ Νικόλαον ὡς καὶ εἰς τοὺς ἀνεψιούς μου, υἱοὺς καὶ τοῦ ἄλλου ἀδελφοῦ μου Μανώλη οἱ ὁποῖοι θὰ τὰ διανεμηθοῦν ἐξίσου ἤτοι θὰ κάμουν τρία ἴσα μέρη καὶ ἐπιβαρύνω τὴν συνείδησιν τῶν δύο ἀδελφῶν μου, μὲ φόβον Θεοῦ, νὰ μὴ ἀδικήσουν τοὺς ἀνεψιούς μου καὶ ἀνεψιούς των, ἀλλὰ νὰ τοῖς δώσουν τὸ ἀνῆκον εἰς αὐτοὺς ἓν τρίτον.

Ὡς Ἐπιτρόπους μου καὶ ἐκτελεστὰς ἐγκαθιστῶ τοὺς κυρίους Πέτρον Βούλγαρην, Ἰωάννην Χαλικιόπουλον καὶ Εὐστάθιον Μεταξᾶν καὶ τοὺς παρακαλῶ θερμότατα νὰ ἀποδεχθοῦν τὴν Ἐπιτροπείαν καὶ νὰ βοηθήσουν τοὺς ἀδελφούς μου καὶ ἀνεψιοὺς καὶ νὰ ἐπιμεληθοῦν τὰ συμφέροντα τοῦ σπιτιοῦ μου καὶ ἰδιαιτέρως συνιστῶ εἰς τοὺς εἰρημένους Ἐπιτρόπους μου καὶ ἐκτελεστὰς τὴν ἐπακριβῆ ἐκτέλεσιν παντὸς ὅ,τι εἶναι ἐν γνώσει των. Εἶναι ἤδη τελείως ἐν γνώσει πάντων ὁ ἐκ τῶν ἐπιτρόπων κ. Πέτρος Βούλγαρης, τὸν ὁποῖον ἐπιφορτίζω νὰ λάβῃ καὶ νὰ διασφαλίσῃ πάντα τὰ χαρτιά μου, ποὺ ἔχω ἐν Βενετίᾳ καὶ νὰ κάμῃ λεπτομερῆ ἀπογραφὴν τόσον τῶν χαρτιῶν ὅσον καὶ τῶν τῶν ἄλλων πραγμάτων ποὺ θὰ ἔχω ἐν Βενετίᾳ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου μου, δίδω αὐτῷ ἐξουσιοδότησιν νὰ πωλήσῃ μέρος τούτων ἵνα ἀμείψῃ τοὺς δύο ἀνθρώπους ποὺ μὲ ὑπηρετοῦν κατὰ τὴν παροῦσαν μου ἀσθένειαν μὲ 12 Δουκάτα εἰς τὸν καθένα καὶ ἐφάπαξ καὶ ἵνα ἐξοφλήσῃ καὶ ἄλλα τυχὸν ἔξοδα ποὺ θὰ χρειασθοῦν.—Ἐπὶ πλέον ὁ ῥηθεὶς κ. Βούλγαρης παρακαλεῖται, ἐφόσον εὑρίσκεται ἐν Βενετίᾳ, νὰ φροντίσῃ νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὰ δικαστικὰ ἔγγραφα ποὺ θὰ ἦσαν ἀναγκαία διὰ τὴν δίκην μὲ τοὺς προαναφερθέντας ἀδελφοὺς Ντὲ Ζόρτζι.

ὁμοίως θέλω ἵνα ὁ ῥηθεὶς κ. Βούλγαρης πωλήσῃ μερικὰ ἐκ τῶν πραγμάτων μου ἀξίας ὀκτὼ τζεκινίων τὰ ὁποῖα νὰ μετρήσῃ εἰς τὸν δόκτωρα Σπυρίδωνα Γκίνην, συνήγορόν μου εἰς τὴν δίκην μὲ τοὺς ἀδελφοὺς Ντὲ Ζόρτζι, διὰ τοὺς κόπους του καὶ τὴν εὐγενῆ του συμπαράστασιν».

τῇ 7 Σεπτέμβρ. 1746

ἐδημοσιεύθη ἡ παροῦσα διαθήκη ἐπὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ ἱερομονάχου κ. Ἀγαπίου Κατήφορη, ἀποθανόντος τὰς παρελθούσας ἡμέρας κατ' αἴτησιν τοῦ ἐπιτρόπου καὶ ἐκτελεστοῦ κ. Πέτρου Βούλγαρη.

Ἡ διαθήκη τοῦ ἐκ Κεφαλληνίας δόκτωρος Βερναρδίνου Τυπάλδου 18 Μαρτίου 1737

(Συμβολαιογράφος Αἰμίλιος Βέλανος—Δέσμη ἀρ. 1009 Διαθήκη ἀρ. 78)
('Ιταλιστί)

(Μετάφρασις)

«Θεωρῶν ἐγὼ ὁ δόκτωρ Βερναρδῖνος Τυπάλδος τοῦ ποτε Ἀγγέλου ἐκ Κε-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

φαλληνίας τοὺς κινδύνους τῆς παρούσης μας ζωῆς καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ βεβαιώτερον ἀπὸ τόν θάνατον, ἀβεβαία δὲ τελείως εἶναι ἡ ὥρα του, ἠθέλησα, ἐνῷ χάριτι Κυρίου τοῦ Θεοῦ, ἔχω ὑγιᾶ τὸν νοῦν καὶ τὸ πνεῦμα, νὰ γράψω διὰ ἐμπίστου μου τὴν παροῦσαν διαθήκην μου ἵνα, κατόπιν, τὴν παρουσιάσω εἰς Δημόσιον Νοτάριον, ὅπως ἐκτελεσθῇ ἐπακριβῶς εἰς ὅλα αὐτῆς τὰ σημεῖα.

Ἐν πρώτοις ἐναποθέτω τὴν ψυχήν μου εἰς Κύριον τὸν Θεόν, εἰς τὴν Μακαριωτάτην Παρθένον Μαρίαν, εἰς τὸν Ἀρχάγγελον προστάτην μου καὶ εἰς πάντας τοὺς Ἁγίους τοῦ Παραδείσου.

Ἀκυρῶ καὶ ἀπορρίπτω οἱανδήποτε προγενεστέραν διαθήκην ἢ Κωδίκελλον καὶ θέλω νὰ ἔχῃ ἰσχὺν μόνον ἡ παροῦσα.

Ἐπειδὴ μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου κ. Βιτσέντζου Τυπάλδου ἐγένετο ἡ διανομὴ τῶν ὀλίγων ἀκινήτων ποὺ ἀπεκτήσαμεν ἐν τῇ νήσῳ τῆς Κεφαλληνίας, πατρίδος μου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός μου κ. Ἀγγέλου, ἐννοῶ νὰ εἶναι στερεὰ καὶ ἀμετάβλητος ἡ διανομὴ αὕτη, τὸ δὲ ἥμισυ ποὺ μοῦ ἀνήκει θέλω νὰ μείνῃ εἰς τοὺς υἱούς μου Ἰωάννην καὶ Ἀντώνιον καὶ εἰς τοὺς ἄρρενας κληρονόμους των, ἐσαεί, ἀπὸ ἄρρενας εἰς ἄρρενας, γεννημένους ἀπὸ νόμιμον γάμον καὶ ἂν τυχὸν ἤθελε λείψῃ ἡ ἄρρεν διαδοχὴ τοὺς ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ περιέλθῃ ἡ ἰδιοκτησία εἰς τὴν τοῦ ἄλλου ἄρρενα διαδοχήν. Καὶ ταῦτα ὡς πρὸς τὴν ἀκίνητον ἰδιοκτησίαν.

Ἔχω ἐπ' ὀνόματί μου καὶ εἰς τὴν ἀπόλυτον διάθεσίν μου κατάθεσιν ἐκ Δουκάτων 10083 καὶ 8 σολδίων ὡς κάτωθι:

Εἰς κατάθεσιν παρὰ τῇ Ἀρχῇ τοῦ λαδιοῦ κεφάλαιον Δουκάτα		1000
ὁμ.	παρὰ τῷ Ἐλαιοτριβείῳ Βενετίας	4083 8
ὁμ.	παρὰ τῇ Συντεχνίᾳ τῶν Ἀρτοποιῶν »	5000

Ἐκ τοῦ ποσοῦ, αἱ δύο καταθέσεις τῶν 1000 καὶ 5000 Δουκάτων θέλω νὰ μένουν εἰς τὸ διηνεκὲς ἄθικτοι καὶ νὰ καρπῶνται ἐξ ἡμισείας τοὺς τόκους οἱ δύο υἱοί μου Ἰωάννης καὶ Ἀντώνιος καὶ οἱ διάδοχοί των ἄρρενες, γεννημένοι ἀπὸ νόμιμον γάμον, ἐξ ἴσου.—Καὶ ἂν δὲν ὑπάρξουν ἄρρενες διάδοχοι τῶν δύο υἱῶν μου Ἰωάννου καὶ Ἀντωνίου, τότε ἡ δεσμευμένη αὕτη κατάθεσις τῶν 6000 Δουκάτων νὰ περάσῃ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀδελφοῦ μου Βατσέντζου καὶ τῶν ἀρρένων διαδόχων του εἰς τὸ διηνεκὲς. Καὶ δηλῶ ὅτι ἀπὸ τὰ ἔσοδα τῶν 6000 Δουκάτων, τὰ μὲν τῶν 4000 νὰ εἶνε ἐπ' ὠφελίᾳ τῶν ῥηθέντων υἱῶν μου καὶ τὰ τῶν ὑπολοίπων 2.000 Δοσκάτων, νὰ εἶνε ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ ἀδελφοῦ μου, ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατόν μου καὶ ἐφ' ὅσον ἐκεῖνος θὰ εὑρίσκεται ἐν τῇ ζωῇ καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του νὰ περιέλθῃ τὸ ἔσοδον εἰς τὸν υἱόν του καὶ ἀνεψιόν μου Ἄγγελον καὶ οὕτω δέον νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐσαεὶ εἰς τοὺς διαδόχους των ἄρρενας.

Καὶ ἂν ἐκλείψουν οἱ ἄρρενες διάδοχοι τοῦ Βιτσέντζου καὶ Ἀγγέλου ἀδελφοῦ μου καὶ ἀνεψιοῦ, τότε νὰ περιέλθῃ τὸ ἐν λόγῳ ἔσοδον εἰς τὴν ἄρρενα διαδοχὴν τῶν υἱῶν μου Ἰωάννου καὶ Ἀντωνίου, γεννημένων, πάντοτε, ἐκ νομίμου γάμου.

Καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει ἐκλείψῃ ἡ ἄρρεν διαδοχὴ τῶν υἱῶν μου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου, τότε θέλω νὰ περιέλθῃ τὸ ἔσοδον τῆς καταθέσεως τῶν 6000 Δουκάτων εἰς τὸν κ. Σπῦρον Τυπάλδον τοῦ ποτε Κωνσταντίνου, ἐξάδελφόν μου καὶ εἰς τοὺς ἄρρενας διαδόχους του, γεννημένους ἐκ νομίμου γάμου καὶ εἰς τὸ διηνεκές.

Ἐπειδὴ ὅμως ἔχω ὀλίγα μετρητὰ χρήματα καὶ ὑποφέρω ἀπὸ τόσας ἐνοχλήσεις τῶν 70 ἐτῶν ποὺ ἔχω καὶ δὲν ἔχω ἀρκετὰ οὔτε διὰ τὴν κηδείσν μου, ἡ ὁποία θελω νὰ γίνῃ μὲ πᾶσαν οἰκονομίαν, θέλω ἵνα ὁ Ἐπίτροπος—Ἐκτελεστής μου ἀποσύρῃ ἀπὸ τὸ Ταμεῖον τοῦ δημοσίου Ἐλαιοτριβείου τὰ Δουκάτα 4083 καὶ 8 σολδία ἵνα πληρωθοῦν τὰ ἔξοδα τῆς παραμονῆς τοῦ Σπυρίδωνος Στέλιου Ἀσάνη ἐγγόνου μου υἱοῦ τῆς κόρης μου, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται εἰς τὸ Σεμινάριον τοῦ Σὰν

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Λορέντσο Τζιουστινιὰν εἰς τὸ Μουράνο ὡς ἐπίσης ἵνα ἐξοικονομηθοῦν καὶ τὰ ἔξοδα ποὺ θὰ χρειασθοῦν διὰ τὴν ἐκκρεμοῦσαν δίκην μεταξὺ τοῦ κ. Κωνσταντίνου Τυπάλδου υἱοῦ τοῦ κυρίου Σπύρου, ἐξ ὀνόματος τῆς γυναικός του, κατὰ τοῦ κ. Γεωργίου Σκαρλάτου ἐκ Κεφαλληνίας, εἰς τὸ Κολλέγιον τῶν εἴκοσι καὶ εἰς τὴν ὁποίαν δίκην πληρεξούσιος εἶναι ὁ αἰδέσιμος Δὸν Λάσκαρης Τυπάλδος. Μετὰ τὴν πληρωμὴν τῶν ὡς ἄνω δαπανῶν, μὲ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ῥηθέντος κεφαλαίου πρέπει νὰ πληρωθῇ τὸ μετρητὸν χρῆμα τῆς προικὸς τῆς κυρίας Ἀγγελικῆς Χωραφᾶ, χήρας τοῦ μακαρίτου Δημητρίου υἱοῦ μου, ὡς τὸ προικοσύμφωνον διαλαμβάνει καθὼς καὶ ὅ,τι ἄλλο ἔχει νὰ λάβῃ ἡ ἰδία.

Μετὰ τὴν καταβολὴν τῶν ἄνω ποσῶν καὶ τῆς προικός, τότε ὅ,τι περισεύσῃ θέλω ἵνα ὁ Ἐπίτροπος κάμῃ τρία μερίδια ἤτοι τὰ δύο διὰ τοὺς δύο μου υἱοὺς Ἰωάννην καὶ Ἀντώνιον καὶ τὸ ἕτερον τρίτον μερίδιον διὰ τὸν κ. Βιτσέντζον ἀδελφόν μου. Καὶ ἂν ὁ ἐν λόγῳ Βιτσέντζος ἤθελεν ἀποθάνει πρὸ ἐμοῦ, τότε νὰ δοθῇ εἰς τὸν υἱόν του καὶ ἀνεψιόν μου Ἄγγελον.

Παρακαλῶ θερμῶς τὸν εὐγενῆ κύριον Ἀλέξανδρον Κορνὲρ τοῦ ποτε Φραγγίσκου ποὺ εἶναι καλὸς φίλος τῆς οἰκογενείας μας, νὰ ἀποδεχθῇ τὸ βάρος τῆς Ἐπιτροπείας μου καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν θὰ ἀρνηθῇ νὰ προσφέρῃ τοιαύτην ὑπηρεσίαν ὡς ἐκτελεστὴς τῆς Διαθήκης καὶ ἀταιτῶ ἀπὸ τοὺς υἱούς μου, τὸν ἀδελφόν μου καὶ ἀνεψιόν μου νὰ μὴ τῷ παράσχουν τὴν παραμικρὰν ἐνόχλησιν οὔτε νὰ ζητήσουν ποτὲ οἱονδήποτε λογαριασμὸν τῆς διαχειρίσεως.

Καὶ ἂν τυχὸν ἤθελον ἐνοχλήσει τὸν ἐν λόγῳ Ἐκτελεστήν μου καὶ παραβοῦν τὴν στερρὰν μου θέλησιν, τότε θέλω νὰ στερηθοῦν παντὸς εὐεργετήματος ἀπορρέοντος ἀπὸ τὴν παροῦσαν διαθήκην.

Δηλῶ ὅτι ἀπὸ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1722 ποὺ κατοικῶ εἰς τὸ δωμάτιον τοῦτο ἐπλήρωνα πάντοτε κατ' ἑξάμηνον, προκαταβολικῶς, τὸ ἐνοίκιον εἰς τὴν κυρίαν Μαρίαν Γιαφόνη, τὴν ἐπιλεγομένην Κυπριώτισσαν, ὡς καταφαίνεται ἀπὸ τὰς ἀποδείξεις, τὸ δὲ τελευταῖον ἑξάμηνον ποὺ ἐτλήρωσα θὰ λήξῃ τὴν 31 τρέχοντος Μαρτίου. Τὴν ἀπόδειξιν τοῦ ἑξαμήνου τούτου τὴν ἔκαμεν ἐξ ὀνόματος καὶ κατ' ἐντολὴν τῆς σπιτονοικοκυρᾶς μου Μαρίας ὁ αἰδέσιμος Δὸν Βενέδικτος Μοσχόπουλος ἐφημέριος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων».

Βερνάρδος Τυπάλδος τοῦ ποτε Ἀγγέλου, βεβαιῶ

18 Ἰουλίου 1737 ἐδημοσιεύθη ἐπὶ τοῦ νεκροῦ αἰτήσει τοῦ ἐξοχωτάτου Ἀλεξάνδρου Κόρνερ.

Κωδείκελλος τῆς 20 Ἀπριλίου 1737 (ἰδιόγραφος Ἰταλιστὶ)

(μετάφρασις)

«Αἶνος τῷ Θεῷ, τιμὴ καὶ δόξα αἰωνία

Ἀποφασίζω ἐγὼ ὁ Βερναρδῖνος Τυπάλδος, ἰατρός, τοῦ ποτε Ἀγγέλου νὰ κάμω τὸν παρόντα Κωδείκελλον ἵνα κανονίσω μερικὰς λεπτομερείας διατυπωθείσας εἰς τὴν διαθήκην μου τὴν γενομένην τὴν 18ην Μαρτίου παρελθόντος καὶ τὴν ὁποίαν ἐνεχείρισα εἰς τὸν κ. Αἰμίλιον Βελάνον δημόσιον Νοτάριον.

Καὶ ἐν πρώτοις ὁ ὅρος μὲ τὸν ὁποῖον ἐδέσμευσα τὰ ἀκίνητα τὰ ὁποῖα ἀπέκτησα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μακαρίτου πατρός μου Ἀγγέλου, θέλω νὰ ἀκυρωθῇ, εἰς τρόπον ὥστε, μετὰ τὸν θάνατόν μου, νὰ περιέλθουν τὰ ἀκίνητα εἰς τοὺς υἱούς μου καὶ κληρονόμους των, ἐλεύθερα πάσης δεσμεύσεως καὶ νὰ ἠμποροῦν νὰ τὰ διαθέτουν κατ' ἀρέσκειάν των.

Ὁμοίως ἀκυρῶ τὰς διατάξεις ὡς πρὸς τὰ 5000 Δουκάτα ποὺ ἔχω εἰς τὴν

Συντεχνίαν τῶν ἀρτοποιῶν καὶ θέλω ἵνα μετὰ τὸν θάνατόν μου τὰ μὲν 3000 νὰ διανεμηθοῦν ἐξ ἡμισείας εἰς τοὺς ῥηθέντας υἱούς μου, τὰ δὲ ὑπόλοιπα 2000 νὰ διανεμηθοῦν ἐξ ἴσου εἰς τὸν Βιτσέντζον Τυπάλδον ἀδελφόν μου καὶ εἰς τὸν Ἄγγελον Τυπάλδον υἱόν του καὶ ἀνεψιόν μου.

Ὡς πρὸς τὰ ὑπόλοιπα κεφάλαιά μου ποὺ ἀνέρχονται εἰς 5083 Δουκάτα καὶ 8 σολδία, θέλω πρῶτον νὰ πληρωθῇ ἡ προῖκα ποὺ ὀφείλω εἰς τὴν κυρίαν Ἀγγελικὴν Χωραφᾶ, νύμφην μου, χήραν τοῦ μακαρίτου Δημητρίου υἱοῦ μου ἀποθανόντος ἐν Κεφαλληνίᾳ τὸν Φεβρουάριον τοῦ παρελθόντος ἔτους 1736 ἤτοι τὰ μετρητά της ποὺ εἶναι Δουκάτα 1000 καὶ λίραι 6, ὁ χρυσὸς ποὺ θὰ τῆς λείψῃ, καὶ ἡ ἁρμόζουσα ἀποζημίωσις διὰ τὰ ἔπιπλα ποὺ ἔφερεν εἰς τὸ σπίτι μου, ὡς συνηθίζεται εἰς τὴν Κεφαλληνίαν τὴν πατρίδα μου καὶ νὰ δοθοῦν τὰ ἄνω ἕνα μῆνα μετὰ τὸν θάνατόν μου. Ὅμως ἐννοῶ, ἀφοῦ ἱκανοποιηθῇ ἡ εἰρημένη νύμφη μου ὡς ἄνω ἀνεφέρθη, μετὰ τὴν συμπλήρωσιν ἑνὸς ἔτους καὶ ἑνὸς μηνὸς ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ συζύγου της, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ σπίτι της, διότι οἱ υἱοί μου δὲν θὰ δυνηθοῦν νὰ καταβάλλουν τὸ ἐπίδομα ποὺ τῆς καθώρισαν μηνιαίως, χωρὶς νὰ καταστραφῇ ἐντελῶς τὸ δυστυχὲς σπίτι μας, ποὺ εὑρίσκεται εἰς ὄχι καλὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν.

Τὰ τέσσαρα κορίτσια ποὺ ἀφῆκεν ὁ μακαρίτης υἱός μου Δημήτριος θέλω νὰ τὰ πάρουν εἰς τὰ σπίτια των οἱ υἱοί μου Ἰωάννης καὶ Ἀντώνιος καὶ νὰ τὰ συντηροῦν μαζὶ μὲ τὰς οἰκογενείας των καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀποκατάστασίν των ἢ τὸν μοναχικόν των βίον, ἂς κάμουν οἱ υἱοὶ καὶ κληρονόμοι μου ὅ,τι τοῖς εἶναι δυνατὸν μὲ τὰ ἔσοδα τῶν ἀγαθῶν ποὺ ἀφίνω εἰς τοὺς ἰδίους. Εἶμαι δὲ βέβαιος ὅτι θὰ ἀναθρέψουν τὰ τέσσαρα κορίτσια μὲ πατρικὴν στοργήν.

Ἅμα ὡς ἐπέλθῃ ὁ θάνατος ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, θέλω νὰ ταφῶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων, ἔξωθι τοῦ ναοῦ, ἐντὸς τοῦ περιβόλου(1), καὶ διὰ τοὺς ἱερεῖς ποὺ θὰ κάμουν τὴν κηδείαν μου, εἰς μὲν τοὺς τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου ποὺ θὰ συνοδεύσουν τὸν νεκρόν μου μέχρι τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, νὰ δοθοῦν 10 Δουκάτα, εἰς δὲ τοὺς ἱερεῖς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου νὰ δοθοῦν παρὰ τοῦ ἐκτελεστοῦ μου Δουκάτα 30 καὶ δι' ἄλλα ἔξοδα διὰ τὴν ταφὴν να δοθοῦν ἄλλα 10, οὕτως ὥστε νὰ γίνῃ ἡ δαπάνη τῶν 50 δουκάτων ἐν ὅλῳ καὶ ὄχι περισσοτέρων.

Ἐπιφορτίζω τὸν πρωτεξάδελφόν μου κ. Σπῦρον Τυπάλδον τοῦ ποτε Κωνσταντίνου νὰ συμπαραστέκῃ τοὺς υἱούς μου διὰ τὸν διακανονισμὸν τῆς ὑποθέσεως τῆς νύμφης μου, χήρας τοῦ υἱοῦ μου Δημητρίου, τὴν ὁποίαν δὲν θὰ ἠμπορέσουν νὰ συντηροῦν οὗτοι καθ' ὅσον τὸ σπίτι μας ἐξέπεσεν. Εἰς τὸν εἰρημένον Σπῦρον θέλω νὰ δοθῇ ὅ,τι θὰ περισσεύσῃ ἀπὸ τὸ ποσὸν τῶν 5083 Δουκάτων, ἀφοῦ καταβληθοῦν τὰ ὡς ἄνω ἀναφερθέντα ποσά.

Δηλῶ τέλος ὅτι ἂν ἐπισυμβῇ ὁ θάνατός μου εἰς καιρὸν ὅπου θὰ προσεγγίζῃ νὰ τελειώσῃ ἕν ἔτος ἀπὸ τῆς χηρείας τῆς νύμφης μου, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, θέλω ἵνα οἱ υἱοί μου κανονίσουν μὲ τὴν κυρίαν Ἀγγελικὴν κουνιάδαν των τὰ ζητήματα ἐντὸς ἓξ μηνῶν ἀπὸ τῆς θανῆς μου. Ἅμα ὅμως περάσουν χωρὶς ἀποτέλεσμα οἱ ἐν λόγῳ ἓξ μῆνες, τότε παρακαλῶ τὸν εἰρημένον, πρωτεξάδελφόν μου κ. Σπῦρον Τυπάλδον νὰ κανονίσῃ αὐτὸς τὰ πάντα ὅπως διετυπώθησαν εἰς τὸν παρόντα Κωδείκελλον.

Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀποφασιστική μου θέλησις καὶ συνιστῶ νὰ ἐκτελεσθῇ ἐπακριβῶς καὶ ἀπαραγκλίτως, διότι ὁ παρὼν Κωδείκελλος εἶναι γραμμένος μὲ τὸ ἴδιό

1. Καὶ ἄλλην μαρτυρίαν πλὴν τῆς τοῦ Ἀνδρέα Κασσῆ ἔχομεν περὶ τοῦ ὅτι ὁ περίβολος τῆς Ἐκκλησίας ὑφίστατο πρὸ δύο καὶ πλέον αἰώνων καὶ ὅτι δὲν εἶναι κατασκεύασμα τοῦ 19ου αἰῶνος. ὡς ὑπεστηρίχθη μὲ τὸν σκοπὸν ἵνα κατεδαφισθῇ ὁ περίβολος ὁσκόπως, παραλόγως καὶ μὲ σεβαστὴν δαπάνην, εἰς βάρος τοῦ ἑλληνικοῦ Δημοσίου.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΚΩΣΤΑ ΑΠ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Η ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1854*

ΠΡΟΞΕΝΙΚΑΙ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ

(Τέλη Φεβρουαρίου)

Μετὰ τὴν περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου ἐκτράχυνσιν τῶν γεγονότων, ὁ Ἕλλην Πρόξενος ἐζήτησε τὴν ἄδειαν ὅπως ἀναχωρήσῃ ἐξ Ἰωαννίνων. Μὴ ἐγγυηθέντες ὅμως οἱ Πρόξενοι Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ταξειδίου του, ἠναγκάσθη οὗτος νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν ἕδραν του.

Ὁ Ἄγγλος Πρόξενος, δράττων τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἐκεῖ παραμονῆς τοῦ Ἕλληνος Προξένου, ἀπεφάσισε νὰ τὸν χρησιμοποιήσῃ ὡς μεσάζοντα διὰ μίαν προσωπικήν του παρέμβασιν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ἐπαναστατῶν.

Τὴν 28 Φεβρουαρίου, μεθεπομένην τῶν γεγονότων τοῦ Κουτσουλίου, παρεκάλεσε τὸν Ἕλληνα Πρόξενον νὰ τὸν συνοδεύσῃ μεταβαίνοντα εἰς τὸ ἐν Λουζετσίῳ Στρατηγεῖον τοῦ Θ. Γρίβα...

«...*καὶ διαπραγματευθῶσι μετὰ τούτου περὶ τῆς εἰρηνικῆς διευθετήσεως τῆς ἐπαναστάσεως...ἀφοῦ ὁ Ἄγγλος Πρόξενος ἐξήγησεν ὅτι ἀναλαμβάνει αὐτὸς τὴν εὐθύνην τοῦ διαβήματος αὐτοῦ καὶ προσέθεσε μάλιστα ὅτι μὲ τὸ διάβημά του αὐτὸ δὲν προτίθεται νὰ βλάψῃ τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος.*

Καὶ μᾶλλον περὶ αὐτοῦ ἐπρόκειτο, (γράφει ὁ αὐστριακὸς ὑποπρόξενος Χάας), ἀλλὰ μετὰ τὴν εἰρηνικὴν διευθέτησιν τῆς ἐν Ἠπείρῳ ἐπαναστάσεως καὶ τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐν Ἀνατολῇ ταραχῶν, νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἕνωσις τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἡ δὲ Τουρκία ἀφ' ἑτέρου, διὰ τὸ συμφέρον τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας μὲ βάσιν τὸ δόγμα τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας, νὰ ἀποζημιωθῇ λαμβάνουσα ὡς ἀντιστάθμισμα τὴν Βεσσαραβίαν καὶ τὴν

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους σελ. 283.

μου χέρι καὶ ὑπογράφεται παρ' ἐμοῦ.

Βερνάρδος Τυπάλδος, ἰατρὸς, τοῦ ποτε Ἀγγέλου ἐκ Κεφαλληνίας βεβαιῶ καὶ ἐπιβεβαιῶ τὰ ἄνωθι».

τῇ 18 Ἰουλίου 1737.

Ἐδημοσιεύθησαν ἐπὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ Βερνάρδου Τυπάλδου—τοῦ θανάτου ἐπισυμβάντος τὰς παρελθούσας ἡμέρας—κατόπιν αἰτήσεως τοῦ Ἐξοχωτάτου εὐγενοῦς Ἀλεξάνδρου Κορνέρ.

Εἰς τὴν συνήθη πρᾶξιν παρελαβῆς τῆς διαθήκης παρὰ τοῦ Δημοσίου Νοταρίου παρέστησαν ὡς μάρτυρες ὁ ἐφημέριος Βενέδικτος Μοσχόπουλος τοῦ ποτε Εὐσταθίου

καὶ ὁ ἱερωμένος Δὸν Λάσκαρης Τυπάλδος τοῦ ποτε Ἰωάννου ἐκ Κεφαλληνίας.

(Συνεχίζεται)

Κριμαίαν...». ('Ηπ. Χρον. 1932 σελ. 97).

Μὴ δεχθεὶς ὁ Ἕλλην Πρόξενος τὴν ἀπὸ κοινοῦ μετάβασιν ἐκεῖ, διότι δὲν ἦτο ἐξουσιοδοτημένος ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεώς του πρὸς τοῦτο, προσεφέρθη νὰ γνωρίσῃ εἰς τὸν Γρίβαν δι' ἐπιστολῆς τὴν μετάβασιν τοῦ Ἄγγλου Προξένου Λόγκορθ.

Ὁ Γρίβας ὅμως, γνωρίζων κάλλιστα τοὺς σκοποὺς καὶ τὰς ἐπιδιώξεις τῶν Ἀγγλικῶν διαπραγματεύσεων, ἀρνεῖται νὰ συναντηθῇ διότι δὲν διέθετε χρόνον ἐξ αἰτίας τῶν ἀναμενομένων πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων.

Αἱ Ἀγγλικαὶ προτάσεις μολονότι σαφεῖς καὶ συγκεκριμέναι, ἀπετέλουν κατὰ βάθους μέσον ἐξαπατήσεως τῆς ἐπαναστατικῆς ἡγεσίας, ἵνα διὰ τῆς διακοπῆς τῶν ἐπιχειρήσεων ἕνεκα τῶν διαπραγματεύσεων, ἀνακουφισθῇ ἡ Τουρκία ἐκ τοῦ περισπασμοῦ τούτου.

Εὐτυχῶς ὁ Γρίβας δὲν ἔπεσεν εἰς τὴν παγίδα τοῦ Λόγκορθ, διότι πᾶσα διαπραγμάτευσις θὰ ἦτο εἰς βάρος τῶν ἐπαναστατῶν, ἐπειδὴ ἡ τελικὴ ἔκβασις τῶν γεγονότων τῆς Ἀνατολῆς ἦτο ἄγνωστος καὶ ἡ ἀναστολὴ τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἀγῶνος ἕνεκα π ι θ α ν ῶ ν καὶ μ ε λ λ ο ν τ ι κ ῶ ν παραχωρήσεων ὀλεθρία.

Πρέπει δὲ νὰ γίνῃ γνωστὸν ὅτι σκοπὸς τῶν ἐνεργειῶν τῶν ξένων Προξένων ἦτο «....ἡ ἀπονάρκωσις τοῦ ἀγῶνος» πρᾶγμα λεχθὲν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Βουλὴν ὑπὸ τοῦ Λόρδου Ρῶσσελ, ἡ διαφθορὰ τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἐπαναστατῶν καὶ ἡ καταστροφὴ τῆς συμμορίας αὐτῶν.

Διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς δευτέρας ἐπιδιώξεως ὑπῆρχον ἄφθονα τὰ μέσα τῆς διαφθορᾶς. Ὁ δὲ Ἄγγλος Πρόξενος διέθετεν ἄφθονον χρυσὸν πρὸς τὸν σκοπὸν τούτων.

Αἱ συχναὶ δὲ ἐπαφαὶ τῶν Προξένων μετὰ διαφόρων ἀρχηγῶν τῶν ἐπαναστατῶν, ἀπέβλεπον εἰς τὴν δημιουργίαν δυσπιστίας μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ὑφισταμένων των. Τοῦτο δὲ ἐπετεύχθη πλήρως εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Κ. Τζαβέλλα, ὅστις τελικῶς ἐχαρακτηρίσθη καὶ ὡς προδότης, ἕνεκα ἀκριβῶς τῶν συχνῶν του ἐπαφῶν μετὰ τῶν Προξένων καὶ τῶν ἐπακολουθησάντων θλιβερῶν γεγονότων εἰς Ἄρταν.

Ὁ Ἄγγλος Πρόξενος Λόγκορθ ἀποτυχὼν νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ Θ. Γρίβα, ἔστρεψε τὴν προσοχήν του εἰς τὴν εἰρήνευσιν τοῦ Μετσόβου. Καρπὸς δὲ τῆς προσπαθείας του αὐτῆς εἶναι τὰ τραγικὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα θὰ ἐκθέσωμεν ἀμέσως...

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ

(15—17 Μαρτίου)

Τὰ δύο κόμματα μαλώνουν

Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ζυγοῦ, σημαντικοῦ αὐχένος τῆς Πίνδου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπικοινωνεῖ κυρίως ἡ Ἤπειρος μετὰ τῆς Θεσσαλίας, εὑρίσκεται ἡ κωμόπολις Μέτσοβον, πατρὶς πλείστων Ἐθνικῶν Εὐεργετῶν, ὡς τοῦ Ἀβέρωφ, Τοσίτσα, Στουρνάρα κ. ἄ.

Ἡ κωμόπολις αὐτὴ ἀνθοῦσα οἰκονομικῶς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας, λόγῳ τῶν πολυαρίθμων ποιμνίων της καὶ τοῦ πλούτου τῶν μεταναστευσάντων πολιτῶν της, ἐδημιούργησεν ἕναν ἰδιάζοντα πολιτισμὸν καὶ ἐσχημάτισε μίαν προηγμένην κοινωνίαν, διακρινομένην διὰ πλείστας ἀρετὰς καὶ ἰδίως διὰ τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὴν γνησίαν Ἑλληνικὴν συνείδησιν, παρ' ὅλον ὅτι μητρικὴ τῶν γλῶσσα εἶναι ἡ Κουτσοβλαχική.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Μὴ ἀπηλλαγμένοι καὶ αὐτοὶ τοῦ φατριασμοῦ, τοῦ γνησίου Ἑλληνικοῦ ἐλαττώματος, ἐσχημάτισαν εἰς τὴν κωμόπολίν των δύο ἀλληλομαχομένας παρατάξεις. Τὴν «ἀριστοκρατικὴν» ὑπὸ τὸν προύχοντα Κυριάκον Τσανάκαν καὶ τὴν λαϊκὴν» ὑπὸ τὸν Σαρακατιώτην.

Ἡ μερὶς τοῦ Τσανάκα «ἐκπροσωποῦσα τὴν τάξιν τῶν πλουσίων καὶ διαθέτουσα ἄφθονον χρῆμα διὰ τὴν ἐπικράτησιν κατὰ τὰς κατὰ τετραετίαν γενομένας ἐκλογὰς τῶν μελῶν τῆς Ἐφορείας...», ὑπερεῖχε τῆς ἄλλης μερίδος τοῦ Σαρακιώτη, «...ἥτις ἐξεπροσώπει τὰς λαϊκὰς τάξεις καὶ διέθετε τὸν ὁπλαρχηγὸν Δημ. Τσάπον ἢ Τσαπόπουλον, ἐπὶ κεφαλῆς ὁμάδος ὡπλισμένων Μετσοβιτῶν...».

Τὸ κόμμα τοῦ Τσανάκα, τοῦ ὁποίου ὁ ἀδελφός του Νικόλαος ἐτύγχανεν ἀνώτατος ἀξιωματοῦχος τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους, φέρων τὸν τίτλον τοῦ «Πασᾶ» καὶ διαμένων εἰς Ἰωάννινα, διὰ δωροδοκιῶν καὶ ἄλλων αἰσχρῶν μέσων, ὡς καὶ διὰ τῆς προστασίας τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν, ὑπερίσχυσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ διετήρει τὴν ὑπεροχήν του, ἔναντι τῆς ἀντιπάλου μερίδος τοῦ Σαρακιώτη. (Ἠπειρ. Χρον. 1932 σ. 101 καὶ «Ἠπ. Ἑστία» ἀρ. 28—29 σελ. 803).

Μειωθείσης τῆς Τουρκικῆς ἰσχύος ἕνεκα τῆς ἐπικρατήσεως τῶν ἐπαναστατικῶν στοιχείων κατὰ τὸ κίνημα τοῦ 1854, ἀπώλεσε καὶ ὁ Τσανάκας μέρος τῆς ἐπιρροῆς του ἐπὶ τῶν Μετσοβιτῶν, τὴν ὁποίαν ἤντλει ἐκ τῆς Τουρκικῆς προστασίας.

Διὰ τοῦτο τὴν διαχείρισιν τῶν κοινῶν τὴν ἀνέλαβεν ἡ μερὶς τοῦ Σαρακιώτη, διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τῶν λαϊκῶν στοιχείων.

Τὸ κίνημα εἰς τὸ Μέτσοβον

«Ἅμα ἐμάθαμε...» γράφει εἰς ἔκθεσίν του ὁ Μετσοβίτης Μπαλμοῦτσος (Αὼν φ. 1451), «ὅτι οἱ ἐπαναστάται ἐπολιόρκησαν τὰ Ἰωάννινα, σύμφωνοι μετὰ τοῦ καπετάνιου Τσαποπούλου, ἐφοβερίσαμε τὸν Δερβέναγαν τοῦ Μετσόβου καὶ τὸν παρακινήσαμε ὡς φίλοι, νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τό Μέτσοβον, πρὶν ἔλθωσι οἱ στρατιῶται τοῦ Γρίβα καὶ τότε θέλομεν γίνει ἄπιστοι εἰς αὐτόν...»

Ὁ Δερβέναγας φοβηθείς, ἀνεχώρησεν μετὰ τῶν ἀνδρῶν του ἐκ Μετσόβου καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὸν Ζυγόν. Οἱ Μετσοβῖται τότε ἐλεύθεροι πλέον ἐκάλεσαν συγκέντρωσιν τοῦ λαοῦ καὶ ἐκήρυξαν τὴν ἐπανάστασιν. Ἀπεφασίσθη δὲ νὰ σταλῇ ἀμέσως εἰς τὸν Γρίβαν τριμελὴς ἐπιτροπή, ὅπως τὸν καλέσῃ ἐπισήμως νὰ ἔλθῃ νὰ καταλάβῃ τὸ Μέτσοβον.

Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ἀπετελέσθη ὑπὸ τοῦ Μ. Μπαλμούτσου, τοῦ ἰατροῦ Πέτρου Σουλάκου καὶ τοῦ Στεργίου Βοΐλα Πρὶν ὅμως ἀναχωρήσῃ πρὸς συνάντησιν τοῦ Γρίβα ἀπεφασίσθη εἰς κοινὴν σύσκεψιν νὰ ἐκδιωχθῇ ὁ Δερβέναγας—ἀγὰς ἀπὸ τὸν Ζυγόν, διότι ἡ παρουσία του ἐκεῖ ἦτο πολὺ ἐπικίνδυνος, ἕνεκα τῆς ἐπικαίρου καὶ στρατηγικῆς θέσεως τὴν ὁποίαν κατεῖχε.

Συνεκέντρωσαν τότε περὶ τοὺς 100 ἐνόπλους Μετσοβίτας, μετέβησαν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ζυγοῦ καὶ ἤρχισαν νὰ πυροβολοῦν ὁμαδικῶς. Οἱ Τοῦρκοι ἀκούσαντες τοὺς πυροβολισμοὺς τόσον πλησίον των, ἐνόμισαν ὅτι ἔφθασεν ὁ Γρίβας μετὰ τῶν ἀνδρῶν του καὶ ἐγκαταλείψαντες ἀμέσως τὴν θέσιν των ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν ἔντρομοι. Τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς Τεσσαρακοστῆς ἀνεχώρησε καὶ ἡ ἐπιτροπὴ πρὸς συνάντησιν τοῦ Γρίβα. Ἔπειτα δὲ ἀπὸ πολλὰς περιπετείας καὶ περιπλανήσεις τὸν συνήντησεν εἰς τὸ Λουζέτσι καὶ ἐξεπλήρωσε τὴν ἀποστολήν της.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, εἰς τὸ Μέτσοβον ὁ Τσάπος διέταξε τὴν σύλληψιν τοῦ μέλλοντος νὰ διέλθῃ ἐκεῖθεν Τούρκου ταχυδρόμου, τὸν φόνον του καὶ τὴν κατάσχεσιν τοῦ Ταχυδρομείου. Πλὴν ὅμως ὁ ἐκεῖ ἐγκατεστημένος Ἰταλὸς τὴν καταγωγὴν Δημ. Τζοανόπουλος, πατὴρ τοῦ Μιχ. Τζοανοπούλου, διερμηνέως ἀργότερον

τοῦ Ἰταλικοῦ Προξενείου καὶ πάππου τοῦ Γεν. Διευθυντοῦ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἰταλικῆς Πρεσβείας κατὰ τὴν κατοχὴν Δ. Τζοανοπούλου ἢ Ντεσάντο, ἠμπόδισε τὴν ἐνέργειαν ταύ ην. Ἀκόμη ὄχι μόνον ἐματαίωσε τὴν κατάσχεσιν 2.000 ὀκ. σίτου εἰς τὸ χωρίον Κρανιά, ἀλλὰ εἰδοποίησε σχετικῶς καὶ τοὺς Τούρκους.

Ὁ Γρίβας εἰς τὸ Μέτσοβον

Ὁ Τζοανόπουλος ἐπικοινωνῶν κρυφίως μετὰ τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις ἐγκατεστημένου Νικ. Τσανάκα, ἔλαβεν ὑπ' αὐτοῦ τὴν ὑπόσχεσιν γενναίας ἀμοιβῆς,... «ἐὰν ἤθελεν ἐνεργήσει καταλλήλως, ὥστε οἱ κάτοικοι τοῦ Μετσόβου, νὰ στασιάσουν κατὰ τοῦ Γρίβα καὶ ἂν ἠδύνατο νὰ πείσῃ αὐτούς συγχρόνως νὰ ὁδηγήσουν τὸ στράτευμα τοῦ Αὐδῆ πασᾶ εἰς τὸ Μέτσοβον διὰ μιᾶς ἀγνώστου διόδου εἰς τοὺς ἐπαναστάτας...» (Χάας ἔνθ. ἀν. σ. 102).

«Ὁ ἐπιτήδειος Τζοανόπουλος διὰ ποικίλων δολοπλοκιῶν καὶ μηχανορραφιῶν—εἰς τοιούτου εἴδους ἔργα ἠσχολεῖτο κυρίως καί ἀπέζη ἐξ αὐτῶν—κατώρθωσεν ὥστε οἱ κάτοικοι τοῦ Μετσόβου ὄχι μόνον νὰ διχονοήσωσι μεταξύ των, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν Γρίβα...» (Ἡπ. Ἑστία, σελ. 806).

Ἐνθαρρυνθεὶς ὁ Τζοανόπουλος ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ Μεχμὲτ—ἀγᾶ εἰς Κρανιάν, τὴν ὁποίαν κατέλαβεν τὴν 17ην Μαρτίου μὲ 250 ἄνδρας καὶ ἐκμεταλλευόμενος τὴν ἀπουσίαν τῶν ἐνόπλων Μετσοβιτῶν εἰς Μηλέαν, εἰδοποιεῖ τὸν Τσανάκαν εἰς Ἰωάννινα, ὅτι τὸ Μέτσοβον εἶναι γυμνὸν ἀπὸ δυνάμεις καὶ ὅτι δύναται νὰ ἔλθουν Τουρκικαὶ δυνάμεις νὰ τὸ καταλάβουν.

Ὁ Τσανάκας συμβουλεύει τότε τὸν Τζοανόπουλον νὰ γράψουν εἰς τὸν πασᾶν τῶν Ἰωαννίνων ἐπιστολὴν διὰ τῆς ὁποίας, ἀφοῦ ζητήσουν τὴν συγχώρησιν, νὰ τὸν καλέσουν ἐκ μέρους δῆθεν τῶν κατοίκων νὰ στείλῃ στρατὸν νὰ καταλάβῃ τὸ Μέτσοβον.

Ὁ Τζοανόπουλος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν συνεμορφώθησαν πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ Τσανάκα συνέταξαν τὴν ἐπιστολὴν καὶ τὴν ἔστειλαν εἰς Ἰωάννινα μὲ τὸν Ζέγον Βοΐλαν κρυφίως καὶ ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῶν ἄλλων κατοίκων.

Μαθοῦσα κατόπιν ἐορτῆς ἡ ἐπιτροπὴ τὰς ἐνεργείας τοῦ Τζοανοπούλου, ἀπέστειλλεν ἐπειγόντως μήνυμα εἰς τὸν εἰς Φορτώσι εὑρισκόμενον Γρίβαν, διὰ τοῦ ὁποίου τὸν ἐκάλει νὰ ἔλθῃ ἀμέσως νὰ καταλάβῃ τὸ Μέτσοβον, διότι κινδυνεύουν νὰ ἐξοντωθοῦν ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων των.

Γενομένης ἀποδεκτῆς τῆς αἰτήσεως τῶν Μετσοβιτῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων, τὴν 15 Μαρτίου ἀπεστάλη εἰς Μέτσοβον ὁ Καραφίλ - βεης μετὰ 400 ἀνδρῶν. Παρὰ τὴν θέσιν ὅμως «Τρία Χάνια» ἀνακόπτεται ὑπὸ τοῦ Τσάπου ἡ προέλασις αὐτοῦ καὶ καθηλώνεται ἐκεῖ ὑπὸ τῶν πανασταστικῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἐνισχυθεῖσαι ὑπὸ τῶν πέριξ ποιμένων, οἵτινες διασκορπισμένοι ὄντες εἰς τὰς πέριξ δασώδεις ἐκτάσεις καὶ πυροβολοῦντες, ἔδιδον τὴν ἐντύπωσιν πολυαρίθμων. Ἔντρομος ὁ Καραφίλ - βεης ἀναγκάζεται νὰ κλεισθῇ εἰς τὸ «Χάνι τῆς Κυρᾶς» ἀμυνόμενος, ἐνῷ ἐπὶ τόπου καταφθάνει καὶ ὁ ὁπλαρχηγὸς Κόκκαλης, μετὰ 150 ἀνδρῶν ὡς προπομπὸς τοῦ Θ. Γρίβα.

Ὁ Τζοανόπουλος πληροφορηθεὶς τὴν ἄφιξιν τῶν Τούρκων εἰς τὰ «Τρία Χάνια», εἰδοποιεῖ τὸν Μεχμέτ - ἀγᾶ νὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὴν Κρανιὰ νὰ καταλάβῃ τὸ Μέτσοβον, τὸ ὁποῖον ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἦτο ἄνευ ὑπερασπιστῶν. Δὲν γίνεται ὅμως τοῦτο, διότι ἐν τῷ μεταξὺ καταφθάνει ὁ Γρίβας καὶ κατευθύνεται ἐσπευσμένος πρὸς τὴν κωμόπολιν, τὴν ὁποίαν καταλαμβάνει ἐξ ὀνόματος τῆς ἐπαναστάσεως, γενόμενος ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς ὑπὸ τῶν κατοίκων αὐτῆς Εἰς τὸν Ναὸν δὲ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς ἐτελέσθη πάνδημος δοξολογία καὶ παρεδόθησαν εἰς αὐτὸν ἐπισήμως αἱ κλεῖδες τῆς κωμοπόλεως.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Ὁ Τζοανόπουλος, βλέπων νὰ ἀποτυγχάνουν αἱ μηχανορραφίαι του καὶ κινδυνεύων νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς προδότης, ζητεῖ ταπεινῶς συγχώρεσιν ἀπὸ τὸν Γρίβαν τὴν ὁποίαν ἐπιτυγχάνει καὶ ἀποσύρεται, ἀναμένων τὴν κατάλληλον στιγμὴν νὰ δράσῃ καὶ πάλιν, παρ' ὅ,τι διωρίσθη ὑπ' αὐτοῦ μέλος τῆς ἐπαναστατικῆς ἐπιτροπῆς, μετὰ τοῦ Γ. Σαρακιώτη, Δ. Μηλιώνη καὶ Χ. Καπέτα.

Πληροφορηθεὶς προέλασιν δῆθεν τοῦ Καραφίλ - βεη ἐκ «Τριῶν Χανίων» πρὸς Μέτσοβον, ἐγκαταλείπει τὴν ἐπιτροπὴν καὶ κλείεται εἰς τὴν οἰκίαν του μετὰ τῶν περὶ αὐτόν· Μαθὼν τὴν ἄπιστον ταύτην ἐνέργειαν ὁ Γρίβας, ἐθύμωσε πολύ. Προσκαλέσας δὲ αὐτὸν ἐνώπιόν του, τὸν ἐπέπληξε δριμύτατα.

Οὗτος τρέμων διὰ τὴν ζωήν του, προσεφέρθη νὰ προσφέρῃ 100.000 γροσίων διὰ τὴν μισθοδοσίαν τῶν ἐπαναστατῶν, καταθέσας τελικῶς μόνον 70.000 ἐκ τῶν ὁποίων ἔλαβεν ἕκαστος στρατιώτης τοῦ Γρίβα 140.

Οἱ Τοῦρκοι εἰσέρχονται εἰς Μέτσοβον

Τὰ ἀποτελοῦντα τὴν ἄμυνα τοῦ Μετσόβου σώματα ἦσαν:

Τοῦ Κόκκαλη ἐκ 250 ἀνδρῶν εἰς Τρία Χάνια.

Τοῦ Τσάπου ἐκ 200 ἀνδρῶν εἰς Πλάκαν.

Καὶ ἀνὰ 100 ἄνδρες εἰς Μέτσοβον καὶ Ἀνήλιον ὑπὸ τὸν Γρίβαν.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἦλθον πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ εὐάριθμοι ὁπλοφόροι ἐκ τῶν πέριξ χωρίων, πλὴν τῶν τοῦ Ζαγορίου, τὰ ὁποῖα οὐδόλως ἐξηγέρθησαν.

Μετὰ τὴν ἀγκίστρωσιν τοῦ Καραφίλ - βεη εἰς Τρία Χάνια, ἀπεστάλη ἐξ Ἰωαννίνων τὴν 23ην Μαρτίου ὁ Αὐδῆ πασᾶς, μεθ' ἑνὸς τάγματος τακτικοῦ στρατοῦ, 4 πυροβόλων καὶ 3.000 ἀτάκτων Τουρκαλβανῶν.

Ἡ Τουρκικὴ ἐμπροσθοφυλακή, συμπλακεῖσα μετὰ τῶν 250 ἀνδρῶν τοῦ Κόκκαλη, τρέπεται δὶς εἰς φυγὴν καὶ καταδιώκεται μέχρι μιᾶς ὥρας ἀπόστασιν. Βλέποντες ὅμως οὗτοι τὸ ὀλιγάριθμον τῶν ἀνδρῶν τοῦ Κόκκαλη, ἀνακόπτουν τὴν ὀπισθοχώρησίν των καὶ ἀναμένουν νὰ καταφθάσῃ τὸ κύριον σῶμα.

Βλέπων ὁ Κόκκαλης τὴν πολυάριθμον δύναμιν τοῦ Αὐδῆ πασᾶ καταφθάνουσαν, κατέλαβε τὴν ξυλογέφυραν τοῦ Μποϊάνου τοῦ Μετσοβίτικου ποταμοῦ καὶ ἑτοιμάζεται νὰ ἀμυνθῇ ἐκεῖ. Οἱ Τοῦρκοι προσβάλλουν τὴν θέσιν αὐτὴν διὰ τῶν τακτικῶν κατὰ μέτωπον, καὶ τῶν ἀτάκτων ἐκ τῶν πλαγίων ἐπιτιθέμενοι μανιωδῶς.

Μὴ δυνάμενος ὁ Κόκκαλης νὰ συγκρατήσῃ τὴν φοβερὰν πίεσιν τῶν Τούρκων, μετὰ πολύωρον ἄμυναν, ἀναγκάζεται νὰ συμπτυχθῇ εἰς νέαν θέσιν, «Γρίζου» ὀνομαζομένην, ἐγγὺς τοῦ Μετσόβου καὶ ἐπὶ τῆς νῦν δημοσίας ὁδοῦ.

Ἡ θέσις αὕτη, φύσει ὀχυρὰ ἀποτέλει τὸ μοναδικὸν ἔρεισμα τοῦ Μετσόβου. Διὰ τοῦτο ὁ Γρίβας συνεκέντρωσεν ὅλας τὰς δυνάμεις του ἐκεῖ δι' ἕναν πεισμωνα ἀγῶνα, θεωρῶν τὴν κατεύθυνσιν τῶν «Πολιτσῶν» ἀσφαλῆ.

Εἰς τὴν θέσιν «Γρίζου» διεξάγεται μάχη φοβερά, ἡ ὁποία διαρκεῖ ἐπὶ ἓν 24]ωρον καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν ἔπεσαν πλεῖστοι ἑκατέρωθεν.

Ὁ Γρίβας ὀχυρωμένος ἐντὸς τοῦ Μετσόβου ἐπὶ τῆς οἰκίας Νικολέττα, ἀνέμενε τὴν ἔκβασιν τῆς μάχης. Ὁπότε δέχεται ἐκ τῆς κατευθύνσεως τῶν «Πολιτσῶν» ἀπροσδόκητον ἐπίθεσιν ἀτάκτου Ἀλβανικοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον ὡδηγήθη ἐκεῖ ὑπο ἐμπίστου τοῦ Τζοανοπούλου διὰ μέσου τῆς Χρυσοβίτσης.

Ὑπερφαλαγγισθέντος τοιουτοτρόπως τοῦ Μετσόβου, ἡ θέσις τῶν ἀμυνομένων εἰς «Γκρίζον» καθίσταται κρίσιμος, καλὸ ἀγὼν αὐτῶν πλέον μάταιος. Διὰ τοῦτο ἀνακαλοῦνται ὑπὸ τοῦ Γρίβα, ὅπως ὑπερασπισθοῦν τὴν κωμόπολιν, δι' ἑνὸς ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀγῶνα. ὅστις διαρκεῖ ὁλόκληρον τὴν ἡμέρον καὶ τὴν ἐπελθοῦσαν νύκτα.

Βλέπων τέλος ὁ Γρίβας τὸ ἄσκοπον πλέον τῆς συνεχίσεως τοῦ ἀγῶνος διὰ τῶν μικρῶν του δυνάμεων καὶ ἀπελπισθεὶς ἐκ τῆς μὴ ἐγκαίρου ἀφίξεως τοῦ ὁπλαρ

χηγοῦ Βάγια, ὅστις ἀπὸ πενθημέρου εἶχεν διαταχθῇ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ Κατσανο χώρια καὶ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τοῦ Μετσόβου, ἀναγκάζεται νὰ διατάξῃ γενικὴν σύμπτυξιν.

Διὰ νυκτερινῆς λοιπὸν ἐξόδου διὰ τοῦ ξίφους, ἐγκαταλείπει τὴν κωμόπολιν εἰς τὸ ἔλεος τῶν Τούρκων καὶ ἀνέρχεται εἰς τὸν Ζυγὸν θραῦσας τὸν Τουρκικὸν κλοιόν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ Χαλίκι τῆς Θεσσαλίας.

Ἡ λεηλασία τοῦ Μετσόβου

Εἰσελθόντες οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ Μέτσοβον τὴν 27ην Μαρτίου, ἐξετράπησαν εἰς παντὸς εἴδους βιαιοπραγίας καὶ λεηλασίας.

Ἐλεηλάτησαν ὅλας τὰς οἰκίας καὶ ἰδίως τὰς ἐγκαταλελειμμένος ὑπὸ ἐκείνων οἵτινες κατέφυγον εἰς τὸν Ζυγὸν καὶ τὴν Βρύσην Φατζέτου. Ἐπυρπόλησαν περὶ τὰς 400 οἰκίας, ἐφόνευσαν ἀρκετοὺς Μετσοβίτας καὶ ἐβίασαν πλείστας γυναῖκας ἐξ ἐκείνων αἱ ὁποῖαι δὲν ἐπρόφθασαν νὰ καταφύγουν εἰς τοὺς Ναοὺς καὶ ἰδίως εἰς τὸν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, ὅστις περιεβάλλετο ὑπὸ ὑψηλοῦ περιβόλου.

Ὅλοι οἱ Ναοὶ εἰσυλήθησαν, τὰ ἱερὰ Σκεύη ἀνηρπάγησαν καὶ δὲν ἔμεινε λίθος ἐπὶ λίθου ὑπὸ τῶν «Ἐλευθερωτῶν», τῶν ἐλθόντων ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ Ἄγγλου Προξένου Λόγκορθ, νὰ ἐπιβάλουν τὸν «Νόμον καὶ τὴν Τάξιν». Τέλος, τῇ ἐπεμβάσει αὐτοῦ, κατώρθωσαν οἱ Τοῦρκοι ἀρχηγοὶ νὰ ἐπιβάλουν τὴν «τάξιν», ἐπὶ τῶν ἀχαλινώτων τμημάτων των καὶ νὰ δώσουν τέλος εἰς τὰς λεηλασίας καὶ βιαιοπραγίας αὐτῶν, ἀφοῦ ἡ καταστροφὴ εἶχεν ἐπέλθει πλέον καὶ ἡ ἀνθοῦσα κωμόπολις κατέκειτο εἰς ἐρείπια ἐξ αἰτίας τῆς φιλαρχίας καὶ ἀπληστίας τῶν ἀρχόντων της.

Αἱ ζημίαι τοῦ Μετσόβου ὑπελογίσθησαν εἰς 20 ἑκατ. γρόσια. Τὰ δὲ λάφυρα τὰ ὁποῖα διήρπασαν οἱ ἄτακτοι Ἀλβανοὶ καὶ τὰ μετέφερον εἰς τὰς Πατρίδας των ἢ τὰ ἐπώλουν εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Ἰωαννίνων, ἀνήρχοντο εἰς 500.000 γρόσια.

Ἀλλὰ καὶ οἱ «φίλοι» τῶν Τούρκων ἠμείφθησαν καταλλήλως.

Διότι αἱ οἰκίαι αὐτῶν διηρπάγησαν καὶ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ἐκακοποιήθησαν. Ὁ δὲ Κυρ. Τσανάκας συλληφθεὶς μετὰ ἑτέρων 47 Προυχόντων Μετσοβιτῶν ἐφορτώθη ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν «πλιάτσικο» καὶ ὡδηγήθη εἰς Ἰωάννινα, καθὼς καὶ ὁ Σαρακιώτης, Κωστάκης, Ν. Ἀβέρωφ, Βενέτης κ.ἄ. Τὸν Κ. Κουτούλην, ἀφοῦ ἐπυρπόλησαν τὴν οἰκίαν του, τὸν ἐτύφλωσαν. Τοῦ δὲ Γ. Χρόνη τοῦ ἔκοψαν τὰ ἀφτία, ἀφοῦ τὸν ἐκακοποίησαν.

Μεταξὺ τῶν λεηλατησάντων Τούρκων καὶ τῶν παραμεινάντων εἰς Τρία Χάνια, παρ' ὀλίγον, νὰ συμβῇ συμπλοκή, διότι οἱ τελευταῖοι ἤθελον μερίδιον ἐκ τῶν λαφύρων τῶν πρώτων.

Ἐπιστρέψαντες οἱ Τοῦρκοι εἰς Ἰωάννινα μετὰ τὴν καταστροφήν, μετέφερον ἐπὶ πασσάλων 4 κεφαλὰς Χριστιανῶν, τὰς ὁποίας περιέφερον εἰς τὰς ὁδοὺς ἵνα τοιουτοτρόπως τονώσουν τὸ φρόνημα τῶν Τούρκων καὶ τρομοκρατήσουν τοὺς Χριστιανούς.

Τὰ Ἰωάννινα ἐπληρώθησαν προσφύγων, οἱ ὁποῖοι περιεφέροντο εἰς τὰς ὁδοὺς γυμνοὶ καὶ πεινασμένοι. Διὰ νὰ ἀνακουφίσῃ δὲ τούτους ἡ σύζυγος τοῦ Ἄγγλου Προξένου, διένειμεν εἰς αὐτοὺς ἄρτον καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Σχετικῶς μὲ τὰ γεγονότα τοῦ Μετσόβου, ὁ Αὐστριακὸς ὑποπρόξενος Χάας γράφει τὰ ἑξῆς: (Ἠπ. Χρον. 1932 σ. 103)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

«Ὁ βανδαλισμὸς ὁ διαπραχθεὶς ἐν Μετσόβῳ, οὗτινος οἱ εὔπιστοι κάτοικοι ἀντὶ νὰ δρέψουν τὴν δάφνην τῆς Εἰρήνης, ἀντίκρυσαν τὸν πολεμικὸν δαυλόν, διὰ νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ δεικνύουν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῶν οἰκιῶν των τὰ ἴχνη τῆς Ὀσμανικῆς ἀποθηριώσεως, ἔσχον καθ' ὅλον τὸν Νομὸν τῆς Ἠπείρου μίαν θρηνώδη ἀντήχησιν, εἰς τρόπον ὥστε ὄχι μόνον τὸ ἔργον τῆς εἰρηνεύσεως νὰ μὴν εὐοδωθῇ, ἀλλὰ τουναντίον ἡ ἀγανάκτησις καὶ ἡ ἐκδίκησις νὰ μεγυνθῶσιν οὕτω. Ἡ Ἀγγλογαλλικὴ πολιτικὴ τῶν ἐνταῦθα Προξένων ἐγένετο αἰτία νὰ δρέψῃ μέχρι τοῦδε ἡ Ἠπειρωτικὴ Χώρα μόνον ζημίας....».

Οἱ δὲ χαρμόσυνοι κανονιοβολισμοὶ οἱ ὁποῖοι ἐρρίφθησαν ἐκ τῶν ἐπάλξεων τοῦ φρουρίου τῶν Ἰωαννίνων, δὲν ἀνήγγελον μόνον εἰς τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς φίλους αὐτῶν τὸ εὐχάριστον γεγονὸς τῆς «εἰρηνεύσεως» τοῦ Μετσόβου, ἀλλὰ διελάλησαν καὶ εἰς τὸν κόσμον ὁλόκληρον τὸν θρίαμβον μιᾶς αἰσχρᾶς πολιτικῆς ἐναντίον τῆς Ἐλευθερίας ἑνὸς Λαοῦ, ὁ ὁποῖος εἶχε κάθε δικαίωμα νὰ τὴν ἀποκτήσῃ.

Ἡ Δημοτικὴ Μοῦσα

διὰ τὰ γεγονότα τοῦ Μετσόβου

Καραφίλ - βεης καὶ Θεόδωρος Γρίβας

Πέστε τοῦ Καραφίλ - μπεη, γιὰ πέστε του τοῦ Μπέη
νὰ κάμῃ λίγο σύνταγμα στοὺς δόλιους Ἀρβανίτες,
νὰ πιάσουνε τὸ Μέτσοβο καὶ αὐτὰ τὰ Τρία Χάνια
τὸ τ' ἤρθ' ὁ Γρίβας τὸ σκυλὶ καὶ ὁ ὄφιος τῆς Ἑλλάδος.
Σαράντα ράχες ἔπιασε, σαράντα ραχοποῦλες
καὶ τὸ γιοφύρι ἔπιασε τὴ σκάλα τοῦ Μετσόβου
καὶ αὐτὸς ὁ Κοντοκόκκαλης μὲ τὸν Δημήτρη Τσάπο
τὸν Καραφίλ - μπεη βάρεσαν μ' ὅλον τὸν ταϊφάν του.
«Κι' οἱ Μετσοβῖτες τὰ σκυλιὰ κι' αὐτοὶ Κοτζαμπασῖδες.
Πιάνουν καὶ γράφουν μιὰ γραφὴ στ' Αὐδῆ - πασᾶ τὰ χέρια
βάστα καϋμέν' Αὐδῆ · πασᾶ , καμμιὰ πέντ' ἔξη ὧρες
τὸν Γρίβα νὰ τὸν δώσουμε στὰ χέρια τὰ δικά σου».
Κ' οἱ φυλαχτάδες π' φύλαγαν πιάνουν τὸν χαρτοφόρο
παίρνουν τὶς βοῦλες, τὰ χαρτιὰ στὸ Γρίβα τὰ πη(γ)αίνουν.
«Ποῦ εἶσαι Γρίβα ἀρχηγέ, καὶ μπρὲ καπετάνιε,
θέλει μᾶς δώσουν ζωντανοὺς στ' Αὐδῆ - πασᾶ τὰ χέρια»,
κι' ὁ Γρίβας χαμογέλασε χαμόγελο μεγάλο,
τοὺς Μετσοβῖτες φώναξε καὶ τοὺς κοτζαμπασίδες.
«Τὶ εἶν' τὸ κακὸ ποὺ κάνεταν σὲ τοῦ τὴ μαύρη χώρα»
σηκώθ' ὁ Γρίβας κι' ἔφυγε μ' ὅλον τὸν ταϊφά του,
κανένας δὲν βαρέθηκε, κανένας δὲν ἐχάθ(η)κε.

(Συλλογὴ Χασιώτη)

Ἅλωσις Μετσόβου

Σ' ὅλον τὸν κόσμο ξαστεριά, σ' ὅλον τὸν κόσμο ἥλιος
καὶ στὸ καϋμένο Μέτσοβο ὅλο καπνὸς καὶ φλόγες.
Τὸ χτύπησαν τὸ πάτησαν τ' Αὐδῆ · πασᾶ τ' ασκέρια.
Ἑννιὰ χιλιάδες εἴτανε κι' ὀχτὼ μπήκανε μέσα

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ὁ Γρίβας ἀποκλείστηκε ψηλὰ στοῦ Νικολέτου
μὲ σταυροφόρους ἑκατὸ καὶ μὲ διακόσιους ἄλλους.
Ψηλὴ φωνὴν ἐφώναξε ὁ Χουσεΐν Βρυώνης
«Προσκύνα Γρίβα τὴν Τουρκιά, προσκύνα τὸ Φερίκη»
κὶ ὁ Κόκκαλης ἐφώναξε ἀπὸ τὸ παραθύρι.
«Τὶ λὲς, βρὲ Χουσεΐν πασᾶ, τὶ λὲς ζουρλὸ κεφάλι,
φουσέκια στὶς μπαλάσκες μας εἶναι πολλὰ ἀκόμα
θὰ παίξη τὸ ντουφέκι μας μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι».
Παρασκευὴ ξημέρωνε, ἡμέρα χιονισμένη,
κι ὁ Γρίβας κι' οἱ λεβέντες του πουρνὸ πουρν' ἀνεβαίναν
τὰ μονοπάτια τοῦ ζυγοῦ, ζερβὰ 'πὸ τὸ Χαλίκι
καὶ μόν' καὶ μόνο ἔλειπαν τέσσερα παλληκάρια.

(Συλλογὴ Ἀραβαντινοῦ)

Αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ Παρακαλάμου

Ἐνῷ εἰς τὸ Μέτσοβον διεδραματίζοντο τὰ ἐκτεθέντα γεγονότα, ἀνεχώρησε σῶμα Τουρκαλβανῶν ἐξ Ἰωαννίνων ὑπὸ τὸν Σουλεϋμὰν Ταχήρ, κατευθυνθὲν εἰς Ράϊκον. Λοξοδρομῆσαν ὅμως ἐκεῖθεν, διῆλθε τὴν γέφυραν Καλαμᾶ καὶ ἐπυρπόλησε τὰ χωρία: Ἱερομνήμη, Κουτρουλάδες, Κοκκινόχωμα, Ροδοβίτσα, Δελβινακόπουλο, Καλυχώρι, Γλήζιανη, Δραγουμή, καὶ ἄλλα ἀκόμη, συνολικῶς 20.

Ὁ Γ. Τσάμης ἀφ' ἑτέρου, ὁ ὁποῖος ἔδρα ἐκεῖ, ἐπυρπόλησεν ἵνα μὴ περιέλθουν εἰς τοὺς Τούρκους!!!! τὰ χωρία Ριζό, Γρανιτσοπούλα, Τσαρκοβίστα καὶ Σουλόπουλο.

Οἱ κάτοικοι τῶν Κουρεντοχωρίων, μαθόντες τὴν ἔξοδον τοῦ Ταχήρ - ἀγᾶ, διῆλθον τὸν Καλαμᾶν, καὶ κατέφυγον εἰς τὸ χωρίον Κριτσούνισταν (ν. Δεσποτικόν), ἵνα ἀποφύγουν τὴν σφαγήν.

Διελθόντες καὶ οἱ Τοῦρκοι τὸν Καλαμᾶν, κατώρθωσαν διὰ μιᾶς εὐρείας κινήσεως νὰ κυκλώσουν εἰς ἕν ὕψωμα ὅλα τὰ γυναικόπαιδα τῶν Χριστιανῶν καὶ ἡτοιμάζοντο νὰ τὰ ἐξολοθρεύσουν διὰ σφαγῆς. Εὐτυχῶς ὅμως κατώρθωσε τὴν τελευταίαν στιγμὴν νὰ ἐπέμβῃ ὁ Λόγκορδ καὶ τὰ ἔσωσεν ἀπὸ βεβαίαν καταστροφήν.

Τὴν περίθαλψιν τῶν καταφυγόντων εἰς Ἰωάννινα προσφύγων ἀνέλαβεν ἡ σύζυγος τοῦ Ἄγγλου Προξένου, ὡς ἀναφέρει ὁ Π. Ἀραβαντινὸς εἰς τὸν πρόλογον τῆς χρονογραφίας του.

Ὁ Γ. Τσάμης, πολιορκηθεὶς εἰς Κριτσούνισταν ὑπὸ Τουρκαλβανῶν, ἐκινδύνευσε νὰ ἐξοντωθῇ. Διὰ τοῦτο ὁ Ν. Ζέρβας διέταξε τὸν Λ. Ζῆκον νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειάν του μετὰ τοῦ ἱερέως Παπαγεωργίου. Ὁ Ζῆκος ὅμως ἐπειδὴ ἐπείγετο νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τῆς ἀπειλουμένης Πατρίδας του Λάκκας Σουλίου, δὲν ἠθέλησε νὰ χρονοτριβήσῃ σπεύδων εἰς βοήθειαν τοῦ Τσάμη.

Τοιουτοτρόπως παραμείνας οὗτος σχεδὸν μόνος ἄνευ ἐνισχύσεων, κατώρθωσε νὰ ἀπαγκιστρωθῇ ἔπειτα ἀπὸ σκληρὸν ἀγῶνα καὶ νὰ σωθῇ.

- (Συνεχίζεται)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΣΤΑΥΡΟΥ ΙΩΣ. ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ

ΑΙ ΣΛΑΥΙΚΑΙ ΔΙΕΙΣΔΥΣΕΙΣ ΕΝ ΑΓΙΩ, ΟΡΕΙ*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΟΙ ΣΕΡΒΟΙ ΕΝ ΑΓΙΩ ΟΡΕΙ

20 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῶν Σέρβων εἰς τὸν χῶρον τῶν Βαλκανίων ἀνατρέχει εἰς τὸν Στ'. μ.Χ. αἰῶνα, ὅτε οὗτοι, κατελθόντες ἐκ Γαλικίας, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν ἄνω Μοισίαν, ἤτοι τὴν Παλαιὰν Σερβίαν, ὀργανωμένοι εἰς Ζουπανίας, πλὴν διετέλουν εἰς ὀξεῖς ἀνταγωνισμοὺς μεταξὺ των καὶ συντόμως ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Βουλγάρους.

Οὗτοι ἐξηκολούθουν ζῶντες διηρημένοι μέχι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, ὅτε ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν *Ράσσα Οὐρὸς, ἡ Μπέλα Οὐρός*, ἱδρυτὴν τῆς δυνασιείας τῶν *Νεεμάνια*, ἡνώθησαν καὶ ἀπετέλεσαν ἰδίαν ἐθνότητα, διατηρηθεῖσαν μέχρι τὸ ἔτος 1389, ὅτε ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Τούρκους μετὰ τὴν μάχην τοῦ Κοσσυφοπεδίου(1).

Ἐκ τῆς δυνασιείας αὐτῆς ἀνεδείχθησαν οἱ μοναχοὶ Συμεὼν καὶ Σάββας, οἵτινες πρωτεστάτησαν εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ Σερβικοῦ μοναχισμοῦ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει.

Παραλλήλως πρὸς τοὺς λοιποὺς Σλαύους τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, οἵτινες σκοπόν των ἔθεσαν τὴν κατάκτησιν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, οἱ Σέρβοι οὐδέποτε, πλὴν τινων ἀσημάντων ἐξαιρέσεων, εὑρέθησαν ἐν ὅπλοις ἀντίπαλοι πρὸς αὐτὴν. Ἡ Ἱστορία τῶν δύο λαῶν εἶναι ἱστορία διαρκοῦς φιλίας καὶ διαθέσεως ἐξυπηρετήσεως τῶν κοινῶν των συμφερόντων(2).

21. ΟΙ ΣΕΡΒΟΙ ΕΝ ΑΓΙΩ ΟΡΕΙ

Ὡς πρῶτος Σέρβος μοναχὸς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει φέρεται ὁ υἱὸς τοῦ μεγάλου Ζουπάνου τῆς Σερβίας Στεφάνου Α. Νεεμάνια, ὀνόματι *Ράστκος*, ὅστις ἐκάρη μοναχὸς τὸ ἔτος 1185 εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Θεσσαλονικέως (Νῦν Παλαιομονάστηρον) λαβὼν τὸ ὄνομα *Σάββας*(3) Ὁ εἰρημένος εἶχε ἀριχθῆ πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ὅτε καταληφθεὶς ὑπὸ βαθυτάτου θρησκευτικοῦ συναισθήματος, ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ πολυτελοῦς αὐτοῦ βίου καὶ τῆς τροπῆς του εἰς τὴν μοναχικὴν ἀσκητικὴν ζωήν. Ἀφοσιωθεὶς μετὰ ζήλου εἰς τὴν μοναχικὴν ζωήν κατώρθωσε νὰ προτρέψῃ καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ μεγάλον Ζουπᾶνον, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ζουπανίαν εἰς τὸν πρωτότοκον αὐτοῦ υἱὸν Στέφανον τὸν Β'. τὸ ἔτος 1191 καὶ νὰ ἀσπασθῇ τὸν μοναχικὸν βίον. Προσελθὼν οὗτος μετὰ μεγάλης συνοδείας

(*) *Συνέχεια ἐκ τοῦ προημουμένου τεύχους, σελ. 300.*

1. Βλ. Κατσαρέα σελ. 183—184.
2. Βλ. Βασιλίεφ σελ. 767, 768 ἑπ. Ἐπίσης βλ. *C. Jericek* σελ. 270.
3. Βλ. Σμυρνάκην σελ. 67, 68 καὶ 670. Ὁ Α. Μηλιαράκης: Ἱστορία περὶ τοῦ Βασιλείου τῆς Νικαίας καὶ τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου 1204—1261, ἀναφέρει ἀνακριβῶς, ὅτι ὁ Ράστκος ἐκάρη Μοναχὸς εἰς τὸ ἐν Ἄθῳ Ρωσσικὸν Μοναστήριον. Πρβλ. καὶ Κτενᾶν: Ἅπαντα σελ. 106 ἑπ. καὶ 201 ἑπ.

ἐκάρη μοναχὸς εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Βατοπεδίου, μετονομασθεὶς *Συμεών*(1).

Πατὴρ καὶ υἱὸς διεκρίθησαν διὰ τὴν βαθεῖαν αὐτῶν Χριστιανικὴν πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὸ μοναχικὸν των ἰδεῶδες. Ὁ *πατὴρ*, ἰδίαις δαπάναις, ἀνήγειρε τὴν Ἱερὰν Μονὴν τοῦ Χελανδαρίου, εἰς ἣν θέσιν καὶ σήμερον εὑρίσκεται, ἣν κατέστησεν ἀποκλειστικῶς Σερβικὴν(2) ἐπιτυχὼν τὴν ἀναγνώρισίν της ὡς τοιαύτης διὰ πλείστων Χρυσοβούλλων τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων(3). Ὁ μοναχὸς Σάββας μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν, συνετέλεσε παρὰ τῷ Ἀλεξίῳ Γ'., ὅπως δώσῃ οὗτος εἰς γάμον τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Εὐδοκίαν εἰς τὸν ἀδελφόν του Ζουπάνον τῆς τῆς Σερβίας Στέφανον Β'. *Ἡ Χριστιανική του ὅμως ἀρετὴ καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Μοναχοῦ Σάββα, διῆλθον τὰ ὅρια τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ὥστε ὑπὸ τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας νὰ χειροτονηθῇ εἰς Ἐπίσκοπον καὶ ἀργότερον νὰ ἀνακηρυχθῇ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Σερβίας*(4).

Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Μοναχὸς Συμεὼν ἀπέθανεν εἰς τὴν Μονὴν Χελανδαρίου, τὸ ἔτος 1203 δὲ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σάββας μετέφερε τὰ λείψανα τοῦ πατρός του εἰς Σερβίαν(5).

Ἀμφότεροι ὑπὸ τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας ἀνεκηρύχθησαν Ἅγιοι(6).

Ἔκτοτε ἤρχισεν ἡ εἴσοδος εἰς μικρὸν ἀριθμὸν Σέρβων, οἵτινες ἐκήροντο μοναχοὶ εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν Χελανδαρίου. Τὴν ὕταρξιν αὐτῶν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους καὶ μέχρι τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Σέρβου ἡγεμόνος Μεγάλου Στεφάνου

---

1. Βλ. Σμυρνάκην σελ. 68—69. Εἰς Χρυσόβουλλον τοῦ ἔτους 1198 ἀναφέρεται ὅτι ὁ Μέγας Ζουπᾶνος τῆς Σερβίας Στέφανος Νεεμάνια, καρεὶς Μοναχὸς ὀνομάσθη Συμεών. Ὁ υἱὸς δὲ αὐτοῦ Ράστκος, Σάββας. Κατὰ τὸν Ὅσιον Νικόδημον τὸν Ἁγιορείτην, ὁ Ἅγιος Σάββας προσῆλθε νέος εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος εἰς τὸν Ρωσσικὸν Μοναστήριον (ἀναληθῶς) καὶ ἔγραφεν εἰς τοὺς γονεῖς του «*Περὶ ματαιότητος τοῦ κόσμου, τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ τῆς ἀπολαύσεως τῶν μελλόντων ἀγαθῶν καὶ τόσον τοὺς ἤναψεν εἰς τὴν θείαν ἀγάπην, ὥστε τοὺς κατέπεισε νὰ παραιτηθοῦν τῆς Βασιλείας καὶ νὰ γίνουν Μοναχοί...*» βλ. Ἅγιον Παῦλον τευχ. 54 σελ. 131.

2. «*Διὰ τοῦτο κατέστησεν Αὐτοκράτωρ ἐλευθέραν τὴν Μονὴν Χελανδαρίου τοῦ ψηφίζειν Ἡγούμενον καὶ ἀνεξάρτητον τοῦ Πρώτου τοῦ Ὄρους, ὡς καὶ πάντα τὰ ἐν τῇ θέσει τῶν Μηλεῶν ὄντα μὴ ὑπαγόμενα μήτε αὐτῷ τῷ Πρώτῳ τοῦ Ὄρους τοῦ Ἄθω, μήτε τῷ καθηγουμένῳ τῆς Μονῆς Βατοπεδίου, ἀλλ' αὐτοδέσποτον καὶ αὐτεξούσιον καθὼς αἱ τῶν Ἰβήρων καὶ Ἀμαλφινῶν Μοναί*». Χρυσόβουλλον ἔτους 1198 ὅπερ βλ. Σμυρνάκην σελ. 68.

3. Βλ. Σμυρνάκην σελ. 486. Ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Γ'. ἐξεδόθησαν Χρυσόβουλλα ἀφορῶντα τὴν παραχώρησιν τῆς Μονῆς Χελανδαρίου εἰς τὸν Μοναχὸν Σάββαν καὶ τὴν ἀναγνώρισιν τῶν προνομίων αὐτῆς. Βλ. εἰς *Actes de Chilandar* σελ. 6 Χρυσόβουλλον τοῦ ἔτους 1198 ἀφορῶν τὴν παραχώρησιν τῆς Μονῆς τοῦ Χελανδαρίου, ἐπίσης εἰς σελ. 8 Χρυσόβουλλον τοῦ ἔτους 1198 καὶ εἰς σελ. 11 τοῦ ἔτους 1199, τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου. Βλ. καὶ Σμυρνάκην σελ. 67, 68 καὶ 69.

4. Τὸ γεγονὸς τοῦ γάμου τῆς Εὐδοκίας διαφοροτρόπως ἀναφέρει ὁ Χωνιάτης σελ. 704 ἐπ. Βλ. εἰς Σμυρνάκην σελ. 486 κριτικὴν τῆς μυθιστορηματικῆς ἀφηγήσεως τοῦ Χωνιάτη.

5. Ἐν Καρυαῖς Ἁγίου Ὄρους ὑπάρχει σήμερον τὸ ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ Σάββα ἱδρυθὲν «*Τυπικαριόν*», ὑπαγόμενον εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν τοῦ Χελανδαρίου, ὅπου καθημερινῶς ἀναγινώσκεται τὸ «*Τυπικὸν*» τοῦ *Ἁγίου Σάββα*, ὅπερ εἶναι ἰδιότυπος ἀκολουθία διαρκείας πέντε ἕως ἓξ ὡρῶν. Τὸ Τυτικὸν τοῦτο ὑπογράφει ὁ Ἅγιος Σάββας «*Ὁ πάντων ἔσχατος ἁμαρτωλός*». Ἐν τῷ κειμένῳ αὐτοῦ ἀναγράφει σὺν τοῖς ἄλλοις «*Καγὼ ὁ ἐλάχιστος πάντων καὶ ἁμαρτωλὸς παρευρεθεὶς εἰς τό Ἅγιον Ὄρος εἶδον ἐκεῖ Ἁγίους Νόας σεσαρκωμένους ἐν ἀρεταῖς, εἶδον ἐπιγείους Ἀγγέλους καὶ οὐρανίους ἀνθρώπους*». Ἅγιος Παῦλος, σελ. 145. *Meyer* σελ. 184, ὅτις τὴν λέξιν παρευρεθεὶς ἀναγράφει πορευθείς. Πρβλ. Χριστ. καὶ Θρησκευτικὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν τ. Α σελ. 538.

6. Βλ. Βιογραφίαν ἀμφοτέρων ἐν «*Νέῳ Ἐκλογίῳ*» Βενετία 1803 σελ. 302—307. Ἐπίσης βλ. Σμυρνάκην σελ. 69 καὶ Ἅγιον Παῦλον τεῦχ. 54 σελ. 145. Οἱ Τοῦρκοι καταλαβόντες καὶ λεηλατήσαντες τὴν Ἱερὰν Μονὴν *Milechevo* κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, παρέλαβον τὸ Ἱερὸν λείψανον τοῦ Ἁγίου Σάββα καὶ τὸ ἔκαψαν, διασκορπίσαντες τὴν τεύραν αὐτοῦ. Βλ. Χρ. Παπαδοπούλου: Αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι Σερβίας καὶ Ρουμανίας σελ. 11—12.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Δουσάν, μαρτυροῦν τὰ διασωθέντα ἔγγραφα, ἅτινα ὑπογράφουσι πλὴν τῶν Ἑλλήνων μοναχῶν καὶ τινες Ἡγούμενοι καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν Μονῶν Σλαϋωνιστί.

Ἀποκτήσαντες οἱ Αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἐξ ἀγχιστείας συγγένειαν μετὰ τῶν Σέρβων Ἡγεμόνων, ἤρχισαν ὑποστηριζόμενοι εἰς τὰς ἐξωτερικὰς των ὑποθέσεις. Οὕτω ὁ Ὑψηλότατος Κράλης τῆς Σερβίας, ἐβοήθησε τὸν Βασιλέα Ἀνδρόνικον Β'. τὸν Παλαιολόγον (1282—1328) εἰς τοὺς κατὰ τῶν Περσῶν πολέμους(1) καὶ ἐκ τοῦ λόγου τούτου ὁ Ἀνδρόνικος παρεχώρησεν εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Χελανδαρίου χωρίον τι παρὰ τὸν Στρυμόνα, διὰ Βασιλικοῦ Χρυσοβούλλου.

Ὁ αὐτὸς Αὐτοκράτωρ ἐξέδωκε περίπου τριάκοντα δύο (32) Χρυσόβουλλα ὑπὲρ τῆς Μονῆς τοῦ Χελανδαρίου, γεγονὸς μαρτυροῦν τὴν συναδέλφωσιν τῶν ἡγεμόνων τῶν δύο Χωρῶν καὶ τὴν ἐκτίμησιν ἣν εἶχον οἱ Βυζαντινοὶ πρὸς τοὺς διαδεχθέντας τοὺς δύο Ἁγίους, πρώτους Σερβους μοναχοὺς Συμεῶνα καὶ Σάββα, μοναχοὺς τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Διὰ τῶν Χρυσοβούλλων τούτων παρεχωροῦντο κτήματα εἰς τὴν Μονὴν καὶ ἀνεγνωρίζοντο αὐτῇ προνομίαι(2).

Καίτοι δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὴ ἡ κατάστασις τῆς Μονῆς Χελανδαρίου ἐξ ἐπόψεως μοναχικοῦ πληθυσμοῦ, ὅστις μάλιστα, ὡς προελέχθη, δὲν ἦτο σημαντικός, ἐν τούτοις ἡ παρουσία αὐτῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει δὲν ἄφινεν ἀσυγκινήτους τοὺς Σέρβους Ἡγεμόνας, οἵτινες προσεπάθουν παντοιοτρόπως, ἐμμέσως ἢ ἀμέσως νὰ βελτιώσωσι τὴν θέσιν των. Οἱ ἐδῶ ἐρχόμενοι πρὸς ἀσκητικὸν βίον Σέρβοι, ἐτύγχανον τῆς ἀνωτέρας παιδεύσεως τῶν λοιπῶν πατέρων, οἵτινες ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν κηρυγμάτων τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἤκμαζον πνευματικῶς εἰς βαθμὸν καὶ σήμερον ζηλευτόν. Δὲν ἐχαροῦντο δὲ οὗτοι τὰ πνευματικὰ αὐτὰ ὀφέλη Μεταδίδοντες ταῦτα εἴτε εἰς τοὺς ἐρχομένους πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς Μονῆς, εἴτε μεταβαίνοντες εἰς τὰς ἰδιαιτέρας των πατρίδας, συνετέλεσαν εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ μόλις εἰς τὰς δέλτους τῆς Ἱστορίας τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν ἐμφανιζομένου Σερβικοῦ Ἔθνους, διότι *τὸ κήρυγμα τοῦ Ναζωραίου ἐγαλούχισε τὰς ψυχὰς τοῦ λαοῦ τούτου καὶ ἡ γοητεία ἣν ἤσκει ἐσκλάβωνε πάντα ἀποδέκτην του.* Ἡ ἐκπολιτιστική, Ἐθνικὴ καὶ Κοινωνικὴ ἐπίδρασις τῆς Μονῆς ἐπὶ τοῦ λαοῦ τῆς Χώρας της, εἶναι ἀναμφισβήτητος, διότι ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ, ὅτι *ὁ πνευματικὸς βίος τῆς Σερβίας ἀρχίζει ὁμοῦ μὲ τὴν ἵδρυσιν τῆς Μονῆς Χελανδαρίου(3).*

Τὴν πρὸς τὴν Μονὴν Χελανδαρίου προσοχὴν, ἀγάπην καὶ ἐνδιαφέρον, κάλλιστον ἄλλου μαρτυρεῖ ἡ ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Στεφάνου Δουσὰν (1336—1355) ἐπίσκεψις τῆς Μονῆς(4). Οὗτος προελάσας ἐξ Σερβίας κατέλαβε τὴν Ἑλληνικὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην καὶ τὴν Ἤπειρον, γενόμενος οὕτω κύριος τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἀρχίζει ἡ Σερβικὴ κυριαρχία ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἥτις διήρκησε μέχρι τῆς ὑποταγῆς τῆς Σερβικῆς Ἐθνότητος ὑπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν.

Οἱ Ἁγιορεῖται Μοναχοὶ ἔσπευσαν ἀμέσως νὰ ὑποβάλωσιν αὐτῷ ὑποταγήν, ἵνα οὕτω προστατεύσωσι τὰς προνομίας καὶ δικαιώματα αὐτῶν(5).

Ἅμα τῇ ἀφίξει του εἰς Ἅγιον Ὄρος ὁ Στέφανος Δουσὰν ἐξέδωκε Χρυσόβουλλον ὑπὸ χρονολογίαν 24 Ἀπριλίου 1348, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρει, ὅτι ἀφί-

1. ...*Τοῖς δὲ ἡμετέροις τοῖς στρατεύμασιν οὐμικρὸν δήπουθον ἐστὶν ἐν οἷς καὶ Θεῷ συνήρατο καὶ συνέπραξε καὶ ἡ Σερβικὴ δύναμις ἰσχυρότατα...* Σμυρνάκην σελ. 69.

2. Βλ. Χρυσόβουλλα ταῦτα εἰς *Actes de Chilandar* σελ. 28,32,35.37,50,55,71,73,76,81 κ.λ.π.

3. Βλ. Ἅγιον Παῦκον Τευχ. 54 σελ. 134 καὶ 135.

4. Βλ. Σμυρνάκην σελ. 87 καὶ *Actes de Chilandar* σελ. 282—284.

5. Εἰς ἔγγραφον τοῦ ἔτους 1348 κεκυρωμένον ὑπὸ τοῦ Πρώτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους Γερμανοῦ Ἱερομονάχου ἀναγιγνώσκομεν τὰ ἑξῆς: «*Ὁ κραταιὸς καὶ Ἅγιος ἡμῶν αὐθέντης καὶ Βασιλεὺς κυρ Στέφανος* (Σ.Σ. ἐνοεῖται Δουσάν)...*κατέλαβε καὶ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς τὴν δὲ καὶ Ἱερὰν Λαύραν τῶν Καρυῶν*» Βλ. Σμυρνάκην σελ. 90.

χθη εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ εὐηργέτησεν αὐτό(1). Εἰς ἕτερον Χρυσόβουλλον ἀναφέρεται ὡς αὐτοκράτωρ τῆς Σερβίας καὶ Ρωμυλίας, Δεσπότης Ἄρτης καὶ Κόμης τῆς Βλαχίας(2).

Ὁ Δουσὰν ἐπεσκέφθη τὸ Ἅγιον Ὄρος μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ Ἑλένης καὶ περιελθὼν τὰς πλείστας τῶν Μονῶν, ἀνῆλθεν ἔφιππος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἄθω(3), ὅπου ἐνέπηξε τὴν τροπαιοφόρον αὐτοῦ σημαίαν, ἥτις νῦν εὑρίσκεται ἐν τῷ Καθολικῷ τῆς Μονῆς Χελανδαρίου περιειλιγμένη τὸν κοντὸν αὐτῆς. Ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἐμόναζε τότε ὁ *Γρηγόριος Παλαμᾶς*, ὁ μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, γνωστὸς εἰς τὸν τότε κόσμον διὰ τὴν Ἡσυχαστικὴν φιλοσοφίαν του. Τοῦτον ὁ Δουσὰν παντοιοτρόπως προέτρεψε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς τὴν Σερβίαν, πλὴν δὲν τὸ ἐπέτυχε(4).

Ὡς πρὸς τὴν σύζυγον αὐτοῦ ἡ παράδοσις λέγει, ὅτι ἅμα τῇ ἀποβιβάσει της εἰς τὸ Νεωρίον (Ἀρσανὰν) τῆς Μονῆς Χελανδαρίου, ἠκούσθη ἡ φωνὴ τῆς Θεοτόκου προτρέπουσα ταύτην νὰ μὴ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Μονήν. Πράγματι δὲ αὕτη ἀκούσασα τῆς φωνῆς δὲν μετέβη ἐκεῖσε, εἰδοῦσα μόνον τὴν Μονὴν ἐξ ἀνεγερθέντος ἐπίτηδες Πύργου, σωζομένου καὶ σήμερον(5).

Ἐξ ἐγγράφων τῶν ἐτῶν 1401 καὶ 1404 μανθάνομεν, ὅτι ὁ Δεσπότης Συμένδων τῆς Σερβίας, ἀφίκετο εἰς Ἅγιον Ὄρος τὸ ἔτος 1354(6), καθ' ὃν χρόνον διετέλει τοῦτο ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σέρβου ἡγεμόνος Στεφάνου Δουσὰν Οὐρὸς τοῦ Δ΄., ὅτε ἡ Ἑλληνικὴ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Παύλου ἐξαρτωμένη ὑπὸ τῆς Μονῆς Ξηροποτάμου, παρεχωρήθη αὐτῷ καὶ τῷ συνοδῷ αὐτοῦ Ἀντωνίῳ «*ἵνα κατέχωσιν αὐτοί τε καὶ οἱ διάδοχοι αὐτῶν κατ' ἀλληλουχίαν ἀκατάλυτον καὶ ἵνα ἦ τὸ Μονύδριον τοῦ Ἁγίου Παύλου ἐλεύθερον, ἀδούλωτον καὶ ἀδέσποτον ἀπὸ τῆς ἐπικρατείας ἢ καταδυναστείας τῶν Ξηροποταμινῶν*»(7). Περὶ τῆς παραχωρήσεως ταύτης σώζεται Σιγίλλιον τοῦ Πατριάρχου Ματθαίου τοῦ Α΄ τοῦ ἔτους 1484. Ὡς εἰκάζεται τότε οἱ Μοναχοὶ τῆς Μονῆς Ἁγίου Παύλου, περιῆλθον εἰς ἔνδειαν καὶ ᾐτήσαντο δίκην δωρεᾶς τὴν παροχὴν χρημάτων, ἐλθόντες οὕτω εἰς προστριβὰς καὶ φιλονικίας, συμβιβασθέντες τελικῶς ὑπό τοῦ Πρώτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἱερομονάχου Νεοφύτου ἐν ἔτει 1392(8).

Μετὰ τριετῆ κατοχὴν τῶν Ἑλληνικῶν ἐδαφῶν τῆς Μακεδονίας καὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τὸ ἔτος 1351. ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Σερβίαν, διότι ἐξεστράτευσεν ἐναντίον του ὁ Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ἰωάννης ὁ Καντακουζινὸς.

---

1. «...*διότι αὐτὸς ἔγωγε ὁ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ εὐσεβὴς καὶ φιλόχριστος Αὐτοκράτωρ Σέρβων τε καὶ Γραικῶν καὶ Βουλγάρων καὶ Ἀρβανιτῶν καὶ τῆς Δύσεως, ἤτοι τῶν κατὰ δύσιν κλημάτων, ὁ Στέφανος Βασιλεύς, τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγάπῃ ἀναφλεγόμενος, ἦλθον εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος...*» *Actes de Chilandar* σελ. 287. Εἰς τὴν Μονὴν Χελανδαρίου ὑπάρχει Χρυσόβουλλον τοῦ Στεφάνου Δουσὰν τοῦ ἔτους 1345. Ἰνδικτιῶνος ΙΓ, δι' οὗ ἐκχωρεῖ οὗτος εἰς τὴν Μονὴν κτήματα τινὰ ἐπὶ τῇ εἰς Ἅγιον Ὄρος ἐπισκέψει του μετὰ τῆς συζύγου του. Τὴν εἴδησιν ταύτην λαμβάνομεν ἀπὸ τὸν Σμυρνακην σελ. 493, πλὴν ἡ χρονολογία εἶναι ἐσφαλμένη, καθ' ὅτι εἶναι προγενεστέρα τῆς εἰσόδου τοῦ Δουσὰν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει. Πρβλ. Σ μ υ ρ ν ά κ η ν σελ. 88.

2 Χρυσόβουλον τοῦ ἔτους 1347, φυλασσόμενον εἰς Μονὴν Ἐσφιγμένου.

3. Βλ. Σ μ υ ρ ν ά κ η ν σελ. 85 ἀναφερόμενον εἰς παράδοσιν. Ἡ εἴδησις σήμερον ἐλέγχεται ὡς ἀνακριβής, διότι ἡ ἄνοδος εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ἄθω ἔφιππου καὶ σήμερον μετὰ τὴν ἐπισκευὴν τῆς ἐκεῖ ἀγούσης ἀτραποῦ δὲν εἶναι δυνατή. Ἴσως νὰ ἀνῆλθε μέχρι σημείου τινὸς καὶ ἐκεῖθεν νὰ ἐπορεύθη πεζῇ.

4. Σ μ υ ρ ν ά κ η ν σελ. 88.

5. Πρβλ. Σ μ υ ρ ν ά κ η ν σελ. 88. Λεπτομερείας περὶ τῆς ἐπισκέψεως καὶ κριτικὴν βλ. εἰς ἡμετέραν μελέτην: Τὸ πρόβλημα τοῦ ἄβατου τοῦ Ἁγίου Ὄρους.

6. Ἡ χρονολογία δὲν φαίνεται ἀκριβής, διότι κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο εἶχεν ἀποχωρήσῃ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ὁ Ἡγεμὼν τῶν Σέρβων Στέφανος Δουσάν.

7. Βλ. Σ μ υ ρ ν ά κ η ν σελ. 602. Ὁ ἴδιος εἰς σελίδα 103 ἀναφέρει, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1404 ἡ Μονὴ Ξηροποτάμου ἐπώλησεν ἀντὶ ἑκατὸν οὐγγιῶν ἀργύρου εἰς Μοναχοὺς Σέρβους, λόγῳ πενίας, τὴν Μονὴν Ἁγίου Παύλου, ἥτις ἦτο ὑποκειμένη ταύτῃ.

8. Βλ. Σ μ υ ρ ν ά κ η ν σελ. 602.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Πάντως ἡ κυριαρχία τῶν Σέρβων ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐξηκολούθησε.

Ὀλίγον ἀργότερον καὶ δὴ κατὰ τὸ ἔτος 1364, ὁ Δεσπότης τῆς Σερβίας Ἰωάννης Οὖγλες, ἐξέδωκε Χρυσόβουλλον, δι' οὗ ἀνήγειρεν ἐκ θεμελίων τὴν Μονὴν Σίμωνος Πέτρα(1), ἀφιερώσας αὐτῇ ἀναλώματα καὶ παραχωρήσας μετόχια καὶ πολλὰ κτήματα(2).

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τὰ ὅρια τῆς Μονῆς Χελανδαρίου ηὐξήθησαν καὶ τὸ Σερβικὸν στοιχεῖον ἤρχισεν ἀναπτυσσόμενον, ὥστε ἰσχυροποιηθὲν ἐγκατέστη σε καὶ Πρῶτον ἐν Καρυαῖς(3).

Οἱ Σέρβοι ὅμως δὲν περιωρίσθησαν εἰς τὴν Μονὴν Χελανδαρίου, ἀλλ' εἰσῆλθον εἰς τὰς Μονὰς Ξηροποτάμου, Ἁγίου Παύλου, Σίμωνος Πέτρα, Κωνσταμονίτου καὶ Φιλοθέου, πρὸς τὰς ὁποίας αἱ δωρεαὶ τῶν Σέρβων ἡγεμόνων δὲν ἔπαυσαν μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς Ἐθνικῆς αὐτῶν ἀνεξαρτησίας. Οὕτω *εἰς τὰς Μονὰς ταύτας συνεχίζεται καὶ θὰ συνεχίζηται ἡ κατὰ Κυριακὰς μνημόνευσις τῶν Σέρβων δωρητῶν καὶ εὐεργετῶν αὐτῶν*(4).

Ἡ ἐποχὴ αὕτη συμπίπτει μὲ τοὺς χρόνους παρακμῆς τοῦ Βυζαντίου. Ἡ Βασιλεύουσα ἀπειλουμένη ἐκ τῶν συνεχῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν, ἀπώλεσε τὴν αἴγλην αὐτῆς καὶ ἡ πνευματική της ἀκτινοβολία ἤρχισε παρακμάζουσα. Ἀποτέλεσμα αὐτῆς ὑπῆρξε καὶ ἡ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει παρακμὴ τῶν λοιπῶν Μονῶν, μὲ ἀντίθετον ὅμως ἀποτέλεσμα διὰ τὴν Μονὴν Χελανδαρίου, ἥτις κατὰ τὸ ΙΔ'. αἰῶνα ἀνέπτυξε τὴν ὑψίστην ἀκμήν της(5). Τότε ἤρχισεν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει εἰς μεγάλην κλίμακα ἡ χειροτονία Ἱερομονάχων, ἐκ μέρους τῶν Σέρβων μοναχῶν, μὲ ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τὴν διείσδυσιν τῶν Σέρβων εἰς τὰς Ἑλληνικὰς Χριστιανικὰς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ὄρους, αἵτινες ἐστεροῦντο Ἱερομονάχων διὰ τὴν τέλεσιν τῶν θείων ἀκολουθιῶν(6). Ἐκ τοῦ γεγονότος δὲ τούτου φαίνεται ὅτι ἦλθον εἰς προσπάθειαν μὲ τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν(7). Ἡ ἔρις βεβαίως αὕτη εἶχε καθαρῶς θρησκευτικὸν χαρακτῆρα, διότι ἐξ οὐδεμιᾶς πηγῆς δύναται νὰ γεννηθῇ καὶ ὑπόνοια ἔστω, προθέσεως πρὸς ἐξυπηρέτησιν πολιτικῶν σκοτῶν.

Πρὸς ἐξύψωσιν τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Θρησκευτικοῦ φρονήματος τῶν Σέρβων

---

1. Ἐν τῷ Βίῳ τοῦ Ὁσίου Σίμωνος (Ἐνετία 1819) ἀναφέρεται, ὅτι ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἰωάννου Οὖγλες ἐδαιμονίζετο, τὸ δὲ δαιμόνιον ἔλεγεν αὐτῇ «*εἰς μάτην ὦ Βασιλεῦ κοπιάζεις, ἐὰν δὲν ἔλθῃ ὁ Σίμων ἀπὸ τὸ Ὄρος τοῦ Ἄθωνος ἐγὼ δὲν εὐγαίνω*». Ἐφ' ᾧ ἀκηκοὼς καὶ τὸ κὺρ Σιμωνος Πέτρα Μονύδριον τοῦ ἐν μύροις προσφάτως δοξασθέντος καὶ ὀφθέντος, ἠράσθην δομῆσαι αὐτῷ Μοναστήριον. Σ μ υ ρ ν ά κ η ς σελ. 95.

2. Βλ. Σ μ υ ρ ν ά κ η ν σελ. 93 καὶ 588 Τὸ Χρυσόβουλλον ἐφθαρμένον ὑπάρχει σήμερον, ὡς ἐπιβεβαιοῖ καὶ ἐπικυροῖ ἐν ἀντιγράφῳ ὁ Κύριλλος Λούκαρις Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως μετὰ 259 ἔτη (1623), ἀναφέρεται δὲ ὁλόκληρον εἰς Σ μ υ ρ ν α κ η ν σελ. 93—94. Βλ. καὶ εἰς Σ μ υ ρ ν α κ η ν σελ. 95 ἀναφερομένην διαφοράν, ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς Βασιλείας τοῦ Ἰωάννου Οὖγλες.

3. Βλ. Ἅ γ ι ο ν Π α ῦ λ ο ν σελ. 137 καὶ Βλάχον σελ. 85.

4. Βλ. Ἅ γ ι ο ν Π α ῦ λ ο ν τευχ. 54 σελ. 137.

5. Ὁ ΙΔ'. αἰών. ἤτο αἰὼν καταπτώσεως διὰ τοὺς Ἕλληνας μοναχούς, οἵτινες ἠκολούθησαν τὴν τύχην τοῦ Βυζαντίου, τουναντίον δὲ ὁ αὐτὸς αἰὼν ὑπῆρξεν ὁ χρυσοῦς διὰ τὴν Μονὴν ταύτην ὡς καὶ διὰ τὸ Σερβικὸν Ἔθνος. Τὰ πάντα εἰς ἕκαστον τῶν δύο τούτων Ἐθνῶν ἠκολούθησαν τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τούτων, ἥτις ἐπήγαζεν ἐκ τῆς καταστάσεως τοῦ ἠθικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ συνειδήματος ἑκάστου. Ἅ γ ι ο ς Π α ῦ λ ο ς τ. 54 σελ. 139.

6. ...Περὶ δὲ τῆς τῶν Σέρβων χειροτονίας, οὐ νῦν ἡμεῖς λέγομεν, μὴ δεχθῆναι ταύτην παρὰ τῶν Ἁγιορειτῶν, ἀλλ' ἀφοῦ ἐξωρισθησαν τῆς ἡμῶν κοινωνίας καὶ ἐκράτησαν τὰς Ἐκκλησίας τὰς ἀνηκούσας ἡμῖν καὶ ὑπὸ τὴν καθ' ἡμᾶς Μεγάλην καὶ Καθολικὴν Ἐκκλησίαν τελούσας, ἐξ ἐκείνου οὐ δέχονται τούτους, οὔτε ἐνταῦθα οὔτε ἀλλαχοῦ... Σιγίλλιον Πατριάρχου Κων(πόλεως Φιλοθέου ἐκδοθέντος τὴν 3ην Ἀπριλίου 136ᵒ, ὅπερ βλέπε εἰς Σ μ υ ρ ν ά κ η ν σελ. 99.

7. ...Περὶ μέντοι τῶν χειροτονουμένων παρὰ Σέρβων παρακελεύεται ἡ μετριότης ἡμῶν, μὴ δέχεσθαι αὐτοὺς τινὰ τῶν Ἁγιορειτῶν κατὰ τὸ παρὸν ἕως ἂν οἱ παρ' ἡμῶν πρέσβεις ἀποσταλέντες ἐκεῖ ἐποστρέψουσιν, ἵνα γνῶμεν εἴπερ ἠνώθησαν καὶ ὑπείκουσι τῇ καθ' ἡμᾶς Ἁγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ τότε γένηται τὸ δέον... ἀνωτέρω Σιγίλλιον, Σμυρνάκης σελ. 99.

μοναχῶν, οἱ Σέρβοι Ἡγεμόνες προσέφερον κατὰ καιροὺς πλουσιωτάτας δωρεάς, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ὑπάρχοντα εἰς τὴν Μονὴν Χρυσόβουλλα καὶ λοιπὰ ἐπίσημα ἔγγραφα(1).

Ἐπίσης οἱ Ρῶσσοι πολλάκις ἐπέτρεψαν τὴν ἀποστολὴν εἰς τὴν Ρωσσίαν Σέρβων μοναχῶν, διὰ τὴν διενέργειαν ἐράνου, τῇ ὑποκινήσει τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος τοῦ Χριστιανικοῦ λαοῦ αὐτῆς(2).

Ὡς εἴδομεν προηγουμένως, οἱ Σέρβοι μοναχοὶ δὲν περιωρίσθησαν εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Χελανδαρίου, ἀλλ' ἐξηπλώθησαν καὶ εἰς ἑτέρας Μονάς. Οὕτω παρατηροῦμεν κατὰ τὸ ΙΔ'. αἰῶνα τοὺς Σέρβους κατέχοντας τὴν Σκήτην Λάκκου (νῦν Ρουμανικὴν) ἥτις ἐξεχωρήθη αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ Πρώτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ οἵτινες πρὸς ἀνέγερσιν τῶν κτηρίων τῆς Σκήτεως, ἐδανείσθησαν χρήματα ὑπὸ τῆς πλουσιωτάτης Μονῆς τοῦ Βατοπεδίου(3). Τὸ γεγονὸς τοῦτο μαρτυρεῖ, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους αἱ σχέσεις τῶν δύο Μονῶν ἦσαν ἁρμονικώταται, δοθέντος μάλλιστα καὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι εἰς τὴν Μονὴν ταύτην ἐγένετο ἡ κουρὰ τοῦ Μεγάλου Ζουπάνου Στεφάνου. Ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους γενομένη δωρεὰ τοῦ Σέρβου ἡγεμόνος Λαζάρου Α'. (1372—1389) εἰς τὴν Μονὴν Βατοπεδίου, τοῦ πολυτίμου κειμηλίου τῆς «*Ἁγίας Ζώνης*» ἀποτελεῖ ἀδιάψευστον ἀπόδειξιν τῆς ἀγαστῆς συνεργασίας τῶν δύο Μονῶν(4).

Ἀλλὰ καὶ ἡ Μονὴ Κωνσταμονίτου, πυρποληθεῖσα, ἀνεκαινίσθη τῷ 1433 ὑπὸ τοῦ Ἀρχιστρατήγου τῆς Σερβίας *Ράδιτς*, καρέντος Μοναχοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ρωμανὸς* μετὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου αὐτοῦ Δόμνης. Τὸ ἀφιερωτήριον συντεταγμένον Σλαυωνιστὶ καὶ κεκυρωμένον ὑπὸ τοῦ Βασιλέως εὑρίσκεται εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Μονῆς Κωνσταμονίτου(5).

22. Η ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΚΑΙ ΑΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑΙ ΑΝΟΡΘΩΣΕΩΣ

Ἡ μοῖρα τῆς Μονῆς ἦτο στενῶς συνυφασμένη μὲ τὴν τοιαύτην τῆς Πατρίδος τῶν μοναχῶν της. Οὕτω μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Σερβικῆς Ἐθνότητος ὑπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν (1389) ἡ Μονὴ ἤρχισεν ἁλματωδῶς παρακμάζουσα, ἀντιμετωπίσασα ἐπανειλημμένως τὸ ἐνδεχόμενον τοῦ ἀφανισμοῦ της. Καίτοι ἐπίσημα στοιχεῖα δὲν ὑπάρχουσιν, ἐν τούτοις αἱ ἐλλειπῶς διασωθεῖσαι πηγαὶ ὑποβοηθοῦσιν ἡμᾶς εἰς τὸν σχηματισμὸν σαφοῦς γνώμης περὶ τῆς ἐν τῇ Μονῇ κατασιάσεως.

Ὅθεν βλέπομεν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ'. αἰῶνος εἰς τὴν Μονὴν ὑπάρχοντας Σέρβους καὶ Βουλγάρους μοναχούς, τοῦτο δὲ μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι πλὴν τῆς ἐνδείας, ἡ Μονὴ περιέπεσεν εἰς σοβαρὰν λειψανδρίαν, ὥστε εὑρέθη ἠναγκασμένη νὰ δεχθῇ πρὸς κοινοβιασμὸν καὶ ἑτέρους Σλαυοφώνους(6).

Κατὰ τὸ ἔτος 1722 ἡ Μονὴ κατεσράφη ἐκ πυρκαϊᾶς, ἐπειέλεσε δὲ αὕτη τὸ καίριον πλῆγμα κατ' αὐτῆς, διότι ἐπέφερε πλήρη ἀποδεκατισμὸν εἰς τὴν εἰς ἔμψυχον ὑλικὸν δύναμίν της. Ὁ ἀριθμὸς περιωρίσθη εἰς ὀλιγοστὰς δεκάδας, πολλάκις δὲ ἠρίθμη ὀλιγοτέρους τῶν δέκα μοναχῶν, κατὰ τὰ μέσα δὲ τοῦ ΙΗ'. αἰῶνος καὶ μάλιστα ἀπὸ τῆς συγχωνεύσεως τῆς αὐτοκεφάλου Ἀρχιεπισκοπῆς Ἰπεκίου εἰς τὸ κλῖμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου ἐν ἔτει 1767 ἐπεκράτησαν ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον οἱ Βουλγαρόφωνες Μακεδόνες, οἵτινες ἤρχισαν ἀναπτυσσόμενοι εἰς τοιοῦτον βαθμόν,

1. Βλ. Ἅγιον Παῦλον σελ. 138—139 καὶ Σμυρνάκην σελ. 603,607 καὶ 650.
2. Βλ. Ἅγιον Παῦλον τ. 54 σελ. 138—139.
3. Βλ. Σμυρνάκην σελ. 609.
4. Σμυρνάκης σελ. 447.
5. Σμυρνάκης σελ. 484.
6. Ἅγιος Παῦλος τ. 54 σελ. 139.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ὥστε νὰ ἀναδείξωσι τὸν μοναχὸν Παΐσιον, ὅστις ὡς εἴδομεν διὰ τοῦ δημοσιευθέντος βιβλίου του «*Ἱστορία Σλαβενοβουλγαρικὴ τοῦ λαοῦ τῶν Βουλγάρων, τῶν Τσάρων καὶ τῶν ἁγίων*» διεδραμάτισε πρωτεύοντα ρόλον εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς συγχρόνου Βουλγαρίας(1).

Μετὰ πάροδον τεσσάρων αἰώνων παρακμῆς καὶ ἀφανισμοῦ σχεδὸν, ἤρχισαν οἱ Σέρβοι μοναχοί, ἅμα τῇ ἀποτινάξει τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ ὑπὸ τῶν ὁμοφύλων των, τὴν καλλιέργειαν κλίματος καταλλήλου πρὸς προσηλυτισμὸν καὶ Ἐθνικὴν ἀφύπνισιν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπέστειλον κατὰ τὸν ΙΘ'. αἰῶνα τὸν ἀρχιμανδρίτην Βασίλειον, ἀδελφὸν τῆς Μονῆς, εἰς τὸ ἐν Νύσσῃ μετόχιον τῶν Χελανδαρινῶν, ὅπου παρέμεινε κατηχῶν τοὺς ὁμοεθνεῖς του ἐπὶ 25ετίαν. Οὕτω κατώρθωσε νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὸν ἡγεμόνα τῶν Σέρβων Μιλὰν τὴν ὑπόσχεσιν ἐνεργειῶν πρὸς βελτίωσιν τῆς θέσεώς των, πλὴν λόγῳ παραιτήσεώς του οὐδὲν ἔπραξε(2).

Αἱ διδαχαὶ καὶ ἡ κατήχησις τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Βασιλείου, εὗρον σοβαρὰν ἀπήχησιν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Βασιλέως Ἀλεξάνδρου τοῦ Α'. τὴν νεαρὰν ψυχὴν τοῦ ὁποίου ἐγοήτευσεν ἡ Ἱστορία τῆς Μονῆς καὶ τῶν προγόνων του Χριστιανῶν αὐτοκρατόρων, τινὲς τῶν ὁποίων μάλιστα ἠσπάσθησαν τό μοναχικὸν Σχῆμα. Ἐπὶ τῆς Βασιλείας τούτου καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1893 ἤρχισαν αἱ πρῶται ἐπίσημοι συζητήσεις διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἐν λόγῳ Μονῆς(3). Εἰρήσθω ἐνταῦθα, ὅτι τὴν ἐποχὴν ταύτην εἶχεν ἐμφανισθῆ ὁ Ρωσσικὸς κίνδυνος ἐν Ἄθῳ, ὅστις μετὰ τὴν λαμπρὰν κατάληψιν τῆς Ἑλληνικῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, ἠτείλει μὲ πλήρη ἀφανισμὸν πᾶν τὸ μὴ Ρωσσικὸν στοιχεῖον. Κατάληξις τῶν συζητήσεων τούτων, ὑπῆρξεν ἡ ἀπόφασις ἐπισκέψεως τοῦ Ἁγίου Ὄρους ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Ἀλεξάνδρου. Πράγματι τὴν 21ην Μαρτίου τοῦ 1896, ἡμέραν Πέμπτην ἀφίκετο διὰ τῆς Τουρκικῆς Θαλαμηγοῦ «*Ἰντζεδίν*» εἰς τὸν Ἀρσανὰν τῆς Μονῆς Χελανδαρίου, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν, τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ἀστυνομίας τοῦ Βελιγραδίου, τοῦ Ὑπασπιστοῦ αὐτοῦ, τῶν Βασιλικῶν Ξεναγῶν καὶ τοῦ ἰδιαιτέρου του ἰατροῦ. Τὴν προετοιμασίαν τῆς ὑποδοχῆς ἀνέλαβεν ὁ Ἐπίσκοπος Νύσσης Δημήτριος, ὅστις ἀφίχθη εἰς Ἅγιον Ὄρος πρὸ τοῦ Βασιλέως. Εἰς τὴν ἀποβάθραν ὑπεδέχθησαν τὸν Βασιλέα ἐπιτροπὴ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος, ὁ δὲ Πρῶτος τῇ τάξει Προηγούμενος Δωρόθεος Λαυριώτης, προσεφώνησεν αὐτόν, μετὰ ταῦτα δὲ ἀνῆλθον εἰς τὴν Μονὴν ἀπέχουσαν περὶ τὰ τρία χιλιόμετρα, ἅπαντες πεζῇ(4).

(Συνεχίζεται)

---

1. Ἅγιος Παῦλος τ. 54 σελ. 139.
2. Ἅγιος Παῦλος τ. 54 σελ. 140.
3. Βλ. Ἅγιον Παῦλον τ. 54. σελ. 140.
4. Βλ. Ἅγιον Παῦλον τ. 54 σελ. 140—141 καὶ Σμυρνάκην σελ. 494—495.

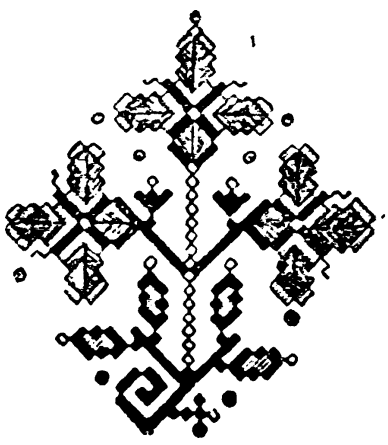

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

ΝΙΚ. ΧΡ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ
Ἐκπαιδευτικοῦ

ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ[Α]

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΕΟΡΤΗ

Ἀθλητικὰ παιγνίδια καὶ ἀγωνίσματα

Ὁ ἥλιος βαθμηδὸν κλίνων κατέρχεται ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ οὐρανίου θόλου· ὥραι ἐνδιάμεσοι μεταξὺ μεσημβρίας καὶ δύσεως αὐτοῦ. Εἶναι ἡ παραμονὴ τῆς ἑορτῆς, ἡ 5η Αὐγούστου. Ἀνεξαρτήτως δὲ τῆς ἀκμῆς(1) τοῦ θέρους ἡ ἀτμόσφαιρα τῶν δροσολούστων Τζουμέρκων ὁλονὲν γίνεται δροσερωτέρα. Γνώριμος τότε παναγυρικὸς κωδωνισμὸς ἀντηχεῖ εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου· διακοπτόμενος δὲ πρὸς στιγμὴν ἐπαναλαμβάνεται. Ἡ καμπάνα τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας «Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου» καλεῖ τοὺς εὐλαβεῖς εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἑσπερινοῦ τῆς αὐριανῆς ἑορτῆς «Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος».(2) Τοπίον (3) θαυμάσιον, ἔνθα ὁ ἱερὸς ναὸς τῆς Παναγίας· διακρίνεται ὡς τὸ ὡραιότερον τῆς περιφερείας· ἔκτασις 20, ὡς ἔγγιστα, στρεμμάτων κατὰ μέγιστον μέρος πεδινή, καταπράσινος, θωπευτικὴ· στεφομένη μεσημβρινοδυτικῶς, σκιάζεται ὑπὸ πρίνων(4). Δένδρα παρὰ τὴν κρήνην(5) ταῦτα, γιγαντόσωμα καὶ εὐσκιόφυλλα ἄλλοτε. σώζονται τινα, γεγηρακότα ἤδη· λείψανα ἀρχαίου ἱεροῦ ἄλσους (6).

Τὸ τοπίον ἐλεύθερον ἀπὸ βορείας καὶ δυτικῆς πλευρᾶς εἶναι πλούσιον εἰς φωτισμόν· συντρεχούσης δὲ τῆς θερινῆς καλοκαιρίας, τῆς αἰθερίου(7) ὀρεινῆς ἀτμοσφαίρας, καὶ τοῦ γαλανοῦ ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ, ἐμφανίζεται ὡς γραφικὴ τοποθεσία. Τὸ βλέμμα ὅμως τοῦ ἀνθρώπου ἀποτόμως μεταπίπτον ἀπὸ τοῦ δασώδους, τραχέως καὶ ἀγριωποῦ περιβάλλοντος, εἰς τὴν ἥμερον καὶ μαγευτικὴν αὐτῆς ἔκφρασιν, εὑρίσκει ταύτην καὶ πλέον τῆς πραγματικότητος γοητευτικήν.

Οἱ ἀρχαῖοι ἡμῶν πρόγονοι ἐπίστευον, ὅτι τὰ τοιαῦτα τοπία ἦσαν ἐνδιαιτήματα (8) τῶν Νυμφῶν(9) καὶ ἄλλων θεοτήτων, προσφιλεῖς τόποι τῶν Θεῶν· διὰ τοῦτο δὲ καὶ εἰς αὐτοὺς ἐτοποθέτουν τὰ Ἱερὰ(10) αὐτῶν. Ἡ δὲ παρ' ἡμῖν κρατοῦσα παράδοσις φέρει, ὅτι παρὰ τὸ ἄλσος—εἰς τὸ βορειότερον ἄκρον τοῦ ἐπιπέδου, τὸ συνορεῦον μὲ τὴν θέσιν «Ζιζίνα»—ὑπάρχουσιν ὑπὸ γῆς κεκαλυμμένα ἐρείπια ναοῦ τῆς «Ἁγίας Σωτείρας». Καὶ δυνατὸν μὲν νὰ ὑπάρχωσιν ἐρείπια ναοῦ χριστιανικῶν χρόνων, καταστραφέντος ἐν τῇ διαδρομῇ τοῦ χρόνου ὑπὸ ὀρδῶν (11) ἐπιδρομέων βαρβάρων λαῶν· δυνατόν, ἂν μὴ καὶ ἀμφίβολον, καθ' ὅτι ἡ σκαπάνη—οὐδὲ ἡ ἰδιωτική, τῶν κατοίκων—ἠσχολήθη πρὸς διαπίστωσιν.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ παράδοσις συνδυάζει τὴν ὕπαρξιν ναοῦ, μὲ ἔλαφον αὐθορμήτως ἐρχομένην πρὸς θυσίαν, προκύπτει καὶ ἡ πιθανότης, ὅτι τὰ ἐρείπια (ἂν ὑπάρχωσιν;) ἀνήκουν εἰς ἀρχαῖον ναόν. Μήπως ἄραγε ὁ θρῦλος(12) ἔχει σχέσιν τινὰ μὲ τὴν ὑπὸ τῆς «Σωτείρας Ἀρτέμιδος» (13) μυστηριώδη ἀντικατάστασιν τῆς ἐν Αὐλίδι Ἰφιγενείας(14), διὰ τῆς ὑπ' αὐτῆς θυσιασθείσης ἱερᾶς ἐλάφου; μὲ τὴν—κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν τότε παρὰ τῶν βωμὸν (15) παρακολουθούντων τὴν θυσίαν—νοηθεῖσαν ὡς «μεταμόρφωσιν;» (16)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

'Αλλ' ἡ ἑορτὴ αὕτη παρὰ τῷ λαῷ—ἐνταῦθα—εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα: «τοῦ Σωτῆρος». Δεδομένου δὲ ὅτι, καὶ σήμερον ἔτι, (17) κατὰ τὸν διήμερον ἑορτασμὸν αὐτῆς, ἀπαραιτήτως τελοῦνται καὶ ἀθλητικὰ ἀγωνίσματα, γεννᾶται ἡ σκέψις, μήπως ὁ ποτὲ ὑπάρξας ἀρχαῖος ναὸς ἀνῆκεν εἰς τὸν «Σωτῆρα Δία»(18) πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐτελεῖτο πανήγυρις «τὰ Σωτήρια»(19).

Καὶ ἤδη εἶναι ἡ 4η μ.μ. ὥρα· ὁ κωδωνισμὸς ἐπαναλαμβάνεται· εἶναι ὁ τελευταῖος, ὁ ἐπισφραγίζων τὴν πρόσκλησιν· καλεῖ τοὺς πιστοὺς εἰς προσευχὴν πρὸς σωτηρίαν τῶν ψυχῶν αὐτῶν· εἰς ἔθιμον ἴσως ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας καιρῶν, εἰς ἐνίσχυσιν τῆς ψυχικῆς ἅμα καὶ σωματικῆς ὑγείας· εἰς μεταμόρφωσιν τοῦ ὑποδούλου Ρωμηοῦ, τοῦ «ραγιᾶ» εἰς ἐλεύθερον Ἕλληνα Εἶναι ὁ προσκλητήριος τῶν εὐσταλῶν νέων, τῆς σφριγηλῆς νεότητος· προσκλητήριος εἰς ἐπίδειξιν σωματικῆς ἰσχύος, δεξιότητος, καὶ ἀντοχῆς.

Ὁ χρόνος δὲν παρέρχεται μάταην (20) οἱ ἄρρενες τῶν κατοίκων κατερχόμενοι κατευθύνονται εἰς τὸν Ναόν, καὶ τὴν περὶ αὐτὸν ἔκτασιν· οἱ μὲν νέοι εἰς τὸ πεδίον (21) ἀσκήσεως, οἱ δὲ πρεσβύτεροι ἵνα, ἀφ' οὗ ἀναπέμψωσι τὰς δεήσεις των, μετάσχωσι δὲ καὶ τῆς πρὸς τὴν Θεοτόκον παρακλήσεως, λάβωσιν ἀντίληψιν τῆς ἀλκῆς(22) τῶν νέων, ἀναπολήσωσι, ὡς εὐχάριστον ἀνάμνησιν τὴν ἄλλοτε ἀκμὴν τῶν σωματικῶν των δυνάμεων, ἀναλογισθῶσι δὲ καθ' ἑαυτοὺς καὶ τὸ «ἄμμες ποκ' ἦμες ἄλκιμοι νεανίαι(23)!», τυχὸν δὲ καὶ ἀποκομίσωσιν ἱκανοποιητικὰς ἐντυπώσεις ἐπὶ τῇ—ἐν ἀγωνίσματι—διακρίσει οἰκείων ἢ φίλων προσώπων.

Περὶ κερκίδων καὶ ἐδωλίων—τοῦ Σταδίου—ἔχουσι λάβῃ μέριμναν ἀπὸ τῶν προμεσημβρινῶν ὡρῶν οἱ καφε-ποτο-πῶλαι, ἐγκαταστήσαντες εἰς τὰς—ὑπὸ τοὺς ὑψικαρήνους(24) πρίνους καὶ πλατυφύλλους πλατάνους—ὑπαίθρια, προσωρινὰ αὐτῶν καταστήματα, ὀλίγας τραπέζας μετ' ἀναλόγων καθισμάτων, ἀπαραιτήτων διά τε τοὺς θαμῶνας (25) καὶ θεατάς. 'Αλλ' εἰ πολλοὶ τούτων ὄρθιοι καὶ ἐκ τοῦ πλησίον, καθ' ὁμάδας παρακολουθοῦσιν ἕκαστον τῶν ἀγωνισμάτων, μετ' ὀλιγωτέρου ἰδίᾳ ἐνδιαφέροντος τὴν πάλην καὶ τὸν δρόμον.

Ἡ προσοχὴ των συγκεντροῦται κυρίως εἰς ἐκείνους ποὺ «ρίχνουν τὸ λιθάρι»,(26) τὸ νεοελληνικὸν αὐτό, τὸ προσφιλέστερον ἐθνικὸν τῶν Κλεφτῶν ἀγώνισμα.

Παρερχομένης ὅμως τῆς ὥρας, παιγνίδια διασκεδαστικὰ καὶ εὐτράπελα,(27) ἀθλητικῆς μορφῆς καὶ σημασίας, κλείουσι τὴν σήμερον.

Ἡ συνέχεια ἀναβάλλεται διὰ τὴν αὔριον.

Τὴν ἀπόλυσιν τῆς Θείας λειτουργίας ἐπακολουθεῖ ἡ μετὰ μείζονος ζωηρότητος καὶ ἐνδιαφέροντος τέλεσις ὑπὸ τῶν εἰς τὰ ἀγωνίσματα—ἀνδρῶν καὶ ἐφήβων(28)—ἐχόντων ἐπίδοσιν. Κατ' αὐτὴν ἁμιλλῶνται ἄλλοι μὲν εἰς τὸν δρόμον, ἄλλοι εἰς τὴν ἄρσιν βαρῶν, εἰς τὸ νὰ σηκώνωσι δηλ. διὰ τῶν ὀδόντων σάκκους βάρους δεκάδων ὀκάδων, (29) ἄλλοι νὰ σηκώνωσι δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν ὡρισμένας—ἀπὸ αἰώνων ἐν τῇ αὐτῇ θέσῃ κειμένας καὶ ὡς καθίσματα χρησιμοποιουμένας—διαφόρου, γνωστοῦ βάρους πέτρας.(30) Ἐδῶ ἀγωνίζονται εἰς τὴν πάλην, ἐκεῖ εἰς τὸ «λιθάρι». Ὑπὸ ἑτέρας δὲ ὁμάδος γίνεται ἅμιλλα(31) εἰς τήν, διὰ τοῦ δακτύλου (δείκτου), διὰ ἑνὸς κτυπήματος διάτρησιν(32) διαφόρου πάχους φλοιοῦ ἀχεραίου «καρπουζιοῦ».

Τὸ μεγαλύτερον ὅμως ἐνδιαφέρον συγκεντροῦται κυρίως εἰς τὸ μετὰ φορᾶς τριπλοῦν ἅλμα «στὶς τρεῖς»(33) τιμᾶται δὲ ἰδιαιτέρως, ἐξ ὅλων τῶν ἀγωνισμάτων, ὁ ἐπιτυχὼν εἰς αὐτὸ τὴν μεγαλυτέραν ἐπίδοσιν καὶ ἀναδειχθεὶς νικητής.

Οὕτω μέχρι τῆς μεσημβρίας λήγει καὶ ἡ δευτέρα ἡμέρα τῶν ἀγώνων, ὅτε ἐπανερχόμενοι εἰς τὰς οἰκείας των—προσκυνηταὶ καὶ ἀγωνισταὶ—σχολιάζουσι τὰ ἀποτελέσματα· μὲ ἐνισχυμένον δὲ τὸ φρόνημα εὐελπιστοῦσιν ἱκανοποιητικώτερα καὶ μὲ καλυτέρας ἐπιδόσεις κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς δουλείας(34), ἀκαθορίστου χρόνου, ἡ ἑορτὴ τῆς «Με-

ταμορφώσεως» ἔχει λάβῃ τὸν τύπον καὶ πανηγύρεως ἀθλητικῶν ἀγώνων, τῆς τελέσεως αὐτῶν κατοχυρουμένης ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Θρησκευτικῶν Προνομίων τοῦ Γένους(35).

Ἡ πάροδος ὅμως τοῦ χρόνου καὶ ὁ μετὰ ξένων, πρὸς τὰ χριστιανικὰ καὶ ἑλληνοπρεπῆ ἤθη καὶ ἔθιμα, λαῶν συγχρωτισμός(36) μας βαθμηδὸν σβήνει, ἐξαφανίζει τὸ πᾶν, κάθε τι τὸ εὐγενὲς πάτριον, καὶ δὴ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν (37) τοῦ βάρους τῶν καθημερινῶν ἀσχολιῶν καὶ φροντίδων.

Οἱ πάντες ὅθεν καλλιεργήσωμεν(38) μεταξὺ τῶν νέων τὴν εὐγενῆ ἄμιλλαν· ἐνστερνισθῶμεν(39) τὴν πρὸς ἀλλήλους σύμπνοιαν (40) καὶ ἀγάπην· σὺν τῇ ἐξελίξει δὲ καὶ τοῦ—καλῶς ἐννοουμένου—πολιτισμοῦ μὴ παύσωμεν νὰ τηρῶμεν τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς παραδόσεις τῆς ἑλληνοχριστιανικης οἰκογενείας, βάσει τῶν ὁποίων ἐσώθη ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ ἀπὸ τὰς διὰ μέσου τῶν αἰώνων καταιγίδας(41)· ἀποτρέψωμεν κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν προσοχήν μας ἀπὸ τῶν ὑπούλων, διαφθειρουσῶν τὴν ἐθνικήν μας συνείδησιν, καὶ κατασιρεφουσῶν τὴν εὐτυχίαν μας ἐπιδράσεων τῶν ξένων, οἵτινες ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητος καὶ θρησκεύματος ἀνέκαθεν—καὶ νῦν ἔτι—κανονίζουσι τὴν πρὸς ἡμᾶς συμπεριφορὰν των ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε οἰκονομικῶν, πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν αὐτῶν συμφερόντων. Ἐμμένωμεν γενικῶς εἰς τὰ πάτρια(42), τὰ ἁπλᾶ, τὰ ἁγνά, τὰ ὡραῖα Ἑλληνικά μας ἔθιμα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Α.—Θρησκευτικὴ ἑορτὴ κ.λ.π. εἰς Μελισσουργοὺς—Τζουμέρκων.—Εἰς τὴν κεντρικὴν ἰδέαν τοῦ παρόντος δυνατὸν νὰ ἔχωσι θέσιν, ὡς ἐλαφρὰ ἐνισχυτικὰ καὶ τὰ ἀκόλουθα, ὑπὸ ἀγροτῶν (ἀπὸ τοῦ 1880—1905) ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ χωρίου εὑρεθέντα, ἤτοι: α) Ἀγαλμάτιον βοὸς ἢ ταύρου (0,10 μ.Χ0,20 μ·) ὀρειχάλκινον εἰς τοποθεσίαν ἠφανισμένου παλ. συνοικισμοῦ «Ζηλέωστη» ἐν τῇ ἀμπέλῳ Παπαδημητρίου Σιαμέτη.—6) Τάφος κενὸς (πρὸ αἰώνων συλληθείς), περιθεόμενος ὑπὸ 5 ἀκεραίων σκοτεινοῦ χρώματος λιθ. πλακῶν, κανονικοῦ μεγέθους καὶ σχήματος ὀρθογωνίου, ἐν τῇ αὐτῇ θέσει.—γ) Κοινὸς τάφος πολεμιστοῦ, ἐν ᾧ τεθραυσμένον τόξον καὶ σιδηρᾶ βέλη, ἐν τῇ διακεκριμένῃ θέσει «Μ. Πέτρα Σκρίπτας».—δ) Κάλπη (στάμνα) πλήρης κόνεως νεκροῦ, ἐν ᾗ καὶ χαλκοῦν νόμισμα, ἐν τῇ θέσει «Ζιζίνα».— ε) Ὀλίγα ὅμοια νομίσματα, ἐντὸς συλληθείσης ποτε κρύπτης, ὡς χαλκᾶ δὲ καὶ ἀνάξια (!) λόγου περιφρονηθέντα ἐγκατελείφθησαν. Ταῦτα καὶ ἐγὼ παιδίον τότε εἶδον κατ' ὄψιν· δὲν ἐνθυμοῦμαι ὅμως τὰς εἰκονιζομένας παραστάσεις· Ρωμαϊκῶν ἴσως, ἢ καὶ νεωτέρων χρόνων.

Β.—1) δύναμις.—2) ὁ σώζων ἀπὸ τοὺς κινδύνους, ὁ λυτρωτής.— 3) τοποθεσία.—4) πρινάρια.—5) βρύση.—6) ἱερὸν δάσος.—7) ἐλαφρόν. καθαρὸν ἀεράκι.—8) κατοικίαι.—9) κατώτεθεαί, ναράϊδες κ.λ.π.— 10) τοὺς ναούς.— 11) ἄτακτα, ἀπειθάρχητα στρατεύματα, λεηλατοῦντα, σφάζοντα, καίοντα, καταστρέφοντα τὸ πᾶν.—12) κάτι ποὺ λέγεται, σὰν μῦθος.—13) Θεὰ τοῦ κυνηγίου, εἰκονιζομένη φέρουσα τόξον, καὶ συνοδὸν τὴν ἔλαφον.— 14) θυγάτηρ τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν Ἑλλήνων—ἐναντίον τῶν Τρώων—Ἀγαμέμνονος· προσαχθεῖσα νὰ θυσιασθῇ, ἐν τῷ στρατοπέδῳ πόλεως τῆς Βοιωτίας, Αὐλίδος, πρὸς ἐξευμένισιν τῆς Ἀρτέμιδος, ἐσώθη, διότι ἐκάλυψεν αὐτὴν ἡ Θεὰ μὲ ὁμίχλην, μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς ὁποίας, ἀντὶ τῆς Ἰφιγενείας εὑρέθη πρὸ τοῦ βωμοῦ μία ἔλαφος, ἥτις καὶ ἐθυσιάσθη.— 15) θυσιαστήριον.—16) ἥλλαξε μορφήν.—17) ἀκόμη — 18) Ζεὺς σωτήρ, λητρωτής, πολεμικὸν σύνθημα—Κύρου Ἀνάβασις—μυρίων.—19) πανήγυρις εὐχαριστήριος, μὲ θυσίας, διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ μεγάλων κινδύνων· κατ' αὐτὴν ἐτελοῦντο ἀγῶνες ἀθλητικοί, χορευτικοί, μουσικοὶ μετὰ κυκλίων χορῶν κ.λ.π —20) στά χαμένα.—21) πεδινὸς τόπος.—22) δύναμις.—23) Σπαρτιατικὸν τραγούδι χοροῦ «κι' ἡμεῖς ἤμαστε μιὰ φορὰ γερὰ παλληκάρια».—24) πολὺ ὑψηλά.—25) πελάται.—26) βαρὺ λιθάρι ποὺ τὸ ρίπτουν μὲ φόρα.—27) ζωηρὰ καὶ ἀστεῖα.—28) παιδιὰ 16—20 ἐτῶν.— 29) 10, 15, 20, 30, 40, 50 ὀκάδων ἕκαστος.—30) 50, 75, 100, 120 ὀκάδων ἑκάστη, τὴν ὁποίαν σηκώνουν, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν καὶ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ὕψους, εἰς τὸ ὁποῖον ἕκαστος δύναται νὰ τὴν ὑψώσῃ· εἰς αὐτὸ ἰδίως ἐλάμβανον μέρος οἱ ἀγωγεῖς —31) συναγωνισμός.— 32) τρύπημα.—33) τριπλοῦν πήδημα εἰς μῆκος, τὸ ὁποῖον ἐμετρᾶτο εἰς πόδια, τόσα πόδια.—34) ἐπὶ τουρκοκρατίας.—35) τοῦ Ἕλλην Ἔθνους.— 36) συναναστροφή, συνεργασία.—37) πίεσις.—38) ἂς στρέψωμεν πρὸς ἄλλο μέρος.—39) ἂς βάλωμεν βαθειὰ μέσα εἰς τὴν ψυχήν μας.—40) ὁμόνοια μεταξύ μας.—41) κίνδυνοι καταστροφῆς, ἀφανισμοῦ.—42) τὰ καλὰ ἔθιμα, τὰ ὁποῖα εὑρήκαμεν ἀπὸ τοὺς πατέραις μας, ἀπὸ τοὺς προγόνους μας.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗ δημ]λου

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΚΑΙ ΣΥΝΗΘΕΙΕΣ ΠΑΛΗΕΣ ΤΟΥ ΜΑΗ

Τὸν δροσερό, τὸν πασίχαρο, τὸν ἀρωματισμένο Μάη, τὸν μήνα ποὺ φέρνει θάμπος στὰ μάτια καὶ γλύκα στὴν ψυχή, τὸν ἐτραγούδησε καθὼς ταίριαζε ὁ λαὸς καὶ σύνδεσε τὸν ἐρχομό του μὲ ὡραῖες συνήθειες, ποὺ ἔφθειρε μιὰ - μιὰ καὶ παράσυρε στ' ὁρμητικό του διάβα ὁ ἀμείλιχτος χρόνος....

Ἀποβραδὺς τὴν παραμονὴ τῆς πρωτομαγιᾶς, παιδιὰ τοῦ χωριοῦ κι ἄνδρες ἀκόμα, ἔβγαιναν στὰ γύρω ἀλώνια καὶ τοὺς κήπους κι ἐμάζωναν χεριὲς λουλούδια, μάηδες λευκούς, κίτρινα ζιαμπλιάκια, βούβια καὶ παπαροῦνες καὶ σὰν ἐθόλωνε, ἐπήγαιναν καὶ τἄρριχναν κρυφὰ στὰ κατώφλια τῶν ἐξωθυρῶν ἢ τὰ κρέμαγαν στὶς κριτέλες τους. Ποῦ καὶ ποῦ καὶ γιὰ νὰ ἀστειευθοῦν, ἐτσί τωναν στὸ μάνταλό τους ἀπ' ὄξω καὶ κανένα ἀνθισμένο γομαράγκαθο, ποὺ καθὼς ἄνοιγε τὴν πόρτα ὁ νοικοκύρης τὸ πρωΐ ἀνύποπτος, τοὔπεφτε στὰ μοῦτρα. Τὰ λουλούδια αὐτά, ἔτσι ριγμένα στὶς ἐξώπορτες, ἦταν εὐπρόσδεκτα ἀπὸ τοὺς χωριανούς, κι εἶχαν σκοπὸ ἐξαγγελτικὸ τοῦ πρόσχαρου αὐτοῦ μήνα, ποὺ πολλοὶ χωριανοί, ἀπορροφημένοι ἀπὸ τὴν πικρὴ σκλαβιὰ καὶ περισσότερο ἀπὸ τὴ σκληρὴ βιοπάλη, ἀλλὰ κι ἀπὸ τὴν ἔλλειψη ἡμερολογίων ἢ ἄλλου τρόπου σίγουρου ὑπολογισμοῦ τοῦ χρόνου, προσδιάβαιναν χωρὶς νὰ πάρουν εἴδηση. Τ' ἀντίκρυζαν δὲ γελαστὰ καὶ μὲ τὴ φράση: «Οὔϊμπῆκ' ὁ Μάης»!

Ἀνήμερα ἐπίσης τὴν πρωτομαγιὰ κι ἀρκετὲς μετ' αὐτὴν ἡμέρες, οἱ κοπέλλες τοῦ χωριοῦ, ὁδηγώντας τὰ ζῶγα στὴ βοσκή, ἐμάζωναν λουλούδια λογιστὰ κι ἔπλεκαν μ' αὐτὰ ὄμορφα στεφάνια, ποὺ τἄβαναν στὸ κεφάλι τους, κι ἐνῶ τὰ ζωντανά, ἁπλωμένα στὶς χωραφιὲς καὶ τοὺς ὄχτους βοσκοῦσαν λαίμαργα τὴν τρυφερὴ πρασινάδα, αὐτιὲς ἔστηναν στὸ ξάγναντο χορὸ μεγάλο, ὅπου κοντὰ στ' ἄλλο συνηθισμένα τραγούδια τους τραγούδαγαν καὶ τοῦτο:

Τωρά εἶναι Μάης κι Ἄνοιξη
τωρὰ εἶναι καλοκαίρι,
Τωρὰν ἀνθίζουν τὰ κλαριὰ
καὶ κλειοῦν τὰ μονοπάτια,
Τωρὰ κι ἡ γῆ στολίζεται
στ' ἀνθὶ καὶ στὸ λουλούδι,
Τώρα κι ὁ ξένος βούλεται
στὸν τόπο του νὰ πάει.
Νύχτα σελλώνει τ' ἄλογο
νυχτὰ τὸ καλιγώνει
νυχτὰ κι ἡ κόρη τοὔφεγγε
μὲ τὸ κερὶ στὸ χέρι.
—Αὐτοῦ π' θὰ πᾶς βρὲ ξένε μου
θαρθῶ κι ἐγὼ κοντά σου.
—Ἐδῶ π' θὰ πάω κόρη μου
κορίτσια δὲ διαβαίνουν,
γιατ' εἶναι Τοῦρκ' ἀνύπαντροι
Τοῦρκ' ἀρραβωνιασμένοι
Ἀφήνουνε τὰ νειᾶτα μου
καὶ παίρνουν τὰ δικά σου.

Κατόπι ἐκάθονταν ὅλες μαζὶ ἕνα ρω στὸ χορτάρι, ἔκοβαν μαργαρίτες καὶ δώντας τες ἔλεγαν: «Μ' ἀγαπάει, δὲ μ' γαπάει» ἢ «θὰ νὴ πάρ' δὲ θὰ νὴ πάρ» κι ἔψαχναν κατόπι ὥρα πολλὴ τὴ χλόη βροῦν τὸ τυχερὸ τετράφυλλο τριφύλλι.

Στὸ γυρισμὸ τὰ στεφάνια τἄβαναν κεφάλι ἢ στὸ λαιμὸ τῶν πιὸ ζηλερῶν, πιὸ ἀγαπημένων τους ζώων καὶ σὰν ἔφτ να στὸ σπίτι, τὰ κρέμαγαν σὲ παραθύρ πόρτες ἢ κρεββάτες, ὥσπου μαραίνον

Τὴ μέρα ἀκόμα τῆς πρωτομαγιᾶς, γύφτοι ἀπὸ τὸ χωριὸ (Βελτσίστα) οἱ Λπρο Μπαμπούρας καὶ Φίλ. Βάντας (1), ὁ

1. Πιστεύω πὼς τὸ παρατσούκλι τοῦ γύφτου αὐτοῦ (Βάντας) προῆλθε ἀπὸ τὴ συνήθειά του, ποιὸς ξέρει ἀπὸ ποῦ καὶ πῶς ἀποκτηθεῖσα, νὰ τραγουδάει τὸ Μάη, γιατὶ ἄλλοῦ βάντα, σημαίνει μαγιόκλαρο.

νοι αὐτοὶ ἀτ' ὅλους κι' ὅσο καιρὸ ἐζοῦσαν, ἐκίναγαν νὰ ποῦν τὸ Μάη στὰ γειτονικὰ χωριὰ Ἀραχωβίτσα, Δραγομὴ καὶ Κοκκινόχωμα. Ὁ ἕνας τους κρατοῦσε στὰ χέρια μιὰ μικρὴ ὀρθογώνια σανίδα, ὅμοια μὲ κείνη τῶν παιδιῶν τοῦ Λάζαρου, ποὺ στὶς τέσσερες ἄκρες της εἶχε ἰσάριθμα κυπράκια κι ἀπὸ πάνω καλὰ στεριωμένη μιὰ χεριὰ ἀγριολούλουδα. Ὁ ἄλλος ἐβάσταγε τὸ σακκὶ γιὰ τὰ προϊόντα. Σὰν ἔμπαιναν στὸν ὀβορὸ φωνάζοντας τ' ὄνομα τοῦ νοικοκύρη ἀπ' ὄξω καὶ προφυλαχτικὰ μὴν τοὺς ριχτῆ κάνα μαντρόσκυλο, ἐστέκονταν μπροσιὰ στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, ἀκούμπαγαν τὴ σανίδα στὴ μαγγούρα τους καὶ κουνώντας την ρυθμικὰ πέρα δῶδε, ἀρχίναγαν γέροντας λίγο τὸ κεφάλι δίπλα καὶ μ' ὅση γλύκα μποροῦσαν:

Μάη Μάη δροσερὲ
. . Μάη κανακάρη
Π' ὅλο τὸν κόσμο γέμωσες
στ' ἀνθὶ καὶ στὸ λουλούδι.
Τὸν νηὸν ἐπερικύκλωσες
καὶ μὲ τὸν ἥλιο κραίνεις.
—Ἥλιε μου ποῦθεν ἔρχεσαι
καὶ ποῦθε κατεβαίνεις;
—Ἀπὸ τὴν πόλην ἔρχομαι
στὸ Γάλατα πηγαίνω
ἔχασα τὸ μαντήλι μου
τὸ βαρυοξομπλιασμένο
ὅπου τὸ βαρυξόμπλιασαν
τῆς Πόλης τὰ κορίτσια.
Πέντε δασκάλες τὸ κεντοῦν
καὶ δέκα τὸ ξομπλιάζουν
καὶ μιὰ μικρὴ δασκάλισσα
δὲ μπορ' α τὸ ξομπλιάσει.
Σύρε, ρόϊδο μου, νὸ τὸ βρῆς
νὰ μοῦ τὸ σαπουνίσης
βάλε τὸ δάκρυ σου νερὸ
τὸ σιάλι σου σαπούνι.
Πολλὰ εἰπαμαν καὶ τοῦ Μαγιοῦ
ἂς ποῦμε καὶ τ' ἀφέντη:
—Ἀφέντ' μὲ τὰ γιδόπρατα
τὰ κλουρουκουδουνᾶτα,
ποὺ βάνεις τσιοῦγκες τὸ τυρὶ
καὶ θημωνιὲς τὸ γάλα
τοῦ χρόνου πάλι νἄρθουμε
μ' ὑγεία νὰ σὲ βροῦμε.(2)

Σκολώντας, νὰ κι ἡ μανίτσα ποὺ δρασκίλαγε τὴν πόρτα φέρνοντάς τους ἀπὸ μέσα κάνα νταβὰ γέννημα μὲ τὸ σωρό, καμμιὰ φελεκούδα τυρὶ μὲ ψωμὶ ἢ κανὰ πουκάρι μαλλί, ἂν ἦταν τσελεγκοῦ. Κι αὐτοὶ πάλι ἀραδιάζοντας τὶς συνηθισμένες εὐχές, βροχὴ τὴ μιὰ κοντὰ τὴν ἄλλη, τὸ σιγούρεψαν καλὰ καὶ τράβαγαν γοργὰ γιὰ παρακάτω.

Ἔθιμο ἐπίσης παλαιό, ποὺ σχετίζεται μὲ τὸ Μάη καὶ τὰ λουλούδια καὶ τελοῦνταν τὸν ἴδιον αὐτὸν μῆνα σὲ περίοδες πάντα ἀνομβρίας, ἦταν καὶ ἡ Βερβερίτσα ἢ Πουσπουρίτσα λεγόμενη. Ἕνα παιδὶ μεγάλο στολισμένο πάτο - κορφὴ μὲ λουλούδια ἄφθονα χελιδρονιᾶς (ἀγράμπελης) καὶ λογῆς χλωρόκλαρα, ἐγύριζε τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ. Τὴ Βερβερίτσα(3) αὐτὴ συνόδευαν μπροστὰ ἕνας - δυὸ μεγάλοι γιὰ νὰ μαζώ-

---

2. Πολὺ κοπίασα ὥσπου νὰ μάθω τὸμορφο καὶ σπάνιο αὐτὸ τραγούδι τοῦ Μάη, ποὺ πιρὰ τοὺς κάποιους δάνειους στίχους του, πρᾶγμα συχνὰ συνανιώμενο στὴ λαϊκή μας ποίηση, διακρίνεται γιὰ τὶς πολλὲς ἀπαράμιλλες ποιητικές του εἰκόνες.

Ἀπευθύνθηκα ἀρχικὰ στοὺς χωριανούς, κι αὐτοί, γιατὶ δὲν τὸξεραν, μᾶστειλαν μὲ τὴ σειρά τους στοὺς γύφτους, ἀπογόνους ἐκείνων τῶν τραγουδιστῶν. Ὅλοι τους ὅμως καμώνονταν τὸν ἀνήξερο. Εἶναι πραγματικὰ παράξενη σὲ κάτι τέτοιες περιπτώσεις ἡ ψυχολογία τῶν γύφτων. Ὅταν τοὺς ζητᾶς ἐπίμονα νὰ σοῦ ποῦν κάτι, ποὺ μόνο αὐτοὶ γνωρίζουν, ἀποφεύγουν συστηματικὰ νὰ τὸ κάνουν, νομίζοντας πὼς διαφορετικὰ ἀνακοινώνουν μυστικὰ σπουδαῖα τῆς φυλῆς τους. Ἀπὸ τὰ πολλὰ κατόρθωσα νὰ τὸ ἐκμαιεύσω ἀπὸ μιὰ γριούλα τῆς φάρας τους, καὶ οὔτε ἀκόμα μπόρεσα νὰ ἐξιχνιάσω τὴν προέλευσή του καὶ τὴν ἡλικία του. Πάντως ἀποκλείω νἄναι γύφτικο κατασκεύασμα, ἀπὸ δὲ τὴ λέξη δασκάλα, π' ἀναφέρεται σ' αὐτό, συμπεραίνω πὼς εἶναι νεώτερο τραγούδι, ἐπειδὴ αὐτὴ πολὺ ὄψιμα ἐμφανίζεται στὸν ἑλληνικὸ χῶρο.

Καὶ στὸ χωριό μου Γραμμένο τραγουδιόνταν, καθὼς πληροφορήθηκα παληότερα καὶ ὑπὸ τὶς ἴδιες συνθῆκες τὸ τραγούδι τοῦ Μάη, παρὰ τὶς προσπάθειές μου ὅμως, δὲν μπόρεσα νὰ τὸ ἰδῶ, γιὰ μιὰ ἐπιβαλλόμενη κι ἴσως διαφωτιστικὴ σύγκριση μ' αὐτὸ ποὺ καταγράφω.

3. Διάβασα πὼς τὸ ἔθιμο τῆς Βερβερίτσας ἢ Πουσπουρίτσας (Γραμμένο) ἢ Πιπεριᾶς ἀλλοῦ (Εὔβοια) λεγόμενης, σχετίζεται μὲ τὶς σὲ περιόδους ἀνομβρίας τελούμενες γυμνοποδίες τῶν ἀρχαίων Ρωμαίων, π' ἀνέβαιναν ξυπόλητοι τὸ Καπιτώλιο κι ἀφοῦ ἐστέκονταν μπροστὰ στὸ ἄγαλμα τοῦ Δία ἐφώναζαν: «ὗσον ὗσον ὦ φίλε Ζεῦ».

νουν τὰ φιλοδωρήματα (προϊόντα) καὶ πίσω τους ἀκολοὺθαγε τὸ τρελλὸ παιδομάνι πηδώντας καὶ φωνάζοντας.

Στὰ σπίτια τραγουδοῦσαν ὅλοι μαζὶ χτυπώντας στὶς πλάκες τῆς αὐλῆς τὰ ραβδιά τους.

Βερβερίτσα περπατεῖ
τὸν θεὸν παρακαλεῖ:
—Κύργιε ρίξε μιὰ βροχὴ
γιὰ νὰ γένει τὸ ψωμὶ
καὶ νὰ φᾶν οἱ ὀρφανοὶ
καὶ τὰ ὀρφανόπλα.

Κι οἱ νοικοκυρές, ἀφοῦ τοὺς ἔδιναν κἄτι, ἔρριχναν στὸ κεφάλι τῆς Βερβερίτσας λίγο νερὸ μὲ τὸ χαλκό, γιὰ τὸ ἔθιμο.....

Τώρα ποὺ τέτοια πράματα! Οἱ ἀνάγκες τῆς ζωῆς οἱ πολλαπλὲς ἐθόλωταν τὸ μυαλὸ τοῦ λαοῦ κι ἐγύμνωσαν χωρὶς ἔλεος τὴν ἀγνὴ ψυχή του ἀπὸ τὰ ἀξετίμητα πυληά της αὐτὰ στολίδια. . . . . .

4. Τὰ πιὸ πάνω δυὸ γιὰ πρώτη φορὰ δημοσιευόμενα τραγούδια, ποὺ χωριανοὶ περιερχόμενοι τὰ σπίτια καὶ σ' ὡρισμένες ὧρες τοῦ ἔτους τραγουδοῦσαν μὲ σκοπὸ τὴ συλλογὴ φιλοδωρημάτων, ἀνήκουν στὴν τάξη ἐκείνη τῶν τραγουδιῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, τῶν γνωστῶν μὲ τὸ ὄνομα τραγούδια τοῦ ἀ γ ε ρ μ ο ῦ. Ἀξίζει νὰ σημειωθῆ σχετικά, πὼς ὁ Φ ω ρ ι έ λ στὰ προλεγόμενα τῆς μνημειώδους συλλογῆς του ἀνακαλύπτει στενώτατες σχέσεις τῶν τραγουδιῶν αὐτῶν πρὸς παρόμοια τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων τραγούδια, τρία ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ ἔξῆς διεσώθησαν ὡς τὶς μέρες μας. Τὸ χ ε λ ι δ ό ν ι σ μ α τραγούδι δηλ. τοῦ χελιδονιοῦ, ποὺ ψάλλονταν ἀπὸ παιδάκια στὴ Ρόδο τὴν Ἄνοιξη μὲ τὸν ἐρχομὸ τοῦ πουλιοῦ αὐτοῦ, τὸ Κ ο ρ ώ ν ι σ μ α τραγούδι τῆς κουρούνας, ἄγνωστο σὲ ποιὰ ἐποχὴ καὶ στὴ γιορτὴ τίνος θεοῦ ἀδόμενο, καὶ τὸ ὁμηρικὸ Ε ἰ ρ ε σ ι ώ ν η (ἀπὸ τὸ ἦροι=ἔριον). ποὺ παιδάκια ἐπίσης τραγουδοῦσαν στὴ Σάμο κατὰ τὴ γιορτὴ τοῦ Ἀπόλλωνα. Κατ' αὐτό, ἀφοῦ ἐστόλιζαν, ὅμιλοι παιδιῶν πάντα, κλάδο ἐληᾶς ἢ δάφνης μὲ φλόκους μαλλιῶν χρωματιστῶν καὶ καρποὺς κατὰ προτίμηση ξηροὺς (μύγδαλα, καρύδια, κάστανα) ἐγύριζαν τὰ σπίτια ψάλλοντες τὸ ὅμορφο τραγουδάκι ποὺ μᾶς διέσωσε ὁ Πλούταρχος:

«Εἰρησιώνη σῦκα φέρειν καὶ πίονας ἄρτους...».

Ὅταν τέλειωναν τὴν περιφορά, κρεμοῦσαν τοὺς κλάδους αὐτοὺς ἔτσι στολισμένους στὶς θύρες τῶν σπιτιῶν τους, ὅπου παρέμειναν ὡς τὸ ἑπόμενο χρόνο, ὁπότε ἐκαίγονταν γιὰ νὰ ἀντικατασταθοῦν τὴν ἴδια μέρα μὲ νέους.

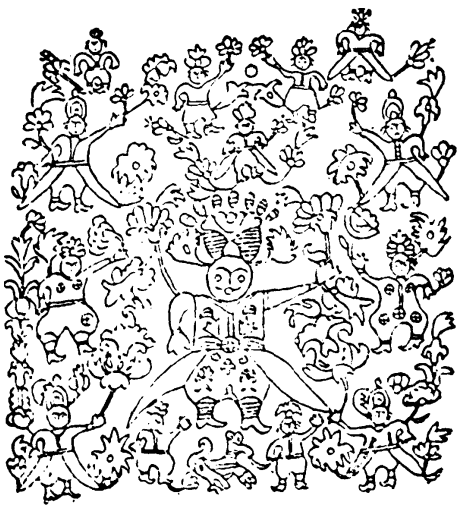

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΚΩΣΤΑ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΟΥ

Ο "ΚΟΥΤΣΟΚΕΦΑΛΟΣ„ ΤΟΥ ΚΟΥΚΟΥΛΙΟΥ

Δὲν εἶναι κανένας μας ποὺ νὰ μὴν ξέρη, πὼς κάθε ραχούλα καὶ σπηλιά, κάθε ρεματιὰ καὶ βρύση, κάθε στράτα καὶ γεφύρι ἔχει τὴν ὀνομασία του. Ἡ ἔρευνα πάνω στὶς τέτοιες τοπωνυμίες κάθε τόπου καὶ περιοχῆς ἀπὸ χρόνια θεωρεῖται σημαντικὴ ἐργασία, γιατὶ φέρνει σὲ φῶς καὶ διαλευκαίνει διάφορα ἱστορικά, πολιτιστικά, γλωσσολογικά, ἐθνολογικὰ κ.λ.π. στοιχεῖα, ἀπαραίτητα γιὰ τὴν προαγωγὴ διαφόρων ἐπιστημῶν. Δὲν εἶναι πολλὰ τὰ χρόνια, ἀπὸ τότε ποὺ στὰ μέρη μας διασχίζαμε τὶς ἀποστάσεις πεζοπορώντας ἢ μὲ τὰ μουλάρια καὶ τὰ ἄλογα καὶ ποὺ διάφορες χτυπητὲς τοπωνυμίες ἀποτελοῦσαν ἐπίκεντρο τῶν συζητήσεων μέσα στὴν κοινωνικὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἰδιαίτερα ὅταν ἐπρόκειτο νὰ πάη κανένας ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος στὸ ἄλλο. «Στὴν τάδε βρύση καθίσαμε καὶ φάγαμε» λέγαμε. «Ἐκεῖ καβαλικέψαμε». «Στὸ τάδε μέρος καθίσαμε νὰ ξεκουρασθοῦμε». «Ἐκεῖ συναντήσαμε τὸν τάδε», κ.λ.π.

Σήμερα ὅμως τὰ πράγματα ἄλλαξαν ριζικά. Οἱ μουλαρόδρομοι παραμελήθηκαν, τὰ μονοπάτια παραγκωνίσθηκαν, οἱ βρυσοῦλες λησμονήθηκαν καὶ ρήμαξαν. Ἡ «ρόδα» ἔχει διευκολύνει τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Μὲ τὸν καιρὸ—δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἀμφιβολία γι' αὐτὸ—ἄρχισαν νὰ λησμονοῦνται καὶ διάφορες τοπωνυμίες, ποὺ ἄλλη φορὰ ἀποτελοῦσαν σημαντικὸ σταθμὸ στὴ ζωή μας καὶ ἦταν στὸ προσκήνιο τῶν ἐνδιαφερόντων μας.

Μιὰ τέτοια τοπωνυμία, σὲ μιὰ σημαντικὴ τοποθεσία τοῦ χωριοῦ μου, σχετίζεται μὲ τὸ θέμα τῶν ὅσων γράφουμε παρακάτω ποὺ, ἀποτελοῦν αὐτὸ ἕνα κομμάτι τῆς ἱστορίας τοῦ Κουκουλίου - Ζαγορίου.

Νοτιώτερα ἀπ' τὸ Κουκούλι, περὶ τὰ 20 λεπτὰ τῆς ὥρας καὶ ὄχι περισσότερα ἀπὸ τὰ 300 μέτρα μακρυὰ ἀπὸ τὸ μῦλο, ποὺ ἄλλη φορὰ εἶχε τὴν ὀνομασία «μῦλος Κόκκουρου» καὶ ποὺ σήμερα εἶναι ἐρειπωμένος, εἶναι ἡ τοποθεσία «Κουτσοκέφαλος». Εἶναι δὲ αὐτὸς ὁ «Κουτσουκέφαλος» ἕνα κάπως στὸ ξέφωτο μέρος ποὺ δεσπόζει λιγάκι στὴν περιοχὴ τῆς ποταμιᾶς ἐκεῖ. Στὸ μέρος αὐτὸ εἶναι μιὰ μεγάλη μὲ χοντρὸ κορμὸ βελανιδιὰ καὶ δίπλα της ἕνα πέτρινο εἰκόνισμα, ποὺ εἶναι ἀφιερωμένο στὸν Ἅγιο Νικόλαο. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ τὸ χωριό μας τὴν τοποθεσία αὐτὴ τὴ λένε μὲ δυὸ ὀνόματα: «Ἅϊ Νικόλας Κουτσοκέφαλος» σὰν νὰ πρόκειται γιὰ τὸν Ἅγιο Νικόλαο, ποὺ εἶναι κουτσοκέφαλος. Βέβαια τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ἔτσι, γιατὶ ἡ ὀνομασία «Ἅγιος Νικόλαος» προέρχεται ἀπὸ τὸ εἰκόνισμα καὶ ἡ ὀνομασία «Κουτσοκέφαλος» ἀπὸ τὸ περιστατικὸ ποὺ θὰ περιγράψουμε παρακάτω.

Στὴν τοποθεσία αὐτὴ διακλαδίζονταν ἄλλη φορὰ δυὸ βατοὶ δρόμοι: ὁ ἕνας ὁδηγοῦσε πρὸς τὸ Κουκούλι κι ὁ ἄλλος πρὸς μιὰ ἀπότομη ἀνηφοριά, ποὺ ὡδηγοῦσε στὰ χωριὰ: Καπέσοβο, Βραδέτο, Τσεπέλοβο, Σκαμνέλι κ.λ.π. γιὰ ὅσους, γιὰ συντομία ἤθελαν νὰ μὴ περάσουν ἀπὸ τὸ Κουκούλι. Στὸν ἴσκιο τῆς βελανιδιᾶς ξεκουράζονταν πάντα πεζοπόρος καὶ ζῶα, πρὶν πάρουν τὴν ἀνηφοριά. Ἐκεῖ χωρίζον-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ταν οἱ ταξιδιῶτες. Εἶχε λοιπὸν ἀρκετὴ σημασία ἡ τοποθεσία αὐτή. Σήμερα οὔτε τὴν προσέχει κανένας, γιατὶ δὲν ὑπάρχει τέτοια ἀνάγκη. Σὲ 3—4 μέτρα ἀπ' αὐτὴν περνάει γοργὰ γοργὰ τὸ λεωφορεῖο μουγκρίζοντας μόνο κάπως περισσότερο, γιατὶ παίρνει λιγάκι ἀνηφοριά. Χωρὶς καμμιὰ ἀμφιβολία, μέρα μὲ τὴν ἡμέρα, ἡ σημασία τῆς τοποθεσίας ξεθωριάζει καὶ ἡ τοπωνυμία μὲ τὸν καιρὸ θὰ λησμονηθῆ, μιὰ ποὺ δὲν ἀκούει κανεὶς νὰ λέει πιά: «Ἤρθαμε μαζὶ ὡς τὸ Κουτσοκέφαλο». «Τοὺς εἶδα στὸν Κουτσοκέφαλο» κ.λ.π. Πρὶν ὅμως λησμονηθῆ αὐτή, ἂς περιγράψουμε τὸ ἱστορικὸ γεγονὸς ποὺ συνέβηκε ἐδῶ καὶ 75 σχεδὸν χρόνια στὸ Κουκούλι, ἀπ' τὸ ὁποῖο δόθηκε στὴν τοποθεσία αἰτὴ τὸ ὄνομα «Κουτσοκέφαλος».

Ἦταν Μάρτης τοῦ 1886. Δὲν μπόρεσα νὰ ἐξακριβώσω τή σωστὴ ἡμερομηνία. Πάντως ὅλοι οἱ γέροντες στὸ χωριὸ θυμόνταν ἐδῶ καὶ μερικὰ χρόνια πὼς ἦταν μήνας Μάρτης. Ὁ καιρὸς ἦταν καλός. Εἶχαν λυώσει τὰ χιόνια καὶ πλησίαζε γιὰ καλὰ ἡ ἄνοιξη. Κατὰ τὸ σουρούπωμα καὶ λίγη ὥρα ὕστερα ἀπὸ τὸ μάζεμα τῶν ζώων στοὺς σταύλους των, 7 ἄνθρωποι ὁπλοφορημένοι ξεπετάχτηκαν ἀπὸ κάποια κρύπτη ἀπὸ τὶς πολλὲς ποὺ βρίσκονται πρὸς τὸ δυτικὸ καὶ νότιο μέρος τοῦ χωριοῦ. (Ἔδαφος ὅλο βράχια ποὺ παρουσιάζουν ἄφθονες σπηλιές). Προχωροῦν ὁλόϊσα νὰ μποῦν στὸ χωριό. Βιάζονταν νὰ φτάσουν γλήγορα, γιατὶ λογάριαζαν νὰ βροῦν τὸ σπίτι, γιὰ τὸ ὁποῖο προώριζαν τὴν κατεύθυνσή τους, τὸ ἀρχοντόσπιτο τοῦ Καραντζᾶ, χωρὶς νἄχουν σ' αὐτὸ ἀμπαρώσει καλὰ τὶς πόρτες. Ἤθελαν νὰ προλάβουν. Ἤξεραν πὼς τὸ σπίτι αὐτὸ καὶ γερὲς ἀμπάρες (ἀπεράτες) εἶχε, ποὺ δὲν μποροῦσαν εὔκολα νὰ παραβιασθοῦν, ἀλλ' ἀκόμα ἤξεραν πὼς τὸ σπίτι αὐτὸ διατηροῦσε καὶ ὁπλισμένο φύλακα—ὅπως πολλὰ ἀρχοντόσπιτα στὸ Ζαγόρι τότε—ἕτοιμο νὰ ὑπερασπιστῆ μὲ τὸ τουφέκι ἀπὸ μέσα τὸ σπίτι. Οἱ ἑπτὰ ὁπλοφορημένοι νυχτερινοὶ ἐπισκέπτες δὲν εἶχαν ἀνάγκη, οὔτε ἀπὸ ὁδηγὸ γιὰ νὰ τοὺς δείξη τὸ σπίτι τοῦ Καραντζᾶ, οὔτε καὶ νὰ τοὺς περιγράψη κανένας τὸν τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖο ἦταν αὐτὸ ἀσφαλισμένο. Γνώριζαν καλὰ ὅλη τὴν κατάσταση καὶ ὅλες τὶς συνθῆκες, κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες ζοῦσαν στὸ χωριὸ οἱ ἀρχοντάδες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ τὸν τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖον σκόπευαν νὰ ἀντιμετωπίσουν κάθε κίνδυνο, ἂν οἱ ὁπλισμένοι αὐτοὶ ἄνθρωποι εἶχαν μεταχειρισθῆ, ὅπως συνηθέστατα συνέβαινε στὶς τέτοιες περιπτώσεις καὶ κανένα μυστικὸ πράκτορα (κουλαοῦζο), γιατὶ τὸ ἐγχείρημά τους αὐτό, δὲν ἔγινε γνωστὸ στὸ χωριό.

Γιὰ καλὴ τύχη ὅμως τῶν νοικοκυραίων καὶ γιὰ κακὴ τῶν κακοποιῶν ἐκείνη τὴ βραδιά, ἴσως τυχαῖα, νωρίτερα κι' ἀπὸ τὴ συνηθισμένη ὥρα στὸ Καραντζάτικο τὸ σπίτι εἶχαν ἀμπαρώσει καλὰ τὶς μεγάλες καὶ βαρειὲς πόρτες κι ὁ φύλακας βρέθηκε κατὰ σύμπτωση κλεισμένος μέσα στὸ σπίτι. Οἱ ἄγνωστοι χτυποῦν τὴν πόρτα. Τοὺς ρωτοῦν ἀπὸ μέσα ποιοὶ εἶναι καὶ τὶ θέλουν αὐτὴ τὴν ὥρα. Προσποιοῦνται τοὺς ξένους, τοὺς περαστικούς. Ζητοῦν ἱκετευτικὰ νὰ τοὺς ἀνοίξουν τὴν πόρτα γιὰ νὰ περάσουν τὴ νύχτα τους στὸ ἀρχοντικό. Ὁ φύλακας ἀπὸ μέσα μὲ τὸ ντουφέκι στὸ χέρι τοὺς ἀρνεῖται κάθε παραπέρα συζήτηση. Τοὺς ἀποπέμπει μὲ τὴν ἀπειλή, ὅτι θὰ πυροβολήση. Μπροστὰ στὴν ἀποτυχία τους αὐτὴ οἱ ἑφτὰ ἄνθρωποι, ποὺ δὲν εἶχαν ἄλλο σκοπό, παρὰ νὰ ληστέψουν τὸ ἀρχοντικὸ τοῦ Καραντζᾶ στὸ Κουκούλι, θέλησαν νὰ μὴ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὸ χωριὸ χωρὶς νὰ πλιατσικολογήσουν κάτι. Σκέφτηκαν πὼς ἦταν εὔκολο καὶ εἶχαν πολλὰ νὰ ὠφεληθοῦν ἂν ἔκαναν πλιάτσικο στὸ μαγαζὶ τοῦ χωριοῦ.

Τὸ μαγαζὶ τότε στὸ χωριὸ τὸ εἶχεν ἕνας Ἑβραῖος ἀπὸ τὰ Γιάννινα, ποὺ τὸν ἔλεγαν Γιουδά. Στὸ μεσοχώρι τοῦ χωριοῦ εἶχε τὸ μπακάλικο ὁ Γιουδάς. Σήμερα τὸ μαγαζὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ὅπως ἦταν τότε. Τότε ἦταν ἰδιωτικό. Ἀργότερα, πρὶν καὶ 30 χρόνια σχεδόν, ἀγοράστηκε ἀπὸ τὴν Κοινότητα καὶ ἔγινε καινούριο.

Ὅταν ἔφτασαν οἱ ληστές, γιατὶ τέτοιοι ἦταν οἱ ἑφτὰ ὁπλοφόροι, ἀπ' ἔξω

ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ μαγαζιοῦ, φώναξαν τὸ Γιουδὰ μὲ προσποιητὴ φωνή. Καμώθηκαν πὼς ἦταν κάποια γυναίκα ποὺ ἤθελε νὰ ἀγοράση λιγάκι λάδι. Ὁ Ἑβραῖος ὑποψιάσθηκε, πὼς κάτι ὕποπτο συμβαίνει, γιατὶ μὲ κανένα λόγο δὲν μποροῦσε νὰ παραδεχθῆ, ὅτι ἦταν γυναίκα νὰ θέλη νὰ ἀγοράση λάδι ἐκείνην τὸν ὥρα. Γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακὸ πῆρε τὴ σακκούλα μὲ τὶς λίρες του ἀπὸ τὸ συρτάρι καὶ τὴν ἔριξε μέσα στὸ «κιούπι» (πιθάρι) μὲ τὸ λάδι. Ἀφοῦ ἐξασφάλισε μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν τὸ χρυσάφι, τράβηξε τὸ σύρτη τῆς πόρτας καὶ αὐτὸς παραμέρισε καὶ στάθηκε πίσω της σὰν κρυμμένος. Οἱ ληστὲς ποὺ μὲ ἀνυπομονησία περίμεναν ν' ἀνοίξη ὁ Ἑβραῖος, εἰσώρμησαν ἀμέσως σὰν τρελλοὶ μέσα, χωρὶς νὰ προσέξουν καθόλου ὅτι ὁ Γιουδὰς ἦταν πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα καὶ πώς, μόλις αὐτοὶ ρίχτηκαν στὸ πλατσικολόγι τοῦ μαγαζιοῦ, αὐτὸς πετάχτηκε ἔξω. Ἔτρεξε πρὸς τὴν στροφὴ ποὺ ἦταν ἄλλη φορὰ ἕνα σπίτι μεγάλο τῆς Μιλτιάδαινας Βαζίμα καὶ χώθηκε πρὸς τὸ χωριό. Μόλις ὅμως ἔστριψε καὶ νόμισε, ὅτι ξέφυγε τὸν κίνδυνο τῆς ζωῆς του, ἔβαλε ὁ Ἑβραῖος τὶς φωνές: «Κλέφτες! Κλέφτες!» καὶ χώθηκε σιὰ σοκάκια τοῦ χωριοῦ, γιατὶ τὸ μαγαζί του ἦταν στὴν ἄκρη.

Ἀπέναντι ἀπ' τὸ μαγαζὶ δίπλα ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ τοῦ χωριοῦ εἶναι ἕνα οἴκημα. Καὶ σήμερα τὸ λέμε στὸ χωριὸ «κελλί». Βρίσκεται σὲ ὄχι καλὴ κατάσταση τώρα. Αὐτὸ τότε χρησίμευε γιὰ νὰ κατοικοῦν οἱ παπάδες ποὺ ἦταν ἀπὸ ξένα χωριά. Στὸ «κελλί» τότε καθόταν ὁ ἕνας παπᾶς τοῦ χωριοῦ—γιατὶ τὸ χωριὸ εἶχε τότε δύο παπάδες—ὁ Παπαθόδωρος ἀπὸ τὸ χωριὸ Λεφτοκαριὰ τῆς περιοχῆς Φιλιατῶν.

Ὁ Παπαθόδωρος ἀντιλήφθηκε κάποιον θόρυβο ἀσυνήθιστον στὸ μαγαζὶ τοῦ Γιουδᾶ, κάτι ὑποψιάσθηκε, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ φόβο του ἀρχικὰ μούλωνε καὶ δὲν μίλησε καθόλου. Μόλις ὅμως ἄκουσε τὶς φωνὲς τοῦ Ἑβραίου: «Κλέφτες! Κλέφτες!» ἄνοιξε καὶ αὐτὸς τὸ ξύλινο κανάτι ἀπὸ τὸ παράθυρο τοῦ δωματίου του καὶ ἄρχισε καὶ αὐτὸς νὰ φωνάζη δυνατά: «Χωριό, κλέφτες! κλέφτες!» Οἱ ληστὲς ἀκούοντας καὶ τὸν παπᾶ νὰ φωνάζη ἔστειλαν ἕναν ἔξω ἀπὸ τὸ μαγαζὶ καὶ ἀπείλησε αὐτὸν μὲ τὰ ἑξῆς λόγια: «Ἔμπα παπᾶ γλήγορα μέσα, γιατὶ ἀλλοιῶς θὰ σοῦ πάρουμε τὸ κεφάλι. Σαγκὶν καὶ βγάλης ξανὰ φωνὴ θὰ σὲ κάψουμε ζωντανόν».

Δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἀμφιβολία, ὅτι ἤξεραν οἱ ληστὲς πὼς οἱ φωνὲς ἐκεῖνες ποὺ βγῆκαν ἀπὸ τὸ κελλὶ ἦταν τοῦ Παπαθόδωρου. Ἦταν, καθὼς εἴπαμε, γνῶστες ὅλων τῶν ζητημά ων τοῦ χωριοῦ. Βέβαια, ὕστερα ἀπὸ τὰ φοβερίσματα τῶν ληστῶν δὲν ξαναμίλησε ὁ Παπαθόδωρος. Ἀνενόχλητοι πιὰ οἱ κακοῦργοι καὶ στὰ σκοτεινὰ ἐπεδόθησαν στὴ λεηλασία τοῦ μαγαζιοῦ τοῦ Γιουδᾶ. Στὸ μπεζαχτά του (συρτάρι ποὺ εἶχε στὸ πάγκο) δὲν βρῆκαν σχεδὸν τίποτα. Πενταροδέκαρες μόνο. Ὁ ἔξυπνος καὶ προνοητικὸς Ἑβραῖος, καθὼς εἴδαμε, τὴ σακκούλα μὲ τὶς λίρες τὴν εἶχε ρίξει στὸ πιθάρι μὲ τὸ λάδι. Ἄρχισαν καὶ αὐτοὶ τότε νὰ διαλέγουν διάφορα πράγματα γιὰ νὰ πάρουν μαζί τους φεύγοντας: πανικὰ καὶ ὑφάσματα ρετσίνας, ράμματα κ.λ.π.

Κατὰ τὸ χρονικὸ διάστημα, ποὺ οἱ ληστὲς κοταγίνονταν στὸ ληστρικό τους ἔργο, λεηλατώντας τὸ μαγαζί, τὸ ἄλλο χωριὸ ἀντελήφθηκε τὴν ἐμφάνισή τους καὶ μερικοὶ ἄνδρες παίρνοντας τὰ κυνηγητικά τους ὅπλα, ἀπεφάσισαν νὰ παρενοχλήσουν κατὰ κάποιον τρόπο, ἀλλὰ μὲ προφύλαξη, τοὺς κακούργους. Τέσσαρες ἢ πέντε χωριανοὶ Κουκουλιῶτες σκέφτηκαν ὅτι οἱ ληστὲς γιὰ νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ χωριὸ θἄπρεπε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα νὰ πάρουν τὸν κατηφορικὸ δρόμο ποὺ ὁδηγεῖ ἀπ' τὸ μεσοχώρι πρὸς τὸ δρόμο τῶν «Παλαιοκήπων» καὶ πιὸ κάτω ἀκόμα πρὸς τὸ μῦλο τοῦ «Κόκκορου». Πῆγαν λοιπὸν αὐτοὶ καὶ ταμπουρώθηκαν στὴν ἄκρη ἀπὸ τὸ ἀμπέλη τῆς Λόπης τῆς Μπαζίμαινας, σὲ τέτοιο σημεῖο, ὥστε νὰ ἐλέγχουν τὸπέρασμα τῶν ληστῶν κάτω στὸ δρόμο. Ἕνας ἄλλος ὅμως χωριανὸς, ὁ γέρο Γιαννάκης ὁ Φωτεινός, δὲν θέλησε νὰ πάη μαζί τους. Τοὺς εἶπεν ὅτι θὰ πάη νὰ πιάση

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

κατὰ παρόμοιο τρόπο στὴν ἄκρη στὸ ἀμπέλι τῆς Παπαγιώργαινας, κάτω ἀπὸ τὸ ὁποῖο περνάει ὁ δρόμος τῶν «Παλαιοκήπων». Ἡ θέση ποὺ ἔπιασε ὁ Φωτεινὸς ἦταν δὲν ἦταν μακρυὰ ἀπ' τὸ χωριὸ καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸ σπίτι του ποὺ ἦταν στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ 70—80 μέτρα. Ἡ ἄλλη δὲ θέση ποὺ ἔπιασαν οἱ ἄλλοι χωριανοὶ ἦταν μακρυὰ καὶ πιὸ κάτω ἀπὸ τὸ χωριὸ περὶ τὰ 150 μέτρα.

Εἶχε περάσει ἀρκετὸ διάστημα τῆς νύχτας καὶ τὸ φεγγάρι ποὺ ἦταν ἀποβραδὺς εἶχε βασιλέψει. Μόνο τ' ἀστέρια στὴν ὁλοκάθαρη καὶ ξάστερη Μαρτιάτικη νυχτιὰ ἔχυναν κάτω στὴ γῆ ἕνα θαμπὸ φῶς, ἴσια ἴσια γιὰ νὰ μὴν ἐπικραιῆ βαθὺ σκοτάδι. Ταμπουρωμένος ὁ γέρο Φωτεινὸς πίσω ἀπὸ τὶς βατιὲς ἀκούει σὲ λίγο πατημασιὲς τῶν ληστῶν ποὺ κατέβαιναν τὸ δρόμο τῶν Παλαιοκήπων, χωρὶς κανένα προφυλακτικὸ μέτρο, ὅπως κάναν αὐτοὶ στὸ νυχτοπερπάτημα. Περπατοῦσαν στὸ στενὸ δρόμο ὁ ἕνας πίσω ἀπὸ τὸν ἄλλο σὰν νὰ πήγαιναν στὸ μῦλο. Καταφορτωμένοι, βέβαια, μὲ ἀρκετὰ πλιατσικολογήματα ἀπὸ τὸ μαγαζὶ τοῦ Γιουδᾶ.

Ἰδιαίτερα εἶχαν προτιμήσει, καθὼς εἴπαμε, ὑφάσματα καὶ ψιλικά. Ὄχι τρόφιμα, γιατὶ αὐτὰ ἦταν δυσμετακόμιστα. Ὑπάρχει μιὰ ἐκδοχή, χωρὶς νάναι τέλεια ξεκαθαρισμένο αὐτό, ὅτι εἶχαν πιῆ καὶ οἰνοπνευματώδη (κρασὶ καὶ ρακί).

Μέσα στὴν ἀστροφεγγιά, μετράει ὁ γέρο Φωτεινός: ἕνας, δυό, τρεῖς...ἑφτά. Στὸν τελευταῖο, τὸν ἕβδομο, ἀποφασίζει νὰ τὸ ρίξη τὸ βόλι του ἀπὸ τὸν μπροσθογεμῆ τσεφτέ του. Κατὰ μιὰ ἄλλη ἐκδοχή, τὴν ὁποία μοῦ τὴν ἔκανε γνωστὴ ὁ φίλος καὶ γνωστὸς συμπατριώτης μου κ. Μιχ. Κόκκορος, τὸ ὅπλο τοῦ Φωτεινοῦ, ἐνῶ σκόπευε τὸν πρῶτο ληστὴ στὴν ἀρχὴ καὶ διαδοχικὰ ὅλους τοὺς ἄλλους, δὲν ἔπιαιρνε φωτιὰ καὶ μοναχὰ στὸν ἕβδομο ληστὴ ἐκπυρσοκρότησε αὐτό. Ὁ κ. Κόκκορος τὴ λεπτομέρεια αὐτὴ τὴ θυμᾶται, γιατὶ τοῦ τὴν εἶχε πῆ ὁ πατέρας του. Μέσα στὴς νύχτας τὴν σιγαλιὰ ἕνα μπάμ! ἀκούσηκε καὶ ἀχολόγησε ἡ ποταμιά. Τὸ μάτιαγμα τοῦ γέρο Φωτεινοῦ ἦταν πετυχημένο, γιατὶ τὸ βόλι του πέτυχε τὸν ἕβδομο ληστὴ στὸ στῆθος. «Ὄχ!» φωνάζει αὐτός, «μ' ἔφαγαν μωρέ!» καὶ ξαπλώνεται κάτω. Ὁ γέρο Φωτεινὸς βλέποντάς τον νὰ πέφτη κάτω τἄχασε κυριολεκτικά. Οὔτε κἂν σκέφτηκε νὰ ρίξη κι' ἄλλη τουφεκιά. Βιαστικός, βιαστικὸς τραβήχτηκε ἀπὸ τὸ ἀμπέλι τῆς Παπαγιώργαινας καὶ τρύπωσε στὸ σπίτι του πού, καθὼς εἴδαμε, ἦταν ἐκεῖ κοντά. Ἱκανοποιημένος, βέβαια, ἀρχικὰ ἀπὸ τὸ ἐγχείμημά του αὐτό. Ἀλλὰ καὶ οἱ ληστές, μπροστὰ στὴν ἀνεπάντεχη προσβολή, ποὺ δέχτηκαν, δὲν ἦταν καθόλου ἕτοιμοι νὰ κάμουν χρήση τῶν ὅπλων των. Μάλιστα μπροστὰ στὸ ξάπλωμα τοῦ συντρόφου των τἄχασαν φαίνεται καὶ οὔτε κἂν σκέφτηκαν νὰ ἀντιπροβολήσουν ἢ νὰ κυνηγήσουν τὸν δράστη. Ἡ φροντίδα τους περιωρίστηκε νὰ περιμαζέψουν τὸν πληγωμένο σύντροφό τους, τὸν ὁποῖον ἔσυραν κακὰ ψυχρὰ πρὸς τὴν συνέχεια τοῦ δρόμου.

Οἱ ἄλλοι Κουκουλιῶτες, ποὺ εἶχαν ἀποτελέσει τὴν ἔνοπλη ὁμάδα, ταμπουρωμένοι στὴν ἄκρη ἀπὸ τὸ ἀμπέλι τῆς Μπαζίμαινας καὶ σὲ ἀπόσταση 250 περίπου μέτρων ἀπὸ τὴ θέση ποὺ ἦταν ὁ Φωτεινὸς ἄκουσαν τὴ μοναδικὴ τουφεκιὰ πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο. Συνεπέραναν, πὼς οἱ ληστὲς ἀντελήφθησαν τὸ Φωτεινὸ καὶ τὸν σκότωσαν. Καθόλου δὲν πῆγε στὸ νοῦ τους αὐτὸ ποὺ εἶχε ἀντίθετα συμβῆ. Δὲν ἔβαζαν ποτὲ στὸ νοῦ τους νὰ πυροβοληθοῦν οἱ ληστὲς καὶ νὰ μὴν ἀντιπυροβολήσουν.

«Πάει ὁ καημένος ὁ Φωτεινὸς» σκέφτηκαν. «Τὸν ἔφαγαν οἱ κλέφτες». Μὲ τὴ σκέψη αὐτὴ θεώρησαν ματαιοπονία νὰ περιμένουν ἐκεῖ ποὺ ἦταν. Ἀποσύρθηκαν καὶ αὐτοὶ πρὸς τὸ χωριό. Ἐκεῖ βρῆκαν τὸν κόσμο στὸ πόδι. Πληροφορήθηκαν τὴν ἐπιτυχία τῆς τουφεκιᾶς τοῦ Φωτεινοῦ. Μετάνοιωσαν βέβαια, γιατὶ ἄφησαν τὴ θέση τους καὶ δὲν εἶχαν λίγη ὑπομονὴ νὰ περιμένουν, ὁπότε θὰ προξενοῦσαν μεγάλη ζημιὰ στὴ συμμορία. Ἀποφάσισαν ὅμως ὅλοι, ὅσοι εἶχαν ὅπλα νὰ βγοῦν νὰ κυνηγήσουν τοὺς ληστὲς παίρνοντάς τους ἀπὸ κοντά. Ἐνισχύθηκαν μὲ τοὺς ντραγάτες (ἀγροφύλακες) τοῦ χωριοῦ, ὡπλησαν τὸ γιδάρη καὶ τὸ γελαδάρη καὶ πῆ

ραν παγάνα τὸν κατηφορικὸ δρόμο ποὺ ὁδηγεῖ πρὸς τὸν Ἅγιο Νικόλαο καὶ τὸ μῦλο τοῦ Κόκκουρου.

Οἱ ληστές, ἀφίνοντας ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τὰ διάφορα πλιατσικολογήματα, ἔσυραν τὸ λαβωμένο σύντροφό τους ὡς κάτω στὸ λάκκο, ποὖναι κοντὰ στὸ εἰκόνισμα τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ἐκεῖ εἴτε γιατὶ ξεψύχησεν ὁ πληγωμένος, εἴτε γιατὶ δὲν μποροῦσαν νὰ τὸν πάρουν πιὸ κάτω, γιατὶ ἄκουσαν τοὺς χωριανοὺς νὰ κατεβαίνουν ἀπὸ πίσω τους, τοῦ ἔκοψαν τὸ κεφάλι καὶ τὸ πῆραν μαζί τους. Ἐγκατέλειψαν δὲ στὸ λάκκο τὸ ἀκέφαλο πτῶμα του.

Τὸ ἔκαμαν δὲ αὐτὸ γιὰ νὰ μὴ γνωρίσουν τὴν ταυτότητα τοῦ σκοτωμένου. Ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς Σαρακατσαναίους ποὺ ξεκαλοκαίριαζαν στὸ Κοκούλι. Μόλις ξεπέρασαν τὸ λάκκο, ὅπου ἄφισαν τὸ ἀκέφαλο πτῶμα τοῦ σκοτωμένου ἀπέναντι ἀπὸ τὴν τοποθεσία «Ἅγιος Νικόλαος», διέκριναν πρὸς τὸν «Κοκκινόγη» νὰ σπινθηρίζη φωτιὰ ἀπὸ τσιγάρο. Πραγματικὰ ὁ γελεδάρης τοῦ χωριοῦ Βαγγέλης Ντάσης (ἡ καταγωγή του ἦταν ἀπὸ κάποιο χωριὸ τῆς Λάκκας) καὶ εἶχε χρόνια ἀρκετὰ ποὺ εἶχεν ἔρθει σ ὸ χωριό, ὅπου εἶχε χρησιμοποιηθῆ καὶ σὰν ὑπάλληλος (χουσμεκιάρης) σὲ διάφορα ἀρχοντικὰ σπίτια, ὅπως τὸ Κοκκοράτικο κ. ἄ., εἶχε τὸ τσιγάρο στὸ στόμα καὶ ἔδωσε στόχο στοὺς ληστές. Τότε αὐτοὶ γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τὸ σκοτωμὸ τοῦ συντρόφου των, μ' ἕναν εὔστοχο πυροβολισμὸ πέτυχαν τὸν καημένο τὸ Βαγγέλη στὸ κεφάλι καὶ τὸν ἄφισαν ἀμέσως νεκρό. Τὸ χωριὸ τότε θεώρησε μάταιη κάθε καταδίωξη τῶν ληστῶν μέσα στὸ σκοτάδι τῆς νύχτας.

Ὡς που νὰ γυρίσουν ὅλοι οἱ χωριανοὶ καὶ νὰ συγκεντρωθοῦν στὸ χωριὸ κόντευε νὰ ξημερώσῃ. Ἔστειλαν, πρὶν ἀκόμα πάρη καλὰ ἡ μέρα, τοὺς ἀγροφύλακες στὸ Τσεπέλοβο γιὰ νὰ εἰδοποιήσουν τὶς τουρκικὲς ἀρχὲς γιὰ τὰ ὅσα εἶχαν συμβῆ ἐκείνη τὴ βραδυὰ στὸ Κουκούλι. Στὸ Τσεπέλοβο ἦταν τότε ὁ Μουδίρης τοῦ Ζαγουριοῦ καὶ ὅλες οἱ ἄλλες τουρκικὲς ἀρχὲς τῆς ἐπαρχίας.

Μὲ τὸ ξημέρωμα κατέφθασαν στό χωριὸ ἡ Τουρκικὴ ἀσυνομία. Μαζὶ μὲ τοὺς Τούρκους κατέβηκαν τὸ δρόμο τῶν Παλαιοκήπων καὶ οἱ χωριανοί. Μαζὶ μ' αὐτοὺς κι' ὁ Ἑβραῖος ὁ Γιουδὰς ποὺ περιμάζευε τὰ λεηλατημένα πράγματα τοῦ μαγαζιοῦ του.

Στὸν «Κοκκινόγη» βρῆκαν τὸ σκοτωμένο γελαδάρη Βαγγέλη, τὸν ὁποῖον καὶ τὸν πῆραν στὸ χωριὸ καὶ τὸν ἔθαψαν στὸ νεκροταφεῖο. Παγωνίζοντας τὸ μέρος βρῆκαν στὸ λάκκο καὶ τὸ ἀκέφαλο πτῶμα τοῦ ληστοῦ. Τοῦ ἔκαναν ἔρευνα καὶ τοῦ βρῆκαν στὸ σελάγι του τὸ σχετικὸ «κεφαλέτ» δηλαδὴ ἕνα εἶδος ταυτότητας. Ἀπὸ κεῖνο ποὺ φοβόνταν οἱ ληστὲς δὲν γλύτωσαν, γιατὶ τόσο ἀπὸ τὸ «κεφαλέτι» ὅσο κι' ἀπὸ τὴ «ντάμκα» ποὺ εἶχε στὸ χέρι του ὁ σκοτωμένος (πολλοὶ βλάχοι γράφουν τὸ ὄνομά τους μὲ μπαροῦτι καὶ αἷμα στὸ βραχίονα, πρᾶγμα ποὺ παραμένη ἀνεξίτηλο γιὰ ὅλη τους τὴ ζωὴ) φανερώθηκε ὁλοκάθαρα πὼς αὐτὸς ἦταν ὁ Χριστόδουλος Χριστοδουλᾶκος, ἕνας ἀπὸ τοὺς Σαρακατσάνους ποὺ κάθονταν τὸ καλοκαῖρι στὸ χωριό. Ἀποδείχτηκε ἔτσι πὼς τὰ μέλη τῆς συμμορίας ἦταν Σαρακατσάνοι ἀπ' αὐτοὺς ποὺ καθόνταν τὸ καλοκαῖρι στὸ Κουκούλι.

Εἶχαν ξεκινήσει ἀπὸ τὰ χειμαδιὰ τῆς Πρέβεζας γιὰ εὔκολο πλουτισμὸ στὸ Κουκούλι, ληστεύοντας τ' ἀρχοντικὸ σπίτι τοῦ Καραντζᾶ. Μὲ ἀκρίβεια δὲν μαθεύτηκαν ὅλα τὰ ὀνόματα τῶν ἄλλων μελῶν τῆς συμμορίας. Τὸ ἀκέφαλο κορμὶ τοῦ Χριστοδουλάκου, ὕστερα ἀπὸ διαταγὴ τῆς Τουρκικῆς ἀρχῆς, τὸ ἔθαψαν κοντὰ στὸ εἰκόνισμα τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ κάτω ἀπὸ τὴν μεγάλη βελανιδιά.

Τὴν ἄνοιξη, ποὺ ἀνέβαιναν οἱ βλάχοι γιὰ τὰ βουνά, μιὰ νέα μαυροφορεμένη Σαρακατσάνισσα ἔχυνε πικρὰ δάκρυα πάνω στὸν τάφο καὶ γιὰ κάμποση ὥρα βογγοῦσε καὶ ἀχολογοῦσε ὁλόκληρη ἡ ποταμιὰ ἀπὸ τὰ μοιρολόγια της. Ἦταν ἡ χήρα γυναῖκα τοῦ Χριστοδουλάκου, μὲ τὸν ὁποῖο μάλιστα δὲν εἶχε καὶ πολὺ καιρὸ ποὺ εἶχε παντρευτῆ. Ἀπὸ τότε ἡ τοποθεσία αὐτὴ πῆρε τὸ ὄνομα «Κουτσοκέφαλος». Ἔ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

τσι καὶ σήμερα, τὶς περισσότερες φορὲς ἐπικρατεῖ ἡ ὀνομασία αὐτή, παρὰ ἡ ὀνομασία «Ἅγιος Νικόλαος».

Μὲ τὸ πέρασμα 3—4 χρόνων οἱ συγγενεῖς τοῦ σκοτωμένου ἔκαναν τὴν ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων τοῦ κουτσοκέφαλου ληστῆ καὶ γιὰ πολλὰ χρόνια φαινόταν τὸ βαθούλωμα τοῦ τάφου του. Σήμερα, λένε, πὼς στὸ ἴδιο μέρος κατὰ τὸν καιρὸ τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ στρατοῦ μας μὲ τοὺς συμμορίτες (1947—1949) σκοτώθηκε κάποιος συμμορίτης ἐκεῖ κοντὰ καὶ βρίσκεται θαμμένος στὸ κιβούρι τοῦ κουτσοκέφαλου.

Σχετικὰ μὲ τὸν ἥρωα τῆς τόσο τρομακτικῆς, ἀλλὰ καὶ ἱστορικῆς ἐκείνης βραδυᾶς γιὰ τὸ Κουκούλι, τὸ γέρο Φωτεινό, πρέπει νὰ σημειωθῆ, ὅτι ὁ καημένος δὲν εἶχε καλὸ τέλος. Ὅταν μαθεύτηκε, πὼς αὐτὸς σκότωσε τὸν Χριστοδουλᾶκο, οἱ συγγενεῖς τοῦ σκοτωμένου καὶ οἱ ἄλλοι Σαρακατσᾶνοι τὸν ἀπειλοῦσαν καθημερινά, ὅτι θὰ πάρουν τὸ αἷμα τοῦ σκοτωμένου πίσω, θὰ τὸν βασανίσουν, ὅτι θὰ τὸν ψήσουν ζωντανὸ κ.λ.π. Ἀπὸ τὸ φόβο του ὁ φτωχὸς ὁ Φωτεινὸς ἔβλεπε φαντάσματα, ἔγινε μελαγχολικός, τὸν ἔπιασε ἀγωνία. Θὰ μετάνοιωσε, βέβαια, γι' αὐτὸ ποὺ ἔκανε καὶ θὰ καταριόταν τὸ βόλι του ποὺ πέτυχε τὸ ληστή. Τούρκικο ἦταν τότε, ἀσυδοσία εἶχαν οἱ κακοῦργοι καὶ ὅτι ἤθελαν ἔκαναν. Ἐπικρατοῦσεν ἡ ἀντίληψη στοὺς ληστές, ὅτι αὐτοὶ εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ σέβωνται, ἀλλὰ νὰ καταπατοῦν ὅπως θέλουν τὴ ζωὴ καὶ τὴν περιουσίαν τῶν νοικοκυραίων τοῦ Ζαγοριοῦ, χωρὶς νὰ τολμᾶ κανένας νὰ ἀντιτάξη ἄμυνα στὰ κακοήθη καὶ καταστρεπτικά των σχέδια. Ἔτσι, καθὼς λένε, ἀπὸ τὴν τρομερὴ φοβία «κόπηκε» τὸ αἷμα τοῦ γέρο Φωτεινοῦ, δηλαδὴ ἔγινε πῦο καὶ πέθανε πρὶν ἔρθη ἡ ὥρα του.

Τὰ ἄμπέλια ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω, ἔχουν χαλάσει ἀπὸ χρόνια. Τὸ σπίτι τοῦ Φωτεινοῦ ἀποτελεῖ μιὰ λιθοσωριά. Ἀπ' ὅλη δὲ τὴ δραματικὴ ὑπόθεση γιὰ τὸ Κοκούλι δὲν ἀπέμεινε τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ ὀνομασία «Κουτσοκέφαλος» στὴν τοποθεσία ποὺ προσδιωρίσαμε ἀρχικά.

Σημείωση: Τὸ παραπάνω ἱστόρημα στηρίχτηκε σὲ διάφορες ἀφηγήσεις γερόντων τὶς ποῖες συγκέντρωνα καὶ ἔγραψα ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια. Γράφτηκε δὲ αὐτὸ στὴν τελειωτική του μορφή, ὅπως ἐδῶ παρουσιάζεται, στὸ Κοκούλι κατὰ τὶς διακοπὲς τῶν Χριστουγέννων τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1959—60.

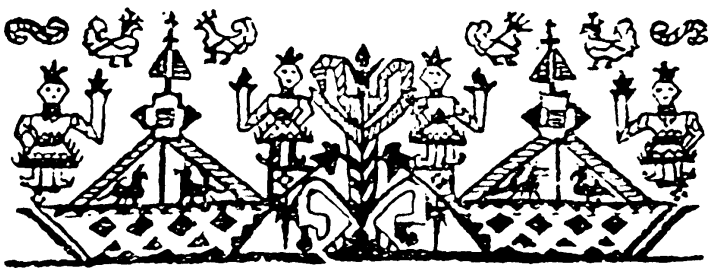

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Π. ΖΥΓΟΥΡΗ

Γεωπόνου—Γαλακτολόγου

Η ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ Η ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΙΣ ΤΟΥ ΓΑΛΑΚΤΟΣ ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ (*)

Ἐν Θεσσαλονίκῃ, κατὰ τὴν τελευταίαν πρὸ τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου δεκαετίαν, εἶχεν ἀρχίσει παρ' ἐπεχειρηματιῶν καὶ ἡ κατασκευὴ μετουσιωμένων τυρῶν εἰς κυτία κατὰ τὸ σύστημα τῶν ξένων παρομοίων τυρῶν (κρέμες).

Μεταπολεμικῶς καὶ ἐν ἔτει 1958 ἐγκατεστάθη ἐν Τίρυνθι Ναυπλίου μηχανοκίνητον Τυροκομεῖον ἐργαζόμενον διὰ προβείου καὶ ἀγελαδινοῦ γάλακτος καὶ ὅπερ, πλὴν τῆς φέτας, γραβιέρας κ.λ.π., παρασκευάζει καὶ παστεριωμένον ἀγελαδινὸν γάλα δι' οὗ ἐφοδιάζει τὰς πόλεις Ναυπλίου καὶ Ἄργους. Τοιοῦτον Τυροκομεῖον λειτουργεῖ καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐν συνδυασμῷ μετὰ παρασκευῆς παστεριωμένου γάλακτος ἀγελάδος, ἐκ τῶν πλεονασμάτων τοῦ ὁποίου παρασκευάζεται τυρὸς κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ἰταλικοῦ τοιούτου «προβολόνε».

Ἐν τῇ περιφερείᾳ Ἰωαννίνων, πλὴν τῶν συνεταιρικῶν μονίμων Τυροκομείων ἄτινα εἶχον ἐγκατασταθῆ προπολεμικῶς, ἐγκατεστάθη ἤδη μόνιμον τοιοῦτον καὶ παρὰ τυρεμπόρων πλησίον τοῦ ἀεροδρομίου, ὅπερ ἐλειτούργησε κατὰ τὸ ἔτος 1959 καὶ ἠσχολήθη εἰς τὴν κατασκευὴν ἀποκλειστικῶς τυροῦ γραβιέρας ἥτις εἶχε καλὴν ἐπιτυχίαν. Ἤδη μελετᾶται ἡ τελειοποίησις τοῦ Τυροκομείου τούτου διὰ τῆς μετατροπῆς του εἰς μηχανοκίνητον μετ' ἐγκαταστάσεως καὶ μηχανήματος πρὸς παστερίωσιν τοῦ γάλακτος τοῦ προωρισμένου πρὸς τυροκόμησιν, ὡς καὶ τοιούτου πρὸς διάθεσιν ὡς αὐτουσίου ἐν τῇ πόλει τῶν Ἰωαννίνων.

Διὰ τὴν παρασκευὴν παστεριωμένου γάλακτος εἶχεν ἱδρυθῆ προπολεμικῶς παρ' ἰδιωτῶν ἐν Ἀθήναις τὸ ἐργοστάσιον ΕΒΓΑ ὡς καὶ ἕτερον τοιοῦτον ἐν Θεσσαλονίκῃ. Μεταπολεμικῶς δὲ ἐγκατεστάθησαν καὶ συνεταιρικὰ τοιαῦτα ἐν Ἀθήναις (Ἄστυ), ἐν Ἀσπροπύργῳ Ἀττικῆς (Ἀσπρὸ) καὶ ἐν Βόλῳ.

Ἐπίσης ἐγκατεστάθησαν ἐσχάτως καὶ μόνιμά τινα Τυροκομεῖα συνεταιρικὰ τῇ βοηθείᾳ τοῦ Ἐράνου τῆς Βασιλίσσης. Θὰ ἀνεγείροντο δὲ καὶ πολλὰ ἄλλα μόνιμα Τυροκομεῖα, ἐὰν ἡ Α.Τ.Ε. ἐχορήγει πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μακροπρόθεσμα δάνεια μὲ προθεσμίαν ἐξοφλήσεως ἄνω τῆς εἰκοσαετίας.

Οὐχ ἧττον ὅμως πολλαὶ ἐγκαταστάσεις Γαλακτοκομείων καὶ Τυροκομείων μελετῶνται νὰ γίνουν εἰς διαφόρους περιφερείας τῆς Ἑλλάδος, τινὲς τῶν ὁποίων καὶ δι' ἐπιδοτήσεως ἐκ μέρους τοῦ Κράτους. Ἀλλ' ἐκεῖνο ὅμως ὅπερ κυρίως προέχει σήμερον καὶ ὅπερ, ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰς ἄλλας προσπαθείας πρὸς ἀνάπτυξιν ἐν γένει τῆς γαλακτοκομίας καὶ τῆς τυροκομίας ἐν τῇ χώρᾳ μας, δέον νὰ ἀντιμετωπισθῇ, εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς ἐξευρέσεως τοῦ καταλληλοτέρου τρόπου πρὸς ἐκμετάλλευσιν κυρίως τοῦ γάλακτος τῆς ἀγελάδος, τὸν ὁποῖον, λόγῳ τῆς προϊούσης αὐξήσεως τούτου θὰ παρουσιαθῇ μετ' οὐ πολὺ εἰς πολλὰς περιφερείας τῆς χώρας μας ἐν ὅλῃ του τῇ ὀξύτητι· διότι, ὡς ἐν ἀρχῇ εἴπομεν, ἡ κτηνοτροφία τῶν γαλακτοφόρων ζώων αὐξάνεται ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ, δι' οὓς λόγους ἤδη ἀνεφέραμεν καὶ, ἐνῷ περιορίζεται ἡ νομαδικὴ κτηνοτροφία, αὐξάνεται ἡ χωρικὴ τοιαύτη καὶ

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ 9ου τεύχους, σελ. 240 καὶ τέλος.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

κυρίως ἡ οἰκόσιτος καὶ ἡ τῶν ἀγελάδων. Ἀλλ' ἡ ἐκ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἀγελάδων αὔξησις τῆς παραγωγῆς τοῦ ἀγελαδινοῦ γάλακτος, δημιουργεῖ τὸ πρόβλημα τῆς κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον ἐπιδιώξεως τῆς ἀξιοποιήσεως τοῦ γάλακτος τούτου.

Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἡ παραγωγὴ τούτου εἶναι μικρά, θὰ δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς κατανάλωσιν ὡς αὐτουσίου, ἢ πρὸς τυροκόμησιν κατὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ τὸ θέρος ὅτε ἡ παραγωγὴ αὐτοῦ εἶναι μεγαλυτέρα, εἴτε ἀμιγοῦς ἀγελαδινοῦ γάλακτος εἴτε ἐν ἀναμίξει μετὰ προβείου τοιούτου. Ὅταν ὅμως ἡ παραγωγὴ τοῦ γάλακτος τούτου αὐξηθῇ πολὺ διὰ τῶν συντελουμένων ἀποστραγγιστικῶν καὶ ἀρδευτικῶν ἔργων συνεπείᾳ τῶν ὁποίων θὰ ἐπεκταθῇ καὶ ἡ καλλιέργεια κτηνοτροφικῶν φυτῶν, θὰ δημιουργηθῇ σοβαρὸν πρόβλημα διὰ τὴν κατάλληλον χρησιμοποίησιν τοῦ πλεονάζοντος γάλακτος.

Ὡς πληροφορούμεθα, οἱ ἁρμόδιοι συνιστοῦν τὴν ἵδρυσιν ἐργοστασίων πρὸς παστερίωσιν, συμπύκνωσιν καὶ κονιοποίησιν τοῦ γάλακτος· ἐκ παραλλήλου δὲ καὶ οἱ ἀγελαδοτρόφοι πολλῶν περιφερειῶν ζητοῦσιν ἐπιμόνως τὴν ἵδρυσιν τοιούτων ἐργοστασίων νομίζοντες ὅτι ταῦτα θὰ σώσουν τὴν κατάστασιν. Ἀλλὰ διὰ τὴν ἵδρυσιν τοιούτων ἐργοστασίων δέον ἡ παραγωγὴ τοῦ γάλακτος τῆς ἀγελάδος νὰ εἶναι τόση ὥστε νὰ δύναται νὰ τροφοδοτῇ τὰ ἱδρυθέντα ἐργοστάσια καθ' ὅλον τὸ ἔτος, ἔστω καὶ μὲ ἐλάττωσιν τῆς ποσότητος αὐτοῦ κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας, καθόσον αἱ ἐκμεταλλεύσεις αὗται θέλουσιν ἀπαιτήσει πολυδαπάνους ἐγκαταστάσεις δια τὰς ὁποίας θὰ πληρώνωνται τοκοχρεωλύσια, ὡς καὶ ἐξειδικευμένον ἐπιστημονικὸν καὶ τεχνικὸν προσωπικὸν ἀμειβόμενον καθ' ὅλον τὸ ἔτος καὶ, ἑπομένως, δὲν θὰ συμφέρῃ ἡ λειτουργία τῶν ἐργοστασίων τούτων μόνον κατὰ τοὺς μῆνας τῆς μεγάλης παραγωγῆς.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ παραχθησόμενα προϊόντα, τὸ μὲν παστεριωμένον γάλα θὰ δύναται νὰ παραχθῇ πλησίον πόλεων ὅπου ἡ κατανάλωσις θὰ εἶναι εὐχερής· ὅταν ὅμως δὲν εἶναι ἐξησφαλισμένη ἡ κατανάλωσις, ἀποκλείεται ἡ διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐκμετάλλευσις τοῦ γάλακτος, καθόσον τὸ παστεριωμένον γάλα δὲν δύναται νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ πολὺ καὶ θὰ ὀξίσταται ἀλλοίωσιν ἐὰν δὲν χρησιμοποιηθῇ συντόμως. Ὅσον αφορᾷ δὲ τὴν παραγωγὴν ἀφυδατωμένου, συμπεπυκνωμένου μετὰ σακχάρεως ἢ κονιοποιημένου γάλακτος, ταῦτα δύνανται μὲν νὰ διατηρηθῶσιν ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα, τὸ δὲ πλεόνασμα νὰ ἐξαχθῇ καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἀλλὰ διὰ νὰ εὐδοκιμήσουν αἱ ἐπιχειρήσεις αὗται δέον, πλὴν τῆς ἐπαρκοῦς ποσότητος, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, νὰ ἐξασφαλισθῇ καὶ χαμηλὸν κόστος ὥστε τὰ γάλακτα ταῦτα νὰ δύνανται νὰ ἀνταγωνίζωνται τὰ ξένα τοιαῦτα τόσον ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ὅσον καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ χαμηλὸν κόστος, δέον πρωτίστως νὰ ὑπάρχουν ἄφθονοι καὶ εὐθηνοὶ κτηνοτροφαὶ ἐν τῷ τόπῳ ὥστε τὸ παραγόμενον γάλα νὰ μὴ στοιχίζῃ περισσότερον τῶν ξένων γαλάκτων.

Ἀλλὰ θὰ κατορθωθῇ τοῦτο; Ἐγένετο ἄραγε σχετικὴ ἔρευνα ἥτις νὰ ἀποδεικνύῃ ὅτι αἱ ἐπιχειρήσεις αὗται θὰ εἶναι βιώσιμοι; Καὶ ποῖα μέτρα δέον νὰ ληφθοῦν ὥστε νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ ἐπιτυχία των;

Εἶναι γνωστὸν ὅτι αἱ συνθῆκαι τῆς παραγωγῆς κτηνοτροφῶν ἐν Ἑλλάδι εἶναι δυσμενεῖς ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς συνθήκας ἄλλων χωρῶν ὅπου ὑπάρχουσιν ἐκτεταμέναι πεδιάδες ἀρδευόμεναι διὰ τελειοτάτων ἀρδευτικῶν ἔργων, ὅπου, ἐπίσης, εἰς πλείστας ἐξ αὐτῶν τὸ θέρος εἶναι βροχερὸν καὶ εὐνοεῖ τὴν παραγωγὴν ἀφθόνων καὶ εὐθηνῶν χόρτων αὐτοφυῶν ἢ καλλιεργουμένων ἀκόμη καὶ ὡς ξηρικῶν ὥστε τὸ παραγόμενον γάλα νὰ μὴ στοιχίζῃ πολύ. Ἐνῷ ἐν Ἑλλάδι λόγῳ τῆς ξηρότητος τοῦ κλίματος, ἡ ἐλάστησις εἶναι πενιχρά, τὰ δὲ ἀρδευτικὰ ἔργα διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἠδύναντο νὰ ἀρδευθῶσιν ἐπαρκῶς μεγάλαι ἐκτάσεις ὥστε νὰ παράγωσιν ἄφθονους καὶ εὐθηνὰς τροφάς, εὑρίσκονται ἀκόμη, ἄλλα μὲν ὑπὸ μελέτην, ἄλλα δὲ ἐν τῇ·

ἀρχῇ τῆς ἐκτελέσεώς των ὥστε νὰ μὴ δύναταί τις ἐπὶ τῇ βάσει τῆς σημερινῆς καταστάσεως νὰ ἀποφανθῇ ὅτι τὸ παραγόμενον σήμερον ἀγελαδινὸν γάλα συμφέρει νὰ ἀξιοποιηθῇ διὰ τῆς συμπυκνώσεως καὶ τῆς κονιοποιήσεως. Ἐπὶ πλέον δὲ καὶ ἄλλα τινα ἔξοδα διὰ τὴν ὡς ἀνωτέρω, βιομηχανοποίησιν τοῦ γάλακτος, ὡς εἶναι τὰ λευκοσιδηρᾶ κυτία, ἅτινα δέον νὰ εἰσαχθῶσιν ἔξωθεν καὶ ἐπομένως θὰ στοιχίσουν περισσότερον τῶν ξένων, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ὑψηλὴ σχετικῶς τιμὴ τῆς σακχάρεως ἐν σχέσει μὲ τὴν παραγομένην ἐν τῷ ἐξωτερικῷ μέχρις ὅτου ἐπιτευχθῇ ἡ ἐν ἐπαρκεῖ ποσότητι καὶ μὲ μικρὸν κόστος παραγωγὴ ταύτης ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, θέλουσιν ἐπιβαρύνῃ ἀρκετὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ συμπεπυκνωμένου γάλακτος.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω καὶ, ἐφ' ὅσον ἡ παραγωγὴ τοῦ γάλακτος τῆς ἀγελάδος εἶναι ἀνεπαρκὴς νὰ τροφοδοτήσῃ τὰ ὡς ἀνωτέρω ἐργοστάσια καθ' ὅλον τὸ ἔτος, θὰ πρέπει νὰ γίνῃ ἀξιοποίησις τοῦ γάλακτος τούτου διὰ τῆς τυροκομήσεως διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἀπαιτοῦνται σοβαραὶ ἐγκαταστάσεις, ἡ δὲ διάθεσις τῶν προϊόντων τῆς τυροκομίας εἶναι εὐχερεστέρα ὅταν ταῦτα εἶναι καλῆς ποιότητος.

Ὁ παρ' ἐπισήμου προσώπου χαρακτηρισμὸς ὡς θρηνῳδῶν τῶν ἐχόντων τὴν γνώμην ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνωσιν ἐγκαταστάσεις πολυδαπάνων ἐργοστασίων πρὶν ἢ ἐξασφαλισθῇ ἐπαρκὴς ποσότης εὐθηνοῦ γάλακτος εἰς μίαν περιφέρειαν, δὲν εἶναι νομίζομεν ἐπιτυχὴς διότι, ἐὰν δὲν εἶναι ἐξησφαλισμένη ἐκ τῆς βιομηχανοποιήσεως τοῦ γάλακτος, ἂν ὄχι ἀμέσως, ἀλλ' εἰς τὸ ἐγγὺς μέλλον, ἡ ἐπίτευξις μιᾶς σχετικῶς ἱκανοποιητικῆς τιμῆς εἰς τοὺς παραγωγοὺς δυναμένης νὰ καλύπτῃ τὰ ἔξοδα τῆς παραγωγῆς του, δέον ἡ ἐπεχείρησις αὕτη νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποτυχημένη, ἡμέρᾳ δὲ τῇ ἡμέρᾳ θὰ ἐλαττοῦται ἡ παραγωγὴ τοῦ γάλακτος διότι οἱ παραγωγοὶ θὰ εὑρίσκουν ἴσως συμφέρον, ἐὰν δὲν ἐλαττώνωσι τὰ ζῷα των, νὰ χρησιμοποιῶσι μέγα μέρος τοῦ γάλακτος πρὸς παραγωγὴν κρέατος διὰ τῆς ἐκτροφῆς μόσχων, ὁπότε τὸ κόστος τῆς βιομηχανοποιήσεως λόγῳ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ γάλακτος, θέλει αὐξηθῇ ἔτι περισσότερον καὶ θὰ φυτοζωῇ, ἐὰν δὲν διαλυθῇ ἡ ἐπιχείρησις.

Ἡ ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν τυροκόμησιν μεταφορὰ τοῦ πλεονάζοντος γάλακτος δι' αὐτοκινήτων—ψυγείων ἐκ τῶν τόπων τῆς παραγωγῆς εἰς τὰ μεγάλα κέντρα καταναλώσεως, θὰ εἶναι προτιμοτέρα μέχρις ὅτου αἱ συνθῆκαι ἐπιτρέψωσι τὴν ἐγκατάστασιν ἐργοστασίων πρὸς βιομηχανοποίησιν τοῦ γάλακτος καὶ τὸ ὁποῖον θὰ διαπιστωθῇ κατόπιν σοβαρᾶς καὶ λεπτομεροῦς μελέτης καὶ ἀφοῦ γίνῃ γνωστὸν καὶ εἰς τοὺς παραγωγοὺς ποία ἐκ τῆς βιομηχανοποιήσεως θὰ ἐκκαθαρισθῇ τιμὴ κατὰ κιλὸν γάλακτος. Καὶ τοῦτο διότι πολλοὶ παραγωγοὶ ἔχουσι τὴν γνώμην ὅτι διὰ τῆς βιομηχανοποιήσεως θὰ ἔχωσιν ἐκκαθάρισιν ἄνω τῶν τριῶν δραχμῶν κατὰ κιλὸν ἀγελαδινοῦ γάλακτος, πρᾶγμα ὅπερ εἶναι ἀδύνατον νὰ πραγματοποιηθῇ ὑπὸ τὰς παρούσας συνθήκας, ἐφ' ὅσον τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς τῶν ζωοτροφῶν δὲν μειωθῇ.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω, φρονοῦμεν ὅτι ἐπιβάλλεται, πρὸ πάσης βιομηχανικῆς ἢ ἡμιβιομηχανικῆς ἐγκαταστάσεως πρὸς ἐκμετάλλευσιν τοῦ γάλακτος, ὅπως προηγηθῇ λεπτομερὴς καὶ σοβαρὰ μελέτη καὶ πρὸ παντὸς διαφώτισις τῶν παραγωγῶν περὶ τῶν πιθανῶν ἀποτελεσμάτων ἵνα μὴ παρουσιασθῇ τὸ ἀξιοθρήνητον γεγονὸς τῆς ἀνεγέρσεως γαλακτοκομείων εἰς τὰ ὁποῖα οἱ παραγωγοὶ νὰ εὑρίσκωσιν ἀσύμφορον τὴν προσκόμισιν τοῦ γάλακτος αὐτῶν, ὡς συνέβη μέχρι τοῦδε μὲ δύο ἐργοστάσια παστεριώσεως γάλακτος τὰ ὁποῖα φυτοζωοῦν, διότι αἱ προσκομιζόμεναι ποσότητες γάλακτος ἐκ μέρους τῶν παραγωγῶν εἶναι μικραὶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν δυναμικότητα τῶν ἐργοστασίων τούτων.

Ἐὰν τὸ Κράτος μὲ τὴν προοπτικὴν ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ θέλει αὐξηθῇ ἡ παραγωγὴ τοῦ γάλακτος ἀπεφάσιζε πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν παραγωγῶν νὰ ἐπιδοτήσῃ ἐπί τινα χρόνον τὰς νέας γαλακτοκομικὰς καὶ τυροκομικὰς ἐπιχειρήσεις αἵτινες δὲν παρουσιάζουσι σήμερον εὐνοϊκοὺς ὅρους βιομηχανοποιήσεως, τότε θὰ ὑπῆρχεν ἐλπὶς ὅπως αἱ ἐπιχειρήσεις αὗται καταστῶσι σὺν τῷ χρόνῳ διώσιμοι ἄνευ περαιτέ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ρω οἰκονομικῆς βοηθείας ἐκ μέρους τοῦ Κράτους. Τοῦτο ὅμως θὰ ἠδύνατο νὰ ἐφαρμοσθῇ δοκιμαστικῶς εἰς μίαν ἢ δύο περιφερείας καὶ, ἀναλόγως τῶν ἀποτελεσμάτων, νὰ ἐπεξετείνετο καὶ εἰς ἄλλας ὑπὸ τὸν ὅρον πάντως ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο δὲν θὰ ἐξηκολούθη νὰ ἐφαρμόζηται ἐπ' ἄπειρον. Πρὸ παντὸς ὅμως, αἱ μέλλουσαι νὰ ἐπιδοτηθῶσιν ἐπιχειρήσεις, μικραὶ ἢ μεγάλαι θὰ ἔδει νὰ παρακολουθῶνται καὶ νὰ ἐποπτεύωνται παρ' εἰδικῶν πεπειραμένων ὑπαλλήλων τοῦ Κράτους ἢ τῆς ΑΤΕ ἵνα ἐξασφαλίζηται μία νοικοκυρεμένη διαχείρισις καὶ ἀποφεύγωνται αἱ σπατάλαι καὶ τὰ περιττὰ ἔξοδα, ὡς πολλάκις συνέβη μέχρι τοῦδε εἰς συνεταιρικὰ τυροκομεῖα.

Ἐκεῖνο πρωτίστως ὅπερ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιδιώξῃ τὸ Κράτος, εἶναι ἡ διοργάνωσις σοβαρῶν εἰδικῶν ὑπηρεσιῶν πρὸς συστηματικὴν μελέτην τῶν ἀφορώντων τὴν γαλακτοκομίαν ζητημάτων, ἡ κατασκευὴ ἀρδευτικῶν ἔργων, ἡ ταχεῖα ἀποπεράτωσις τῶν ὑπὸ κατασκευὴν τοιούτων καὶ ἡ λῆψις ἐν γένει μέτρων τοιούτων ὥστε νὰ παράγωνται ἄφθονοι καὶ εὐθηναὶ ζωοτροφαὶ ἵνα ἐπιτυγχάνηται ὅσον τὸ δυνατὸν μικρότερον κόστος γάλακτος ὅπερ νὰ ἐξασφαλίζῃ σὺν τῷ χρόνῳ τὴν αὐτάρκειαν τῶν γαλακτοκομικῶν ἐπιχειρήσεων, ἄνευ ἐπιχορηγήσεων ἐκ μέρους τοῦ Κράτους.

Ἐκ παραλλήλου ὅμως θὰ ἦτο ἀπαραίτητον νὰ διοργανωθῇ ἐν τῇ Γαλακτοκομικῇ Σχολῇ Ἰωαννίνων καὶ νὰ λειτουργήσῃ ἐν συνεργασίᾳ μετ' αὐτῆς καὶ Γαλακτοκομικὸς Σταθμὸς Ἐρεύνης ὅστις νὰ ἀναλάβῃ τὴν μελέτην τοῦ ἑλληνικοῦ γάλακτος καὶ τῶν ὑπὸ τὰς ἡμετέρας συνθήκας παραγομένων γαλακτοκομικῶν προϊόντων. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθῇ διοργάνωσις σοβαρῶν γαλακτοκομικῶν καὶ τυροκομικῶν βιομηχανιῶν ἐν τῇ χώρᾳ μας, ἐφ' ὅσον ἀγνοοῦνται πλεῖστα ζητήματα ἀφορῶντα τὸ ἑλληνικὸν γάλα καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ παραγόμενα προϊόντα ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸ κλῖμα μας τὰς συνθήκας τῆς κτηνοτροφίας μας κ.λ.π. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξακολουθῶμεν ἀσχολούμενοι ἐπ' ἄπειρον εἰς τὴν προώθησιν τοῦ κλάδου τούτου μόνον διὰ λόγων καὶ ἐγγράφων ἢ ἀμελετήτων σχεδίων μὴ δυναμένων, ὡς ἐκ τούτου, νὰ πραγματοποιηθῶσι, καθ' ὃν χρόνον καὶ τὰ γειτονικά μας ἀκόμη βαλκανικὰ κράτη σημειώνουν ἁλματικὰς προόδους εἰς τὴν βιομηχανίαν τοῦ γάλακτος καὶ ἐξάγουν τυροκομικὰ προϊόντα οὐ μόνον εἰς τὰς ὑποαναπτύκτους χώρας, ὡς πρότερον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς προηγμένας τοιαύτας τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης. Ἐφ' ὅσον δὲ κρίνεται σκόπιμον—καὶ εὐλόγως;—νὰ περιορισθῇ ἡ καλλιέργεια τῶν δημητριακῶν καὶ νὰ ἐπιδοθῶσιν οἱ ἀγρόται μας εἰς ἄλλους κλάδους μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ κυριώτεροι εἶναι ἡ κτηνοτροφία καὶ ἡ γαλακτοκομία, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιήσωμεν τὴν μεταβολὴν ταύτην ἄνευ τῆς δεούσης προπαρασκευῆς διὰ τὴν ὁποίαν ἀπαιτοῦνται σοβαραὶ προσπάθειαι ἐκ μέρους τῶν ἁρμοδίων κρατικῶν ὑπηρεσιῶν.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΕΡΡΙΚΟΥ ΜΕΝΤΡΑΣ
Κοινωνιολόγου τῆς ΟΥΝΕΣΚΟ *

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΙΣ ΤΡΙΩΝ ΠΕΔΙΝΩΝ & ΤΡΙΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡ. ΚΟΝΙΤΣΗΣ

Αἱ παρατηρήσεις αὗται ἐφαρμόζονται πληρέστατα, διὰ τὰ παιδία τοῦ Μαζίου καὶ τῆς Ἀετόπετρας, ἐνῶ τὰ τῆς Μελισσόπετρας ἔχουν εὐρύτερον ὁρίζοντα, τὰ ὄνειρά των εἶναι τολμηρότερα καὶ περισσότερον παιδικά. Ἀλλὰ τὰ παιδία καὶ τῶν τριῶν χωρίων ὑποβάλλουν τὴν αὐτὴν ἐρώτησιν: «κατὰ ποῖον τρόπον θὰ δυνηθῶ νὰ φύγω ἀπὸ τὸ χωρίον μου διὰ νὰ μὴν ἐργάζωμαι ὅπως ἡ μητέρα μου καὶ ὁ πατέρας μου;» Δὲν σκέπτονται παρὰ πῶς νὰ δραπετεύσουν ἀπὸ τὴν ἀθλίαν ταύτην ζωήν. Μία ἔκθεσις καταλήγει μὲ τὸ ἑξῆς ἐπιφώνημα: θέλω νὰ ἐγκαταλείψω τὸ χωρίον!» Θέλουν νὰ ἀποδράσουν πρὸς μίαν καλλιτέραν διαβίωσιν ὅπου θὰ κερδίζουν πολλὰ χρήματα καὶ δὲν θὰ ἐργάζωνται ὑπερβολικά. Ἀλλὰ πῶς νὰ ἐγκαταλείψουν τό χωρίον; Ὅλα τὰ παιδιὰ ἐπιθυμοῦν ἢ θὰ ἐπεθύμουν νὰ τελειώσουν τὸ γυμνάσιον, ἀλλὰ τὰ περισσότερα δὲν δύνανται ἢ δὲν ἠδυνήθησαν, διότι ἀπέτυχον εἰς τὰς εἰσαγωγικὰς ἐξετάσεις ἢ διότι οἱ γονεῖς των δὲν εἶχον τὴν δυνατότητα νὰ τὰ συντηρήσουν.

Τὸ ἰδεῶδες ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖον θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἐξασκήσουν σχεδὸν ὅλα τὰ κορίτσια καὶ ἀγόρια εἶναι τὸ τοῦ διδασκάλου, ἐν ἀνάγκῃ τὰ ἀγόρια θὰ ἐδέχοντο νὰ γίνουν ἱερεῖς. Ὁ διδάσκαλος ἐκπροσωπεῖ εἰς τὸ χωρίον τὴν καλὴν διαβίωσιν, τὴν ὁποίαν ὀνειρεύονται: «ἕναν μεγάλον μισθὸν καί μίαν μὴ ἐπίπονον ἐργασίαν. Μερικὰ ὁμιλοῦν διὰ τὴν ἐπιβλητικότητα τοῦ διδασκάλου: «Ὅταν ἤμουν εἰς τὸ σχολεῖον ὁ διδάσκαλος καθήμενος ἐπὶ τῆς ἕδρας του μοῦ προεκάλει τὴν ἐντύπωσιν ἑνὸς θεοῦ». Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα ἀποτελοῦν ἐξαιρέσεις. Ἀντιθέτως, τὸ νὰ εἶναι τις ἱερεὺς σημαίνει πολλάκις ὅτι εἶναι ἀρχηγός.

«Ἱερεὺς εἶναι ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον ἀκούουν καὶ προσέχουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅστις ἔχει ὡραῖα ἐνδύματα καὶ ἀνακουφίζει τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων». «Κάποτε τὰ πάντα θὰ ἀλλάξουν, θὰ γίνω ἀρχηγός, θὰ εἶμαι ἱερεύς». Ἀλλὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γίνονται ἱερεῖς ὅταν δὲν δύνανται νὰ γίνουν διδάσκαλοι.

Ὅταν τὰ κορίτσια δὲν δύνανται νὰ γίνουν διδασκάλισσαι, μανθάνουν μίαν τέχνην. Ἡ ὑφαντική, ἡ ραπτικὴ καὶ ἡ πλεκτικὴ εἶναι αἱ μόναι τρεῖς τέχναι εἰς τὰς ὁποίας δύνανται νὰ καταφύγουν. Εἰς τὸ Μάζι ὅλα τὰ κορίτσια δύνανται νὰ ἐκμάθωσι νὰ πλέκουν κάλτσες εἰς τὴν μηχανήν. Αὕτη εἶναι μία ἐπὶ πλέον ἀπόδειξις τοῦ περιωρισμένου ἀριθμοῦ τῶν ἐπαγγελματικῶν δυνατοτήτων. Ἡ γεωργία εἶναι τὸ τελευταῖον καταφύγιον εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ὑποχρεωθοῦν νὰ καταφύγουν, ὅταν δὲν ὑπάρχει ἄλλη δυνατότης.

Δὲν αὐταπατῶνται αὐτὰ τὰ σχέδια, πολὺ συντηρητικά, δὲν πρόκειται νὰ πραγματοποιηθοῦν: «ἡ ζωὴ εἶναι καμωμένη μὲ ἐμπόδια» καὶ «αἱ προσδοκίαι μου θὰ ναυαγήσουν». «Θὰ ἤθελον, ἀλλὰ εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν θὰ δυνηθῶ». Αὕτη εἶναι ἡ λογικὴ ἀπάντησις ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζονται συνήθως ἅπασαι αἱ ἀντιδρά-

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 324

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

σεις. Μερικοὶ ἐπαφίουν τὴν ἐπιτυχίαν των εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Τὰ παιδιὰ τῆς Μελισσόπετρας εἶναι ὀλιγώτερον ἀπαισιόδοξα, σκέπτονται πολὺ ὀλιγώτερον τὴν μὴ ἐκπλήρωσιν τῶν ὀνείρων των.

Μόνον τέσσαρα παιδιὰ δηλώνουν ἀναφανδὸν ὅτι θὰ μείνουν γεωργοί. Δύο κορίτσια θέλουν νὰ γίνουν καλαὶ νοικοκυραὶ καὶ ἀγαποῦν τὴν ἀγροτικὴν ἐργασίαν, ὀνειρεύονται μίαν ὡραίαν οἰκίαν, μὲ ὡραῖα ἔπιπλα καὶ πολλὰ ἄνθη. Τοῦτο, διότι εἶναι ἀκόμη μικραὶ (13—14 ἐτῶν)· βραδύτερον ἴσως, ὅταν δυνηθοῦν νὰ κρίνουν καλλίτερον καὶ μόναι τὴν ζωὴν τῶν ἐνηλίκων, θὰ συμφωνήσουν μὲ τὴν ἀντίληψιν τῶν μεγαλυτέρων των. Εἷς νέος 18 ἐτῶν ἀγαπᾶ τὴν γεωργίαν ἀφ' ὅτου ἦτο μικρὸς καὶ νομίζει ὅτι εἶναι «τὸ ὡραιότερον καὶ ἀποδοτικώτερον ἐπάγγελμα τοῦ κόσμου, ἐφ' ὅσον γνωρίζει τις νὰ ἐργάζεται καλῶς, ἀκολουθῶν τὰς νέας μεθόδους». Ἔχει τὴν γνώμην ὅτι δὲν ἀπαιτεῖται μεγάλη ἔκτασις γῆς, ἀλλὰ καλὴ καλλιέργεια. Ἡ ἐκτροφὴ ἀγελάδων τοῦ φαίνεται ὡς ἡ ἀποδοτικωτέρα ἐργασία. Εἷς 15ετὴς νέος θέλει νὰ γίνῃ «προοδευτικὸς καλλιεργητής», πρὸς τοῦτο ζητεῖ 60 στρέμματα γῆς καὶ πάρα πολλὰ μηχανήματα, ἰδιαιτέρως ἕνα «τρακτέρ». Αἱ διαθέσεις τῶν τεσσάρων τούτων παιδιῶν ἀξίζει νὰ σημειωθοῦν, ἐφ' ὅσον ἀποτελοῦν ἐξαίρεσιν, θὰ ἠὐχόμεθα δὲ νὰ ἦσαν γενικαί. Δι' ὅλους τοὺς ἄλλους τὸ νὰ ἐργάζωνται εἰς τοὺς ἀγροὺς μετὰ τῶν γονέων των εἶναι κοπιαστικὸν καὶ δυσάρεστον καὶ δὲν τοὺς ἐπιτρέπει νὰ ζοῦν ἀνέτως.

Τὸ νὰ σπουδάσουν, νὰ φοιτήσουν εἰς τὸ γυμνάσιον εἶναι πρὸ παντὸς ἕνας τρόπος νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ χωρίον. Οἱ ξένοι, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται εἰς τὸ χωρίον εἶναι Δημόσιοι ὑπάλληλοι καὶ ἐκπαιδευτικοὶ τοῦ Νομοῦ, οἱ ὁποῖοι ἔχουν σπουδάσει. Ἡ σημασία ἥτις ἀποδίδεται εἰς τὴν μόρφωσιν εἶναι ἄξια προσοχῆς. Δὲν ὑπάρχει πεδίον δραστηριότητος: ἢ θὰ σπουδάσῃ τις ἢ θὰ μείνῃ γεωργός. Τὸ ἱερατικὸν ἐπάγγελμα καὶ ἡ ἐκμάθησις τῆς ὑφαντικῆς εἶναι ἐπαγγέλματα τὰ ὁποῖα δὲν ἀρέσουν εἰς τοὺς νέους, οἱ ὁποῖοι καταλήγουν εἰς αὐτὰ μόνον ὅταν δὲν εὑρίσκουν καλλιτέραν ἀπασχόλησιν. Οὐδεὶς σκέπτεται νὰ ἐκμάθῃ μίαν τέχνην τῶν πόλεων, ὅπως τοῦ τορναδόρου, τοῦ μηχανικοῦ, τοῦ κτίστου κ.λ.π. Εἶναι μία λύσις ἐλλείπουσα τελείως ἀπὸ τὴν νοοτροπίαν τοῦ χωρίου. Ἐξ ἄλλου ἡ μόρφωσις εἶναι μία ἀφηρημένη ἔννοια, εἶναι κατὰ κάποιον τρόπον ἕνα μαγικὸ κουμπί, τὸ ὁποῖον θὰ ἀνοίξῃ τὴν θύραν τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, τὸν Παράδεισον. Ἐκτὸς τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ διδασκάλου, δὲν εἶναι γνωστόν, ποὺ δύνανται νὰ ὁδηγήσουν αἱ σπουδαί. Εἰς τὸ ἐρωτηματολόγιον οἱ γονεῖς προσθέτουν ἀορίστως «δημόσιος ὑπάλληλος». Ὑπάρχει τοιαύτη ἀπόστασις μεταξὺ χωρικῶν καὶ ἀνθρώπων τῆς πόλεως, εἰς τὴν νοοτροπίαν τῶν παιδιῶν, ὥστε νὰ ἐπιθυμοῦν νά μεταβοῦν εἰς τὴν πόλιν νὰ γίνουν «ἐκπαιδευτικοὶ ἢ ἐργάται ἐργοστασίου». Δι' αὐτά, δὲν ὑφίσταται διαφορὰ μεταξὺ ἐκπαιδευτικοῦ καὶ ἐργάτου ἀρκεῖ νὰ ἀσκοῦνται ταῦτα εἰς τὴν πόλιν. Ὑπάρχει, κατὰ κάποιον τρόπον, μία φυσικὴ διαφορὰ μεταξὺ ἀσιῶν καὶ κατοίκων τῆς ὑπαίθρου, ἐνῶ ἡ μεταξὺ ἀστῶν διαφορὰ εἶναι ἐλαχίστη.

Ἐν τούτοις σπανίως γίνεται μνεία περὶ ἐργοστασίου, ἀποβλέπουν δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ «γραφεῖα», πολλάκις δὲ εἰς τὰ ἐλεύθερα ἐπαγγέλματα. Εἰς τὴν Μελισσόπετραν ἕνας νεαρὸς ἤθελε νὰ γίνῃ «ἰατρὸς» καὶ ἕνας ἄλλος «δικηγόρος» καὶ ἐν συνεχείᾳ κατόπιν κάτι τὸ «ἀνώτερον», ἕνας τρίτος δὲ ἐσκέπτετο μίαν σταδιοδρομίαν ἀρκετὰ ἀπροσδόκητον: «θὰ ἤθελον κατ' ἀρχὰς νὰ γίνω διδάσκαλος, μετὰ δύο ἢ τρία ἔτη δικηγόρος καὶ ἐν συνεχείᾳ ναύαρχος διὰ νὰ ταξιδεύω εἰς μακρυνὰς χώρας. Καὶ ὅταν θὰ ἔχω πολλὰ χρήματα, θὰ ἐπανέλθω εἰς τὸ χωρίον μου».

Ἐν τούτοις ἱκανὸς ἀριθμὸς αὐτῶν φρονεῖ ὅτι δὲ δύναται νὰ ὑπάρξῃ ζωὴ πραγματικῶς εὐχάριστη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς πόλεις. Διὰ τούτους ἑπομένως, ὁ παράδεισος εἶναι τὸ ἐξωτερικόν. Τὰ παιδιὰ τῆς Μελισσόπετρας ἰδιαιτέρως σκέπτονται συχνὰ τὸν ἐκπατρισμόν. Ἐπιθυμοῦν νὰ μεταβοῦν εἰς τὸ ἐ-

ξωτερικὸν, νὰ κερδίσουν πολλὰ χρήματα, κατόπιν «ἐὰν ἐκεῖ κάτω δὲν θὰ μοῦ ἀρέσῃ, θὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ μάλιστα εἰς τὸ χωρίον μου, θὰ κατασκευάσω νοσοκομεῖα, σχολεῖα κ.λ.π. διὰ νὰ ἴδω τὸ ὄνομά μου μνημονευόμενον εἰς τὰ βιβλία». Τὸ ἰδανικὸν τοῦ εὐεργέτου εἶναι πολὺ ἔντονον δι' αὐτά, ἐνῶ διὰ τοὺς γείτονάς των τῆς Ἀετόπετρας καὶ τοῦ Μαζίου εἶναι ἀνύπαρκτον. Ἡ ἐπιθυμία τῆς ἀποδράσεως, ἐκδηλώνεται ἐπίσης ἀπὸ τὸ ὅτι θέλουν νὰ γίνουν ναυτικοί, τὸ πλοῖον εἶναι δι' αὐτὰ ἕνα μέσον ἀποδράσεως, ἐνῶ οἱ μικροὶ Γάλλοι γεωργοὶ θέλουν νὰ γίνουν ὁδηγοὶ φορτηγῶν αὐτοκινήτων.

Καὶ ἰδοὺ πῶς δικαιολογοῦνται οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν: «Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι, τελείως μόνος, εἶμαι ἄοπλος: δὲν δύναμαι νὰ μεταβῶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν διὰ τὸν ἰδίων μου μέσων, ἀφοῦ δὲν διαθέτω τοιαῦτα. Εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ περιμένω τὴν καλὴν νεράϊδα νὰ μὲ μεταφέρῃ (τὸν εὐεργέτην, τὸν θεῖον τῆς Ἀμερικῆς ἢ τῆς Αὐστραλίας, «ὁ Γάλλος ἦλθε διὰ νὰ μᾶς βοηθήσῃ»): «ἐὰν κάποιος μὲ ὁδηγήσῃ εἰς ἄλλην χώραν, θὰ σωθῶ. Ἀλλὰ ἡ ζωὴ μὲ ἔμαθε νὰ εἶμαι ρεαλιστής, δὲ θὰ ἐξαπατηθῶ ἀπὸ τὸ ὄνειρόν μου: ἡ ζωὴ εἶναι καμωμένη μὲ ἐμπόδια καὶ ἐπομένως αἱ παοβλέψεις μου θὰ ναυαγήσουν. Θὰ ἤθελα, ἀλλὰ δὲν δύναμαι». Ἀκόμη καὶ εἰς μαθητὴς τοῦ γυμνασίου, ὁ ὁποῖος θὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὰς σπουδάς του, ἐὰν κρίνωμεν ἀπὸ τὴν ἔκθεσίν του, δὲν ἔχει ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ μέλλον. Θὰ τελειώσῃ τὸ γυμνάσιον «θὰ περάσῃ», ἀλλὰ μετὰ βλέπει τὴν ζωήν του ὡς «μία μεγάλην κλίμακα τῆς ὁποιας ἡ ἄνοδος ἑκάστης βαθμίδος εἶναι ἐπίπονος»: θὰ δυνηθῇ νὰ τὴν ἀνέλθῃ; Πάντως εἶναι μία κλίμαξ ἄνευ τέλους, ἥτις δὲν ὁδηγεῖ οὐδαμοῦ· ὑπάρχει πάντοτε μία νέα βαθμὶς νὰ ὑπερπηδηθῇ καὶ οὐδέποτε θὰ ἴδῃ τό ἄκρον της. Εἰκὼν ἰδιαιτέρως ἀποκαρδιωτική. Οὗτος τουλάχιστον πραγματοποιεῖ τὸ ὄνειρον ὅλων τῶν ἄλλων, ἀλλὰ τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν πραγματοποιεῖ τοῦτο, διαπιστώνει ὅτι πρόκειται περὶ αὐτατάτης, περὶ ὀπτασίας: «Φαντάζομαι τὴν ζωήν μου δυσάρεστον, μελαγχολικήν, γεμάτην ἀβεβαιότητα, κοπιώδη, θλιβερὰν καὶ ἀγωνιώδη».

Εἶναι δύσκολον, ἐκ τῶν ἐκθέσεων τούτων, νὰ σχηματίσῃ τις μίαν γνώμην ἐπὶ τῆς παρούσης ζωῆς τῶν παιδίων καὶ τῶν φρονημάτων των, ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου. Οὐδὲν σχεδὸν ὁμιλεῖ διὰ τὸ χωρίον, τὴν καθημερινήν του ζωήν, τὴν ἐκκλησίαν, τὸ σχολεῖον, τοὺς μικροὺς συμμαθητάς του καὶ τοὺς γείτονας.

Οὔτε καὶ διὰ τὴν οἰκογένειαν, τὰ ἀδέλφια, τὰς ἀδελφάς, τὴν μητέρα. Ἕν μόνον θὰ ἤθελε: νὰ φύγῃ, κατόπιν νὰ καλέσῃ τὸν ἀδελφόν του πλησίον του. Ἕν ἕτερον ἀναφέρει, ὅτι θὰ κερδίσῃ χρήματα διὰ νὰ στείλῃ εἰς τὴν οἰκογένειάν του. Ἕν μόνον, λέγων ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ φύγῃ, κάμνει νύξιν τοῦ χωρισμοῦ του ἐκ τῆς οἰκογενείας του, ἀλλὰ μὲ τόνον ἀδιάφορον: «θὰ εἶμαι μακρὰν τῶν γονέων μου».

Δι' ὅλα τὰ ἄλλα, ἀναχώρησις σημαίνει ἀπολύτρωσις καὶ δὲν φαίνονται νὰ ἔχουν τὸ αἴσθημα ὅτι ἀφήνουν κάτι ὀπίσω τους. Ὅλως παραδόξως, ἡ μητέρα ἀπουσιάζει τελείως ἀπὸ τὰς ἐκθέσεις ταύτας, πλὴν τῆς ἐκθέσεως μιᾶς νεαρᾶς κόρης καὶ ἑνὸς νέου, ὁ ὁποῖος εἶχε χάσει τῶν πατέρα του. Τοῦτο θὰ ἄφηνε νὰ ἐννοηθῇ ὅτι ἡ μητέρα ἔχει μικρὰν ἀξίαν εἰς τὴν οἰκογενειακὴν ζωὴν τοῦ χωρίου(1).

Ἀντιθέτως ὁ πατήρ ἐμφανίζεται σχεδὸν πάντοτε προκειμένου νὰ γίνῃ ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ σχεδὸν πάντοτε ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας: «μὲ ἐρώτησε τί ἐπάγγελμα θὰ προτιμοῦσα νὰ ἐξασκήσω, τοῦ εἶπον ἐκπαιδευτικὸς (ἢ ὑφάντρια κ.λ.π.)· μοῦ ἀπήντησε ναὶ (ἢ δὲν εἶναι δυνατόν)». Ὁ πατήρ, λοιπόν, παρου-

1. Διὰ τὴν σιωπὴν ταύτην τῶν παιδιῶν εἰς τὸ θέμα τῆς οἰκογενείας των καὶ τοῦ χωρίου, ὁ κ. Ἔξαρχος δίδει μία ἄλλην ἐξήγησιν: τὰ παιδιὰ θεωροῦν τὰ συναισθήματά των πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ περιβάλλοντός των τόσον φυσικά, ὥστε νὰ εἶναι περιττὸν νὰ κάμουν μνείαν αὐτῶν. Ἡ ἐξήγησις αὕτη, ἀποδεκτὴ ἴσως διὰ τὰ πεδινά, δὲν εὐσταθεῖ διὰ τὰ ὀρεινὰ ὅπου τὰ παιδιὰ ὁμιλοῦν περὶ τῆς οἰκογενείας των καὶ τοῦ χωρίου των. Προφανῶς, τὸ ὑλικόν μας εἶναι πολὺ περιωρισμένον καὶ συνεπῶς ἡ ἐξήγησίς μας παρακεκινδυνευμένη· θὰ ἔπρεπε νὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐπαληθεύσωμεν ἢ νὰ βεβαιώσωμεν ταύτην.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

σιάζεται ὡς εἷς ἀνώτερος ἄρχων εἰς τὸν ὁποῖον ὑποβάλλετε μίαν παράκλησιν καὶ ὁ ὁποῖος ἐν συνεχείᾳ ἀποφασίζει αὐταρχικῶς, χωρὶς νὰ σᾶς λαμβάνει ὑπ' ὄψιν του. Φαίνεται ὅτι πολὺς μικρὸς σύνδεσμος ὑπάρχει μεταξὺ πατρὸς καὶ τέκνων. Οἱ γονεῖς ἀναφέρονται ἐπίσης μερικὰς φορὰς προκειμένου περὶ τῆς ἐργασίας: «δὲν ἠδυνήθην νὰ σπουδάσω καὶ τώρα ἐργάζομαι εἰς τοὺς ἀγροὺς μὲ τοὺς γονεῖς μου. Σχέσεις κυριότητος, ἐργασίας, ἀλλὰ σπανίως στοργῆς.

Τέλος, ἡ ἐπιθυμία ἀποκτήσεως μιᾶς ὡραίας κατοικίας, ἀνέτου, μετ' ἐπίπλων καὶ ἑνὸς κήπου πλήρους ἀνθέων' ἐκδηλωθεῖσα δὺο ἢ τρεῖς φορὰς εἰς τὸ Μάζι καὶ τὴν Ἀετόπετραν, εἶναι συχνοτέρα εἰς τὴν Μελισσόπετραν. Ἡ κατάστασις τῆς κατοικίας ἐκεῖ δὲν εἶναι πολύ ἄσχημη, τοῦτο λοιπὸν ἀποδεικνύει ὅτι τὸ ἐπίπεδον τῶν προσδοκιῶν ἐκεῖ εἶναι ὑψηλότερον. Ἡ ἀπόκτησις ὡραίων ἐνδυμάτων δὲν ἀναφέρεται παρὰ ἀπὸ δύο ἢ τρία παιδιά.

Ἐν συμπεράσματι, φαίνεται ὅτι τὸ παιδὶ αἰσθάνεται ἀπομεμονωμένον εἰς τὸ χωρίον καὶ τὴν οἰκογένειάν του. Ὑπάρχει αὐτὸς καὶ ὑπάρχουν οἱ ἄλλοι καὶ οἱ ἄλλοι εἶναι σχεδὸν πάντοτε ἐπικίνδυνοι. «Ἐὰν κατορθώσω νὰ σωθῶ μόνος μου, αὐτὸ θὰ σημαίνῃ ὅτι ἐσώθηκα θριαμβεύων κατὰ τῶν δυσκολιῶν τῆς ζωῆς, ἔχων τύχην, οὐδέποτε ὅμως χάρις εἰς τοὺς ἄλλους, μήτε χάρις εἰς τὸν πατέρα μου ἀκόμη, ὁ ὁποῖος, συνήθως δὲν ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ μὲ βοηθήσῃ».

Θὰ ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, τοῦ ὁποίου ἡ σπουδαιότης ὡς ἐμποδίου κοινωνικοοικονομικῆς προόδου δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπογραμμισθῇ.

Βεβαίως ἔχομεν κάπως τονίσει καὶ συστηματοποιήσει τὶς ἐκφράσεις διὰ νὰ διαμορφώσωμεν μίαν εἰκόνα καὶ νὰ συμπεράνωμεν ἐξ αὐτῆς τὰς ἐπικρατούσας. Πάντως ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κάμνει ἐντύπωσιν κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐκθέσεων τούτων, εἶναι ἡ ὁμοιότης εἰς τὴν ἔμπνευσιν: ἡ διάταξις καὶ τὸ θέμα ἐπαναλαμβάνονται πάντοτε, εἰς τρόπον ὥστε ὅταν ἀναγνώσῃ τις μίαν, νὰ ἔχῃ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὴν ἀναγιγνώσκει ἐκ νέου εἰς πολλὰ ἀντίτυπα μὲ μικρὰς παραλλαγάς. Ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν ἐξαίρεσιν τοῦ συνήθους τύπου εἶναι σπάνιαι. Δὲν ὑπάρχουν αἱ τέσσαρες ἐκθέσεις ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦν νὰ παραμείνουν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὰς δύο τῶν ἐπιθυμούντων νὰ γίνουν ἱερεῖς. Πρέπει τέλος νὰ ὑπογραμμισθῇ ἐκ νέου ὅτι ὑπάρχει μία ἀξιοσημείωτος διαφορὰ μεταξὺ τῆς Μελισσόπετρας καὶ τῶν δύο ἄλλων χωρίων. Ἡ ἐπιθυμία τῆς ἀποδράσεως εἶναι καὶ ἐκεῖ ἐπίσης μεγάλη ἡ κλίσις πρὸς τὴν γεωργίαν ἐπίσης μικρά, ἀλλὰ τὰ παιδιὰ φαίνονται ὀλιγώτερον ἀγροῖκα καὶ ἱκανώτερα νὰ δημιουργοῦν σχέδια καὶ ὄνειρα!

Αἱ 17 ἐκθέσεις τῶν παιδιῶν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς (8 ἀρρένων καὶ 9 θηλέων) εἶναι πολὺ διαφορετικαί. Τὰ παιδιὰ αὐτὰ γενικῶς ἀντιμετωπίζουν τὸ μέλλον μὲ κάποιαν ἐμπιστοσύνην. Δὲν γνωρίζουν καλῶς τί τοὺς ἀναμένει, ἀλλὰ ὑπολογίζουν σὲ διαφόρους λύσεις. Μόνον δύο κορίτσια θέλουν νὰ γίνουν διδασκάλισσαι. Πολλὰ ἀγόρια θέλουν νὰ μάθουν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἠλεκτρολόγου, διότι νομίζουν ὅτι θὰ κατασκευασθῇ πλησίον τοῦ χωρίου των ἓν ἐργοστάσιον παραγωγῆς ἠλεκτρικοῦ ρεύματος. Ὑπάρχει καὶ εἷς μέλλων ἀξιωματικός, δύο κτίσται, εἷς ξυλουργὸς καὶ δύο οἱ ὁποῖοι σκέπτονται πολλὰ ἐπαγγέλματα, ἀλλὰ ἀκόμη δὲν ἔκαμον τὴν ἐκλογήν των. Ὁ εἷς σκέπτεται νὰ ὑπάγῃ εἰς ἓν ἐργοστάσιον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἀλλὰ εἷς ἄλλος, ὁ ὁποῖος ἐπίσης θὰ ἤθελε νὰ ὑπάγῃ, φοβεῖται ὅτι δὲν θὰ ἠδύνατο διότι δὲν ἔχει ἀκόμη ἐκεῖ γονεῖς νὰ τὸν ὑποδεχθοῦν. Ἡ κλασικὴ μόρφωσις τοῦ γυμνασίου ἐκτιμᾶται ἐπίσης καὶ προσελκύει πολλούς. Τὰ κορίτσια, κατανέμονται μεταξὺ ραπτριῶν (3), παιδαγωγῶν (1), διδασκαλισσῶν (2), κομωτριῶν (1). Τὰ ὑπόλοιπα σκέπτονται ἁπλῶς νὰ γίνουν κορίτσια «τίμια καὶ καλαὶ χριστιανὲς» καὶ νὰ βοηθήσουν τοὺς γονεῖς των. Ἐξ ἄλλου πολλὰ ἀπὸ αὐτά, τὰ ὁποῖα σκέπτονται νὰ μάθουν μίαν ὡρισμένην τέχνην, φοβοῦνται ὅτι δὲν θὰ δυνηθοῦν νὰ τὴν ἐκμάθουν καὶ θὰ ἀναγκασθοῦν νὰ μείνουν εἰς τὸ χωρίον «νὰ ἐργάζωμαι ὅπως ἡ .

μητέρα μου εἰς τοὺς ἀγρούς καὶ νὰ μὴ ἀπολυτρωθῇ «ἀπὸ τὴν θλιβερὰν αὐτὴν ζωήν». Τὰ κορίτσια βλέπουν τὸ μέλλον σκοτεινότερον ἀπὸ τὰ ἀγόρια καὶ φοβοῦνται ὅτι θὰ ζήσουν κατὰ τὸν τρόπον τῶν μητέρων των.

Ἀλλὰ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ πεδινά, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον προκαλεῖ ἐντύπωσιν εἶναι ὅτι πολλὰ παιδιὰ (πρὸ παντὸς ἀγόρια) ἐξιστοροῦν κατὰ τρόπον βουκολικὸν τὰ θέλγητρα τῆς ζωῆς τῆς ὑπαίθρου, ὁμιλοῦν διὰ τὸν ὄνον των, τὰ ὄρη, τὰ πηνά, κ.λ.π. καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν συμπεραίνει «ἡ ζωή μου εἶναι πολὺ ὡραία». Τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον τοῦ χωρίου τοὺς φαίνεται συχνὰ πολὺ εὐχάριστον «διασκεδάζουν καλὰ μὲ τοὺς συντρόφους των εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ σπιτιοῦ». Ἡ οἰκογένειά των κατέχει μίαν θέσιν εἰς τὰς ἀπασχολήσεις των· ἀγόρια καὶ κορίτσια θέλουν νὰ βοηθήσουν αὐτὴν ἀπὸ τώρα ἤ ὅταν μεγαλώσουν· εἰδικῶς τὰ κορίτσια θέλουν νὰ ἀνακουφίσουν τὴν μητέρα των. Φαίνεται ὅτι ὑπάρχει κάποια κατανόησις καὶ δυνατότης συζητήσεως μεταξὺ γονέων καὶ τέκνων σχετικῶς πρὸς τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὸ μέλλον.

Τέλος, ὅλα σχεδὸν τὰ παιδιὰ εἶναι πολὺ συνδεδεμένα μὲ τὸ χωρίον των: θέλουν νὰ γίνουν ἠλεκτρολόγοι, κτίσται, ἐκπαιδευτικοί, κομώτριαι διὰ νὰ μείνουν εἰς τὸ χωρίον καὶ ἀκόμη διὰ νὰ ἀποβοῦν χρήσιμοι εἰς τοῦτο. Μερικὰ φθάνουν μέχρι τοῦ νὰ συνδέουν τὰ σχέδιά των μὲ τὰ τοῦ χωρίου: χρειάζεται ἕνα ἐργοστάσιον, μία ὁδός, ἕνα ξενοδοχεῖον «διὰ νὰ εἶναι ἡ ζωὴ εὐχάριστος» καὶ «διὰ νὰ εὑρίσκουν οἱ πτωχοὶ ἐργασίαν».

Ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἡ ἀτμόσφαιρα εἰς τὴν ὁποίαν ζοῦν τὰ παιδιὰ τῶν ὀρεινῶν εἶναι πολὺ περισσότερον εὐχάριστος τῆς τῶν πεδινῶν. Τοὺς ἐπιτρέπει νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴν ζωὴν ἄνευ φόβου, νὰ ἀφομοιώνωνται πρὸς τοὺς γονεῖς των καὶ τὸ χωρίον των. Φαίνονται εὐτυχῆ. Ἀναμφιβόλως ἔχομεν ὑπερβάλλει ὀλίγον τὴν ἀντίθεσιν, διότι αἱ ἐκθέσεις τῶν πεδινῶν χωρίων ἐκφράζουν μεγάλην ἀπογοήτευσιν, ἐνῶ αἱ τῶν μικρῶν ὀρεσιβίων παραχωροῦν μίαν θέσιν διὰ τὸ ὄνειρον, τὴν χαρὰν καὶ τὴν ἐλπίδα, καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ θέσις αὕτη εἶναι πολὺ περιωρισμένη.

Ἐρωτήσαμεν ἐπὶ μακρὸν τοὺς γονεῖς περὶ τοῦ μέλλοντος τὸ ὁποῖον ἐπιθυμοῦν διὰ τὰ τέκνα των. Ἡ ἐπιθυμία τῆς μορφώσεως εἶναι ἐξ ἴσου ἀνεπτυγμένη εἰς τοὺς γονεῖς ὅπως καὶ εἰς τὰ παιδιά, ὅλος ὁ κόσμος θέλει νὰ τελειώσουν αὐτὰ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον καὶ τὰ 40 % τῶν ἐρωτηθέντων θέλουν νὰ τὰ στείλουν στὸ γυμνάσιον, 16 % εἰς τὴν γεωργικὴν σχολὴν καὶ 7% ὡμίλησαν αὐθορμήτως περὶ Πανεπιστημίου, ἐνῶ ἡ ἐρώτησις δὲν προεβλέφθη εἰς τὸ ἐρωτηματολόγιον. Ἀντιθέτως οὐδεὶς ἀνέφερε μίαν τεχνικὴν σχολήν. Δὲν ὑπάρχει καμμία ἀξιοσημείωτος διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀπαντήσεων τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν οὔτε μεταξὺ τῶν πεδινῶν καὶ τῶν ὀρεινῶν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι οἱ ὀρεινοὶ (ἐξαιρεῖται τὸ Ἐλεύθερον) οὐδέποτε ὡμίλουν περὶ γεωργικῆς Σχολῆς.

Ἡ μεγάλη αὐτὴ δίψα διὰ κλασσικὴν μόρφωσιν καὶ φιλολογίαν εἶναι ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμφιβολίας ἡ κυριαρχοῦσα καὶ χαρακτηριστικὴ ἐκδήλωσις τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἠπειρωτικῶν ὀρέων. Ἡ ἱστορία τὴν ἐξηγεῖ ἐν μέρει, ἀφοῦ, κατόπιν μακροῦ χρόνου ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, ἡ διατήρησις τῶν σχολείων εἰς τὰ χωρία ἀπησχόλει ὅλους ἐν γένει. Ἀλλὰ εἶναι ἐπίσης καὶ ἐκδήλωσις τοῦ μεσογειακοῦ πολιτισμοῦ γενικῶς, πολὺ «ἀστικοποιημένου» ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ «ἀνθρωπισμὸς» καὶ ἡ πνευματικὴ καλλιέργεια εἶναι ἀρεταὶ πολὺ ἐκτιμώμεναι ὑφ' ὅλων τῶν στρωμάτων τῆς κοινωνίας.

Ἡ οἰκονομικὴ μελέτη ἀπέδειξε τὸ μέρος τοῦ προϋπολογισμοῦ ἑνὸς χωρίου καὶ ὡρισμένων οἰκογενειῶν τὸ ὁποῖον ἀπορροφᾶται ἀπὸ τὸ γυμνάσιον. Τὰ ἀποτελέσματα αὐτὰ δεικνύουν τὸν ρόλον ποὺ διαδραματίζουν εἰς τὴν νοοτροπίαν τῶν ἀνθρώπων τὰ ἰδεώδη των περὶ ζωῆς καὶ τὰ προγράμματά των.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Τὰ ἐπαγγέλματα τὰ ὁποῖα θὰ ἐπεθύμουν οὗτοι νὰ ἐξασκηθοῦν ὑπὸ τῶν τέκνων των, εἶναι προφανῶς ἐκεῖνα διὰ τὰ ὁποῖα τὰ προετοιμάζει τὸ γυμνάσιον.

Πίναξ 20. Ἐρώτησις 13η. «Ποῖον ἐπάγγελμα θέλετε νὰ ἐξασκήσουν τὰ τέκνα σας»;

Ἀπαντήσεις	Ἀριθμὸς	%
«Ἐπιθυμοῦν νὰ σπουδάσουν»	64	
Ἐκπαιδευτικὸς	48	
Ἱερεὺς	8	
		64
Γεωπόνος	15	
Ἰδιωτικὸς ἢ δημόσιος ὑπάλληλος	27	
Ἐλεύθερον ἐπάγγελμα καὶ καθηγητὴς	31	
Αὐτὸ τὸ ὁποῖον θὰ ἤθελον	13	
		12
Χωρὶς ἀπάντησιν καὶ διάφορα	21	
Βιοτέχνης	57	
		24
Γεωργὸς	14	
Σύνολον	298	100

65 % τῶν ἀπαντήσεων ἀναφέρουν «πνευματικὰ» ἐπαγγέλματα εἴτε τοῦ ἑνὸς κλάδου εἴτε τοῦ ἄλλου τῆς ὑπαίθρου ἢ τῆς πόλεως. Οὐδεμία ἀπάντησις ἔχαμεν μνεία περὶ τεχνικῶν ἐπαγγελμάτων τῆς πόλεως (ἐργάτου ἢ μηχανικοῦ). Μόλις δύο ἢ τρεῖς ἀνέφερον τὸ ἐμπόριον, 4 % ἀναφέρουν τὴν γεωργίαν καὶ 20 % τὴν βιοτεχνίαν, σχεδὸν πάντοτε διὰ τὰ κορίτσια τὰ ὁποῖα θέλουν νὰ γίνουν ράπτριαι, πλέκτριαι (μηχανῆς) κ.λ π. Τὰ δύο τρίτα τῶν γονέων λοιπὸν θέλουν νὰ ἐξεύρουν διὰ τὰ τέκνα των ἓν ἐπάγγελμα πνευματικὸν ἐξασκούμενον εἰς τὴν πόλιν, ὀλιγώτερον τοῦ ἑνὸς τετάρτου ἓν χειροτεχνικὸν καὶ οἱ ὑπόλοιποι δὲν ἔχουν σχέδια. Τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα εἶναι καταπληκτικά, ἂν σκεφθῶμεν ὅτι οἱ γονεῖς οὗτοι σήμερον ἐξασκοῦν χειροτεχνικὰ ἐπαγγέλματα, ἀφοῦ εἶναι σχεδὸν ὅλοι γεωργοὶ ἢ κτίσται. Ὁποία ἀντίθεσις μεταξὺ ἐπιθυμιῶν καὶ πραγματικότητος! Εἶναι ἀξιοσημείωτον τὸ ὅτι αἱ ἐπιθυμίαι αὗται, θεωρητικῶς πραγματοποιήσιμοι, ἀφοῦ ὑπάρχει γυμνάσιον εἰς τὴν Κόνιτσαν, ὑπερβαίνουν τὰς οἰκονομικὰς δυνατότητας τῶν περισσοτέρων οἰκογενειῶν καὶ πρὸ παντὸς δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς παρούσας ἀνάγκας τῆς περιοχῆς, ἡ ὁποία ἔχει ἔλλειψιν καλῶν γεωργῶν, οὔτε εἰς τὰς τῆς συγχρόνου ἀστικῆς οἰκονομίας, ἥτις ἀπαιτεῖ εἰδικευμένους καὶ ὑψηλοῦ τεχνικοῦ ἐπιπέδου ἐργάτας.

Οἱ λόγοι τοὺς ὁποίους ἐπικαλοῦνται διὰ νὰ δικαιολογήσουν τὰς ἐκλογὰς ταύτας συνοψίζονται εἰς δύο φράσεις: ἡ μία ἀρνητική: «δὲν ἐνδιαφέρει ποῦ, δὲν ἐνδιαφέρει ποῖον ἐπάγγελμα, ἐκτὸς τὸ τοῦ γεωργοῦ, διότι ἡ ζωὴ τοῦ γεωργοῦ εἶναι πολὺ σκληρά», ἡ ἄλλη θετική: «Διὰ νὰ ἀποκτήσουν μίαν καλλιτέραν ζωήν». Μερικοὶ τῶν ἐρωτηθέντων ἐξέφρασαν κυνικώτερα τὴν ἴδια σκέψι: «Διὰ νὰ ἐξέλθουν ἐκ τῆς ἀθλιότητος». Ἐνίοτε ἐν τούτοις αἱ αἰτιολογίαι εἶναι ἀκριβέστεραι: διὰ νὰ ἔχουν σταθερὸν μισθόν, μίαν σύνταξιν, νὰ βοηθήσουν τοὺς γονεῖς. Μερικοὶ ἐπίσης ἐκδηλώνουν σαφέστατα τὴν μεγάλην ἀξίαν τὴν ὁποίαν ἀποδίδουν εἰς τὴν πνευμα-

τικὴν καλλιέργειαν: «θὰ εἶναι περισσότερον ἀπὸ ἡμᾶς καλλιεργημένοι» ἢ ἀκόμη «οὕτω θὰ εἶναι ἄνθρωπος ἀνώτερος». Μερικαὶ ἀπαντήσεις ἐκφράζουν καθαρώτατα μίαν φιλοδοξίαν κοινωνικῆς ἀνόδου καὶ θεωροῦν τὴν μόρφωσιν ὡς μέσον διὰ τὴν ἄνοδον ταύτην. «Θὰ μορφωθῇ καὶ θὰ γίνῃ καλλίτερος ἀπὸ τοὺς γονεῖς του». Τέλος δύο ἢ τρία ἄτομα θέλουν τὰ τέκνα των νὰ γίνουν ἰατροὶ ἢ δικηγόροι, διότι πιθανὸν νὰ χρειασθῇ ἡ ἀρωγή των εἰς τὸ χωρίον.

Τὰ τέκνα λοιπὸν εἶναι αἱ πισταὶ ἀντανακλάσεις τῶν γονέων των: Καὶ τὰ μὲν καὶ οἱ δὲ θέλουν νὰ ἀποδράσουν καὶ ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἔχει προγράμματα ὀλιγώτερον ἢ περισσότερον ἀκριβῆ ἢ ζῇ μὲ τὴν ἀνάμνησιν παρελθουσῶν ἀποδράσεων. Πρακτικῶς ὅλοι οἱ ἐρωτηθέντες ἄνδρες εἰργάσθησαν κάποτε ἐκτὸς τοῦ χωρίου των, τὰ 15 % δὲ αὐτῶν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Καὶ ἐν τούτοις ἐκάμαμεν τὴν ἔρευναν κατὰ τὸ θέρος, ὅταν ὅλοι οἱ κτίσται ἀπουσιάζουν ἀπὸ τὸ χωρίον καὶ ἀναγκαστικῶς ἐπίσης ἐρωτήσαμεν γυναῖκας αἱ ὁποῖαι σπανίως μεταναστεύουν, γέρους καὶ γεωργοὺς οἱ ὁποῖοι δὲν θὰ μεταναστεύσουν ποτέ. Τοῦτο ἐξηγεῖ διατὶ μόνον τὰ 30 % τῶν ἐρωτηθέντων προσώπων (ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν) σκέπτονται νὰ ἀναχωρήσουν ἐκ νέου πρὸς ἄλλας περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος (13%) ἢ διὰ τὸ ἐξωτερικὸν (17%). Ἐὰν ἀναχωρήσουν περὶ τὰ δύο τρίτα (60%) λέγουν ὅτι φεύγουν μὲ τὴν σκέψιν νὰ ἐπανέλθουν. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πιστεύουν ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ διὰ τὸν ἑαυτόν των, τὸ εὔχονται διά τὰ τέκνα των. 70 % τῶν γονέων θὰ ὠθήσουν τὰ τέκνα των νὰ μεταναστεύσουν εἰς τὴν Ἑλλάδα (36%) καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν (34%), 20% δὲν θέλουν τὰ τέκνα των νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ χωρίον καὶ 10 % δὲν γνωρίζουν.

Ἡ ἐπιθυμία αὕτη τοῦ ἐκπατρισμοῦ εἶναι ἀρκετὰ ἀόριστος καὶ συγκεχυμένη, ἀφοῦ μόνον τὰ 12% τῶν ἀπαντήσεων ὑποδεικνύουν μίαν καθωρισέμνην χώραν, σχεδὸν πάντοτε τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς (αἱ ὁποῖαι ἔπαυσαν νὰ δέχωνται μετανάστας). 20% ἀπαντοῦν «δὲν ἐνδιαφέρει πού» καὶ οἱ ἄλλοι δὲν ἐκφέρουν γνώμην. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὸ ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖον δὲν καθορίζεται ἀκριβῶς παρὰ μόνον εἰς τὸ ἕν τέταρτον τῶν ἀπαντήσεων.

Πρόκειται λοιπὸν μᾶλλον περὶ ἐπιθυμίας φυγῆς ἐκ τοῦ χωρίου, ὅπου ἡ ζωὴ εἶναι ἀφόρητος, παρὰ περὶ ἕλξεως τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ ἡ γοητεία καὶ οἱ πειρασμοὶ τῆς ἀστικῆς ζωῆς. Καὶ ἐν τούτοις συναισθάνονται πλήρως ὅτι ἡ ζωὴ ἀπὸ ἡμίσεος αἰῶνος ἔχει αἰσθητῶς βελτιωθῇ: 72% τῶν ἐρωτηθέντων προσώπων ἀναγνωρίζουν ὅτι ἡ ζωή των εἶναι καλλιτέρα τῆς τῶν γονέων των. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἐν τούτοις ὑπάρχει μία διαφορὰ γνωμῶν μεταξὺ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν· ἐκ τῶν τελευταίων τούτων εἶναι ὀλιγώτεραι (63%) αἱ σκεπτόμεναι ὅτι ἡ ζωή των εἶναι καλλιτέρα τῆς τῶν μητέρων των. Οἱ κάτοικοι τῆς Μελισσόπετρας, ἀπὸ τὴν δικήν των πλευράν, δὲν συμφωνοῦν μὲ τὴν γενικὴν γνώμην: μεταξὺ αὐτῶν μία μικρὰ πλειοψηφία εὑρίσκει ὅτι ἡ ζωὴ ἔχει καταστῇ κοπιωδεστέρα. Αἱ προβληθεῖσαι δικαιολογίαι διὰ τὴν ὑποστήριξιν τῶν γνωμῶν τούτων ἦσαν διάφοροι:

Πίναξ 21: Ἐρώτησις 25η. «Πιστεύετε ὅτι ἡ ζωή σας εἶναι καλλιτέρα τῆς τῶν γονέων σας; Ὡς πρὸς τί;»

Ἀπαντήσεις	Ἀριθμοὶ	%
Βελτίωσις συνθηκῶν ζωῆς	78	39
Πρόοδος τῆς γεωργίας	21	10
Τέλος τῆς τουρκικῆς κατοχῆς	16	8
Ἐπαφαὶ εὐκολώτεραι μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ, τοῦ		

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

πολιτισμοῦ, τὴν μόρφωσιν	57	29
Ὀλιγωτέρα ἐργασία	10	5
Διάφοροι	17	9
Σύνολον	199	100

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπαντήσεων τῶν σχετικῶν μὲ τὴν πρόοδον τῆς γεωργίας καὶ τὴν εὐκολωτέραν ἐπαφὴν μὲ τὸν ἔξω κόσμον καὶ τὸν πολιτισμὸν ἔχει, χωρὶς ἀμφιβολίαν, ἐξογκωθῆ ὀλίγον: αἱ ἐρωτήσεις αὗται ἦσαν αἱ τελευταῖαι τοῦ ἐρωτηματολογίου καὶ ἐτόνιζον τὸ πρόβλημα τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ καὶ τῆς μορφώσεως, εἶναι φυσικὸν λοιπὸν τὸ νὰ ἔχουν σκεφθῆ, ἀμέσως οἱ ἐνδιαφερόμενοι καὶ τοὺς δύο τούτους τομεῖς. Μερικὰ ἄτομα κάμνουν ἁπλῶς νύξιν περὶ βελτιώσεως τῆς διατροφῆς καὶ τοῦ ἱματισμοῦ: «οἱ γονεῖς μας δὲν ἐτρέφοντο παρὰ μὲ ἀραβόσιτον—τώρα τρώγομεν λευκὸν ἄρτον». Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ὁμιλοῦν περὶ τῆς προόδου τῆς γεωργίας ἐκφράζονται σαφῶς καὶ δικαιολογοῦν τὴν γνώμην των: «Σήμερον διὰ νὰ καλλιεργηθῆ εἷς ἀγρὸς χρειάζεται μία ἡμέρα, χάρις εἰς τὰς μηχανάς· εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν γονέων μας, μὲ τὰ βώδια, ἐχρειάζοντο τρεῖς ἡμέραι· ἐκτὸς τούτου, σήμερον ἔχομεν καὶ τὰς συμβουλὰς τῶν γεωπόνων». Ἡ ἀκόμη «ἡ ἀπελευθέρωσις ἐκ τῶν Τούρκων εἶναι προφανῶς μία ἐπίσης μεγάλη ἀλλαγὴ ἀφοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ πατρός μου δὲν ὑπῆρχον παρὰ τσιφλίκια καὶ ὅ,τι παρήγετο τὸ ἐλάμβανον οἱ Τοῦρκοι». Ἀλλὰ ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη δὲν ἦτο μόνον νομικῆς φύσεως, ἀπέκτησαν ἐπίσης τὸ αἴσθημα τῆς ἐλευθερίας πρὸς δρᾶσιν καὶ πραγματοποίησιν μεγαλυτέραν. «Ὁ χωρικὸς τῆς σήμερον, ἐὰν ἔχῃ τὰ μέσα, μπορεῖ νὰ ἀποκτήσῃ πολλὰ πράγματα». Τέλος, συνοψίζοντες τὰς διαφόρους ταύτας ἀπόψεις, μερικαὶ ἀπαντήσεις βεβαιοῦν ἁπλῶς: «Οἱ γονεῖς εἶσαν νεκροί, ἐνῶ τώρα ἡμεῖς εἴμεθα νεκροὶ κατὰ τὸ ἥμισυ», ἡ ἀκόμη: «οἱ ἄνθρωποι ἐξύπνησαν»

Μία παρατήρησις πολὺ βαθεὶὰ ἐπὶ τῶν κοινωνικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς οἰκονομικῆς προόδου μᾶς προσεφέρθη εἰς τὴν ἀκόλουθον ἀπάντησιν. «Ἡ ζωὴ εἶναι καλλιτέρα μόνον δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὰ μέσα, διὰ τοὺς ἄλλους εἶναι χειρότερα».

Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι σκέπτονται ὅτι ἡ ζωή των ἔχει καταστῆ πλέον ἐπίπονος ἢ ὅτι οὐδόλως ἤλλαξε, δικαιολογοῦν τὴν γνώμην των ἐκ τῆς προσωπικῆς των καταστάσεως· οὗτοι εἶναι συνήθως ἄνθρωποι ἡλικιωμένοι οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν πλέον οἰκογενειακὴν ὑποστήριξιν. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι οὗτοι συμφωνοῦν μὲ τὴν πλειονότητα, ἥτις σκέπτεται ὅτι γενικῶς ἡ ζωὴ ἐβελτιώθη. Ἄλλοι ἐπικαλοῦνται τὴν ἔλλειψιν γαιῶν καὶ χρημάτων. Εἶναι βεβαίως ὀρθὴ ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως, παρὰ τὴν οἰκειοποίησιν τῶν τουρκικῶν γαιῶν ὑπὸ τῶν γεωργῶν τῶν χωρίων, ἀφοῦ ἡ πληθυσμὸς ἔχει διπλασιασθῆ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἐκτὸς τούτου εἶναι μία προσωπικὴ κατάστασις, εἰς τὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ πατρικὴ κληρονομία διενεμήθη μεταξὺ πολλῶν τέκνων.

Ἡ ζωὴ εἰς τὸ χωρίον ἔχει λοιπὸν βελτιωθῆ, εἶναι γεγονὸς τὸ ὁποῖον ἀναγνωρίζουν, ἀλλὰ δὲν εἶναι εὐχαριστημένοι. Τί θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ γίνῃ σήμερον διὰ νὰ βελτιωθῆ αὕτη ἔτι περισσότερον, ὥστε τὰ παιδιὰ νὰ ζήσουν καλλίτερον, νὰ μὴν εἶναι «νεκρὰ κατὰ τὸ ἥμισυ», ἀλλὰ πλήρη ζωῆς; Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου αἱ ἀπαντήσεις μας βασίζονται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ συνεπῶς εἰς τὴν μετανάστευσιν, μία μικρὰ μειοψηφία σκέπτεται ὅτι πρέπει νὰ δημιουργηθοῦν πηγαὶ ἐξω-γεωργικῆς ἀπασχολήσεως, ἰδιαιτέρως ἐργοστάσια καὶ μόνον μία μικρὰ ὁμὰς (7%) ζητεῖ μίαν λύσιν εἰς τὰς προόδους τῆς γεωργίας.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Πίναξ 22: Ἐρώτησις 26. «Τί πρέπει νὰ κάμνετε διὰ νὰ ζήσουν τὰ παιδιά σας καλλίτερα ἀπὸ σᾶς;

Προταθεῖσαι λύσεις	Ἀριθμοὶ	%
Μετανάστευσις	27	9
Μόρφωσις	142	142
Ἐργοστάσια	16	5
Ἐργασία ἐξωγεωργικὴ	31	10
Πρόοδος τῆς γεωργίας	22	7
Χωρὶς γνώμην καὶ διάφοροι	67	22
Σύνολον	305	100

Εἶναι ἀξιοσημείωτον, ὅτι ἡ ἐρώτησις αὕτη, ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων ὡς ἀναφερομένη ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ τέκνα των καὶ ὄχι γενικῶς εἰς τὴν νέαν γενεάν. Τοῦτο δεικνύει διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν ὅτι δὲν ὑφίσταται συλλογικὴ συνείδησις τοῦ οἰκονομικοῦ προβλήματος τῆς χώρας. Ἡ συνειθεστέρα ἀπάντησις εἶναι: «Πρέπει τὰ παιδιὰ νὰ μορφωθοῦν καὶ νὰ μάθουν μίαν τέχνην διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν μίαν καλλιτέραν ζωήν». Αἱ ὀλίγαι ἀπαντήσεις αἱ ὁποῖαι ζητοῦν γῆν καὶ τὴν κατασκευὴν ἑνὸς ἐργοστασίου ἀποδεικνύουν ὅτι μία μειοψηφία διαβλέπει εἰς αὐτὰ μίαν συλλογικὴν τοπικὴν λύσιν τοῦ προβλήματος.

(Συνεχίζεται)

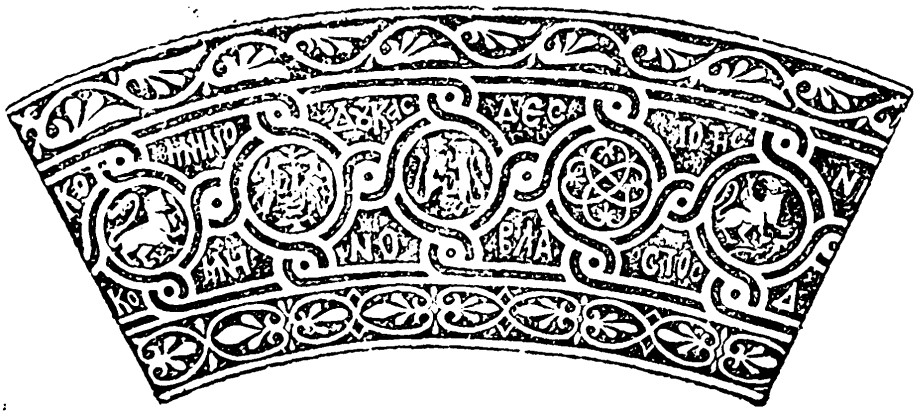

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΠΑΙΔΕΙΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΘ. ΞΥΔΗ

Διδάκτορος τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Πανεπ. τοῦ Σικάγου. Ὑπδ/τοῦ τῆς Ζωσιμαίας Παιδ. Ἀκαδημίας

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Τὸ *MICHIGAN* μὲ πληθυσμὸν ὀλιγώτερον τῶν ἑπτὰ ἑκατομμυρίων ἔχει ἐν λειτουργίᾳ περισσότερα τῶν 50 Πανεπιστημίων—Κολλεγίων εἰς τὰ ὁποῖα φοιτοῦν πλέον τῶν 200.000 φοιτηταί. Ἡ Ἑλβετία μὲ πληθυσμὸν ὀλιγώτερον τῶν τεσσάρων ἑκατομμυρίων ἔχει περισσότερα τῶν δώδεκα. Πόσα Πανεπιστήμια πρέπει νὰ ἔχη ἡ Ἑλλάς; Πόσον ποσοστὸν τοῦ πληθυσμοῦ της πρέπει νὰ ἔχη πανεπιστημιακὴν μόρφωσιν;

Τρεῖς τουλάχιστον λόγοι ἐπιβάλλουν τὴν ἵδρυσιν νέων Πανεπιστημίων καὶ τὴν ἐπέκτασιν τῆς Ἀνωτάτης Ἐκπαιδεύσεως τῆς Πατρίδος μας. Οἱ ἀκόλουθοι:

1. Ἀνάγκη ἐπεκτάσεως τῆς Ἀνωτάτης Ἐκπαιδεύσεως εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλύτερον ποσοστὸν τοῦ πληθυσμοῦ.

Αὕτη καθίσταται ἐπιτακτικὴ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὰ τεχνολογικῶς προηγούμενα κράτη παρέχουν σήμερον πανεπιστημιακὴν ἐκπαίδευσιν παντὶ τῷ αἰτοῦντι καὶ δυναμένῳ. Περαιτέρω, τὰ εἰρημένα κράτη διακηρύττουν ὅτι:

Α. Τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον Ἔθνους τινὸς καὶ ἡ οἰκονομική του ἀνάπτυξις ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ἐκπαιδευτικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς στάθμης του.

Β. Εἰς τὸν βιομηχανικὸν αἰῶνα, εἰς τὸν ὁποῖον εἰσερχόμεθα, θὰ εἶναι δύσκολος, ἂν μὴ ἀδύνατος, ἡ ἀνεύρεσις ἐργασίας ὑπὸ ἀτόμων μὴ ἐχόντων πανεπιστημιακὴν ἐκπαίδευσιν καὶ εἰδίκευσιν.

Γ. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς προσεχοῦς συρράξεως (ἂν γίνῃ) θὰ ἐξαρτηθῇ οὐχὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῆς κινητοποιηθησομένης δυνάμεως, ἀλλὰ ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ εἰδικεύσεως τοῦ προσωπικοῦ.

Εἰδικῶς δὲ διὰ τὴν πατρίδα μας ἡ ἀνάγκη αὕτη ὑπαγορεύεται ἐκ τῶν κάτωθι λόγων:

1. Ἐκπαιδεύσεως μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ ἐπιστημόνων πρὸς κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν τῆς ἀναπτυσσομένης βιομηχανίας μας καὶ ἀξιοποίησιν τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν τῆς χώρας μας.

2. Συγκροτήσεως τοῦ κύματος τῶν Ἑλλήνων φοιτητῶν οἱ ὁποῖοι μεταβαίνουν κατ' ἔτος εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πρὸς ἀναζήτησιν πανεπιστημιακῆς ἐκπαιδεύσεως. Κατ' ἐπισήμους ἀνακοινώσεις, ὁ ἀριθμὸς τῶν εὑρισκομένων σήμερον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν Ἑλλήνων φοιτητῶν ὑπερβαίνει τὰς 8.000 οἱτινες, πάλιν κατ' ἐπισήμους ἀνακοινώσεις, προκαλοῦν διαφυγὴν ἐθνικοῦ συναλλάγματος ὑπερβαίνοντος τὸ ποσὸν τῶν 300.000.000 δραχμῶν κατ' ἔτος.

ΙΙ Ἀνάγκη ἐπεκτάσεως τῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως τῆς πατρίδος μας ὁριζοντίως διὰ τῆς δημιουργίας νέων Σχολῶν καὶ τῆς διδασκαλίας ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, οἷαι ἡ: Ἠλεκτρονική, Στατιστική, Ψυχολογία, Οἰκονομολογία, Μουσική

κ.λ.π. ὡς καὶ τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀραβικῆς, Ἀμερικανικῆς, Γερμανικῆς, Τουρκικῆς κλπ. γλώσσης καὶ φιλολογίας.

ΙΙΙ Ἀνάγκη κατακορύφου ἐξελίξεως τῆς Ἀνωτάτης Ἐκπαιδεύσεως τῆς πατρίδος μας διὰ τῆς ἀναπτύξεως 3/ τῶν 4/ τῶν κύκλων μεταπτυχιακῶν ἀνωτέρων σπουδῶν καὶ ἐρευνῶν, ὁδηγουσῶν εἰς εἰδίκευσιν καὶ κατάρτισιν Διδακτόρων οἵτινες θὰ καλύψουν τὰς εἰς ἀκαδημαϊκὸν προσωπικὸν ἀνάγκας τῶν Ἀνωτάτων Ἐκπαιδευτικῶν Ἱδρυμάτων της.

Ἂς μὴ νομισθῇ ὅτι τ' ἀνωτέρω ἀποτελοῦν προοπτικὴν τοῦ ἀπωτέρου μέλλοντος. Ἀντιθέτως ὑπογραμμίζουν τὸ κατεπεῖγον πρόβλημα τῆς συγχρόνου ἐποχῆς. Ἡ ἵδρυσις νέων Πανεπιστημίων, ἂς μὴν ἀπατώμεθα, ἦρχισε. Τὰ ποικιλώνυμα Ἰνστιτοῦτα καὶ αἱ πάσης φύσεως Τεχνικαὶ σχολαὶ δὲν ἀποτελοῦν παρὰ τὰς βάσεις Σχολῶν Ἀνωτάτης Ἐκπαιδεύσεως, εἰς τὰς ὁποίας βαθμιαίως ἐξελίσσονται. Ἀνεύθυνοι ἰδιῶται ἀναλαμβάνουν τὴν ἵδρυσιν Ἀνωτάτων Σχολῶν καὶ καθιστοῦν τὴν Ἀνωτάτην Ἐκπαίδευσιν τοῦ Ἔθνους κερδοσκοπικὰς ἐπιχειρήσεις. Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον καὶ ἐπειδὴ ὁ γράφων εἶναι τῆς γνώμης, ὅτι ἡ ἀνωτάτη ἐκπαίδευσις δὲν πρέπει ν' ἀφεθῇ εἰς τὴν διάθεσιν ἀνευθύνων καὶ ἀποβῇ κερδοσκοπικὴ ἐπιχείρησις ἰδιωτῶν, οὔτε ἀφ' ἑτέρου νὰ ὀργανωθῇ κατὰ τὸ πρότυπον τῶν ὑφισταμένων καὶ λειτουργούντων Ἱδρυμάτων Ἀνωτάτης Ἐκπαιδεύσεως, *ἐπιθυμεῖ ὅπως σκιαγραφήσῃ τὸ καταστατικὸν ἱδρυθησομένου τινὸς Πανεπιστημίου, καὶ ὑποδείξῃ ὅτι τὰ ὑπὸ τῶν φοιτητῶν καταβαλλόμενα δίδακτρα, καὶ μόνα, εἶναι ἀρκετὰ νὰ καταστήσουν τὸ Πανεπιστήμιον οἰκονομικῶς αὐτάρκες.*

Ἔχει δὲ ὁ γράφων ὑποχρέωσιν νὰ προβῇ εἰς τὴν κατάρτισιν σχεδίου καταστατικοῦ τῆς Ἀνωτάτης Ἐκπαιδεύσεως διὰ τὸν λόγον ὅτι ἐσπούδασε, ὡς ὑπότροφος τοῦ Ἱδρύματος κρατικῶν ὑποτροφιῶν, ἐπὶ πενταετίαν, εἰδικῶς τὰ θέματα τ' ἀφορῶντα εἰς τὴν ὀργάνωσιν καὶ λειτουργίαν τῆς Ἀνωτάτης Ἐκπαιδεύσεως, ἐν Η.Π.Α., καὶ θεωρεῖ τοῦτο ὡς ἐκπλήρωσιν καθήκοντος.

ΜΟΡΦΗ ΚΑΙ ΦΥΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Τὸ Πανεπιστήμιον ἀποτελεῖ ἰδιωτικόν, ἀνεξάρτητον, αὐτοτελῆ καὶ αὐτοδιοίκητον ὀργανισμὸν κοινῆς ὠφελείας (*NON PROFIT ORCANIZATION*) μὴ ἀποβλέποντα δῆλον ὅτι εἰς ὑλικὸν κέρδος ἀλλὰ εἰς τὴν ἐπέκτασιν καὶ ἀνύψωσιν τῆς ἐκπαιδευτικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς στάθμης τοῦ Ἔθνους.

Εἶναι δηλαδὴ τὸ Πανεπιστήμιον ἰδιωτικὴ ἐπιχείρησις, ἂν ἐπιτρέπεται ὁ ὅρος, τοῦ Δήμου, ὅστις τὸ ἱδρύει καὶ ὑποστηρίζει οἰκονομικῶς, ἢ ἄλλης τινὸς ὀργανώσεως ὡς π.χ. τῆς ἑνώσεως γονέων καὶ κηδεμόνων, θρησκευτικῶν ὀργανώσεων, βιομηχανικῶν ἐπιμελητηρίων κ.λ.π.

Τοιαῦτα Πανεπιστήμια εἶναι δυνατὸν νὰ ἱδρυθοῦν ὑπὸ τοῦ Δήμου Ἡρακλείου, Πατρῶν, Ἰωαννίνων, Λαρίσης Καβάλας κ.λ.π.

Κατὰ τὴν γνώμην ὅμως τοῦ γράφοντος, τὸ πρῶτον Πανεπιστήμιον πρέπει νὰ γίνῃ ὑπὸ τοῦ Δήμου Πειραιῶς, ἢ τῶν Δήμων Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς ὁμοῦ, ἢ ἄλλης τινὸς κοινωφελοῦς ὀργανώσεως της τέως Διοικήσεως πρωτευούσης. Τοῦτο δὲ διὰ τὸν λόγον ὅτι τὸ Πανεπιστήμιον αὐτὸ ἔχει ὅλας τὰς προϋποθέσεις (λόγῳ τοῦ πληθυσμοῦ ἐκ τοῦ ὁποίου θὰ ἀντλῇ τοὺς φοιτητάς του) νὰ ἐξελιχθῇ ταχέως καὶ ἀποβῇ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΦΗΜΗΣ κέντρον μαθήσεως καὶ ΕΡΕΥΝΗΣ.

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΤΩΝ ΕΦΟΡΩΝ

Τὸ Πανεπιστήμιον διοικεῖται ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῶν Ἐφόρων. Τὸ σῶμα τοῦτο θὰ εἶναι κατ' ἀρχὰς δεκαπενταμελές, τῶν μελῶν του ἐκλεγομένων διὰ γενι-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

κῆς ψηφοφορίας. Κατὰ τὴν πρώτην ἐκλογὴν θὰ ἀναδειχθοῦν πέντε μέλη ἐπὶ τριετῆ θητείᾳ, πέντε ἐπὶ διετῆ καὶ πέντε ἐπὶ μονοετῆ. Ἀκολούθως, ἕκαστον Ἰούλιον, θὰ ἐκλέγωνται 5 νέα μέλη, ἐπὶ τριετῆ θητείᾳ, πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν ἀπερχομένων. Βραδύτερον, καὶ ὅταν οἱ ἀπόφοιτοι τοῦ Πανεπιστημίου συστήσουν ἕνωσιν, ἡ ἕνωσις διὰ τῆς ἰδίας μεθόδου θὰ ἐκλέξῃ 6 μέλη πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ Συμβουλίου τῶν Ἐφόρων. Τοιουτοτρόπως ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τοῦ σώματος θὰ φθάσῃ τοὺς εἴκοσι ἕνα.

Τὸ Συμβούλιον τῶν Ἐφόρων ἔχει πλήρη ἁρμοδιότητα ἐπὶ παντὸς ζητήματος ἀφορῶντος εἰς τὴν ἐν γένει πολιτικήν, ὀργάνωσιν, λειτουργίαν, ἐπιδιώξεις, οἰκονομικὴν ζωὴν κλπ. τοῦ Πανεπιστημίου, πλὴν τῆς Ἀκαδημαϊκῆς του ζωῆς.

Διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀποφάσεών του, τὸ Συμβούλιον τῶν Ἐφόρων, διορίζει Ἐκτελεστικὴν Ἐπιτροπὴν ἀποτελουμένην ἐκ τοῦ Προέδρου, Ἀντιπροέδρου, Γραμματέως καὶ Διευθυντοῦ τῶν οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Πανεπιστημίου.

ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ὁ Πρόεδρος τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς εἶναι ὑπεύθυνος ἔναντι τοῦ Συμβουλίου τῶν Ἐφόρων διὰ τὴν ἐν γένει ὀργάνωσιν, λειτουργίαν, ἐξέλιξιν, ἀκαδημαϊκὴν ζωήν, ἐπιστημονικὰς ἐπιτεύξεις κλπ. τοῦ Πανεπιστημίου.

Ὁ Πρόεδρος τοῦ Πανεπιστημίου προΐσταται δύο συμβουλίων:

1. Τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου.
2. Τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Συμβουλίου.

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον συνίσταται ἐκ τῶν:

α. Διευθυντοῦ Οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Πανεπιστημίου.
β. Διευθυντοῦ Διοικητικῶν ὑπηρεσιῶν.
γ. Ἐπιμελητοῦ Κτιρίων καὶ Ἐγκαταστάσεων.
δ. Ἀντιπροσώπου τῶν Πρυτάνεων.
ε. Πρυτάνεως τῶν Φοιτητῶν.

Τὸ ἀκαδημαϊκὸν Συμβούλιον συνίσταται ἐκ τῶν:

α. Πέντε Πρυτάνεων τῶν Ἰνστιτούτων τοῦ Πανεπιστημίου.
β. Πρυτάνεως τῶν Φοιτητῶν.
γ. Πρυτάνεως ἀναπτύξεως ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν.
δ. Πρυτάνεως ἀναπτύξεως ἐπιστημονικῶν προγραμμάτων καὶ σπουδῶν.

κ. λ. π.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΑ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΑΙ

1. Ἰνστιτοῦτον Φυσικῶν Ἐπιστημῶν.
2. Ἰνστιτοῦτον Βιολογικῶν Ἐπιστημῶν.
3. Ἰνστιτοῦτον Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν.
4. Ἰνστιτοῦτον Τεχνολογίας.
5. Ἰνστιτοῦτον Γραμμάτων καὶ τεχνῶν.

Τῶν Ἰνστιτούτων προΐσταται ὁ ἁρμόδιος Πρύτανις.

Τὰ Ἰνστιτοῦτα σύγκεινται ἐκ διαφόρων σχολῶν, τῶν ὁποίων προΐστανται οἱ Κοσμήτορες.

ΚΑΘΗΓΗΤΑΙ

1. Ἀπαραιτήτως Διδάκτορες Πανεπιστημίων Διεθνοῦς φήμης.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

2. Ἕκαστος καθηγητὴς εἶναι ὑποχρεωμένος ὅπως κατ' ἔτος συγγράφῃ ἓν διδακτικὸν βιβλίον, μαθήματός τινος ὅπερ διδάσκει. Τὸ βιβλίον θὰ ἐκδίδεται δαπάνῃ τοῦ Πανεπιστημίου ὑπὸ τοῦ πανεπιστημιακοῦ τυπογραφείου.

3. Ἕκαστος καθηγητὴς ἀσχολεῖται μὲ ἐρευνητικὴν ἐργασίαν τῆς ἐκλογῆς καὶ εἰδικότητός του εἰς τὸν κλάδον του καὶ δημοσιεύει τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν του εἰς περιοδικὰ τοῦ κλάδου του.

4. Ἡ ἱκανότης πρὸς ἔρευναν καὶ διαρκῆ δημιουργικὴν ἐργασίαν ἀποτελεῖ κριτήριον προσλήψεως, προαγωγῆς καὶ διατηρήσεως ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ καθηγητοῦ.

5. Οἱ κ. κ. καθηγηταὶ διδάσκουν τρία μαθήματα κατὰ τρίμηνον καὶ ἐργάζονται ἐπὶ τρία τρίμηνα.

ΚΟΣΜΗΤΟΡΕΣ

Ἐκτὸς τῶν ἄλλων καθηκόντων των, οἱ κοσμήτορες, ἐπιφορτίζονται μὲ τὴν ὀργάνωσιν καὶ ἔκδοσιν περιοδικοῦ, ἐπισήμου ἐπιστημονικοῦ ὀργάνου τῆς Σχολῆς, ἧς προΐστανται. Τὸ περιοδικὸν ἐκδίδεται δαπάναις τοῦ Πανεπιστημίου διὰ τοῦ πανεπιστημιακοῦ τυπογραφείου καὶ ἀνταλλάσσεται μὲ ἀνάλογα περιοδικὰ ἄλλων Πανεπιστημίων διεθνοῦς φήμης. Τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ κριτήριον τῆς ἐπιστημονικῆς ἀξίας τοῦ περιοδικοῦ.

Περίληψις ἑκάστης ἐργασίας, ἥτις δημοσιεύεται διὰ τοῦ περιοδικοῦ, θὰ ἐμφανίζεται εἰς δύο τουλάχιστον ξένας γλώσσας οἷαι ἡ: ἡ Ἀμερικανική, Γερμανική, Γαλλική κλπ.

Οἱ κ.κ. κοσμήτορες ἐκλέγονται ὑπὸ τῆς συγκλήτου τῶν καθηγητῶν ἑκάστης σχολῆς καὶ ἔχουν πλήρη ἁρμοδιότητα ἐπὶ παντὸς ζητήματος ἀφορῶντος εἰς τὴν ἐν γένει ὀργάνωσιν καὶ λειτουργίαν τῶν Σχολῶν των.

ΠΡΥΤΑΝΕΙΣ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΩΝ

Οἱ πέντε Πρυτάνεις τῶν Ἰνστιτούτων τοῦ Πανεπιστημίου ἐπιφορτίζονται μὲ ἐπιστημονικὰς καὶ διοικητικὰς εὐθύνας. Ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν κοσμητόρων τοῦ Ἰνστιτούτου. Εἶναι ὑπεύθυνοι ἐναντι τοῦ Προέδρου τοῦ Πανεπιστημίου διὰ πᾶν ζήτημα ἀναφερόμενον εἰς τὰς ἀκαδημαϊκὰς καὶ ἐρευνητικὰς ἐπιδιώξεις καὶ ἐπιτεύξεις τοῦ Ἰνστιτούτου, τοῦ ὁποίου προΐστανται.

ΠΡΥΤΑΝΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Ἡ ἀρχὴ τῆς διαρκοῦς ἐξελίξεως, ἐπεκτάσεως καὶ ἀναπτύξεως ἀποτελεῖ βασικὴν ἐπιδίωξιν τοῦ Πανεπιστημίου. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὁ Πρόεδρος τοῦ Πανεπιστημίου διορίζει δύο Πρυτάνεις.

α) Πρύτανιν ἀναπτύξεως ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν.

β) Πρύτανιν ἀναπτύξεως ἐπιστημονικῶν προγραμμάτων καὶ κύκλων σπουδῶν.

Οἱ ἐν λόγῳ, ὡς ὁ τίτλος των ὑποδηλοῖ, ἔχουν ἀποστολὴν τὴν διαρκῆ ἐπέκτασιν, ἐξέλιξιν, βελτίωσιν καὶ προαγωγὴν τῶν προγραμμάτων καὶ κύκλων σπουδῶν τῶν προσφερομένων ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου καθὼς καὶ τῶν ἐρευνητικῶν ἐπιδιώξεων τῶν διαφόρων σχολῶν του.

Εὑρίσκονται εἰς διαρκῆ ἐπαφὴν μεθ' ὁλοκλήρου τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ προσωπικοῦ τοῦ Πανεπιστημίου, (ἀπὸ τῶν Πρυτάνεων μέχρις τῶν βοηθῶν καθηγητῶν)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

πρὸς συντονισμὸν τῶν προσπαθειῶν των ἐπὶ ζητημάτων ἀφορώντων εἰς ἐρεύνας, ἀνάπτυξιν προγραμμάτων καὶ κύκλων σπουδῶν καθὼς καὶ διδασκαλίαν ἐπιστημῶν. Ἡ βασικὴ ἐπιδίωξις τῶν εἰρημένων εἶναι ἡ ἐμφύσησις τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἐπιθυμίας πρὸς διαρκῆ ἀλλαγὴν καὶ ἐξέλιξιν τοῦ Πανεπιστημίου, ἡ ἀποκάλυψις ἀληθειῶν καὶ τῶν μυστικῶν τῆς φύσεως.

Οἱ εἰρημένοι εὑρίσκονται εἰς διαρκῆ ἐπαφὴν μετὰ Πανεπιστημίων διεθνοῦς φήμης πρὸς διαπίστωσιν τῶν ἐρευνητικῶν ἐπιδιώξεών των, των ἐπιτεύξεών των καθὼς καὶ τῶν προσπαθειῶν των πρὸς ἐπέκτασιν τῶν προγραμμάτων καὶ κύκλων σπουδῶν των.

ΠΡΥΤΑΝΙΣ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ

Οὗτος διορίζεται ὑπὸ τοῦ Προέδρου τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἔχει ἁρμοδιότητα ἐπὶ παντὸς ζητήματος ἀφορῶντος εἰς τὴν ἐκτὸς καὶ ἐντὸς τοῦ Πανεπιστημίου ἀκαδημαϊκὴν καὶ ἰδιωτικὴν ζωὴν τῶν φοιτητῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὀργανώνει ὑπηρεσίας οἷαι αἱ: α) Ἀκαδημαϊκῶν Συμβούλων τῶν φοιτητῶν. β) Ἐξευρέσεως ἐργασίας διὰ τοὺς φοιτητάς. γ) Ἐξευρέσεως ἐργασίας διὰ τοὺς ἀποφοίτους. δ) Οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως τῶν φοιτητῶν. ε) Ὑποτροφιῶν. στ) Παροχῆς συμβουλῶν εἰς ξένους φοιτητάς. ζ) Ἰδιωτικῶν ὑποθέσεων τῶν κ.κ. φοιτητῶν, κλπ.

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Τὸ τρίμηνον, διαρκείας 11 ἐργασίμων ἑβδομάδων, ἀποτελεῖ τὴν μονάδα ἀκαδημαϊκῆς ἐργασίας τοῦ Πανεπιστημίου. Τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος εἶναι διαρκείας τεσσάρων τριμήνων, ἤτοι 44 ἐργασίμων ἑβδομάδων. Φυσικὰ οἱ κ. κ. καθηγηταὶ θὰ ἐργάζωνται ἐπὶ τρία ἐν συνόλῳ τρίμηνα. Θὰ τυγχάνουν δὲ τῆς κεκανονισμένης τριμηνιαίας ἀδείας κατὰ διάφορον ἕκαστος τρίμηνον. Τοῦτο δὲ ἵνα καθίσταται δυνατὴ ἡ λειτουργία τοῦ Πανεπιστημίου κατὰ τὸ θέρος.

Τρία μαθήματα κατὰ τρίμηνον, διδασκόμενα ἐπὶ τρίωρον ἑβδομαδιαίως, ἀποτελοῦν πλήρες ἀκαδημαϊκὸν πρόγραμμα. Πλὴν ὅμως, ἐργαζόμενοι φοιτηταὶ δύνανται νὰ παρακολουθοῦν δύο μαθήματα κατὰ τρίμηνον. Ἀντιθέτως ἄλλοι φοιτηταὶ δύνανται νὰ παρακολουθοῦν 4 ἢ καὶ 5 μαθήματα κατὰ τρίμηνον. Τοῦτο βεβαίως κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν κρίσιν καὶ τὴν σύστασιν ἢ ἄδειαν τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ των συμβούλου. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι οἱ ἀνωτέρω περιορισμοὶ ἰσχύουν διὰ τοὺς φοιτητὰς τοὺς ἐργαζομένους διὰ πτυχίον.

ΦΟΙΤΗΤΑΙ

1. Ἐργαζόμενοι διὰ πτυχίον. 2. Ἀκροαταί.

Ἅπαντες καταβάλλουν δίδακτρα. Εἴκοσιν τοῖς ἑκατὸν ἐκ τῶν ἀρίστων φοιτητῶν, τῶν ἐργαζομένων ἐπὶ πτυχίῳ, ἀπαλλάσσονται τῶν διδάκτρων. Ἐκ τούτων δὲ οἱ οἰκονομικῶς ἐνδεεῖς τυγχάνουν ἰδιαιτέρων οἰκονομικῶν διευκολύνσεων. Ἐργάζονται π. χ. ἐπ' ἀμοιβῇ εἰς διαφόρους ὑπηρεσίας τοῦ Πανεπιστημίου.

Ἡ ἐπιλογὴ τῶν τοιούτων φοιτητῶν γίνεται κατὰ τὸν μῆνα Ἰούλιον ὑπὸ τῆς ἐπὶ τῶν Ὑποτροφιῶν Ἐπιτροπῆς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ βασίζεται ἐπὶ τῆς ἀκαδημαϊκῆς ἐπιδόσεως τοῦ φοιτητοῦ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος. Αἱ ὑποτροφίαι χορηγοῦνται διὰ τὸ ἐλευσόμενον ἀκαδ. ἔτος.

Διὰ τοὺς πρωτοετεῖς φοιτητὰς βαθμὸς ἄριστα ἐπὶ τῶν μαθημάτων τῆς εἰδικότητός των, καθ' ὅλην τὴν ἐν τῷ Γυμνασίῳ φοίτησιν, δύναται νὰ θεωρηθῇ κριτήριον χορηγήσεως ὑποτροφίας.

ΚΥΚΛΟΙ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΑΙ ΠΤΥΧΙΑ

Ὁ τετραετοῦς διαρκείας συνήθης κύκλος σπουδῶν θὰ περατοῦται μὲ τὴν χορήγησιν εἰς τοὺς φοιτητὰς τοῦ πρώτου πανεπιστημιακοῦ διπλώματος, τουτέστιν τοῦ ΠΡΟΛΥΤΟΥ (*BACHELOR*) τῶν ἐπιστημῶν.

Πέραν τούτου, διὰ τοὺς ἐκ τῶν φοιτητῶν ἀριστεῖς καὶ πολλὰ ὑποσχομένους, τὸ Πανεπιστήμιον θ' ἀναπτύξῃ ἀνώτερον κύκλον μεταπτυχιακῶν σπουδῶν (*GRADUATE*) καὶ ἐρευνῶν ὁδηγουσῶν εἰς εἰδίκευσιν. Ὁ ἐν λόγῳ κύκλος σπουδῶν, ὅστις εἰρήσθω τυγχάνει ἄγνωστος ἐν Ἑλλάδι, θὰ ὁδηγῇ μετὰ σπουδὴν ἑνὸς ἢ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους καὶ ἐρευνητικὴν ἐργασίαν, εἰς τὴν χορήγησιν τοῦ δευτέρου Πανεπιστημιακοῦ διπλώματος, τουτέστιν τοῦ ΚΥΡΙΟΥ (*MASTER*) τῶν ἐπιστημῶν.

Πέραν τούτου, διὰ τοὺς ἐξαιρετικῶς ἱκανοὺς φοιτητάς, τοὺς ἐκ τῆς μέχρι τοῦ ΚΥΡΙΟΥ τῶν ἐπιστημῶν ἐργασίας των ὑποσχομένους ΣΥΜΒΟΛΗΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΝ ΓΝΩΣΙΝ, τὸ Πανεπιστήμιον θ' ἀναπτύξῃ 3]τεῖς—4]τεῖς κύκλους σπουδῶν καὶ ἐρευνῶν κατὰ ἐπιστήμας. Ἐλάχιστοι φοιτηταὶ θὰ γίνωνται δεκτοὶ εἰς τοὺς ἀνωτάτους τούτους κύκλους σπουδῶν. Ἀρίστη ἀκαδημαϊκὴ ἐπίδοσις, μολονότι ἐπιθυμητή, δὲν θ' ἀποτελῇ στοιχεῖον ἐπαρκὲς διὰ τὴν εἴσοδον τοῦ ἐπιστήμονος εἰς τὸ πρόγραμμα. Θ' ἀπαιτῆται κυρίως ἱκανότης συλλήψεως πρωτοτύπων ἰδεῶν, δεξιότης πειραματικοῦ ἢ ἄλλου ἐλέγχου αὐτῶν, ἱκανότης ἑρμηνείας φαινομένων καὶ διατυπώσεως πρωτοτύπων σκέψεων καὶ ἀνακαλύψεων. Ἐπιτυχὴς ἔκβασις τῶν σπουδῶν καὶ ἐρευνῶν τοῦ εἰρημένου προγράμματος θὰ ὁδηγῇ εἰς τὴν χορήγησιν τοῦ Ἀνωτάτου πανεπιστημιακοῦ διπλώματος, τουτέστιν τοῦ ΔΙΔΑΚΤΟΡΟΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ τῶν διαφόρων ἐπιστημῶν.

Οἱ Διδάκτορες τοῦ Πανεπιστημίου θὰ καλύψουν τὰς εἰς ἀκαδημαϊκὸν προσωπικὸν ἀνάγκας τῆς Ἀνωτάτης Ἐκπαιδεύσεώς μας καὶ θὰ διευθύνουν τὰ Ἐργαστήρια Ἐρευνῶν τῆς μόλις ἀναδυομένης διομηχανίας τῆς Πατρίδος μας.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ

Τὸ Πανεπιστήμιον φιλοδοξεῖ ν' ἀποβῇ κατὰ πρῶτον μὲν λόγον κέντρον ΕΡΕΥΝΗΣ διεθνοῦς φήμης καὶ ἀκολούθως μαθήσεως. Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον θὰ δώσῃ πρωταρχικὴν σημασίαν εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τελειοτάτων ἐργαστηρίων, κατὰ ἐπιστήμας, καὶ τὴν διαρκῆ αὐτῶν ἐπέκτασιν, πλουτισμὸν καὶ ἀνακαίνισιν.

Ἑκάστη Σχολὴ θὰ ἔχῃ ἴδια ἐργαστήρια. Τὸ ἥμισυ τοῦ πρώτου ὀρόφου (ἰσόγειον) θὰ διατίθεται διὰ τὰ σχετικὰ ἐργαστήρια τῆς Σχολῆς. Ὅπου δὲ αἱ ἀνάγκαι τὸ ἐπιβάλλουν ὁλόκληρον τὸ ὑπόγειον τοῦ κτιρίου ἑκάστης Σχολῆς θὰ διατίθεται δι' ἐργαστήρια.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΑΙ

Πλὴν τῆς Κεντρικῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Πανεπιστημίου, εἰς τὴν ὁποίαν φυλάσσονται τοὐλάχιστον ἀπὸ ἓν ἀντίτυπον βιβλίων καὶ περιοδικῶν, αἱ διάφοροι Σχολαὶ ἔχουν τὰς ἰδίας αὐτῶν βιβλιοθήκας. Ὁλόκληρος ὁ δεύτερος ὄροφος ἑκάστης Σχολῆς ἀποτελεῖ τὴν βιβλιοθήκην τῆς Σχολῆς. Αἱ βιβλιοθῆκαι εἶναι ταυτοχρόνως καὶ ἀναγνωστήρια. Οἱ φοιτηταὶ λαμβάνουν μόνοι των τὰ βιβλία τῆς ἐκλογῆς των καὶ μελετοῦν εἰς τὰ παρακείμενα ἀτομικὰ ἀναγνωστήρια.

Τὸ Πανεπιστήμιον καταβάλλει ἐξ ἀρχῆς μεγάλην προσπάθειαν διὰ τὴν ἵδρυσιν, πλουτισμὸν καὶ ἐπέκτασιν τῶν βιβλιοθηκῶν του. Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον ἱκανότης συγγραφῆς ἀποτελεῖ πρωταρχικῆς βαρύτητος κριτήριον προσλήψεως καὶ διατηρήσεως τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ προσωπικοῦ του.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Μεγάλη ἔμφασις θὰ δίδεται εἰς τὰς περιοδικὰς ἐκδόσεις τῶν διαφόρων ἐπιστημῶν. Διὰ τοῦτο ἑκάστη Σχολὴ θὰ ἐκδίδῃ τουλάχιστον ἓν περιοδικὸν τὸ ὁποῖον καὶ θὰ ἀνταλλάσσῃ μὲ ὅμοια περιοδικὰ Πανεπιστημίων Διεθνοῦς Φήμης. Τὰ ἐν λόγῳ περιοδικὰ ὡς ἐπίσης καὶ τὰ ὑπὸ τῶν κ.κ. καθηγητῶν γραφόμενα βιβλία θὰ ἐκδίδωνται πανεπιστημιακῇ δαπάνῃ ὑπὸ τοῦ Τυπογραφείου τοῦ Πανεπιστημίου. Φυσικὰ οἱ κ.κ. συγγραφεῖς θὰ τυγχάνουν τῶν γνωστῶν δικαιωμάτων συγγραφῆς, ὡς συμβαίνει ἀλλαχοῦ.

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Τὸ Πανεπιστήμιον θ' ἀναγνωρισθῇ:

1. Ἀκαδημαϊκῶς μὲν καὶ ἐπὶ διεθνοῦς πεδίου διὰ τῆς συνδέσεώς του μετὰ τῆς Ἑνώσεως Ἀνεγνωρισμένων Πανεπιστημίων τῶν Η.Π.Α. καὶ Εὐρώπης. Ἡ τοιαύτη ἀναγνώρισις βασίζεται ἐπὶ ἀντικειμενικῶν κριτηρίων οἷα τά:

Κατάρτισις καὶ καταλληλότης τῶν διδασκόντων καθηγητῶν, μονὰς ἀκαδ. ἐργασίας, προσφερόμενα μαθήματα, διδασκομένη ὕλη, ἐργαστήρια, βιβλιοθῆκαι κλπ. Τουτέστιν ἐπὶ τοῦ ποιοῦ τῆς παρεχομένης ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς καταρτίσεως τῶν ἀποφοίτων.

2. Πρακτικῶς δὲ καὶ ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος τὸ Πανεπιστήμιον θ' ἀναγνωρισθῇ:

α) Ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης. Τουτέστην ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν ἑταιρειῶν, βιομηχανιῶν, ἐμπόρων κλπ. εἵτινες θὰ προσλάβουν τοὺς ἀποφοίτους τοῦ Πανεπιστημίου εἰς τὰς ἐργασίας των. Ἡ τοιαύτη ἀναγνώρισις εἶναι μᾶλλον εὔκολος δεδομένου ὅτι οἱ φοιτηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου ὡς προερχόμενοι ἐκ τῶν οἰκονομικῶς εὐρωστοτέρων τάξεων θὰ προσλαμβάνωνται, ὡς ἀπόφοιτοι βραδύτερον, ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν ἐπιχειρήσεών των.

β) Ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως. Τοῦτο θὰ γίνῃ διὰ τῆς συγκρίσεως τῆς ἐργασίας καὶ ἐκπαιδεύσεως τῆς παρεχομένης ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου μας πρὸς τὰς ἄλλας ἀνεγνωρισμένας σχολὰς τῆς πατρίδος μας. Ὡς ἐγένετο δῆλον ὅτι μὲ τὴν Πάντειον καὶ Ἀνωτάτην Βιομηχανικήν.

ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΙ

Ἐπειδὴ πλέον τῶν 25.000 ἀποφοιτοῦν κατ' ἔτος σήμερον ἐκ τῶν διαφόρων Σχολῶν Μέσης ἐκπαιδεύσεως τοῦ κράτους καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς διαρκῶς θ' αὐξάνῃ,

Ἐπειδὴ πλέον τῶν 15.000 ἐκ τῶν ἀνωτέρω συμμετέχουν κατ' ἔτος τῶν εἰσαγωγικῶν ἐξετάσεων διαφόρων ἀνωτάτων σχολῶν καὶ προφανῶς ὁ ἀριθμὸς διαρκῶς θὰ αὐξάνῃ.

Ἐπειδὴ ἐκ τῶν εἰρημένων μόλις 4—5 χιλιάδες γίνονται δεκτοί.

Ἐπειδὴ κατ' ἔτος ἀναχωροῦν διὰ τὸ ἐξωτερικὸν πρὸς ἀναζήτησιν πανεπιστημιακῆς ἐκπαιδεύσεως πλέον τῶν 1.500 καὶ προφανῶς ὁ ἀριθμὸς των θ' αὐξάνῃ.

Ἐπειδὴ εἰς τὰς ποικιλωνύμους (μὴ δημοσίως ἀναγνωρισμένας καὶ μὴ) μεταγυμνασιακὰς σχολὰς ἐγγράφονται κατ' ἔτος πλέον τῶν 5.000 φοιτηταὶ καὶ ὁ ἀριθμὸς των θ' αὐξάνῃ.

Διὰ ταῦτα

Τὸ Πανεπιστήμιόν μας πρέπει ν' ἀνοίξῃ μὲ προοπτικὴν ὑποδοχῆς 5.000 φοιτητῶν.

Δι' ὑποδοχὴν δὲ 5.000 φοιτητῶν καὶ διὰ τὸ πρῶτον τρίμηνον θὰ χρειασθοῦν:

Α.' ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΠΛΑ

Πέντε κτίρια, ἰσάριθμα τῶν Ἱνστιτούτων.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Τὰ κτίρια θὰ εἶναι τριόροφα ἤτοι:

3ος ὄροφος γραφεῖα καθηγητῶν κλπ.
2ος ὄροφος βιβλιοθήκη (ἀνοικτὸς χῶρος). Ἀναγνωστήριον.
1ος ὄροφος 8 αἴθουσαι διδασκαλίας ἢ ἐργαστηρίων.

Τὰ ἐν λόγῳ κτίρια μόλις φθάνουν τὴν δαπάνην τῶν 3.000.000 δραχμῶν ἕκαστον. Ἡ συνολικὴ δηλαδὴ δαπάνη θ' ἀνέλθῃ εἰς τὸ ποσὸν τῶν 15.000.000 δρχ.

Ἐπὶ πλέον θὰ χρειασθῇ ἓν μέγαρον Διοικήσεως ἀξίας 5.000.000 δραχμῶν.

Ὁμοίως θὰ χρειασθοῦν ἔπιπλα καὶ σκεύη ἀξίας 5 000.000.

Ἤτοι ἐν συνόλῳ 25.000.000 δραχμαὶ θὰ ἀπαιτηθοῦν διὰ τὴν ὑποδοχὴν 5.000 φοιτητῶν.

Τὸ χρηματικὸν τοῦτο ποσὸν θ' ἀνευρεθῇ διὰ τοκοχρεωλυτικοῦ δανείου.

Χ Ω Ρ Ο Σ

Ἐπειδὴ προβλέπεται ὅτι τὸ Πανεπιστήμιον θ' ἀναπτυχθῇ ταχύτατα καὶ θὰ συγκεντρώσῃ δεκάδας χιλιάδων φοιτητῶν ἐντὸς τῆς πρώτης δεκαετίας, καλὸν εἶναι ὅπως ἐξ ἀρχῆς ἐξασφαλίσῃ χῶρον ἀρκετὸν 5.000—10.000 στρεμμάτων.

ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΙ ΕΝΑΡΞΕΩΣ ΚΑΙ ΠΡΩΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

Α. Διὰ πρόβλεψιν ὑποδοχῆς 5.000 φοιτητῶν καὶ διὰ τὸ πρῶτον ἀκαδημαϊκὸν ἔτος θὰ χρειασθοῦν:

60 καθηγηταί (Ἕκαστος διδάσκει τρία μαθήματα κατὰ τρίμηνον καὶ ἐργάζεται ἐπὶ τρία τρίμηνα).
Ὑπάρχουν σήμερον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν νέοι Ἕλληνες ἐπιστήμονες, Διδάκτορες Φιλοσοφίας Πανεπιστημίων διεθνοῦς φήμης οἱ ὁποῖοι εὐχαρίστως θὰ ἔλθουν νὰ προσφέρουν τὰς ὑπηρεσίας των ἐὰν κληθοῦν.
10 ἀνώτατον Διοικητικὸν προσωπικόν.
100 κατώτερον προσωπικόν.

Ε Ξ Ο Δ Α

60Χ150.000	δρχ. ἐτησίως	9.000.000
10Χ150.000	» »	1.500.000
100Χ 30.000	» »	3.000.000
	Σ ύ ν ο λ ο ν	13.500 000
	Λοιπὰ ἔξοδα λειτουργίας	1.500.000
	Σ ύ ν ο λ ο ν ἐξόδων	15.000.000

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ

Ἐὰν ἀντὶ τῶν 5.000 ἀναμενομένων φοιτητῶν προσέλθουν μόνον 3.000 καὶ πληρώσουν 10.000 δραχμὰς ἕκαστος ἐτησίως, θὰ συγκεντρωθῇ τὸ ποσὸν τῶν. . .

30.000.000 δραχ.

ἀφαιρουμένων τῶν ἐξόδων λειτουργίας θὰ προκύψῃ διαφορά.. .. 15.000.000 »

Ἡ διαφορὰ αὕτη θὰ διατεθῇ:

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

1. Διὰ τὴν πρώτην δόσιν τοῦ τοκοχρεωλυτικοῦ δανείου	3.000.0000	
2. Προμήθειαν ἐπιστημονικῶν ὀργάνων καὶ ἐγκατάστασιν ἐργαστηρίων	6.000.000	
3. Ἐπέκτασιν κτιρίων καὶ ἐγκαταστάσεων	6.000.000	
		15.000.000
Ἰσοζύγιον		30.000.000

Ἂν δμως προσέλθουν 5.000 φοιτηταί, ὡς ἀναμένεται, τότε τὰ ἔσοδα ἐξ ἐγγραφῶν θ' ἀνέλθουν εἰς 50.000 000 καὶ κατὰ συνέπειαν αἱ οἰκονομικαὶ δυνατότητες ταχείας ἐπεκτάσεως τοῦ Πανεπιστημίου θὰ εἶναι μεγαλύτεραι.

Πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι τὸ ποσὸν τῶν 10.000 ποὺ θὰ καταβάλλη ὁ φοιτητὴς ἐτησίως δι' ἐγγραφάς, εἶναι μηδαμινὸν διὰ τοὺς διαμένοντας εἰς Ἀθήνας καὶ Πειραιᾶ. Αἱ ἐγγραφαὶ εἰς τὰ ἰδιωτικὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα τῶν Ἀθηνῶν ἀνῆλθον εἰς τὸ ποσὸν τῶν 6.000 δραχ. ἐτησίως.

Ἄλλως τε ἡ δαπάνη ἐγγραφῶν καὶ μόνη θὰ ἐπιβαρύνη τοὺς φοιτητάς.

Δὲν πρέπει δὲ ν' ἀγνοηθῆ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐκεῖνοι οἵτινες ἀναχωροῦν διὰ τὸ ἐξωτερικὸν ὑπολογίζουν ἐπὶ δαπάνης ἥτις συνήθως ὑπερβαίνει τὰς 30.000. Τὸ ποσὸν ἄλλως τε τῶν 30.000 ἐτησίως δαπανοῦν σήμερον εἰς Ἀθήνας οἱ φοιτηταὶ οἱ προερχόμενοι ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν.

Ἐπὶ τούτοις πρέπει νὰ ὑπολογισθῆ τὸ ποσοστὸν τῶν εἴκοσι τοῖς ἑκατὸν τῶν ἀρίστων, οἵτινες θὰ τυγχάνουν ὑποτροφιῶν.

ΔΩΡΗΤΑΙ ΚΑΙ ΕΥΕΡΓΕΤΑΙ

Τὸ πανεπιστήμιον, λόγῳ ἀκριβῶς τῆς φύσεώς του, ὀργανώσεως, λειτουργίας καὶ ἐπιδιώξεών του, ἀναμένεται ὅτι θὰ προσελκύση δωρητὰς καὶ εὐεργέτας. Τὸ γεγονὸς π.χ. ὅτι τὸ Πανεπιστήμιον ἀποτελεῖ ἰδιωτικὸν ὀργανισμὸν ΚΟΙΝΗΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ, καὶ μόνον, εἶναι ἀρκετόν, ἵνα κινητοποιήση τὸ ἐνδιαφέρον ἰδιωτῶν καὶ ὀργανισμῶν.

Ὀργανισμοὶ καὶ ἰδιῶται δύνανται νὰ ἱδρύσουν διδακτήρια, βιβλιοθήκας, ἐργαστήρια κλπ. ἅτινα θὰ φέρουν τὸ ὄνομά των καὶ ἐπὶ τῶν προσόψεών των τὴν προτομὴν τῶν ἱδρυτῶν, ἂν εἶναι ἄτομα, ἢ τοὺς τίτλους καὶ ἐμβλήματα τῶν ὀργανισμῶν.

Παραλλήλως πρὸς τοῦτο διομηχανίαι καὶ ἄλλοι ὀργανισμοὶ θὰ προκληθοῦν ἵνα ἐνισχύσουν οἰκονομικῶς σχετικὰς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας, αἵτινες ἐνδιαφέρουν ἀμέσως καὶ ἐξυπηρετοῦν τὰς ἐπιδιώξεις των.

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗΣ ΖΩΗΣ

Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸ Πανεπιστήμιον θ' ἀσχοληθῆ μὲ τὸ θέμα τῆς στέγης τῶν ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ φοιτητῶν καὶ θὰ προβῆ εἰς τὴν ἵδρυσιν φοιτητικῶν κέντρων καὶ ξενώνων. Ὁμοίως τὸ Πανεπιστήμιον θὰ προβῆ εἰς τὴν ὀργάνωσιν καὶ λειτουργίαν ἑστιατορίων, καὶ ἄλλων συναφῶν καταστημάτων καὶ ὑπηρεσιῶν. Περαιτέρω θὰ ὀργανώση τὸ ζήτημα τῆς δωρεὰν νοσοκομειακῆς καὶ ἰατρικῆς περιθάλψεως τῶν φοιτητῶν κλπ. Ἡ ὀργάνωσις τοῦ συστήματος καὶ δικτύου μεταφορῶν τῶν φοιτητῶν ἐκ τοῦ ἀστικοῦ κέντρου εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τἀνάπαλιν θὰ ρυθμισθῆ ὑπὸ τῆς ἐπὶ τούτῳ συσταθησομένης ὑπηρεσίας.

Μεγάλη σημασία θὰ δοθῆ εἰς τὴν διὰ τῶν φοιτητῶν καὶ ὑπὸ τῶν φοιτητῶν, ὀργάνωσιν καὶ λειτουργίαν ἐπιστημονικῶν συλλόγων ἢ συνδέσμων ἀδελφοτήτων καὶ κοινωνικῶν λεσχῶν. Ταῦτα δὲ τῇ καθοδηγήσει, συστάσει ἢ ἐγκρίσει τοῦ Πρυ-

τάνεως τῶν φοιτητῶν. Ἐπίσης μεγάλη σημασία θὰ δοθῇ εἰς τὴν ἵδρυσιν Συνδέσμου ἀποφοίτων τοῦ Πανεπιστημίου, οἵτινες θὰ μεριμνοῦν ἀπὸ τῆς πλευρᾶς των, διὰ τὴν διατήρησιν καὶ ἐπέκτασιν τῆς φήμης τοῦ Πανεπιστημίου.

ΞΕΝΟΙ ΦΟΙΤΗΤΑΙ

Ἐλέχθη ὅτι τὸ Πανεπιστήμιον φιλοδοξεῖ ν' ἀπαβῇ κέντρον ΕΡΕΥΝΗΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΣΕΩΣ διεθνοῦς φήμης.

Ὁμοίως τὸ Πανεπιστήμιον φιλοδοξεῖ νὰ προσελκύσῃ ξένους φοιτητάς. Οὕτω τὸ Πανεπιστήμιον θὰ δώσῃ πρωταρχικὴν σημασίαν εἰς τὴν ἵδρυσιν καὶ λειτουργίαν Σχολῶν Τουρκικῆς, Ἀραβικῆς, Ἰσραηλιτικῆς, Ἀμερικανικῆς, Γερμανικῆς, Γαλλικῆς, Ἀγγλικῆς, Ἰταλικῆς κλπ. γλώσσης καὶ φιλολογίας. Ἐλπίζεται δὲ ὅτι αἱ κυβερνήσεις τῶν ἐν λόγῳ κρατῶν προθύμως θὰ ἐνισχύσουν τὸ Πανεπιστήμιον εἰς τὴν προσπάθειάν του ταύτην διὰ τῆς ἀνεγέρσεως καταλλήλων κτιρίων καὶ διαθέσεως ἀκαδημαϊκοῦ προσωπικοῦ, ἂν προσκληθοῦν ὑπὸ ἐπισήμων προσώπων τῆς πατρίδος μας ἢ ἁρμοδίων ἀρχῶν καὶ ὑπηρεσιῶν.

Τὸ ὅτι δὲ ἡ ἀναπτυσσομένη οἰκονομία μας καθὼς καὶ ἡ θέσις μας ἐν τῇ Μεσογείῳ καὶ ὁ σύνδεσμός μας μετὰ τῶν φίλων κρατῶν τῆς Δύσεως ἐπιβάλλουν τὴν ἵδρυσιν καὶ λειτουργίαν τῶν ἀνωτέρω σχολῶν ἐπὶ πανεπιστημιακοῦ ἐπιπέδου, δὲν ἐπιδέχεται ἀμφισβήτησιν.

ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΕΩΣ

Τὸ Πανεπιστήμιον θὰ ἱδρυθῇ μὲ προοπτικὴν ἐξελίξεως καὶ περαιτέρω ἐπεκτάσεως. Ἡ πανεπιστημιακὴ ἕδρα πρέπει συντόμως νὰ γίνῃ Σχολὴ ἡ ὁποία θὰ αὐξάνῃ διαρκῶς καὶ θὰ προσθέτῃ νέον ἀκαδημαϊκὸν προσωπικόν, οὕτως ὥστε ἡ ἀναλογία καθηγητῶν πρὸς φοιτητὰς νὰ φθάσῃ εἰς τὸ $^1/_{10}$ τὸ πολύ.

Οἱ φοιτηταὶ θὰ εἰσέρχονται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀκαδημαϊκῆς ἐπιδόσεως ἣν ἐσημείωσαν κατὰ τὰς γυμνασιακὰς σπουδάς των. Ἡ βαθμολογία θὰ εἶναι ἀνταγωνιστική. Αἱ μέθοδοι ἐξετάσεων ἀντικειμενικοί. Φοιτητὴς ἀποτυγχάνων ἔστω καὶ εἰς ἕνα μάθημα θὰ ὑποχρεοῦται ἢ ν' ἀλλάξῃ κύκλον σπουδῶν ἢ ν' ἀποχωρήσῃ τοῦ Πανεπιστημίου. Τὸ σύστημα τῶν ἐξεταστικῶν περιόδων καὶ τῶν εὐεργετικῶν νόμων θὰ εἶναι ἄγνωστον.

Τοιουτοτρόπως τὸ ανεπιστήμιον θὰ συντηρῆται οἰκονομικῶς ὑπὸ τοῦ συνόλου τῶν φοιτητῶν μάλιστα δὲ τῶν ἀκροατῶν τῶν μὴ ἐργαζομένων διὰ πτυχίον καὶ θὰ ἐκπαιδεύῃ δωρεὰν τοὺς εὐφυεῖς καὶ πολλὰ ὑποσχουμένους φοιτητάς.

Τὸ θέμα τῆς προβολῆς τοῦ Πανεπιστημίου ἐπὶ διεθνοῦς πεδίου, ὡς Ἀνωτάτου Πνευματικοῦ κέντρου ἐρεύνης καὶ μαθήσεως, εἶναι πρωταρχικῆς σπουδαιότητος. Ἡ ἐν λόγῳ προβολὴ ἐξαρτᾶται ἐκ πολλῶν παραγόντων τοὺς ὁποίους ἡ ἡγεσία τοῦ Πανεπιστημίου πρέπει ν' ἀντιμετωπίσῃ ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως καὶ ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τοῦ Πανεπιστημίου. Μεταξὺ δὲ τῶν παραγόντων συγκαταλέγονται οἱ κάτωθι οἵτινες φαίνονται πρωταρχικῆς σημασίας:

Α. Ὡς πρὸς τοὺς κ.κ. καθηγητάς.

α) Πόσοι ἐκ τῶν κ.κ. καθηγητῶν εἶναι Διδάκτορες Πανεπιστημίων διεθνοῦς φήμης.

β) Πόσοι τῶν κ.κ. καθηγητῶν ἀσχολοῦνται μὲ ἐρεύνας.

γ) Πόσοι τῶν κ.κ. καθηγητῶν δημοσιεύουν ἄρθρα, ἀναφερόμενα εἰς ἐρεύνας, καὶ εἰς ποῖα περιοδικά.

δ) Πόσοι τῶν κ.κ. καθηγητῶν συγγράφουν βιβλία ἢ ἄρθρα ἅτινα μεταφράζονται εἰς ξένας γλώσσας.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ε) Πόσοι τῶν κ.κ. καθηγητῶν μετακαλοῦνται ὑπὸ Πανεπιστημίων φίλων χωρῶν διεθνοῦς φήμης, διὰ σπουδὰς καὶ ἐρεύνας ἢ καὶ διδασκαλίαν.

στ) Πόσοι ἔχουν βραβεῖα Νόμπελ ἢ ἄλλα.

Β. Ὡς πρὸς τὸ Πανεπιστήμιον.

α) Κτιριακαὶ ἐγκαταστάσεις, βιβλιοθῆκαι, ἐργαστήρια.

β) Κύκλοι καὶ προγράμματα προσφερομένων σπουδῶν.

γ) Χορηγούμενα πτυχία. (Προλύτου, Κυρίου, Διδάκτορος).

δ) Πόσοι καθηγηταὶ ἢ ἐπιστήμονες διεθνοῦς φήμης μετακαλοῦνται ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου κατ' ἔτος καὶ διὰ πόσον χρονικὸν διάστημα διὰ σπουδὰς καὶ ἐρεύνας. κ.λ.π.

Γ. Ὡς πρὸς τοὺς ἀποφοίτους τοῦ Πανεπιστημίου.

α) Πόσοι ἀποφοιτοῦν κατ' ἔτος καὶ μὲ τί πτυχίον.

β) Ποῦ ἀπασχολοῦνται οἱ ἀπόφοιτοι τοῦ Πανεπιστημίου.

γ) Πόσοι ἐξ αὐτῶν συνεισφέρουν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην γνῶσιν διὰ τῶν ἀνακαλύψεών των καὶ τῶν ἐρευνῶν των.

δ) Πόσοι ἐξ αὐτῶν τιμῶνται μὲ βραβεῖα Νόμπελ ἢ ἄλλα.

ε) Πόσοι γίνονται καθηγηταὶ Πανεπιστημίων διεθνοῦς φήμης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ Πανεπιστημίου θὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν ἵδρυσιν Παραρτημάτων εἰς διαφόρους ἐπαρχιακὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος οἷαι αἱ: Πάτραι, Λάρισα, Ἡράκλειον, Ἰωάννινα, Καβάλα καὶ ἀλλαχοῦ, ὅπου τὰ Πανεπιστημιακὰ παραρτήματα εἶναι δυνατὸν νὰ λειτουργήσουν διὰ τῶν διδάκτρων τῶν φοιτητῶν καὶ τῆς τοπικῆς ἐνισχύσεως. Τοῦτο βεβαίως θὰ ἐξαρτηθῇ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀποφοίτων Γυμνασίων τῶν προοριζομένων διὰ τὸ Πανεπιστήμιον.

Ὑπολογίζεται ὅτι συμφέρει εἰς τοὺς γονεῖς φοιτητῶν ἐπαρχιακῶν πόλεων νὰ ἔχουν Πανεπιστήμιον εἰς τὴν πόλιν των καὶ νὰ πληρώνουν δίδακτρα. Τὸ ἔξοδον τῶν διδάκτρων καὶ μόνον, ἄλλως τε, θὰ τοὺς ἐπιβαρύνῃ. Ἀντιθέτως, ὡς ἔχουν τὰ πράγματα σήμερον, διά νὰ στείλουν τὰ τέκνα των εἰς τὰ ἐλεύθερα διδάκτρων Πανεπιστήμια τῶν κέντρων, πρέπει νὰ ὑπολογίζουν ἐπὶ ἄλλων δαπανῶν αἵτινες ἀνέρχονται συνήθως εἰς τὸ ποσὸν τῶν 30.000 δραχμῶν ἐτησίως. Ἐπιπροσθέτως δέ, καὶ τοῦτο εἶναι τό σημαντικώτερον, θὰ ἐξακολουθοῦν νὰ ἔχουν τὰ τέκνα των εἰς τὰς ἐργασίας των καὶ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον καὶ τὰς φροντίδας των.

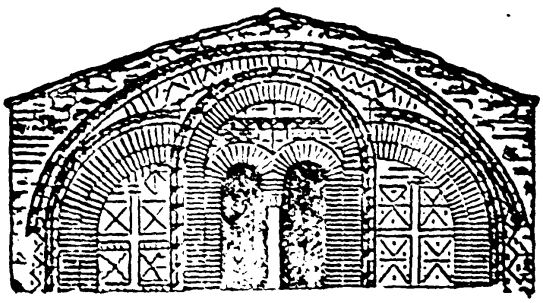

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΕΝΑ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΑΙΤΗΜΑ

Η ΕΠΑΡΧΙΑ ΖΗΤΑΕΙ ΘΕΑΤΡΟ!

Η «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία», ξεκινῶντας ἀπ' τὴν πραγματικότητα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαρχίας, θεώρησε πὼς εἶχε καθῆκον ν' ἀνοίξη τὸ θέμα τῆς ἔλλειψης θεατρικῆς ζωῆς ἔξω ἀπ' τὴν Ἀθήνα. Κι' ἀπ' τὸ παρὸν τεῦχος, ἐγκαινιάζει, μὲ τὶς ἐκτιθέμενες παρακάτω ἀπόψεις συνεργατῶν της, τὴν ὀδυνηρὴ αὐτὴ συζήτηση, ζητῶντας ἔτσι, στὴ φωνὴ ὅλης τῆς Ἑλλάδος πλὴν τῆς Ἀθήνας, ἡ ὑπεύθυνη κρατικὴ ἀντίληψη νὰ δώση μιὰν ἀναγκαία λύση. Γι' αὐτό, καλεῖ καθέναν ποὺ ἔχει ν' ἀναπτύξη ἀπόψεις, νὰ ὑποδείξη λύσεις καὶ νὰ πάρη ἀκόμα θέση στὴ συζήτηση αὐτή, νὰ μὴν διστάση νὰ λάβη μέρος. Ἡ «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία», θὰ προσφέρη εὐχαρίστως, ἀπ' τὶς σελίδες της, ἕνα τέτοιο βῆμα, πιστεύωντας πὼς ἡ ἀποχὴ ἀπ' τὰ «κακῶς κείμενα» δὲν εἶναι παρὰ μονάχα ἄρνηση. Θεωρῶντας πὼς τὸ αἴτημα τῆς ἑλληνικῆς ἐπαρχίας (σχετικὰ μὲ τὸ θέατρο) εἶναι ὑψίστης ἐθνικῆς σημασίας, ἔχομε τὴν ἐλπίδα πὼς, ἔτσι, θὰ βοηθήσουμε γιὰ νὰ γίνη ἡ ἀπαλλοτρίωση τῆς Σκηνῆς, στὸν Ἑλληνικὸ Λαό, ποὺ δὲν ἔχει τὰ προνόμια τῆς Πρωτεύουσας.

ΑΡΣ. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΚΑΙ ΘΕΑΤΡΟ

Ἔχει πιὰ γενικὰ ἀναγνωρισθῆ ὅτι καμιὰ ὑλικὴ ἀνασυγκρότηση δὲν θὰ ἀποκτήση θεμέλια στερεὰ ἂν δὲν συνοδεύεται ἀπὸ μιὰ ἀνασυγκρότηση ἠθικὴ καὶ πνευματική. Κάθε νέα ἐποχὴ ἀπαιτεῖ, παράλληλα πρὸς τὴν ὑλική της διάρθρωση, εὐαισθητότερους πνευματικοὺς δέκτες καὶ ἴσως μιὰ καινούργια ἠθική. Τὸ μῆκος κύματος τοῦ ψυχικοῦ κραδασμοῦ, ἡ πνευματικὴ ἐλαστικότητα, πρέπει νὰ κάνουν τὸν ἄνθρωπο ἱκανὸ νὰ ἀφομοιώση τὴν ὑλικὴ πρόοδο, ἂν δὲν θέλουμε νὰ ἀντιμετωπίσουμε μιὰ ἀντινομία βασική, ποὺ θὰ κάμψη τὴν ἀνθρώπινη προσωπικότητα καὶ θὰ τὴν ταπεινώση, ἀφοῦ τὸ ἔργο θὰ γίνη μεγαλύτερο ἀπὸ τὸν δημιουργό. Ἐὰν ἀμεληθῆ ὁ παράγων ἄνθρωπος, ὁ τελικὸς σκοπὸς κάθε προσπάθειας τί σημασία μπορεῖ νὰ ἔχη ἡ ὑλικὴ προκοπή; Αὐτὸ τὸ ἐκφράζει μὲ θαυμαστὴ λιτότητα ὁ ἀρχαῖος Ἐπίκτητος, θεωρῶντας το μέσα ἀπὸ τὸ πρῖσμα τῆς στωϊκῆς του φιλοσοφίας καὶ δίνοντας φυσικὰ τὸ προβάδισμα στὴν ἀνθρώπινη ψυχή: «Εὐποιήσεις γὰρ τὰ μέγιστα τὴν πόλιν εἰ μὴ τοὺς ὀρόφους ὑψώσης, ἀλλὰ τὰς ψυχὰς αὐξήσεις. Ἄμεινον γὰρ ἐν μικροῖς οἰκήμασι μεγάλας ψυχὰς οἰκεῖν ἢ ἐν μεγάλαις οἰκίαις ταπεινὰ φωλεύειν ἀνδράποδα».

Εἰς τὸν τόπο μας, ὅπου τὸ ἄνοιγμα τῆς ψαλίδος μεταξὺ ὑλικῆς καὶ πνευματικῆς προόδου γίνεται συνεχῶς μεγαλύτερο, ἡ χρησιμοποίηση ὅλων τῶν μέσων γιὰ τὴν ἀποκατάσταση κάποιας ἰσορροπίας, παρουσιάζεται σὰν μιὰ ἀνάγκη, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἀγνοηθῆ.

Κανένας καλόπιστος ἄνθρωπος δὲν θὰ μπορέση, τοὐλάχιστον καθ' ἑαυτόν, νὰ ἀρνηθῆ ὅτι ἡ χώρα μας μπῆκε πιὰ στὸ δρόμο τῆς ὑλικῆς προόδου. Ὁ ἐκβιομηχανισμός, ἡ μόνη ἐλπίδα [τοῦ ταλαιπωρημένου

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ἀπὸ τὴν καταδρομὴ τῆς μοίρας λαοῦ, ἔπαψε νὰ εἶναι ἕνα θολὸ ὄνειρο. Ὁ ἠλεκτρισμὸς κερδίζει τὴν ὕπαιθρο. Νέες καλλιέργειες καὶ νέα καλλιεργητικὴ τεχνικὴ ἀναγκάζουν τὴ γῆ νὰ αὐξήσῃ σημαντικὰ τὴν ἀπόδοσή της. Μεγάλα ἐργοστασιακὰ συγκροτήματα ἀρχίζουν νὰ ἀξιοποιοῦν τὸν ὀρυκτὸ πλοῦτο τῆς χώρας. Αὐτὰ ὁ κάθε πολίτης ποὺ δὲν βασανίζεται ἀπὸ μυωπικὴ μικροψυχία ἢ ποὺ δὲν δουλεύει σὲ ἄλλης φύσεως σκοπιμότητες, μπορεῖ νὰ τὰ ἀντιληφθῇ καὶ νὰ τὰ ἐκτιμήσῃ. Συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὴν ἄνοδο τῆς πνευματικῆς στάθμης; Αὐτὸ δὲν θὰ μποροῦσε να τὸ ἰσχυρισθῇ κανεὶς μὲ πεποίθηση. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἀπὸ κρατικῆς πλευρᾶς, φαίνεται ὅτι ἡ ἀνάγκη τῆς προωθήσεως τοῦ βασικοῦ αὐτοῦ θέματος ἔχει συνειδητοποιηθῇ. Γίνεται συστηματικὴ προσπάθεια γιὰ τὴν καταπολέμηση τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ ποὺ εἶναι στίγμα τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ἱδρύονται παντοῦ βιβλιοθῆκες. Ἐξωραΐζονται οἱ οἰκισμοί. Ἐνισχύεται ὁ ἐπαρχιακὸς τύπος. Πολλαπλασιάζονται στὴν ὕπαιθρο τὰ μορφωτικὰ κέντρα, ποὺ ἀποβλέπουν στὴν ἀνάπτυξη τῆς κοινωνικότητος, εἰς τὴν ἐξυγίανση τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας, εἰς τὴν διάσωση τοῦ λαϊκοῦ καλλιτεχνικοῦ πλούτου. Καί, τὸ σπουδαιότερο: καταβάλλεται σημαντικὴ προσπάθεια γιὰ νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση, ποὺ θὰ ἀναγκάσῃ τὴν καρδιὰ τῆς παιδείας μας νὰ πάλλῃ σύμφωνα μὲ τοὺς ρυθμοὺς καὶ τὶς ἀξιώσεις τῆς νέας ἐποχῆς. Ἴσως ὅλη αὐτὴ ἡ ἐργασία νὰ γίνεται καὶ σὲ μερικά της σημεῖα μὲ κάποια ἀρρυθμία ποὺ ὑποδηλώνει τὴν ἔλλειψη στερεοῦ ἀκόμη προγραμματισμοῦ. Ἐν πάσει ὅμως περιπτώσει γίνεται, καὶ μόνον ἀφελεῖς νεφελοβάτες θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ ζητοῦν χρονομετρικὲς ἀκρίβειες σὲ μιὰ χώρα οἰκονομικὰ ἀδύνατη ἀκόμη, καὶ μὲ παραδόσεις ἐργασίας ποὺ δὲν ἔχουν καμιὰ σχέση μὲ τὸ σύστημα τοῦ Τέϋλορ. Γίνεται ὅ,τι εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ, καὶ κάθε ἀνεδαφικὴ δεοντολογία ἢ εἶναι θεωρητικὸς ἐρασιτεχνισμὸς ἢ ἀποβλέπει σὲ σκοποὺς ξένους πρὸς τὸ θέμα. Τί συμβαίνει ὅμως μὲ τὸ θέατρο; Ἔχει ἐπισημανθῇ ἡ μορφωτική του σημασία; Καλύπτει αὐτὸ μὲ τὴ σκιά του ὅλη τὴν ἐπιφάνεια τῆς χώρας ἢ εἶναι προνόμιο τῆς πρωτεύουσας, ὅπως τόσα ἄλλα μορφωτικὰ ἀγαθά;

Τὸ θέατρο στάθηκε πάντα ἕνα θαυμάσιο μέσο ἀγωγῆς. Στὸ ἀρχαῖο Ἄστυ ἦταν, μαζὶ μὲ τὴν ἀκτινοβολία τῶν πολιτικῶν θεσμῶν, ποὺ τοὺς γέννησε ἡ ἀμείλικτη σκοπιμότητα κάποιας βιολογικῆς ἀνάγκης, ὁ βασικώτερος παιδαγωγὸς τοῦ μέσου πολίτη. Μέσα στὴν ταραγμένη ἐποχή μας, στὸ τρομερὸ αὐτὸ χωνευτήρι βαρειᾶς ἀγωνίας καὶ λαμπρῶν ἐλπίδων, τὸ θέατρο εἶναι ἕνα μεγάλος ἑρμηνευτὴς καὶ ἕνας πολυσήμαντος δείκτης. Στὰ σανίδια του ἐπάνω τελοῦντος μπροστὰ στὰ ἔκθαμβα μάτια μας οἱ γάμοι τοῦ Εὐφορίωνα, τοῦ γιοῦ τοῦ Φάουστ καὶ τῆς Ἑλένης μὲ τὴν φορτισμένη μὲ πάθος καινούργια ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸ εἶναι ὁ καθρέφτης τῆς δραματικῆς σύνθεσης τοῦ χθὲς μὲ τὸ σήμερα. Γιατί, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ ἐξέδρα ἡ τέχνη τοῦ ὑποκριτῆ πρόβαλλει συγχρόνως πλάσματα τοῦ παληοῦ ὀργανωμένου κόσμου, μὲ τὴν σταθερή, τὸ σχεδὸν κρυσταλλωμένη ὑφή, καὶ τὸν ἀέναο μετασχηματισμὸ τῆς ἐποχῆς μας, ποὺ, πορ ὅλη τὴν ἐντύπωση τῆς ρευστότητος, παρουσιάζει καταφανῆ τὴν προσπάθεια γιὰ κάποια νέα κρυστάλλωση. Καὶ ὅλες αὐτὲς οἱ συγκρούσεις συνειδήσεων, ὅλος αὐτὸς ὁ κάματος προβληματισμός, ὅλες οἱ ζοφερὲς καταδύσεις στὰ βάθη τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, παρέχονται ὡς πράξη, ὄχι ὡς θεωρία, μὲ ἐνάργεια, δηλαδή, καὶ μὲ ἀμεσότητα. Τὸ θέατρο φέρνει σὲ γόνιμη ἐπαφὴ τὸν σημερινὸ μέσον ἄνθρωπο, ποὺ, στὴν μεγάλη του πλειοψηφία, στὴ χώρα μας τοὐλάχιστο, ζῇ καὶ αἰσθάνεται καὶ δρᾶ μὲ τὸν εἰδυλλιακὸ ρυθμὸ τοῦ 19ου αἰῶνα, μὲ νέα προβλήματα συνειδήσεως, μὲ νέες μορφὲς τέχνης, μὲ πρωτόφαντους ἠθικοὺς πειραματισμούς, μὲ τὰ παρθένα ἐκεῖνα μεταφυσικὰ ρήγματα ποὺ συμπαραστατοῦν στὴ γέννηση κάθε ἐποχῆς. Καὶ ἐὰν εἶναι ἀλήθεια ὅτι τὸ πάθος καὶ ἡ ἀγωνία, ποὺ ἀκολουθοῦν, ἀν τὴ σκιά του, τὸν σημερινὸ ἄνθρωπο, ἡ γάζουν ἀπὸ τὴν βασικὴ ἀντινομία ἀνεσα στὴν ὑψηλὴ τάση τῶν ὑλικῶν τους διώξεων, ποὺ τὶς νομιμοποιοῦν τὰ ἐπιτεύγματα τῆς νέας τεχνολογίας, καὶ τῆς τεχνικῆς ὑποτονίας του, τὸ θέατρο ὡς σπουδαιώτης, ὡς μεσάζων, πρέπει νὰ θεωρηθῇ

ὡς μορφωτικὸς θεσμός, ὡς παιδαγωγικὸ μέσο πρώτης γραμμῆς.

Τώρα, ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ θέατρο ἔχει ἡ ἑλληνικὴ ἐπαρχία τὴν νόμιμη μερίδα; Μᾶς ἐπισκέπτονται βέβαια συχνὰ ἀθηναϊκοὶ θίασοι, ἄλλοι καλοί, ἄλλοι ὄχι, ἀπὸ τὰ ἀνεκδιήγητα μπουλούκια ἀποτυχημένων, παρδαλὴ πανσπερμία ἀνθρώπων ποὺ δὲν ἔχουν καμιὰ σχέση μὲ τὴν τέχνη, ὥς τὰ σοβαρὰ συγκροτήματα ποὺ τὰ συνέχει ὁ φόβος τῆς εὐθύνης καὶ τὰ κυβερνᾶ μιὰ ἀκίβδηλη καλλιτεχνικὴ εὐσυνειδησία. Μὰ καὶ οἱ σοβαροὶ ἀκόμη θίασοι, παρὰ τὴν πραγματικὴ συχνὰ ἀξία τῶν μελῶν τους, παρὰ τὴν φιλοδοξία τῶν ἐπιχειρηματιῶν, ποὺ εἶναι συχνὰ δοκιμασμένοι ἠθοποιοί, νὰ δώσουν παραστάσεις, ὅσο τὸ δυνατὸν ἄρτιες, ἔργων κλασσικῶν ἢ πρωτοπορείας, παρὰ τὴν συμπαράσταση τοῦ ἐπαρχιακοῦ κοινοῦ, ποὺ διψάει γιὰ καλὸ θέατρο, σκοντάφτουν πάντα στὸ οἰκονομικὸ μέρος καὶ τὶς περισσότερες φορὲς φεύγουν γεμᾶτοι ζημίες καὶ πικρία. Ἐπάνω στὰ σανίδια τῆς σκηνῆς, ὁ ἀγῶνας γιὰ τὴν ὕπαρξη εἶναι ὁ τραχύτερος ἀγῶνας. Μὲ τὰ πολυώνυμα ὅμως μπουλούκια, ποὺ στηρίζουν τὴν ὕπαρξή τους στὰ τορνευτὰ κάτω ἄκρα τῶν ἀστέρων τους, σὲ ἑρμαφρόδιτους χορευτές, σὲ κάποιες θεατρικὲς ἀντίκες, σὲ βραχνὲς φωνές, σὲ ἔξυπνα ἄσματα, ποὺ προξενοῦν τὴν ἀηδία καὶ σὰν κείμενο καὶ σὰν μέλος, καὶ στὸ χυδαῖο σεξουαλικὸ χιοῦμορ, ἡ ἐπαρχία μπορεῖ νὰ διασκεδάζει, πάντως ὅμως δὲν μορφώνεται. Οἱ σοβαροὶ θίασοι εἶναι βέβαια πολὺ πιὸ χρήσιμοι. Ἡ οἰκονομικὴ ὅμως πίεση ποὺ ἀσκεῖται ἐπάνω τους δὲν τοὺς ἀφήνει ποτὲ νὰ ἀποδώσουν ὅτι θὰ ἐπέτρεπαν οἱ καλλιτεχνικές τους δυνατότητες καὶ ἡ ἀγαθή τους πρόθεση. Ἔτσι τὸ θέατρο προσφέρει στὴν ἐπαρχιακή μας ἀνία μιὰ ψευδαίσθηση αἰσθητικῆς χαρᾶς. Οἰκονομεῖ τὰ πράγματα, ὅπως ἀκριβῶς ἡ ζαχαρίνη γλυκαίνει τὸν καφὲ τῶν διαβητικῶν. Γι' αὐτὸ ἡ ἐπαρχία ζητάει κάτι ἄλλο: ζητάει τὴν δ υ ν α τ ὴ τελειότητα. Ζητάει τὴν νόμιμη μοῖρα της ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴ Σκηνή, καὶ παραπονεῖται γιατί, ἕως τώρα, ἡ μεγάλη της μετοχὴ σ' αὐτὴν ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένη χωρὶς μέρισμα. Σωστὸ δὲν εἶναι βέβαια νὰ ἀναμοχλεύουμε πάντα τὴν γνωστὴ ἀντιδικία μεταξὺ πρωτεύουσας καὶ ἐπαρχίας. Εἶναι ὅμως γεγονὸς ὅτι τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο εἶναι θέατρο Ἀθηνῶν καὶ καμιὰ δικαιολογία δὲν μπορεῖ νὰ εὐσταθήση προκειμένου νὰ στηριχθῆ αὐτὴ ἡ ἐξωφρενικὴ μονοπώληση. Πιθανὸν ἡ μετακίνηση τῆς κρατικῆς Σκηνῆς νὰ ἀπαιτεῖ κόπους ἢ νὰ χαλάει κατεστημένες συνήθειες, εἶναι ὅμως κάτι τὸ τελείως κατορθωτό, τώρα μάλιστα ποὺ οἱ ἐπαρχιακὲς πόλεις ἀποκτοῦν θέατρα καὶ ἡ ἀξίωσή τους γιὰ ἄρτιο θεατρικὸ λόγο γίνεται σινεχῶς ἐντονώτερη, γεγονὸς ποὺ θὰ ἐξασφαλίση καὶ τὴν οἰκονομικὴ ἐπιτυχία. Δὲν ζητοῦμε λοιπὸν χρήματα, ἀλλά, ὅπως ὁ Δημήτρης Καραμαζώφ, μιὰ ἀπάντηση στὰ ἐρωτήματά μας: Ἕνας ἐθνικὸς ὀργανισμὸς πρέπει ἢ δὲν πρέπει νὰ καλύπτη ὅλη τὴν ἐπιφάνεια τῆς χώρας; Προσφέρει καὶ ἡ ἐπαρχία τὸ χρῆμα της γιὰ τὴν ἐθνικὴ σκηνή; Ἔχει ἡ ἐπαρχία δικαίωμα νὰ σπάση τὸν κλοιὸ τῆς πνευματικῆς μειονεξίας, ποὺ χίλιοι - δυὸ λόγοι συντελοῦν στὸ νὰ πήξη γύρω της; Εἶναι ἢ δὲν εἶναι ἀλήθεια ὅτι, ἐπὶ Κυβερνήσεως Μεταξᾶ, στὰ χρόνια ἐκεῖνα ποὺ τὰ ἐβάραινε ἡ ἄμεση ἀπειλὴ ἑνὸς δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, τὸ Ἄρμα Θέσπιδος, τὸ λαμπρὸ ἐκεῖνο παρακλάδι τῆς ἐθνικῆς μας Σκηνῆς, εἶχε μεταφέρει, γνωρίζοντας καταπληκτικὴ ἐπιτυχία, στὰ πέρατα τῆς Ἑλλάδος, τὴν ἱερὴ φωνὴ τῶν κλασσικῶν καὶ τοὺς προβληματισμοὺς τῶν πρωτοπόρων;

Στὰ ἐρωτήματα αὐτὰ ἡ στοιχειώδης καλὴ πίστη δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἀπαντήση εὐνοϊκὰ γιὰ τὶς ἀπόψεις μας. Καὶ τὸ Κράτος, ποὺ εἶναι ἀναμφισβήτητα εἰλικρινὴς ἡ πρόθεσή του νὰ ὑψώση τὴν πνευματικὴ στάθμη τοῦ λαοῦ, δὲν θὰ θελήση, εἴμαστε γι' αὐτὸ βέβαιοι, νὰ ἀγνοήση ἕνα αἴτημα ἐνισχυτικὸ τῶν σκοπῶν του. Γιατὶ μιὰ ἐπαρχία ἀπαλλαγμένη ἀπὸ συμπλέγματα κατωτερότητος καὶ ἀπὸ τὸν πνευματικὸ προστατευτισμό, ποὺ μὲ ὑπερβολικὴ ἴσως αὐτάρκεια, ἀσκεῖ ἐπάνω της τὸ Κέντρο, θὰ διοχετεύση στὸ πνευματικὸ δυναμικὸ τῆς χώρας τὶς παρθένες δυνάμεις της, καθαρές, ἕως τώρα τοὐλάχιστο, ἀπὸ ἰδιοτέλειες καὶ μικρότητες καὶ κλίκες.

Περιμένουμε λοιπὸν τὴν Ἐθνικὴ Σκηνή, μὲ ἀληθινὴ πεποίθηση γιὰ τὴν δρα-

στική συμπαράσταση της Πολιτείας, άλλα και του ίδιου του Εθνικού Θεάτρου, που ξέρει ότι δεν υπάρχει για να υπηρετεί μονάχα καλλιτεχνικούς σκοπούς, μα και υψηλά ηθικά χρέη. Ένα από τα χρέη αυτά, και το μεγαλύτερο, είναι να βοηθήση τον πολίτη, που ζη από μακρυά την πολυσήμαντη πνευματική αναταραχή των μεγάλων πόλεων, όχι σαν *nodus et vinculum mundi*, μα σαν άπλός, σαν νηφάλιος θεατής μιας ξένης περιπέτειας, να δονηθη καμιά φορά, ως αν θρώπινη ψυχή, από την άμεση επαφή με την υψηλή φωνή της τραγωδίας, που είναι η εκλεκτή μοίρα της εποχής μας, και να ζήση την μεγάλη περιπέτεια, σαν περιπέτεια δική του.

ΠΑΝΟΥ ΓΡΙΣΠΟΥ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ ΣΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ

Η τοποθέτηση του προβλήματος

Συχνά προβάλλονται και συζητούνται οι απαιτήσεις της Επαρχίας σε παροχή θεατρικής ικανοποιήσεως. Και κανένας δεν είναι που να αρνείται το ορθό και το δίκαιο στις απαιτήσεις αυτές της Επαρχίας. Και είναι φυσικόν οι απαιτήσεις της Επαρχίας να κινούν το ενδιαφέρον του Κέντρου, τόσον δηλ. των θεατρικών επιχειρήσεων, όσον και του Κράτους. Το θεατρόφιλον κοινόν της Επαρχίας είναι φυσικόν να προκαλή το ενδιαφέρον της θεατρικής επιχειρήσεως, διότι, σε τελευταία ανάλυση, αποτελεί μιά κάποια αγορά καταναλώσεως. Είναι πηγή κερδών για μιά ωρισμένης κατηγορίας επιχείρηση. Αλλά και του Κράτους, είναι φυσικόν, να προκαλή το ενδιαφέρον ή ύπαρξη ένος όγκου θεατρόφιλου κοινού στην Επαρχία. Εννοώ, του Κράτους υπό την ιδιότητά του ως ηθικού προσώπου, που έχει επίσης μιά διαπαιδαγωγική αποστολή και πολιτική. Ανάμεσα σε όλα τα είδη της τέχνης, το θέατρο μπορεί να άσκήση πιό άμεσα, την πιό βαθειά παιδαγωγική επίδραση επάνω στο κοινό. Στην αποστολή του, το Κράτος, να εκπληρώση τον διαπαιδαγωγικό του σκοπό και να ανεβάση άκόμα το καλλιτεχνικό επίπεδο του κοινού, είναι φυσικό να ενδιαφέρεται έντονα να τροφοδοτήση την Επαρχία με θέατρο, με καλό θέατρο, εννοείται.

Ωστόσο, με όλη την καλή θέληση, είτε δεν γίνεται καμμιά προσπάθεια να ικανοποιηθη αυτή ή απαίτηση, από τη μιά, έφεση ικανοποιήσεως της απαιτήσεως, από την άλλη, είτε οι προσπάθειες που γίνονται συμβαίνει να είναι τόσο άτονες και χλιαρές, ώστε να αποτυγχάνουν πριν άκόμα εκδηλωθούν.

Που οφείλεται το φαινόμενο αυτό;

Ξέρουμε ότι παραβιάζουμε ανοικτές πόρτες, λέγοντας ότι το θέμα είναι, κυρίως, οικονομικό.

Μιά ριζική αντιμετώπιση του προβλήματος για τη λύση του, πρέπει να αναζητήση τα οικονομικά αγκωνάρια, πάνω στα όποια θα θεμελιώση τη λύση του θέματος «θέατρο στην Επαρχία».

Μπορεί το θεατρόφιλο και θεατροφιλοποιήσιμο κοινό της Επαρχίας να αποτελή μιά όγκώδη θεατρική πελατεία, άλλ' αυτή η πελατεία δε βρίσκεται συγκεντρωμένη σε μιά πόλη, ώστε να μπορή να γεμίζη κάθε βράδυ την πλατεία του θεάτρου. Βρίσκεται τεμαχισμένη και διασκορπισμέ

νη σὲ πολλὲς πόλεις ὁλόκληρης τῆς χώρας, ἔτσι ποὺ κάθε μιά, χωρισμένα, νὰ μὴν μπορῆ νὰ συντηρήση ἕνα ἐλάχιστο ὅριο παραστάσεων, στὸ κάθε πέρασμα, ἀπὸ τὴν ὁποια ἐπαρχιακὴ πόλη, ἑνὸς θιάσου.

Ἐξέλιξη πρὸς τὰ πίσω.

Ἂν αὐτὸ ἴσχυε πάντα στὸ παρελθόν, πολὺ περισσότερο ἰσχύει στὰ μεταπολεμικὰ χρόνια, ποὺ χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν πτώση τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ πολὺ κοινοῦ καὶ μάλιστα τοῦ διανοουμένου κοινοῦ, ποὺ κατὰ πρῶτο λόγο, νοιώθει τὴν ἀνάγκη τοῦ θεάτρου καὶ συνεπῶς, ἀποτελεῖ τὴ μαγιὰ τῆς θεατρικῆς πελατείας.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνο ἡ πτώση τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ μεγάλου κοινοῦ, ἕνας ἀπὸ τοὺς δυσμενεῖς παράγοντες στὴ συντήρηση ἑνὸς καλοῦ θεάτρου ἢ στὸ κράτημα μιὰ σειρᾶς παραστάσεων κατ' ἐλάχιστο ὅριο. Εἶναι καὶ ἡ πτώση τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἐπιπέδου τῆς τάξεως ἐκείνης τῆς κοινωνίας ποὺ μπορεῖ νὰ ἐνισχύση καὶ νὰ κρατήση, ἂν ὄχι ἕνα μόνιμο θέατρο, τουλάχιστο μιὰ σειρᾶς παραστάσεων κάθε τόσο. Ἐννοῶ τὴν τάξη ποὺ ἔχει τὰ οἰκονομικὰ μέσα, τὴν τάξη μὲ τὸ ὑψηλὸ βιοτικὸ ἐπίδεδο. Ὄχι πὼς τὰ μέλη τῆς τάξεως αὐτῆς, ὅταν τύχη νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν ἐπαρχιακὴ πόλη ἕνας θίασος, δὲν κάνουν ἐκεῖνο ποὺ ἡ ἀριστοκρατία, τῆς παλαιότερης γενεᾶς, ποὺ τὴν ἔφτασα καὶ τὴν ἔζησα, ἔκανε, καὶ τὸ ἔκανε σὰν κοινωνικὴ ὑποχρέωση. Ἐννοῶ τὴν ἐγγραφὴ συνδρομητῶν, εἴτε στὸν ὀργανισμὸ τοῦ ἐπαρχιακοῦ θεάτρου, ποὺ ἦταν κατὰ κανόνα δημοτικό, εἴτε στὴν πρόσκληση ὡρισμένου θιάσου γιὰ ὡρισμένο ἀριθμὸ παραστάσεων, μὲ προπουλημένα ὅλα σχεδὸν τὰ εἰσιτήρια.

Ἂν καὶ τὸ θεωρῶ περιττό, θὰ μνημονεύσω μερικὲς χαρακτηριστικὲς περιπτώσεις γιὰ νὰ γίνω σαφέστερος σὲ κείνους ποὺ δὲν ἔχουν ὑπ' ὄψη τους τὶς παλαιότερες καταστάσεις. Στὴ Σύρα, λ.χ., ποὺ τὸ δημοτικό της θέατρο «Ἀπόλλων εἶχε τὴ μεγαλύτερη σκηνή, ἀπὸ ὅλα τὰ θέατρα τῆς χώρας, ἔφερναν θιάσους ἀπὸ τὴν Ἰταλία, πρὶν ἀπὸ τὸν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο, κυρίως μελοδραματικούς, ποὺ ἡ ἱκανοποίησή τους ἦταν προεξασφαλισμένη μὲ τὸ σύστημα τῶν συνδρομητῶν. Στὰ 1910 θυμᾶμαι τὴν Ἔντιλ σὲ μιὰ σειρὰ παραστάσεων ποὺ βάσταξαν ὅλο τὸ χειμῶνα μὲ ὅλα τὰ εἰσιτήρια τῆς πλατείας καὶ τῶν θεωρείων προπουλημένα. Τὸν ἑπόμενο χρόνο ἀκολούθησε ὁ μελοδραματικὸς θίασος τῆς Σαμπανιέβα ποὺ ἐσημείωσε ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία. Ὅλες οἱ θέσεις προπουλημένες, πλατεῖα καὶ τρεῖς σειρὲς θεωρείων, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὑπερῶο.

Στὴν Ξάνθη, ὅταν ἡ πόλις βρισκόταν στὸ ὕψος τοῦ καπνικοῦ της πλούτου, ἦρθε ἕνα χειμῶνα ἡ Κοτοπούλη. Κάθε βράδυ, τὸ θέατρο ἀσφυκτικὰ γεμᾶτο. Ὅταν ἔτελείωσε ἡ σειρὰ τῶν παραστάσεων, ὅλη ἡ πόλη συνώδεψε τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιο, ποὺ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Δήμαρχο, ἐπεσκέφθηκε τὴν Κοτοπούλη νὰ τὴν παρακαλέση νὰ μὴ φύγη, ἀλλὰ νὰ δώση ἀκόμα μερικὲς παραστάσεις. Φυσικὰ ἡ Κοτοπούλη ἀρνήθηκε, γιατὶ εἶχε τὸ ἀγκαζεμάν της.

Σὲ σύγκριση μὲ αὐτὴ τὴ λαμπρὴ παλαιότερη κατάσταση, ἡ σημερινὴ ἐξέλιξη ἀποτελεῖ πισωδρόμιση. Πισωδρόμιση ποὺ πρέπει νὰ ἀνησυχῆ ὅσους σκέπτονται μὲ κάποια εὐθύνη πάνω στὸ μεγάλο θέμα τῆς καλλιτεχνικῆς ἀγωγῆς τοῦ κοινοῦ.

Θεατρικὴ ἀνασυγκρότηση.

Ὁ δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος δὲν ἔφερε μόνο ὑλικὲς καταστροφές, ἀλλὰ καὶ βαθύτατες πνευματικὲς καὶ ἠθικὲς μεταβολές. Ἡ μεταπολεμικὴ ἀνασυγκρότηση πασχίζει νὰ ἐπανορθώση τὶς ὑλικὲς ζημίες, ὄχι ὅμως νὰ ἀναστήση τὶς ἠθικὲς μορφὲς ποὺ ἄλλαξαν. Μὲ κανένα τρόπο σήμερα δὲν μᾶς εἶναι δυνατὸν νὰ ξαναγυρίσουμε στὶς πολιὲς μορφὲς τῶν θεατρικῶν παραστάσεων καὶ τῶν θεατρικῶν ὀργανισμῶν μὲ συνδρομητές. Αὐτὲς οἱ μορφὲς ἐπέρασαν, ὅ,τι ἔγινε μιὰ φορά, δὲν ξαναγίνεται. Ἡ φύση καὶ ἡ κοινωνία, ποὺ εἶναι φυσικὸ φαινόμενο, ἐργάζονται πάνω σὲ μιὰ καὶ μόνο κατεύθυνση. Σήμερα, ὅλους τοὺς παλαιοὺς κοινωνικοὺς παράγοντες ἀντικατάστησε τὸ Κράτος. Αὐτὸ ὑπεισῆλθε σὲ πολλὲς ἰδιωτικὲς πρωτοβουλίες καὶ ὁλοένα ὑποκαθιστᾶ σὲ περισσότερες λειτουργίες τὸν ἰδιώτη.

Καὶ τὴν ἀνασυγκρότηση, τὴ μεταπολεμική, σὲ ὅλες τὶς μορφές, πῆρε ἀπάνω του τὸ Κράτος. Μὲ μεγάλη καθυστέρηση καὶ ἡ χώρα μας ἀπόκτησε πιὰ τὸ πρῶτο πεντατὲς ἢ δεκαετὲς πρόγραμμα ἀναπτύξεως τῆς οἰκονομίας της, ποὺ στὸ περιθώριό του, κάπου, ἔπρεπε νὰ βρίσκεται καὶ ἡ καλλιτεχνικὴ ἀνασυγκρότηση, ποὺ μέρος της εἶναι καὶ ἡ θεατρικὴ ἀνασυγκρότηση. Μάταια, ὡστόσο, θὰ πάσχιζε κανεὶς νὰ βρῆ ἔστω καὶ μιὰ σκέψη, ἡ ὁποία ἐκ πλαγίου νὰ ἀναφέρεται στὴν καλλιτεχνικὰ ἀνασυγκρότηση. Τὸ πρόγραμμα οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, τὴν ἀγνόησε ὁλοτελῶς. Κι' ὅμως, εἴτε μέσα στὰ πλαίσια τοῦ Προγράμματος, εἴτε ἔξω ἀπὸ αὐτά, τὸ Κράτος χρωστέει νὰ τὴν φροντίση.

Σὲ τί νὰ συνίσταται ἡ θεατρικὴ ἀνασυγκρότηση; Μὲ κάποιες γενικὲς γραμμές, θὰ μπορούσαμε νὰ τὴ σκιτσάρουμε.

Πρωταρχικὴ καὶ θεμελιώδης ἐνέργεια εἶναι νὰ ἐνισχυθοῦν ἀπὸ τὸ Κράτος, οἱ μεγαλύτεροι Δῆμοι γιὰ νὰ ἀποκτήσουν ἰδιόκτητα συγχρονισμένα θέατρα.

Συγχρονισμένο θέατρο, λέγοντας, δὲν ἐννοῶ μονάχα ἐκεῖνο πού εἶναι κτισμένο πάνω σὲ σύγχρονα ἀρχιτεκτονικὰ σχέδια καὶ διαθέτει κατάλληλο καὶ πλούσιο τεχνικὸ καὶ μηχανικὸ ἐξοπλισμό. Ἐννοῶ τὸ θέατρο, ποὺ ἀποτελεῖ, πρὸ παντός, αὐτόνομο καὶ βιώσιμο οἰκονομικὰ ὀργανισμό, μὲ πόρους ἀρκετοὺς γιὰ νὰ ἐκτελέση τὸν προορισμό του. Οἱ κτιριακὲς του ἐγκαταστάσεις λ.χ. δὲν πρέπει νὰ περιορίζωνται σὲ μιὰ εὐρύχωρη σκηνὴ καὶ σὲ λίγα παραγκοειδῆ καμαρίνια, ἀλλὰ νὰ διαθέτουν χώρους μὲ ἄνετα δωμάτια, ἐφοδιασμένο τὸ καθένα μὲ τὴν τουαλέττα του καὶ ἐπιπλωμένα σύμφωνα μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τοῦ ἠθοποιοῦ, ὥστε τὸ πρόβλημα τῆς προσωρινῆς στεγάσεως ἑνὸς θιάσου στὴν ἐπαρχιακὴ πόλη, νὰ βρίσκη αὐτομάτως τὴν εὐτυχέστερη λύση του.

Πρέπει ἀκόμα ὁ θεατρικὸς ὀργανισμός, νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ καταβάλη τὰ ἔξοδα μετακινήσεως τοῦ θιάσου, μὲ ὅλα τὰ μπαγκάζια του καὶ ἀκόμα νὰ καλύπτη τὰ τυχὸν ἐλλείμματα ποὺ μποροῦν νὰ προκύψουν ἀπὸ μιὰ ἀποτυχημένη περιοδεία τοῦ θιάσου. Πρέπει νὰ ἔχη τὴν οἰκονομικὴ ἀντοχὴ νὰ κρατήση σὲ χαμηλὸ γενικῶς ἐπίπεδο τὶς τιμὲς τῶτ εἰσιτηρίων, ἄσχετα μὲ τὸ πρόγραμμα λαϊκῶν παραστάσεων μὲ ἀκόμη χαμηλότερες τιμές. Καὶ εἶναι ἔξω ἀπὸ κάθε συζήτηση ὅτι τὰ εἰσιτήρια πρέπει νὰ εἶναι ἀπαλλαγμένα ἀπὸ κάθε φορολογία.

Τέλος, τὸ ρεπερτόριο, πρέπει νὰ εἶναι προσεκτικὰ διαλεγμένο, μιὰ καὶ θὰ ἀποβλέπη ὄχι στὸ νὰ κολακέψη τὶς ἀντικαλλιτεχνικὲς ἀδυναμίες τοῦ κοινοῦ, ἀλλὰ στὴν ἀνύψωση τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἐπιπέδου(1). Καὶ λέγοντας διαλεγμένο, δὲν ἐννοῶ, ρεπερτόριο ἀποτελούμενο ἀπὸ ἔργα γραμμένα μὲ θέση, ἔργα-κηρύγματα, γιατὶ κι' αὐτὰ δὲν εἶναι λιγώτερο ἀντικαλλιτεχνικά, ἀλλὰ ποιοτικὰ διαλεγμένο ἔτσι ποὺ νὰ τηρῆται πάντα τὸ κατώτατο ἐκεῖνο καλλιτεχνικὸ ἐπίπεδο, ποὺ μπορεῖ νὰ γίνη ἀφετηρία γιὰ συνεχὲς ἀνέβασμα τῆς ποιότητας. Αὐτά, ἐννοεῖται, τὰ λέγω σὲ συσχετισμὸ μὲ τὶς ἐπιπτώσεις ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχη ἕνα ρεπερτόριο ποιότητας στὴν προσέλκυση τοῦ κοινοῦ καὶ κατὰ συνέπεια στὴν οἰκονομικὴ ἐπιτυχία. Ὅμως, ἔχει παρατηρηθεῖ, ὅτι τὸ μεγάλο κοινὸ δείχνει ξαφνικὴ ὡριμότητα ὅταν βρεθῆ μπροστὰ σὲ καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις ποιότητας καὶ ὅτι, ἂν φέρεται πρὸς τὸ χυδαῖο καὶ τὸ ἀντικαλλιτεχνικό, αὐτὸ ὀφείλεται σὲ οἰκονομικὴ ἀδυναμία. Ὅπως κι' ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, ὁ θεατρικὸς ὀργανισμός, πρέπει νὰ ἔχη τὴν οἰκονομικὴ ἀντοχή, νὰ ἐπιμείνη σὲ προγράμματα ποιότητας.

Πρέπει ἀκόμα ὁ θεατρικὸς ὀργανισμὸς νὰ διαθέτη πόρους νὰ ἐνθαρύνη τὰ νέα τοπικὰ ταλέντα νὰ ἀναπτυχθοῦν καὶ νὰ ὡ-

---

1. Πόσο ἔπεσε τὸ καλλιτεχνικὸ ἐπίπεδο τοῦ λαοῦ στὴν ἐποχή μας φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν παραποίηση τῶν κλασσικῶν ἔργων. Στὸ μελόδραμα, λόγου χάρη, παρακολουθοῦμε σύγχρονα μπαλέττα ποὺ παρεμβάλονται ἐντελῶς ξένα πρὸς τὸ ἔργο. Ἀκόμη καὶ σὲ κωμωδίες τοῦ Μολλιέρου εἴδαμε τέτοια ἐμβόλιμα μπαλέττα.

Τό κοινὸ ποὺ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν κλασσικὴ μουσικὴ καὶ γιὰ τὸ καλὸ θέατρο, ὑποτίθεται πὼς εἶναι θεατρικὰ καὶ μουσικὰ καλλιεργημένο. Θὰ περίμενε λοιπὸν κανεὶς νὰ τὸ ἰδῆ νὰ σφυρίζη τὸ μπαλέττο τῆς... καριόκας στὴν παράσταση τῆς Ἄϊντας καὶ τὸ μπαλέττο μὲ τά... κλίσματα στὸν κατὰ φαντασία ἀσθενῆ. Καὶ ὅμως, αὐτὰ τὰ ξένα καὶ κακόγουστα μέρη εἶναι ποὺ χειροκροτοῦνται περισσότερο!

Ὅπως πᾶμε, δὲν θ' ἀργήσουμε νὰ δοῦμε παρόμοιο «ἐκσυγχρονισμὸ» καὶ τῆς ἀρχαίας τραγωδίας.

ριμάσουν, ὅπως ἀκόμα, νὰ ἐνθαρύνη τὴν ἀνάπτυξη τοῦ τοπικοῦ καλλιτεχνικοῦ ἐρασιτεχνισμοῦ.

Στὴν εὐρύτερη ἀποστολή του, ὁ ἐπαρχιακὸς θεατρικὸς ὀργανισμὸς πρέπει νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ ὀργανώνη καλλιτεχνικὲς ἐπισκέψεις, ἐκδρομὲς καὶ ἀποστολὲς στὸ Ἐξωτερικό. Νὰ ὀργανώση παράλληλες καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις στὶς αἴθουσες τοῦ θεάτρου, λ. χ. ἐκθέσεις ἔργων ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς, συναυλίες συμφωνικὲς καὶ ρεσιτάλ κ.λ.π. κ.λ.π.

Πόροι.

Φυσικὰ γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τέτοιας δράσεως, ὁ Ἐπαρχιακὸς Ὀργανισμὸς Θεάτρου, πρέπει νὰ διαθέση ἀνάλογους πόρους. Μιὰ ἀρχὴ πρέπει νὰ τηρηθῆ, πρὶν ἀπὸ κάθε ἀπόπειρα ἱδρύσεώς του. Νὰ εἶναι οἰκονομικῶς βιώσιμος. Διαφορετικά, νὰ λείπη.

Καὶ γιὰ νὰ εἶναι βιώσιμος, πρέπει πρῶτα πρῶτα, νὰ προικοδοτηθῆ μὲ ἱκανὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα. Καὶ τὸ πρῶτο τέτοιο στοιχεῖο, θὰ εἶναι τὸ κτιριακὸ συγκρότημα τοῦ θεάτρου, ποὺ ἡ οἰκονομία του ὡς κτιρίου θὰ ἐπιτρέπη τὴ δημιουργία πόρων. Καταστήματα στὴν πρόσοψη τοῦ εἰσογείου καὶ γραφεῖα στοὺς ἄλλους ὀρόφους θὰ ἀποφέρουν στὸν ὀργανισμὸ μισθώματα ἱκανοποιητικά, σίγουρα καὶ πάγια.

Ἀλλὰ ἡ προικοδότηση δὲν θὰ σταματᾶ ἐδῶ. Πρέπει νὰ τὴ συνοδεύουν καὶ ἄλλα παραγωγικὰ στοιχεῖα, ποὺ νὰ ἐξασφαλίζουν σίγουρους καὶ σταθεροὺς πόρους. Θὰ πηγαίναμε σὲ μάκρος ἂν θέλαμε νὰ ἀπαριθμήσουμε ἐδῶ ὅλα τὰ στοιχεῖα.

Ὕστερα ἀπὸ τὴν προικοδότηση, ἔρχονται οἱ ἄμεσοι πόροι. Τέτοιοι εἶναι: Ἐτήσια κρατικὴ ἐπιχορήγηση. Ἐπιχορηγήσεις Δήμων καὶ Κοινοτήτων. Ποσοστὰ πάνω στὰ εἰσιτήρια.

Ἔκτακτοι πόροι θὰ εἶναι: Κληροδοτήματα. Εἰσφορές, κάθε φύσεως. Δωρεές.

Ἡ προσπάθεια γιὰ τὸ θέατρο τῆς Ἐπαρχίας πρέπει νὰ θεμελιωθῆ πάνω σὲ γερὲς οἰκονομικὲς βάσεις. Μόνο ἔτσι θὰ λυθῆ ριζικὰ καὶ βιώσιμα τὸ θέμα. Διαφορετικά, τὸ ἄνοιγμα τῆς ψαλλίδας, ποὺ παριστάνει τὴ διάσταση καὶ τὴ διαφοροποίηση ἀνάμεσα στὴν Πρωτεύουσα καὶ στὴν Ἐπαρχία, ὅλο καὶ θὰ μεγαλώνη. Ὅπως θὰ ἐξακολουθήση τὸ ἄνοιγμα αὐτὸ νὰ μεγαλώνη σὲ ὅλες τῆς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, ἐφ' ὅσον τὰ ἐξαγγελόμενα μὲ τὸ Πρόγραμμα Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως σχέδια περὶ δημιουργίας ἐπαρχιακῶν πόλεων ἔλξεως, δὲν περνοῦν ἀπὸ τὴ θεωρία στὴν πράξη, ἐφ' ὅσον τὰ σχέδια δὲν πέρνουν ὑλικὴ ὑπόσταση, ἀλλὰ μένουν μόνο στὰ χαρτιά.

ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ

ΑΝΑΓΚΗ ΑΓΩΓΗΣ

Τὸ «ἅρμα Θέσπιδος», ποὺ συγκροτήθηκε ἐπὶ Κυβερνήσεως Μεταξᾶ, ἀποτελοῦσε μιὰ προέκταση θεατρικῆς ἀγωγῆς γιὰ τὸ κοινὸ τῆς ἐπαρχίας μὲ στερεὰ ὑπόβαθρα καὶ καλὰ σταθμισμένες προοπτικές. Ἂν καὶ τὰ χρονικὰ περιθώρια μέσα στὰ ὁποῖα κινήθηκε ἦταν στενά, ὅμως τὰ ἀποτελέσματα τῆς προσπάθειας ἦταν τέτοια, ποὺ μένουν ἀκόμα σὰ νοσταλγικὴ ἐπιβίωση σ' ἐκείνους ποὺ εἶχαν τὴν τύχη νὰ παρακολουθήσουν τὶς ἐκδηλήσεις της. Πῶς μποροῦσε νὰ συμβῆ ἀλλοιῶς, ἀφοῦ τὸ κλῖμα μιᾶς ὑπεύθυνης ἑρμηνείας ἔργων κλασσικῶν μεταφερόνταν ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα στὴν ἐ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

παρχία, κι' ἀφοῦ ἡ ὀργάνωσις τῆς παραστάσεως ἔδινε τὴν εὐχέρεια σὲ πλατύτερα στρώματα λαοῦ νὰ νοιώσουν τὴν αἰσθητικὴ ἀπόλαυση ποὺ χαρίζει ἕνο ἄξιο τῆς ἀποστολῆς του θέατρο;

Δυστυχῶς τὸ «ἅρμα Θέσπιδος» ἀποτέλεσε ἕνα ἐλπιδοφόρο μήνυμα χωρὶς συνέχεια. Κι' ἔμεινε ἀπ' αὐτὸ μονάχα ἡ ἀνάμνηση. Ὄχι γιατὶ δὲν ὑπάρχουν οἱ προϋποθέσεις γιὰ νὰ ἐπιχειρηθῆ καὶ πάλι ἡ προσπάθεια, ἀλλὰ γιατὶ ἔλλειψε ἡ εὐθύνη γιὰ μιὰ πνευματικὴ ἄνοδο ποὺ νὰ καλύπτη ὅλο τὸ χῶρο τοῦ τόπου μας, ποὺ, τῆς ἀνόδου αὐτῆς, ἀπὸ τοὺς σπουδαίους συντελεστάς της εἶναι καὶ τὸ θέατρο. Στὴν περίοδο τοῦ '36—40 εἶχαν ὑπολογισθῆ οἱ παράγοντες ἀπὸ τὴν πλευρὰ αὐτὴ γι' αὐτὸ καὶ τὸ «ἅρμα Θέσπιδος» βρῆκε τὴν ἀνταπόκριση ποὺ ἔμεινε σὰν μέγιστον ἐπίτευγμα στὴ θεατρική μας παράδοση.

Εἶναι ἀλήθεια πανθομολογούμενη ὅτι ἡ ἐπαρχία διψάει γιὰ θέατρο. Γιὰ «καλὸ θέατρο» προσθέτουν πολλοί. Ὅμως παρατηρεῖται τὸ φαινόμενο, οἱ θίασοι ποὺ παρουσιάζονται στὰ ἐπαρχιακὰ κέντρα μὲ ἀξιώσεις ρεπερτορίου καὶ στελεχῶν, νὰ ἀντιμετωπίζουν τέτοιες οἰκονομικὲς δυσχέρειες ποὺ νὰ φοβοῦνται νὰ κάνουν τὰ ἐπικίνδυνα ἅλματα περιοδείας γιὰ δεύτερη φορά. Γιὰ πολλοὺς μένει ἀνεξήγητο τὸ φαινόμενο, νὰ ναυαγοῦν οἰκονομικὰ οἱ σοβαροὶ θίασοι καὶ νὰ ἐπιπλέον τὰ ἐλαφρὰ συγκροτήματα ποὺ βασίζουν τὴν ὑπόστασή τους στὰ μπουζούκια καὶ στὸ σέξ. Μικρὰ ὅμως διείσδυση κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια θὰ ἔδιδε ἑρμηνεία τοῦ πράγματος. Τὸ σοβαρὸ θέατρο ἀντιμετωπίζει κρίση στὴν ἐπαρχία ἐξ αἰτίας τοῦ κοινοῦ. Ἡ θεατρικὴ τέχνη δὲν γίνεται προσιτὴ χωρὶς τὴν ἀναγκαία προπαίδεια. Καὶ τὸ κοινὸ τῆς ἐπαρχίας στὸ σημεῖο αὐτό, βρίσκεται στὰ ἐπίπεδα τῶν ὑποαναπτύκτων. Μιλᾶμε γιὰ τὸ πλατὺ κοινὸ κι' ὄχι γιὰ ὡρισμένες ἐξαιρέσεις καλλιεργημένων ἀνθρώπων ποὺ νοιώθουν σὰν ἀνάγκη ψυχῆς νὰ παρακολουθήσουν μιὰ θεατρικὴ παράσταση, κι' οὔτε γιὰ τὶς ἐμφανίσεις στὴν πλατεῖα ὡρισμένων κοσμικοτήτων. Ὁ πολὺς κόσμος μένει στὰ γοῦστα τῶν «Ντερβισόπαιδων» κι' οὔτε εἶναι εὔκολο νὰ ἀποδεσμευθῆ ἀπ' αὐτὰ μὲ τὶς σποραδικὲς παρουσίες σοβαρῶν θιάσων. Τὸ ἀντίθετο μάλιστα, αὐτοί, μὲ τὸ ἀκριβὸ εἰσιτήριο ποὺ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ καθιερώνουν, εὐρύνουν περισσότερο τὸ χάσμα καὶ μονιμοποιοῦν τὸ κλῖμα τῆς ἐλαφρᾶς—προχειρότατης τὶς περισσότερες φορὲς—ψυχαγωγίας, μέσα στὸ ὁποῖο ἔχει συνηθίσει νὰ περνᾶ τὶς ἐλεύθερες ὧρες του.

Γιὰ νὰ σταθῆ λοιπὸν τὸ καλὸ θέατρο στὴν ἐπαρχία ὑπάρχει ἀνάγκη ἀγωγῆς. Κι' αὐτὴ τὴν ἀτμόσφαιρα ποὺ πρέπει νὰ δημιουργηθῆ ὥστε νὰ γίνεται ἐμφανὴς ἡ ἀντίδραση τοῦ κοινοῦ στὴν παρουσία ἑνὸς ἔργου μὲ ἀξιώσεις, μόνο ὁ Ὀργανισμὸς τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου μπορεῖ νὰ τὴν ὀργανώσῃ καὶ σὲ βάθος καὶ σὲ ἔκταση. Πρῶτα γιατὶ ὑφίσταται ἡ ὑποχρέωση τῆς ἀποστολῆς του. Ὕστερα γιατὶ πρέπει νὰ λείψῃ αὐτὴ ἡ «ἀποκλειστικότης ἐκμεταλλεύσεως» τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου ἐκ μέρους τῆς πρωτεύουσας καὶ νὰ προεκταθοῦν οἱ μόνιμοι ἄξονες δράσεώς του «Ἀθῆναι—Ἐπίδαυρος» πρὸς πολλὲς κατευθύνσεις, στὸν τομέα τοῦ ἀρχαίου δράματος. Ὑπάρχουν ἤδη σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα πολλοὶ χῶροι ποὺ μποροῦν νὰ δεχθοῦν τὸ κλιμάκιο τῆς ἀρχαίας τραγωδίας, κι' ἂν γινότανε ἕνας προγραμματισμὸς πάνω σὲ εὐρέα περιθώρια, τὰ ἀστικὰ κέντρα ποὺ βρίσκονται κοντὰ στοὺς χώρους αὐτούς, δὲ θ' ἀναγκάζονταν νὰ μετακαλοῦν ὁμίλους ὁποιασδήποτε συνθέσεως γιὰ νὰ ἀξιοποιήσουν τὰ θέατρά τους.

Ἕνα θέατρο τέλος, ὅπως τὸ Ἐθνικό, ποὺ ἡ ὑπόστασή του βασίζεται στὴν εἰσφορὰ—κυρίως—ὅλων τῶν Ἑλλήνων, καὶ συγκροτήθηκε μὲ προθέσεις ἀγωγῆς τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τοῦ λαοῦ, δὲν δύναται νὰ ἐξαντλῆ τὰ περιθώρια δράσεώς του μέσα στὰ ὅρια τῆς πρωτεύουσας καὶ νὰ μὴ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸ τί συμβαίνει ἔξω ἀπὸ αὐτά.

Καὶ γιὰ τὸ τί συμβαίνει μιλήσαμε. Κι' ἴσως ἡ κατάσταση εἶναι χειρότερη ἀπ' ὅ,τι τὴν περιγράψαμε. Ὅταν ἡ τέχνη κάνοντας ἐμφάνιση στὰ ἐπαρχιακὰ κέντρα, ἀντιμετωπίζεται μὲ τὸ πρῖσμα τῆς ἀπόλυτης ἀδιαφορίας—καὶ τῆς χλεύης μερικὲς φορὲς γιὰ τὴ νομιζόμενη σοβαροφάνειά της—τότε τὰ φαινόμενα εἶναι ἄκρως ἀνησυχαστικά, τότε τὸ τέλμα ἔχει συγκροτήσει μιὰ πάγια κατά-

σταση...

Τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο εἶναι σὲ θέση γιὰ πολλοὺς λόγους νὰ ἀνασυνθέση καταστάσεις καὶ νὰ ἀναταράξη τὰ λιμνάζοντα ὕδατα τῆς ἐπαρχίας. Οἱ δυνατότητες δημιουργοῦνται καὶ ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ τῶν στελεχῶν ποὺ εἶναι ἐντεταγμένα στὴ σύνθεσή του—πρᾶγμα ποὺ δίνει τὴν εὐχέρεια συγκροτήσεως κλιμακίων—καὶ ἀπὸ τὴν μὴ ὕπαρξη τοῦ οἰκονομικοῦ ἄγχους ποὺ καταδυναστεύει ἄλλους θεατρικοὺς ὀργανισμούς. Μπορεῖ νὰ κινηθῆ μὲ ἄνεση καὶ νὰ προσφέρη σοβαρὸ θέαμα μὲ μικρὸ εἰσιτήριο. Κι' αὐτὴ ἡ προσφορά, ἐπαναλαμβανόμενη, εἶναι ποὺ θὰ θέση τὶς βάσεις τῆς προπαίδειας τοῦ κοινοῦ καὶ θὰ μορφοποιήση ἀγωγὴ περιεχομένου καὶ διάρκειας. Χωρὶς αὐτὴ ἡ κρίση θἄναι μόνιμη καὶ τὸ κενὸ θὰ καγχάζη μεταξὺ προθέσεων καὶ ἀνταποκρίσεως.

Ὁ Ἐθνικὸς Ὀργανισμὸς Θεάτρου—λένε—δρέπει πάντοτε δάφνες στὸ ἐξωτερικό, ὅταν ἐκεῖ ἐμφανίζεται. Μᾶς τονώνει αὐτὴ ἡ διαπίστωση τὸ αἴσθημα τῆς ἐθνικῆς ὑπερηφάνειας, μᾶς ἀπαγορεύει ὅμως ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ἡ τεχνητὴ ἀτμόσφαιρα ποὺ δημιουργεῖται. Ἕνα θέατρο εἶναι μιὰ ἐκδήλωση τέχνης ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ σταθῆ μετέωρη. Εἶναι παιδευτὴς ψυχῶν, ποὺ συγκροτοῦν ἕνα αἴτημα ἐκτάσεως καὶ κλιμακώσεως βάθους. Θέλω νὰ πῶ πὼς κάτω ἀπὸ αὐτὸ πρέπει νὰ κρύβωνται δυνάμεις ποὺ νὰ ἀποτελοῦν τὸ ἀναγκαῖο ἀντιστάθμισμα. Καὶ οἱ δυνάμεις αὐτὲς εἶναι τὸ κοινό, ποὺ γίνεται κοινωνὸς τῆς καλλιτεχνικῆς ἐκφράσεως, τὴν μετουσιώνει καὶ τὴν κάνει ἀτμόσφαιρα πλουτισμένη μὲ ὅλα τὰ συστατικὰ ποὺ χρειάζονται γιὰ νὰ γίνεται προέκταση σὲ εὐρύτερους ὁρίζοντες. Ὅταν αὐτὸ δὲν συμβαίνῃ, θὰ πῇ πὼς πρόκειται γιὰ τεχνητὰ κατασκευάσματα καὶ πυροτεχνήματα τῆς στιγμῆς, ποὺ μποροῦν νὰ πυρπολοῦν γιὰ λίγο τὸ στερέωμα, βυθίζουν ὅμως σύντομα στὸ σκότος ὅλη τὴν ἔκταση.

Πρέπει, λοιπόν, νὰ δοθῆ μιὰ λύση. Τὸ πρόβλημα ἐμφανίζει, ὅπως εἴδαμε δυὸ πλευρές. Ἀπὸ τὴ μιὰ ὑπάρχει τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο, πού, παρὰ τὶς ὑποχρεώσεις ποὺ ἐθέσπισε ὁ νομοθέτης γι' αὐτό, ἐξακολουθεῖ νὰ ἐξαντλῆ τὴ δραστηριότητά του στὰ περιθώρια τῆς πρωτεύουσας. Ἀπὸ τὴν ἄλλη στέκονται πυκνὲς μάζες ἀδιαπαιδιαγώγητου ἐπαρχιακοῦ κοινοῦ ποὺ—κι' αὐτὸ εἶναι τὸ τραγικὸ—δὲν ὑποψιάζονται κἂν πὼς ὑπάρχει ἔκφρασις τέχνης πέραν τοῦ κλίματος τῶν γυμνῶν ἐμφανίσεων καὶ τῆς χοντροκομμένης σάτυρας. Αὐτοὶ οἱ δύο παράγοντες ποὺ ὡς τώρα κρατιώταν σὲ ἀπόσταση ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλο, εἶναι καιρὸς πιὰ νὰ ἔρθουν σὲ στενὴ ἐπαφή, σὲ μιὰ κοινωνία παροχῆς καὶ ἀνταποδόσεως. Κι' ὅσο ὁ συντελεστὴς τῆς κράσεως αὐτῆς θὰ γίνεται πιὸ σταθερός, τόσο περιστότερο θὰ γίνεται τὸ ἔδαφος γόνιμο καὶ κατάλληλο γιὰ νέες φυτεῖες καὶ νέες ἐκβλαστήσεις, ποὺ θὰ πλουτίζουν καὶ ἀνανεώνουν τὸν ὀργανισμὸ τῶν στελεχῶν τοῦ ἐθνικοῦ συγκροτήματος.

Εἶναι ἀνάγκη ἀκόμα καὶ τοῦτο νὰ εἰπωθῆ: Ἡ μονομέρεια τῆς εὐθύνης θἄταν ἕνας καταλογισμὸς αὐθαίρετος. Ἔχουν καὶ οἱ Δῆμοι τῆς ἐπαρχίας τὸ μερίδιό τους. Πολλοὶ λίγοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ φροντίζουν νὰ ἐπεκτείνουν τὴ δράση τους καὶ σὲ ἔργα ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τοῦ τόπου τὴν πνευματικότητα. Πόσοι π.χ. ἐνδιαφέρθηκαν νὰ ἀποχτήση ἡ πόλη τους Δημοτικὸ Θέατρο ποὺ θὰ γίνεται ὁ κατάλληλος ὑποδοχεὺς τοῦ Ἐθνικοῦ, ὅταν αὐτὸ ἐξορμᾶ πρὸς τὴν ἐπαρχία, ἀπαλλάσσοντάς το ἔτσι ἀπὸ τὶς δεσμεύσεις τῶν οἰκονομικῶν συναλλαγῶν μὲ τοὺς θεατρικοὺς ἐπιχειρηματίας καὶ δίνοντὰς του τὴν εὐχέρεια νὰ κινηθῆ μ' ὅλες τὶς δυνάμεις του γιὰ οὐσιαστικὰ ἐπιτεύγματα στὸν τομέα τῆς τέχνης; Τιμητικὲς μονάχα ἐξαιρέσεις. Αὐτὲς ὅμως πρέπει νὰ πολλαπλασιασθοῦν γιὰ νὰ δημιουργηθῆ κι' ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν ἀστικῶν κέντρων ἡ εὐχέρεια κινήσεως τοῦ ἐθνικοῦ ὀργανισμοῦ. Τοὐλάχιστον οἱ Δῆμοι, ἂν δὲν μποροῦν θετικὰ νὰ συμβάλουν στὴν ἀνάπτυξη τῆς πνευματικῆς κινήσεως, ἂς συγκροτοῦν μερικὰ σταθερὰ ὑλικὰ περιθώρια ἐντὸς τῶν ὁποίων ξένοι, ἔστω, μύκητες θὰ προκαλέσουν τὶς τόσο ἀναγκαῖες πνευματικὲς ζυμώσεις των...

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Ἡσυχία κινδύνου

Στὰ μεταπολεμικὰ χρόνια, ἐκεῖνο ποὺ ἀπομένει πολὺ πίσω στὴν πνευματικὴ πορεία τοῦ τόπου μας, εἶναι τὸ δραματολόγιο. Στις περισσότερες σκηνὲς—αὐτὲς ποὺ μπορεῖ νὰ κυττάξει κανεὶς μὲ κάποια ἐμπιστοσύνη γιὰ τὸ μέλλον τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου—,ἂν δὲν ἀνεβάζονται ξένοι συγγραφεῖς ποὺ ἔχουν κάποια μεγάλα βήματα σνὴν ἐποχή μας, τὸ ρεπερτόριο σταματάει στὶς ἐπαναλήψεις μερικῶν εὐτυχισμένων ἀναμνήσεων ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς ἀστικῆς εὐφορίας στὴ Δύση καὶ φτάνει, τὸ πολὺ πολύ, ὥς τὶς ἀναρρίθμητες ἐκεῖνες κωμωδίες τῆς δικῆς μας παραγωγῆς. Οἱ μετρημένες ἐξαιρέσεις δὲν ἀνατρέπουν αὐτὴν τὴν δυσάρεστη πραγματικότητα. Ἔτσι, κοντεύει νὰ καθιερωθεῖ—ἂν δὲν καθιερώθηκε—μιὰν ἡσυχία κινδύνου, ποὺ δυστυχῶς δὲν φαίνεται πὼς τρομάζει καὶ πολύ. Σὰ νὰ μὴν ἔχουμε νὰ τημήσουμε ἢ νὰ περιμένουμε τίποτα, λὲς κι' ἔχουν πήξει οἱ φλέβες τῆς ἐποχῆς μας. Δυστυχῶς, αὐτὴ ἡ ἔνδειξη εἶναι μιὰ ἀλήθεια ποὺ δὲν καλύπτεται στὶς ἐπιφυλίδες τῶν ἐφημερίδων ἢ στὶς αἴθουσες διαλέξεων (παρ' ὅλο ποὺ ὑπάρχουν κι' εὔγλωττοι—ποὺ ὅμως δὲν ἔχουν νὰ ποῦν καὶ τίποτα—ἀπολογητές). Τώρα, γιὰ τὴν κατάντιαν αὐτή, πρέπει νὰ ὑπάρχουν κάποιες ἐξηγήσεις, κάποιες εὐθῦνες ποὺ νὰ πείθουν. Κι' αὐτὸ εἶναι κεῖνο ποὺ ἐνδιαφέρει, στὴν συνοπτικὴ τούτη ψηύση, γιὰ μιὰ θετικὴ ἀνάπτυξη, παραπέρ' ἀπ' τὸν καταλογισμὸ τῆς διαπίστωσης.

Μπροστὰ στὸ ἀδιέξοδο

Τὸ πρόβλημα τῆς ἀναιμίας, στὸ δραματολόγιο ποὺ ἔχομε, εἶναι πρῶτα · πρῶτα στὴν ἔλλειψη ἀναγκαίων προϋποθέσεων ποὺ χρειάζονται γιὰ νὰ στηριχτοῦν τὰ σοβαρὰ θεατρικὰ ἔργα. Λείπει ἡ φροντίδα, ἡ ἀντίληψη μεγαλύτερης εὐθύνης γιὰ τὴν δημιουργία κλίματος, ποὺ νὰ κατοχυρώνει τὴν τύχη ἑνὸς ἀξιόλογου ἔργου. Δὲν ὑπάρχει δηλαδὴ ἐγγύηση γιὰ τὴν ἀνάδειξη τῶν νέων συγγραφέων. Ἡ γλώσσα ποὺ ἔχουμε, ἐξ ἄλλου, δὲν βοηθάει καθόλου γιὰ τὴν ἀναζήτηση καλύτερης τύχης στὴν εὐρωπαϊκὴ ἢ καὶ στὴν παγκόσμια σκηνή. Ἀντίθετα, περιορίζει τὸ ζωτικὸ χῶρο τῆς ἐπιτυχίας κυριολεκτικὰ μέσα στὰ γεωγραφικά μας ὅρια. Κι' ἔτσι, ἀφοῦ τὸ ξεκίνημα δὲν ἐξασφαλίζεται—τουλάχιστο στὴν ἀρχὴ—μέσα στὰ δικά μας πλαίσια, εἶναι σχεδὸν μοιραῖο οἱ συγγραφικὲς δυνατότητες νὰ παραμένουν σὲ κάποια ὑπολανθάνουσα κατάσταση ἢ νὰ ἐκφυλίζονται, ἀλλάζοντας κατεύθυνση μορφῆς. Στὸ σημεῖο τοῦτο, θὰ μποροῦσε νὰ σταματήσει κανείς, γιὰ νὰ στηρίξει καὶ τὴν κατηγορία γιὰ τὴν φτηνὴ θεατρικὴ ἀγωγὴ στὸ πολὺ κοινό. Γιατί, ἡ ἔφεση στὰ κατώτερα θεάματα, δὲν εἶναι καθόλου ἔμφυτη. Τὸ θέατρο (αὐτὸ ποὺ θέτει προβληματισμοὺς κι' αὐτὸ ποὺ θέτει κλίμακες ἀνόδου στὸ θεατή), γιὰ νὰ γίνει παράγοντας βασικῆς ἀγωγῆς στὸ πλατύτερο κοινό, χρειάζεται ν' ἀντιστρατευτεῖ αὐτὴν τήν ἴδια τὴν ἔννοια τῆς ἐπιχείρησης. Κι' ἂν δὲν κρατηθεῖ ὄχι σὰν κοινὴ ἐπιχείρηση, παρὰ σὰν ὀργανισμὸς ἀποστολῆς, κατὰ συνέπεια, τὰ ἔργα ἀξιώσεων θὰ εἶναι δύσκολο νὰ κρατηθοῦν. Ἀπόνα κακὸ παρελθὸν—βλέπετε δὲν ἔγινε ποτὲ μιὰ ἐξυγιαντικὴ τομὴ—,διαμορφώθηκαν δυστυχῶς οἱ προϋποθέσεις ἐκεῖνες ποὺ πύκνωσαν τὶς θιασαρχίες στὸν τόπο μας. Τὸ πρόβλημα γίνεται ἀκόμα πιὸ δύσκολο, ὅταν οἱ θεατρικοὶ συγγραφεῖς, μπροστὰ σ' αὐτὴν τὴν πραγματικότητα, ἀναγκάζονται νὰ ἔχουν ὁπωσδήποτα τὴν καταγωγὴ ἀπ' τὴν Ἀθήνα. Γιατί, γιὰ νὰ βγεῖ ἀπ' τὴν ἐπαρχία ἕνα κείμενο κωμωδίας στὸ σαλόνι ἢ ἐπιθεώρησης κ.λ., εἶναι ἐπικίντυνα δύσκολο. Κι' ἔτσι, κοντὰ στ' ἄλλα, ὁ πιὸ ζωντανὸς κορμὸς τῆς χώρας μας (ἡ ἑλληνικὴ ἐπαρχία) ἀχρηστεύεται. Αὐτὰ ὅλα εἶναι μιὰ ὀδυνηρὴ ἄποψη ποὺ δυστυχῶς καθιερώθηκε. Καὶ τὴν λύση, ὡς τώρα, δὲν τὴν ἄγγιξε κανείς. Ἡ εὐθύνη, κατὰ κύριο λόγο, βαραίνει τὴν κρατικὴ ἀντίληψη γενι-

κὰ καί, πιὸ συγκεκριμένα, τὴν συγκεντρωτικὴ θέση ποὺ πῆρε, ἀπέναντι στὸ πρόβλημα τοῦτο, ὁ Κρατικὸς Ὀργανισμὸς τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου. Περιόρισε τὰ ἐνδιαφέροντα περισσότερο στὸν κατάλογο τῶν ἕτοιμων ἐπιτυχιῶν καὶ στὴν δημιουργία τῆς σχολῆς ἐπιλέκτων. Καὶ τὰ δυὸ βασικά, ἀλλὰ δὲν καλύπτεται μονάχα μ' αὐτὲς τὶς ἐπιτεύξεις τὸ κενὸ ποὺ ἀφήνουν στὴ ζωὴ τῶν χρόνων μας οἱ ἀραιότατες ἑλληνικὲς παρουσίες στὴ σοβαρὴ σκηνή. Οἱ ἐπιπτώσεις ἀπὸ μιὰ τέτοια κατάσταση εἶναι ἀναντίρρητα ἐπικίντυνες καὶ γι' αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἐθνικὴ μας ὑπόσταση στὸν πνευματικὸ χαρακτήρα.

Εἶναι ἀνάγκη, λοιπόν, ν' ἀνοιχτεῖ ἕνας δρόμος στὸ ἀδιέξοδο ποὺ φράζει τὶς δυνατότητες γιὰ τὴν ἀνάδειξη ἑνὸς ἑλληνικοῦ δραματολογίου. Κι' ὅπως ἔχουν τὰ πράγματα τώρα, τὸν δρόμο αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ἀνοίξει κανεὶς ἄλλος ἀπ' τὴν κρατικὴ δύναμη. Οἱ ἀνατάσεις τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, ἡρωϊκὲς καὶ ἱεροαποστολικὲς (οἱ λίγες ποὺ ὑπάρχουν στὸ σοβαρὸ θέατρο), δὲν φτάνουν γιὰ νὰ δώσουν ἀποτελέσματα σωστικά. Ὕστερα, ἡ ὑπόθεση τῆς εὐρύτερης ἀγωγῆς ποὺ ἀσκεῖ τὸ θέατρο, εἶναι αὐτόχρημα κι' ὑπόθεση ἐθνικοῦ ἐνδιαφέροντος, ποὺ ἐπιβάλλεται νὰ ἔχει ζωτικὴ θέση μέσα στὴ χώρα μας. Καί, σὰν τέτοια, θὰ πρέπει νὰ εἶναι κυρίως πρόβλημα γιὰ τὴν κάθε Κυβέρνηση.

Τί πρέπει νὰ γίνει

Γιὰ νὰ χτυπηθεῖ τὸ κακὸ στὴ ρίζα του, παρίσταται ἀνάγκη νὰ δώσει τὸ κράτος μιὰν εὐχέρεια γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς δυνατότητας στὰ σοβαρὰ θέατρα ν' ἀνεβάζουν τὶς πιὸ ἐλπιδοφόρες ἑλληνικὲς θεατρικὲς δημιουργίες, στηρίζοντας οἰκονομικὰ—τουλάχιστο—τὴν προσπάθειαν αὐτή. Καὶ κατόπιν, νὰ ἐνθαρρύνει—κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο—νὰ σπρώξει τὰ θέατρα αὐτὰ κυρίως πρὸς τὴν Ἐπαρχία, δίνοντας εἰδικὰ προνόμια, ποὺ νὰ δημιουργήσουν πλατειὲς βάσεις ἐπαφῆς. Καί, γιὰ νὰ πραγματοποιηθεῖ μιὰ τέτοια προσπάθεια, θὰ πρέπει νὰ φροντίσει τὸ κράτος, γιὰ νὰ γίνουν παράλληλα καὶ θέατρα (ὅπως περίπου τὰ δημοτικὰ θέατρα ποὺ ὑπῆρξαν ποῦ καὶ ποῦ κάποτε) στὶς μεγαλύτερες πόλεις τῆς χώρας μας. Θὰ ἐξουδετερώνονταν ἔτσι καὶ τὰ προβλήματα ποὺ ὑπάρχουν γιὰ ἕναν θίασο πρόζας στὴν περιοδεία του ἀνὰ τὶς ἐπαρχίες. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, θ' ἀνοίγονταν ἡ προοπτικὴ γιὰ τὴν καλὴ σταδιοδρομία εἰδικὰ τῶν ἑλληνικῶν θεατρικῶν ἔργων. Πρᾶγμα πρωταρχικὸ γιὰ μιὰ θετικὴ πρόκληση τῆς δραματογραφίας μας. Ὕστερα, γιὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ καὶ μιὰ πιὸ ὑπεύθυνη ζωὴ στὰ θέατρα τῆς ἐπαρχίας, ν' ἀναλάβει ὁ Ἐθνικὸς Ὀργανισμὸς Θεάτρου γιὰ τὴν κίνηση καὶ τὴν λειτουργία τους, ἐν συνεργασίᾳ πάντοτε μὲ τοὺς τοπικοὺς παράγοντες (Δήμους καὶ πνευματικὲς ὀργανώσεις). Ἀκόμα, τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο, στὴν προσπάθεια τούτη ν' ἀναλάβει μιὰ πρωτοβουλία κεντρικοῦ ρυθμιστῆ, ὥστε κι' οἱ περιοδεῖες ἀκόμα, ποὺ θὰ πραγματοποιεῖ τὸ ἐλεύθερο θέατρο, νὰ γίνονται συντονισμένα, γιὰ νὰ καλύπτονται τὰ κενὰ καὶ γιὰ νὰ μὴν κυριαρχήσει ὁ ἀνταγωνισμὸς ἐκεῖνος ποὺ ὁδηγεῖ στά, παντὶ τρόπῳ, οἰκονομικὰ κέρδη.

Ἀφοῦ, λοιπόν, ἀνοιχτεῖ, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἡ προοπτικὴ γιὰ τὴν ἀνάπτυξη ἑλληνικῆς Σκηνῆς ποὺ ν' ἀνταποκρίνεται στὶς ἀπαιτήσεις τῆς τωρινῆς πραγματικότητας, νὰ δοθοῦν ταυτόχρονα κι' οἱ καλύτερες δυνατότητες γιὰ τὴν ἄμεση ἐνθάρρυνση τῆς δραματουργίας. Αὐτὸ θὰ εἶταν δυνατὸν νὰ γίνει, ἂν τὰ ἑλληνικὰ ἔργα τύχαιναν μιᾶς ἀπόλυτης προνομιακῆς ὑποστήριξης: Νὰ μὴν ἐπιβαρύνονται μὲ κανενὸς εἴδους φορολογία, νὰ προκηρύχνονταν πέντε - δέκα (κι' ὄχι ἕνα κι' ἐκεῖνο φτωχὸ καὶ ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ φέτος) σημαντικὰ βραβεῖα ποὺ ν' ἀποφέρουν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν διάκριση, καὶ μιὰ προσωρινὴ οἰκονομικὴ τακτοποίηση στὸν συγγραφέα τους, ν' ἀναλαμβάνεται, μέσω τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου, ἡ καλύτερη κι' ἡ εὐρύτερη δυνατὴ προβολή τους—τόσο ἀπὸ τὴν σκηνὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου, ὅσο κι' ἀπ' τὶς πιὸ καλὲς σκηνὲς τοῦ Ἐξωτερικοῦ—καθὼς κι' ἄλλα μέτρα, ποὺ ἀναφέρονται πιὸ συγκεκριμένα στὸν οἰκονομικὸ καὶ στὸν ἠθικὸ τομέα τῆς κρατικῆς προστασίας. Δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει συζήτηση πῶς, γιὰ μιὰ Κυβέρνηση ποὺ ἔχει σκοπούς εὐρύτερους στὴν πνευματικὴ διαπαιδαγώγηση, ὅλα τοῦ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

τα δὲν ἀποτελοῦν παρὰ εὔκολες λύσεις. Σνὴν ἐποχὴ μας, γιὰ νὰ προσελκυσθοῦν, λ.χ., οἱ ξένοι (τουρισμός), ξοδεύονται τεράστια ποσά, ἐνῶ ἡ προώθηση τῆς πνευματικῆς—ποὺ εἶναι συνάμα καὶ ἐκπολιτιστικὴ—προαγωγῆς τοῦ πολὺ κοινοῦ παραμένει σταματημένη σ' ἕνα ὄχι εὐχάριστο σημεῖο. Εἶναι σὰν νὰ μὴ προσέχουμε κάποιες βασικὲς ἀρτηρίες ποὺ κρατοῦν ἀκόμα καθαρὸ τὸ αἷμα τῆς καρδιᾶς τοῦ Ἔθνους μας. Κι' αὐτό, μονάχα γιατὶ φαίνεται πὼς δὲν συνειδητοποιήσαμε ἕναν κίντυνο πού, ἀπὸ χρόνια ρίχνει καταγῆς, ἕνα - ἕνα, τὰ πνευματικὰ στηρίγματα, ὅπου στήθηκαν, ὕστερα ἀπὸ τὸν πόλεμο, οἱ ὡραιότερες ἐλπίδες μας γιὰ ἕνα μεγάλο Μέλλον. Αὐτὸς ὁ κίντυνος εἶναι σήμερα ὁρατὸς ἀπὸ κάθε σκοπιὰ τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς. Γι' αὐτό, κὰθε παράταση ἀδιαφορίας, εἶναι ὁπωσδήποτα κι' ἕνα μεγάλο βῆμα πρὸς τὸν γκρεμό.

Γιὰ νὰ γίνουν ὅλ' αὐτά, κάπως ὑπεύθυνα, εἶναι ἀπαραίτητο τὸ πρόβλημα τοῦτο ν' ἀντιμετωπισιεῖ μὲ κάποιαν ἀσυνείθιστη εὐρύτητα σκέψης. Καὶ νὰ κατοχυρωθεῖ ἡ σταυροφορία γιὰ τὸ ἑλληνικὸ θέατρο, μὲ εἰδικὴ ἐξουσία. Ἔτσι μονάχα θὰ καταστεῖ δυνατὴ ἡ ἐξυγίανση τῆς κατάστασης, ποὺ βαλτώνει τὴν θεατρικὴ ζωὴ τῆς χώρας μας, καὶ νὰ χαραχτοῦν ἔπειτα οἱ βαθειὲς ἐκεῖνες τομές, γιὰ ν' ἀναδειχτεῖ τὸ ἑλληνικὸ θέατρο αὐτοδύναμο κι' ἱκανὸ ν' ἀκτινοβολήσει. Ἡ φιλοκινηματογραφικὴ πολιτική, κάποιες λειψοχρήματες δαπάνες γιὰ τὴν πνευματικὴ κίνηση κ.λ. εἶναι πράγματα χωρὶς σημαντικὴ ἐπίδραση καί, πρὸ παντός, χωρὶς κανένα αἰσθητὸ ἀποτέλεσμα στὴ γενικώτερη κρίση ποὺ καθηλώνει τὶς δυνάμεις ποὺ ἔχουμε γιὰ τὴν δημιουργία δικῆς μας πνευματικῆς φυσιογνωμίας στὸ θέατρο. Κι' ἡ ἀνάγκη νὰ δημιουργήσουμε χαρακτήρα, εἶναι τώρα σχεδὸν ζήτημα ζωῆς. Μίκραιναν οἱ ἀποστάσεις, θὰ ἔρθει ἡ τηλεόραση κι' ὁ συγχρωτισμὸς—πρᾶγμα ἀναπόφευκτο στὸ πολὺ κοντινὸ μέλλον—, ὅταν δὲν ὑπάρχουν δημιουργημένες δυνάμεις ἀντίστασης, δὲν ἀφομοιώνεται. Ἀφομοιώνει. Καὶ τὸ ἑλληνικὸ θέατρο, ἐλλείψει καθαρὰ ἑλληνικῆς δραματουργίας καὶ χωρὶς πλατύτερη ἐπαφὴ μὲ τὸ πολὺ κοινὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαρχίας, θὰ καταντήσει τότε νὰ γίνει ἀπειλή.

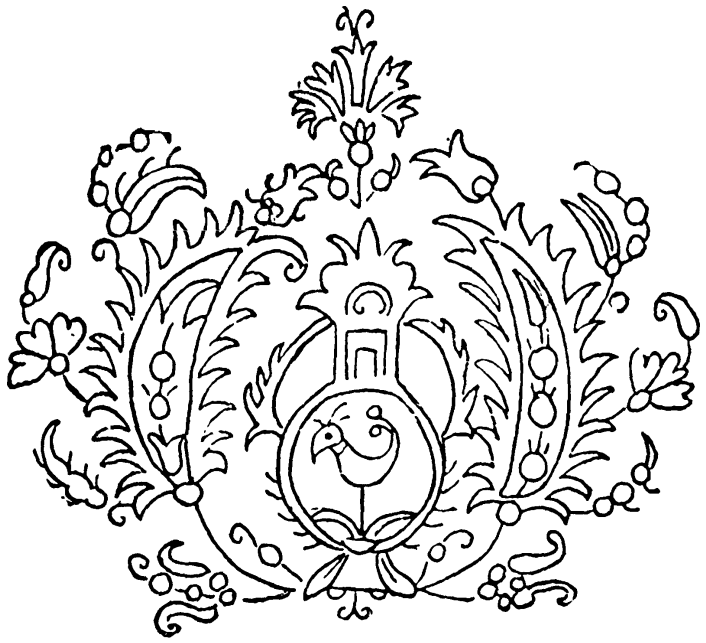

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΠΟΡΕΙΑ ΣΤΟ ΘΑΝΑΤΟ

Μαῦρες σκιὲς ἁπλώνονται στὸ πάρκο
τὰ ρίγη δέρνουν τὸ εἶναι μας
κι' ἀργά τὰ βήματα τῆς ἐρήμωσης
σβύνουν στὸ κίτρινο χαλί.
Ἕνα κρεμάμενο φύλλο μόν' ἀνασαίνει
καὶ τή στερνὴ ἀγωνία του στέλνει.
—Ἄλλοι στὴ λιγόπνοη ζωή μου
χαρά μου, χαρά μου
πηγὴ τῆς ζωῆς μου
μιὰν ἀρχὴ καὶ ἕνα τέλος
νέα ἀρχή, μὰ ὄχι ἐγώ
Ἐγώ ὑπῆρξα, κι' ἡ Ἄνοιξη
ποὺ μύρια τὰ φύλλα θὰ φέρει
καινούργια φύλλα θὰ δώσει
Ἐγώ ὑπῆρξα καὶ τώρα κυλῶ
στὴν ἄβυσσο, στὸ τίποτε,
στὸ μηδέν.
Γιὰ μένα τὸ τέλος.

Κρατῶ στὴ χούφτα μου τὸ πεσμένο
[φύλλο
κι' εἶναι τὸ ἴδιο, ἐκεῖνο τὸ φύλλο
ποὺ χάρηκα πέρισυ...ἄλλοτε...

Στὴν ἄκρη ὁ μεταξοσκώληκας χα-
[ρούμενος
ἀπ' τὴν ψυχὴ ξετυλίγει
τὸ μετάξι
καὶ κλώθει τὸ θάνατο
καὶ κλώθει τὸ χρυσαφένιο του φέρετρο
μὲ τὸ μεταξένιο ἐπιτύμβιο:
—στῆς ζωῆς τὴν ἄξια μαθητεῦστε—

Τὰ ἔντομα στὴ χειμέρια νάρκητους
τὸ θάνατο ἀγκαλιάζουν
μ' ἐκείνη τὴ γαλήνη
ποὺ δίνει τὸ ξαλάφρωμα
τῆς δύναμης, ποὺ τὴ ζωὴ συντηρεῖ.
Χιλιάδες ἄλλα ἀπ' τ' αὐγά τους
θὰ φτερουγίσουν τὴν ἄνοιξη.

Στὸ κοιμητήριο κυβερνάει ἡ γαλήνη
κόκκαλα, κόκκαλα ἑνωμένα
—«Ἄρα τίς ἐστίν;»
Κουράστηκα νὰ σβήνω τὰ βήματα
ἀκολουθώντας τὴ σκιὰ τοῦ θανάτου
—«Ματαιότης, ματαιοτήτων».

Τὸ θάνατο σκέπτομαι
καὶ νοιώθω νὰ λευτερώνωμαι
λὲς κι' ὁ θάνατος
κρύα πηγὴ τῆς ζωῆς εἶναι
γιατί πηγὴ τοῦ στοχασμοῦ
ὁ θάνοτος εἶναι.
Ἀρκεῖ στὴν ἀγκαλιά του
τὴ θεόμορφη ζωὴ νὰ διασώσεις
ἀρκεῖ ἄξιος νὰ γίνεις
μὲ τὰ χέρια σου τὴ ζωὴ νὰ ὑψώσεις
στὸ φῶς καὶ τὸ λεύτερο ἀγέρα
μὲ τὴ θεὰ φύση ἴδιος νὰ γίνεις.

Ἀρκεῖ τὸ πνεῦμα νὰ ρουφήξεις
ποὺ θὰ σκορπίσει τὴν ὕλη,
τὸ φωτεινὸ κι' ἀθάνατο πνεῦμα
ποὺ τοὺς καρποὺς θὰ δώσει
ἂν ἄξιος γίνεις, τὴ φλόγα του
ἀνέσπερη νὰ στήσεις.

Σίβα, θεὲ τοῦ Ὀλέθρου
τὸ Ἰνδικὸ τραγούδι
τὸ περιδέραιο τῶν νεκροκεφαλῶν
στολίζει μὲ τὸν Λίγγαμ, τὸν Ἔρωτα.
Θέση καὶ ἀντίθεση.
Ὕπνος καὶ θάνατος·
Κι' ἂν θρηνεῖς, ποιὸν θρηνεῖς;
Ἀθάνατη πάντα ἡ ζωή.
Ἀθάνατη πάντα ἡ φύση.
Ἀθάνατη πάντα ἡ ἀνθρωπότητα.

Ἂν ἡ Ἀχερουσία καταποντίζονταν
κι' ὁ Χάρος τὰ ταξίδια του ξεχνοῦσε
μιὰ πλάνη ἀπέραντη θὰ λίκνιζες
στὴν αἰσιόδοξη σπίθα. ὦ! ἄνθρωπε.
Γιατί ὄνειρο ἄπειαστο

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ἡ αἰωνιότητά σου
γιατί γρήγορα τὴν ἄβυσσο θ' ἀναζη-
[τοῦσες
ἀπὸ ἀνία.. ἀπὸ ἀνία...

Κουράστηκα ν' ἀκούω τὸ θλιβερὸ
[τραγούδι
τοῦ νεκρωμένου κήπου
ὡς ποὺ χρυσὸς προβάλλ' Ἀπρίλης.
Χιλιάδες φύλλα, ἄνθη, πουλιά,
πεταλοῦδες μεταξοσκώληκες
ὅμοια μὲ κεῖνα ποὺ πεθάναν.

Ὤ! καὶ τὸ τραγούδι μου ὑψώνω
στὸν οὐρανό, στὴ θάλασσα, στὰ ἄκρη
μὲ τὸ θάρρος τοῦ κινδυνου
μὲ τὴν μελωδία τῆς νίκης
μὲ τῆς προσευχῆς τὴν εὐλάβεια,
Ἕνα τραγούδι στὸ θάνατο
μιὰ πορεία στὴ λήθη.

Τὸν τροχὸ τῆς ζωῆς ἀκούω
κι' ἀπ' τὸ χείμαρρο,
τὶς πεδιάδες, τὸ λιοπῦρι
καὶ τὶς βουνοκορφὲς π' ἀνέβηκα
πορεύομαι στὸ φῶς του
τὸ φλογερό, τὸ κόκκινο,
γιατί ὁ Θάνατος μιὰ σκέψη εἶναι

Ὅλα αἰώνια ζοῦνε.
Κι' ὅπου μεγάλο φῶς
πορεύομαι...πορεύομαι...

Βασ. Κραψίτης

ΣΤΗΝ ΕΡΗΜΙΑ ΤΟΥ ΔΡΟΜΟΥ

Στὴν ἐρημιὰ τοῦ δρόμου μὲ τὶς πιπεριὲς
τὰ βήματά σου ἀντήχησαν
ἔτσι ὅπως οἱ σάλπιγγες ἀνάγγελναν
τὰ μεγάλα πρόσωπα
τὸν παληὸ καιρό.
Δὲν σ' ἤξερα, δὲν σὲ περίμενα.
Ὅμως ἐσὺ μὲ συμβίβασες μὲ τὶς ἐποχὲς
ποὺ μὲ πλήγωναν
κι' ἔσβησες τὰ γρόμματα τῆς πίκρας
ἔτσι ὅπως ἕνα παιδικὸ χέρι
τὸν πίνακα τῆς τάξης.
Κι' ἦταν νὰ γίνουν τόσο ἁπλᾶ.
Τὰ βήματά σου ἀντήχησαν
στὴν ἐρημιὰ τοῦ δρόμου
μὲ τὶς πιπεριὲς
κι' ἐγὼ ἔφυγα τραγουδῶντας.

Φάνης Παπαδάκος

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

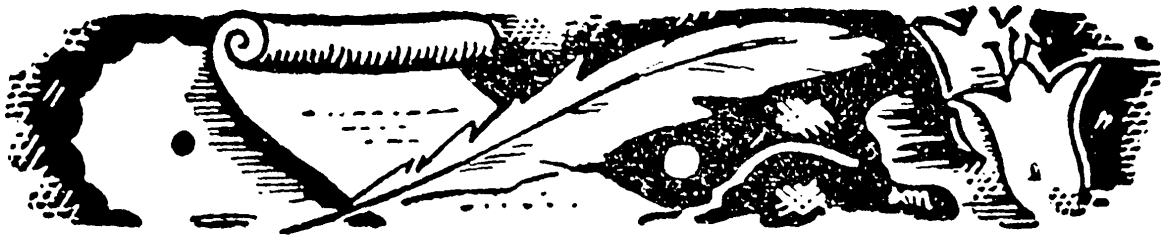

ΠΕΤΡΟΥ Σ. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Ο ΘΕΑΤΗΣ ΤΗΣ ΓΗΣ

('Η προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργο του)

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ

'Ο 'Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης γεννήθηκε στὰ 1851 στὴ Σκιάθο. Καταγόταν ἀπὸ οἰκογένεια ἱερατική. Κατὰ τὰ πρῶτα του χρόνια φοίτησε στὸ σχολεῖο τῆς πατρίδας του· ἀργότερα, τῆς Σκοπέλου, ὅπου τελείωσε τὸ σχολαρχεῖο στὰ 1864. Στὸ χωριό του ἔμεινε χωρὶς ἀπασχόληση ἐπὶ τρία χρόνια. Συνέχισε τὶς σπουδές του στὸ γυμνάσιο τῆς Χαλκίδας, ὅπου πέρασε δυὸ χρόνια, γιὰ νὰ διακόψει πάλι τὶς σπουδές του. 'Ανάμεσα στὰ 1870—71 συνεχίζει τὶς σπουδές του στὸν Πειραιᾶ, ἀπ' ὅπου, χωρὶς νὰ τὶς ἀποτελειώσει, ἐπιστρέφει στὴ Σκιάθο. Συναντήθηκε ἐκεῖ τότε μὲ τὸν παιδικό του φίλο Νικόλαο Διανέλλο καὶ στὰ 1872 πηγαίνουν μαζὶ στὸ "Αγιον "Ορος. 'Αλλὰ δὲν αἰσθάνθηκε ἐκεῖ τὴ βαθειὰ ἐκείνη ἔλξη, ποὺ θὰ τὸν ἔκανε μοναχό. Γύρισε πίσω «στὸν κόσμο», στὴ Σκιάθο. "Επειτα πάλι τὸν κατέλαβε ἡ ἐπιθυμία νὰ τελειώσει τὸ γυμνάσιο! Στὰ 1873 κατεβαίνει στὴν 'Αθήνα καὶ στὰ 22 του χρόνια τελειώνει τὸ Βαρβάκειο. Θὰ συνεχίσει τώρα τὶς σπουδές του στὸ Πανεπιστήμιο, καὶ ἐγγράφεται στὴ φιλοσοφικὴ Σχολή. Τὸ καλοκαῖρι, ἐπιστρέφει στὴ Σκιάθο. Γιὰ δεύτερο ἔτος συνεχίζει τὶς σπουδές του· σκέφτεται νὰ γίνει ἑλληνοδιδάσκαλος. 'Η ζωή του στὴν 'Αθήνα εἶναι πάντοτε δύσκολη.

Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1877 τὸν παίρνουν στρατιώτη: ὑπηρετεῖ λίγον καιρὸ καὶ ἀπολύεται. 'Αλλὰ τώρα δὲν ἐπιστρέφει στὴ Σκιάθο: ζῆ στὴν 'Αθήνα, πολὺ φτωχικά. Τὸν τραβάει ἡ σύγχρονη λογοτεχνικὴ ζωή. Κατὰ τὰ χρόνια 1875—1878 εἶναι φοιτητὴς τῆς φιλολογίας, ἀλλὰ καταγίνεται μᾶλλον μὲ δικά του διαβάσματα καὶ «γράφει». Στὰ 1879 στέλνει στὴν Πόλη γιὰ δημοσίευση σὲ ἐπιφυλλίδα τό πρῶτο λογοτεχνικό του ἔργο: εἶναι ἕνα ἱστορικὸ μυθιστόρημα. «'Η μετανάστις». Τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1880 πηγαίνει πάλι στρατιώτης ὡς τὸν 'Ιούνιο τοῦ 1881. Εἶναι πειὰ τώρα 30 χρόνων καὶ δὲν ἔχει τελειώσει τὶς σπουδές του... Ζῆ μὲ παραδόσεις, ζωὴ ἀξιοδάκρυτη. Στὰ 1882 προσλαμβάνεται στὴν «'Εφημερίδα» ὡς μεταφραστής, γιατὶ ἐν ᾧ μεταξύ, εἶχε μάθει, μὲ προσωπικὴ προσπάθεια, δυὸ γλῶσσες, τὴ γαλλικὴ καὶ τὴν ἀγγλική. Τώρα εἶναι πιὸ γνωστὸς στοὺς λογοτεχνικοὺς κύκλους. Τώρα ξαναβρίσκει τὸν παιδικό του φίλο Διαννέλλο, ὡς καλόγερο Νήφωνα, καντηλανάφτη. 'Αρχίζει τὴ ζωὴ τοῦ ξενυχτιοῦ καὶ τοῦ πιοτοῦ.

Μόνο στὰ 1890 ξαναγυρίζει γιὰ λίγο στὸ νησί του. "Επιστρέφει στὴν 'Αθήνα, ὅπου, μέσα στὴ δύσκολη ζωή του ξαναφέρνει διαρκῶς στὸ νοῦ του τὰ ξέγνοιαστα χρόνια τῆς ζωῆς του στὴν πατρίδα. Στὰ 1891 γίνεται δεξιὸς ψάλτης. Πίνει ὅλο καὶ περισσότερο. Μετὰ ἕνα ἔτος προσλαμβάνεται ὡς μεταφραστὴς στὴν «'Ακρόπολη». 'Υποφέρει οἰκονομικῶς πάντα: ζῆ σὰν νὰ ξέχασε τὸν ἑαυτό του καὶ τὴν ἀξιοπρέπειά του: σὰν διακονιάρης μοιάζει. Στὰ 1897 προσλαμβάνεται στὸ «"Αστυ». Τώρα ἔχει προστάτη: εἶναι ὁ Γιάννης Βλαχογιάννης.

Στὰ 1892 ἐπιστρέφει στὸ νησί του, γιὰ νὰ γλυτώσει ἴσως τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ μετὰ δυὸ χρόνια ἐπιστρέφει στὴν 'Αθήνα, τὴν πόλη ποὺ τὸν πότισε τὴν πίκρα τῆς ζωῆς. Εἶναι ὅμως γνωστὸς πειὰ στοὺς λογοτεχνικοὺς κύκλους. 'Απὸ τὰ 1886 εἶχε ἀρχίσει νὰ γράφει διηγήματα ἠθογραφικά, ποὺ παρουσίαζαν ἕνα ζωηρὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς συγχρόνους του καὶ στὰ 1891 εἶχε δημοσιεύσει τὸ πρῶτο διήγημα προσωπικῶν ἀναμνήσεων, τὴ «Νοσταλγό», ποὺ σημειώνει σταθμὸ στὴ λογοτεχνική του ἐξέλιξη. 'Ακολουθοῦν ἄλλα ἠθογραφικὰ διηγήματα καὶ στὰ 1892 δημοσιεύει δύο ἐξαιρετικὰ πεζογραφήματα, τὸ «Στὴν ἀγι' 'Αναστασιά», βαθιὰ ἐξομολογητικό, καὶ τὸ «'Ολόγυρα στὴ λίμνη», ποὺ λάμπει ἀπὸ ἐρωτικοὺς χρωματισμούς.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Ὁ Παπαδιαμάντης ἐγκαταστάθηκε στὴ Δεξαμενή. Ζῆ χωρὶς τακτικὴ ἐργασία, φτωχὸς καὶ ξαφηγμένος. Ἀκόμα πιὸ δυστυχὴς γίνεται, ὅσο περνοῦν τὰ χρόνια καὶ τέλος μένει ξένος πρὸς τὴν κίνηση τῆς «σύγχρονης» λογοτεχνικῆς γενεᾶς. Γράφει γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ πολὺ συχνά, ἀπὸ τὸν ἑαυτό του καὶ τὶς προσωπικὲς ἀνσμνήσεις του. Ὡστόσο, στὰ 1908 ἑορτάσθηκε ἡ εἰκοσιπεντοετηρίδα του, μὲ τὸν ἀπώτερο σκοπὸ νὰ τὸν βοηθήσουν οἰκονομικῶς. Εἶναι πάντοτε ἕνας πότης. Ἀμέσως μετὰ τὶς τιμές, ποὺ τοῦ δόθηκαν, ἐπιστρέφει στὴ Σκιάθο: εἶναι ἕνα ράκος, ἀνίκανος πειὰ γιὰ ἐργασία, ἔχει κλονισθῆ ἡ ὑγεία του ἀπὸ τὸ πιοτό. Ἐκεῖ, στὸ νησί του, ζῆ μὲ τοὺς ἁπλοϊκοὺς ἀνθρώπους. Ἐκεῖ κρυολόγησε· δὲν ἄνθεξε, πέθανε τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1911.

Ἔδωκα τὴν παραπάνω εἰκόνα τῆς ζωῆς τοῦ Παπαδισμάντη, γιατί πιστεύω, πὼς αὐτὴ βοηθεῖ στὴν καλύτερη κατανόηση τῶν φάσεων τῆς προσωπικότητάς του, καθὼς αὐτὲς ἐκτίθενται παρακάτω. Δὲ θ' ἀναφέρω, ποιοὶ ἀσχολήθηκαν ὡς τώρα ὑπεύθυνα ἢ ἀνεύθυνα μὲ τὸ βίο καὶ τὸ ἔργο του. Ὅμως πρέπει νὰ πῶ, ὅτι ἡ φιλολογικὰ πιὸ πλούσια, πληροφοριακὰ πιὸ ἄρτια ἐργασία ἦταν ἐκείνη τοῦ Γ. Βαλέτα.

ΜΕΡΟΣ Α'

Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

α' Ἡ ψυχοσύνθεσή του

Ἀπώτατος σκοπὸς τῆς ἐργασίας μου αὐτῆς εἶναι ἡ μελέτη τοῦ ἔργου τοῦ Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη καὶ ἡ ἀξιολόγησή του ὑπὸ τὸ σημερινὸ κριτικὸ πρῖσμα.

Γιὰ νὰ ἱδρυθεῖ σὲ στερεὲς βάσεις ἡ πλήρωση ἑνὸς τέτοιου σκοποῦ δὲν ἀπαιτεῖται πάντοτε ἡ ἀναζήτηση συσχετίσεων ἀνάμεσα στὸν ἄνθρωπο καὶ στὸ ἔργο του. Ὅταν ὅμως ὅλες οἱ ἴνες ἑνὸς ἔργου εἶναι διαποτισμένες ἀπὸ τοὺς χυμοὺς τῆς προσωπικῆς ζωῆς, ὅταν ἕνα ἔργο δείχνει ὑποκειμενικὴ προβολὴ καὶ εἶναι εἶδος ἐξομολόγησης, αὐτὴ ἡ ἀναζήτηση φαίνεται ἀπαραίτητη, ἀφοῦ πρὶν ἀπὸ κάθε ἀξιολογικὴ ἐκτίμηση στὴν περίπτωση αὐτὴ προαπαιτεῖται μία ἑρμηνεία στηριγμένη πάνω σὲ θετικὲς βάσεις.

Ἡ μελέτη τῶν ἐξωτερικῶν περιστατικῶν τῆς ζωῆς τοῦ Παπαδιαμάντη ἔγινε ἤδη ἀπὸ πολλούς. Τὴν ἀναζήτηση ἐσωτερικώτερων συντελεστῶν τῆς ψυχοσύνθεσής του, θὰ τὴν ἐπιδιώξουμε σήμερα, ἔχοντας πάντα ὑπόψη τὴ δυσκολία αὐτῆς τῆς δοκιμῆς.

Παράγοντες ἔμφυτοι καὶ παράγοντες ἐπίκτητοι συντελοῦν στὴ διαμόρφωση μιᾶς πνευματικῆς προσωπικότητας. Κάθε ἄτομο εἶναι μιὰ ποικιλία ἔμφυτων στοιχείων, ψυχικῶν, ὅπως εἶναι οἱ ὁρμές, τὰ συναισθήματα, ἡ συνείδηση. Καὶ ἀκόμα, ποικιλία στοιχείων, ποὺ μεταφέρει ὁ ἄνθρωπος, θέλει ἢ δὲ θέλει, στὴ ράχη τῆς κληρονομικότητας. Ἐπίκτητα στοιχεῖα τῆς προσωπικότητάς του ἀποκτᾶ ἀπὸ τὸ φυσικὸ περιβάλλον, ὅπου ζῆ καὶ ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ περιβάλλον (μὲ τὸ ὁποῖο ἐννοεῖται πλατύτερα: ἡ φυλετικὴ καὶ ἐθνικὴ ὑπόσταση, ἡ οἰκογένεια, τὸ σχολεῖο καὶ ἡ ἐκκλησία). Ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, τὰ ἰδιαίτερά της, συντελοῦν, μὲ τὶς ἰδιαίτερες ἀποκλίσεις τους, στὴν ὁλοκλήρωση τοῦ ψυχισμοῦ του. Πολὺ συχνὰ ὅμως καὶ βιώματα τῆς ἀτομικῆς ζωῆς, ἰδιαίτερα κατὰ τὴ μικρὴ ἡλικία, ἐπιδροῦν στὴ διαμόρφωση τῆς ψυχοσύνθεσης. Τέλος, τὸ σύνολο τοῦ ψυχισμοῦ συμπληρώνει ὁ ἀτομικὸς παράγων, κατὰ τὸν ὁποῖο ὁ ἄνθρωτος μὲ τὴ συνείδησή του τίθεται ἀντιμέτωπος σὲ ὅλο τὸ ψυχικό του κόσμο (ἐπιθυμίες, συναισθήματα, σκέψη, βούληση) τὸν «θεωρεῖ» σὰν ἀπ' ἔξω, τὸν κρίνει καὶ τὸν κατευθύνει. Ἔτσι, μὲ τὴν ξεχωριστὴ αὐτὴ ἱκανότητα, ποὺ διαθέτει ὁ ἄνθρωπος, δημιουργεῖ ὡς ἕνα μέρος τὴ μοῖρα του καὶ καθίσταται ὑπεύθυνος γι' αὐτή.

Πάνω σ' αὐτὰ τὰ ἴχνη θ' ἀναζητήσουμε τὴν προσωπικότητα τοῦ Παπαδιαμάντη.

Ὁ μικρὸς Ἀλέκος ἦταν παιδὶ ζωηρό, ἄταχτο, «περίεργο καὶ ἐπίμονο πλάσμα. Ἐπέμενε νὰ ἀκολουθεῖ παντοῦ τὸν «παπᾶ» του, εἰς τὴν πόλιν, εἰς τὴν ἐξοχὴν»(1). Λαχταροῦσε τὴν ξυπολυσιά, τὸ ἐλεύθερο γύρισμα στὸ γυαλό, στὶς ἐκδρομές, στὰ σκιόχαρα τοπία· τὴν ἀπράγμονη ζωή(2). Μέσα ἀπὸ τὴν τάση του αὐτὴ νὰ ἀφήνεται στὸν ἑαυτό του ἐννοεῖται καὶ ἡ ἀγάπη του πρὸς τοὺς τύπους καὶ τοὺς τόπους τῶν θρησκευτικῶν λειτουργιῶν, καὶ μόνο ἀπ' αὐτὴ τὴν πλευρὰ βλέποντας, μποροῦμε νὰ συμβιβάσουμε τὴν ἀγάπη τοῦ ἀνοιχτοῦ χώρου, μὲ τὴν τάση του γιὰ συγκέντρωση σὲ θρησκευτικὲς ἀσχολίες καλλιτεχνικῆς μορφῆς. Ἀκόμα, καὶ τὸ «σκάσιμο» ἀπὸ το σχολειό, τὸ ἐξηγοῦμε μὲ τὴν κάθε φορὰ ἐλεύθερη καὶ αὐτόβουλη διάθεση ποσοῦ ἐνεργείας.

Κατὰ τὸ διάστημα τῶν 12—16 χρόνων του, στὴ δεύτερη παιδικὴ ἡλικία, φαίνεται ὅτι σημειώνεται μιὰ ἀληθηνὴ ψυχικὴ ἀναστάτωση στὸ μικρὸ Ἀλέκο: ἐξακολουθεῖ αὐτὸς πάντα νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὶς ἐρημιές, τὶς ἀκρογιαλιὲς καὶ τὰ στοιχειά, γιὰ ἕναν ἀνώφελο, μὰ δικό του κόσμο, νὰ συνοδεύει παντοῦ τὸν «παπᾶ» του, ἀλλὰ δείχνει ἕνα παιδὶ μὲ μαραμένη βούληση: εἶχε ἀρρωστήσει βαριὰ καὶ ἀπὸ τότε ἔχασε κάθε δύναμη γιὰ πρωτοβουλία: αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη τώρα νὰ κλεισθεῖ στὸν ἑαυτό του, νὰ δυθεῖ περισσότερο σ' ἕναν ἰδιαίτερο σκοπό, νὰ μελετήσει, νὰ μπεῖ στὸ νέο ὁρίζοντα τῆς ἀρεσκείας του. Διαβάζει βιβλία ἐκκλησιαστικά, γράφει στίχους, συντάσσει κωμωδίες. Ἂν ἀγαπᾶ τὸ ὕπαιθρο τώρα, τὸ ἀγαπᾶ μὲ ἄλλο περιεχόμενο: γιατὶ περιέχει τὴν ἐρημιὰ καὶ τὴ σιωπή, ποὺ ἀναζητεῖ ἡ ψυχή του. Τώρα, ὅλα εἶναι διαφορετικά: τὰ παιδιὰ τὸν βλέπουν μὲ ἐχθρότητα, σχεδὸν χωρὶς ἀγάπη, τὸν ἀποφεύγουν. Δὲ μοιάζει μ' αὐτὰ ὁ Ἀλέκος, καθὼς φορεῖ κάλτσες καὶ παπούτσια, οὔτε εἶναι ἄπλυτος καὶ ἀχτένιστος σὰν ἐκεῖνα: Ἦταν ἀταίριαστος. Καὶ ὁ Ἀλέκος αἰσθάνεται, ὅτι, ὅπως ἔγινε, εἶναι ἕνας νόθος(3), ἕνας ἀπόβλητος τοῦ φυσικοῦ παραδείσου τῶν ξυπόλυτων συντρόφων.

Ὡστόσο, ἀντιδρᾶ στὴν καχεκτική του παρουσία. Καὶ μιὰ μέρα λέει στὸν ἑαυτό του: «Ἐγὼ δὲν εἶμαι πειὰ σὰν τὰ ξυπόλυτα παιδιὰ τῶν ψαράδων, τὰ γερὰ σὰν πρῖνοι, τὰ σκληρὰ σὰν λιθάρια τοῦ γιαλοῦ. Ἐγὼ εἶμαι γιὰ γράμματα». Αὐτή του τώρα εἶναι μιὰ νέα μορφὴ τῆς ὁρμῆς γιὰ ἐλευθερία, γιὰ αὐτόβουλη διάθεση. Μιὰ ἀνατοποθέτηση τοῦ ἑαυτοῦ του σ' ἕνα ἄλλο βάθρο.

Μιὰ ἄλλη μεταμόρφωση τοῦ ψυχισμοῦ τοῦ Παπαδιαμάντη σημειώνεται στὰ χρόνια τῶν σπουδῶν του στὴν Ἀθήνα: κατ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ βαραίνει τὶς πλάτες του καὶ τὸ κεφάλι του ἕνα αἴσθημα μειονεξίας. Αἰσθάνεται μέσα στὴ βαβυλωνιακὴ πόλη, ὅτι δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ παλαίσει καὶ νὰ ἐπικρατήσει στὸν κοινωνικὸ στίβο. Καὶ παρασυρμένος ἀπὸ τὴ συναναστροφή του μὲ τὸ φίλο του καλόγερο Νήφωνα, ἀπὸ τὰ 1882 δημοσιογράφος, ἀφήνεται στὸ ξενύχτι, τὴ διανυκτέρευση σὲ καφενεῖα καὶ ταβέρνες, καὶ στὸ πιοτό. Τώρα μὲ τὸν Νήφωνα, ἡ ἀγάπη του γιὰ τὸ κρασὶ μεγαλώνει, γίνεται πάθος. Τώρα ἀποκτᾶ καὶ μιὰ ἄλλη συνήθεια: νὰ συνοδεύει τὸ Νήφωνα στὶς ἀγρυπνίες καὶ στοὺς ἑσπερινούς. Μπακάλικα, ταβέρνα, κρασὶ καὶ κατάνυξη θρησκευτικὴ στὶς ἐκκλησίες καὶ τὰ παρεκκλήσια, διαμορφώνουν ἕναν ἄνθρωπο ἀποθαρρημένο, ἄνθρωπο μὲ χαλαρὸ ζωϊκὸ τόνο, ἄνθρωπο τῆς ἀδράνειας καὶ τῆς λήθης. Καὶ σιγὰ-σιγὰ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἀκαμάτης καὶ ἄτονος, ἄρχισε νὰ στέκεται ἀντιμέτωπος στοὺς συνανθρώπους του, ἀποσυρμένος, ἡττοπαθής. Στὰ κρησφύγετα τοῦ Καχριμάνη καὶ τοῦ ἁγίου Ἐλισαίου καταλήφθηκε ἀπὸ μιὰ ἰδέα, ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶναι φίλοι του. Ἀκόμα περισσότερο, στὰ χρόνια αὐτά, ἀπὸ 30 ἐτῶν καὶ δῶθε, ὁ Παπαδιαμάντης, πίστευε βαθιὰ καὶ ὀδυνηρά, ὅτι καὶ ὁ ἴδιος εἶναι ἄχρηστος γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ τοὺς ἄλλους. Ἔβλεπε, πῶς

1. Βλ. τὸ δ. «Ἡ συντέκνισσα».
2. Βλ. τὸ δ. «Ὁ φτωχὸς ἅγιος».
3. Βλ. τὸ δ. «Ἡ φωνὴ τοῦ δράκου», ὅπου μ' ἕναν λογοτεχνικὸ μεταπλασμὸ παρισταίνει τὸν ἑαυτό του, στὸ πρόσωπο τοῦ Κώτσιου, «νόθο».

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

εἶχε παίξει καὶ εἶχε χάσει τὴ μάχη τῆς ζωῆς. Τὸ μόνο του λυτρωτικὸ ἀναπλήρωμα τώρα ἦταν ἡ φυγή του πρὸς τὸν κόσμο τῆς τέχνης, τῆς ὀνειροπόλησης, τῆς ἀνάμνησης τῶν ἀφελῶν παιδικῶν ἐρώτων, τῆς ζωῆς ἀνάμεσα στοὺς ἁπλοϊκούς, τῆς ζωῆς ἀνάμεσα στὴν ἄκακη φύση.

Ἡ ἰδέα λοιπόν, ὅτι εἶναι ἄχρηστος, ἐνίσχυσε μέσα του τὴν τάση γιὰ φυγὴ πρὸς τὴν ἀνώφελη χρησιμότητα τῆς τέχνης καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἔκστασης. Καὶ ἡ ἰδέα του, ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶναι φίλοι του, ἐνίσχυσε μέσα του τὴ διάσπαση ἀνάμεσά του καὶ τῆς κοινωνίας: ἀδιάφορος γιὰ ὅλα, κυκλοφοροῦσε ἀτημέλητος στοὺς δρόμους τῆς Ἀθήνας. Ρυπαρός, μέθυσος, δύσθυμος ἦταν αὐτός, ποὺ ἤθελε νὰ εἶναι: κάτω ἀπ' ὅλες τὶς συνθῆκες κάνει τὴ δουλειά της ἡ ὁρμὴ ἐκείνη γιὰ ἐλευθερία καὶ αὐτοδιάθεση, ἡ παιδικότητα.

Ἂς ἔρθει στὸ προσκήνιο τώρα ἡ ἰδέα, ὅτι, ἂν Παπαδιαμάντης ἔδειξε μιὰ δυνατὴ τάση νὰ ζῆ μέσα στὴν ἀνάμνηση μιᾶς ζωῆς ἀρχαϊκῆς, φυσικῆς, αὐτὸ δὲν προῆλθε ἀπὸ ἕνα ἐξαντλητικὸ δούλεμα τῆς πραγματικότητας μὲ τὴ νόηση, δὲν εἶναι οὔτε ἀποτέλεσμα μιᾶς κυνικῆς ἄρνησης ὅλων τῶν συγχρόνων ἀξιῶν οὔτε ἐπακόλουθο μιᾶς πλησμονῆς ζωῆς σ' ἕναν ἄνθρωπο, ποὺ αἰσθάνεται τώρα τὸ κενό, ἀκριβῶς γιατὶ τὰ ἐξήντλησε ὅλα μὲ ὅλους τοὺς τρόπους. Ὁ Παπαδιαμάντης δὲν ἀπορρίπτει τὴ γύρω του ζωὴ ἔπειτ' ἀπὸ ἕναν ἔλεγχο καὶ μιὰ βασανιστικὴ ἐσωτερικὴ ἐπεξεργασία: ἀναζητεῖ μόνο τοὺς χώρους, ὅπου πραγματοποιοῦσε τὴ μόνη ἐλευθερία, ποὺ αὐτὸς αἰσθανόταν, τὴν ἀ τ ο μ ι κ ὴ ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α κ α ὶ α ὐ τ ο δ ι ά θ ε σ η.

Στὴν ἐποχὴ αὐτὴ εἶναι ὡστόσο φανερὰ τὰ ἴχνη μιᾶς ἀσκητικῆς ψυχικῆς διάθεσης. Καὶ εἶναι ἡ διάθεσή του ἀσκητική, γιατὶ ὁ Παπαδιαμάντης τείνει τώρα, νὰ μὴν ἀρνηθεῖ τελικὰ τὴ ζωή, ἀλλὰ τὴ μεταθέτει σὲ νοσταλγημένες εἰκόνες:

Ἀπηύδησα νὰ κυλινδῶ μοιραίως
τὸν βίον μου τὸ ἄχθος πρὸς τὸ μνῆμα,
ἀλλὰ καὶ ἂν μαζί σου(1) ὑπερβῶ τὰ νέφη
κ' εἰς τοῦ Θεοῦ ἡ χείρ σου ἂν μὲ φέρῃ,
τὸ πνεῦμα μου ὀπίσω ἐπιστρέφει
καὶ θεατὴς τῆς γῆς νὰ μείνει χαίρει!

Ἔτσι ὁ Παπαδιαμάντης ζῆ τὴ γήινη ζωὴ ὄχι τὴν ἄμεση, τῆς δράσης, ἀλλὰ ἐκείνη, ποὺ ἔχει ἐξαϋλωθῆ καὶ ἔχει ἀπογυμνωθῆ ἀπὸ κάθε σκληρότητα καὶ βάρος, αὐτὴ ποὺ ἔγινε αἴσθημα, ποὺ ἔγινε νοσταλγία καὶ ἀνάμνηση. Ἀλλ' ἀσκητικὴ τέλεια παραμένει ἡ στάση του ἀπέναντι στὸ ἐρωτικὸ ἀντικείμενο: προσπαθεῖ πάντα νὰ σώσει τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὸ λογιζόμενο ἁμάρτημα τῆς ἐπαφῆς μὲ τὴ σάρκα. Ἦταν ἕνας ὄπτης, ἕνας *Visionnaire* τοῦ ἐρωτικοῦ ἀντικειμένου καὶ γύρω του ἦσαν ὅλα μιὰ ἀσημένια νεφέλη.

Ὁ Παπαδιαμάντης λοιπὸν κυκλικὰ κοιτοζόμενος ἦταν ἕνα ἄτομο βαθύτατα παιδικό: ἐλαυνόμενο ἀπὸ τὴν ὁρμὴ γιὰ ἐλευθερία καὶ αὐτοδιάθεση. Καὶ ἕνας ἄνθρωπος θρησκόληπτος, ἀσκητικός. Ἕνας ἐκστασιακὸς χιμαιροκυνηγός. Ἕνας ἀκοινώνητος, ἀναφρόδιτος, ἀτοίμος. Ἕνας νευρικὸς καὶ εὔκολα καταπιεζόμενος. Ἕνα παιδί, τέλος, ποὺ πάντα αἰσθάνεται «εἰδεϊκά»: εἶναι σὰ νὰ ἀκούει τὶς εἰκόνες τῆς φύσης, σὰ νὰ βλέπει τοὺς ἤχους της. Συλλαμβάνει κρότους φανταστικὰ ἀπομακρυσμένους καὶ βλέπει τὰ πιὸ μακρυνὰ πράγματα μὲ τὸ ἀναντίρρητο τῆς ἀφῆς. Ἰδοὺ γιατὶ οἱ εἰκόνες, ποὺ μᾶς δίνουν τὰ διηγήματά του εἶναι τόσο ἐντυπωτικές: γιατὶ ὅλες ἔχουν τὴν ὑλικὴ δύναμη τοῦ ὁράματος ἑνὸς ἐκστασιακοῦ: αὐτὴ ἡ δύναμη εἶναι τὸ προσωπικώτερο χαρακτηριστικὸ τῆς διηγηματογραφίας του...

1. Λέει πρὸς τὸν ἄγγελο, τὸν ξεναγὸ τῆς ὕστατης πορείας.

β' Ὁ πνευματικός του κόσμος

Τὴν ὁλοκληρωμένη προσωπικότητα ἑνὸς λογοτέχνη ἀποτελοῦν: τὰ στοιχεῖα τῆς ψυχοσύνθεσής του συνηρτημένα μὲ τὶς ἐκδηλώσεις τῶν πνευματικῶν ὁρμῶν του. Καὶ ὅταν λέμε πνευματικὰ στοιχεῖα σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση ἐννοοῦμε π.χ. τὴ φυσιολατρία, τὴ θρησκευτικότητα, ὅπως καὶ τὶς σεξουαλικές, τὶς κοινωνικές, τὶς ἠθικὲς καὶ τὶς βιοθεωρητικές του ἀπόψεις. Αὐτὲς ὅλες μαζὶ ζοῦν καὶ μὲ τὴ δύναμη τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἐνστίκτου δημιουργοῦν τὸ καλλιτεχνικὸ ἔργο, τὸ βαθεμένο καὶ τὸ πλουτισμένο καὶ ἀνάλογα μὲ τὸν ἐμπλουτισμό του ἄξιο μικρῆς ἢ μεγαλύτερης προσοχῆς. Θὰ μιλήσουμε λοιπὸν γιὰ ὅλες αὐτὲς τὶς ἐκδηλώσεις μέσα στὸ ἔργο τοῦ Παπαδιαμάντη, γιὰ νὰ ἐκτιμήσουμε τελικὰ τὴν πεζογραφία του ὄχι μόνο σὰν καθαρὸ ἔργο τέχνης, ἀλλὰ σὰν ἕνα ἀκέριο ἀποτέλεσμα συνεργασίας πνεύματος καὶ τέχνης.

Ἀλλ' ἂς μὴ ζητήσουμε στὸ πλέγμα τῶν ἀντιλήψεων, ποὺ συνιστοῦν τὸν πνευματικὸ κόσμο τοῦ Παπαδιαμάντη, ἂς μὴ ζητήσουμε συνδέσεις ἐννοιῶν, συλλογισμοὺς μαιανδρικούς, γενικότητες πλατειὲς καὶ ἀφηρημένες. Ἡ πεῖρα τοῦ πεζογράφου αὐτοῦ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ἄτομό του καὶ τελειώνει σ' αὐτό: ὁ Παπαδιαμάντης λύει ἐσωτερικά, προσωπικά, ἀλλὰ ὄχι καὶ διανοητικὰ τὰ προβλήματά του. Τίποτε δὲν προδίδει σ' αὐτὸν ἕνα ἀντικειμενοποιημένο συνειδησιακὸ τυράννισμα, τὴν ἀπέλδη ἀπειροελάχιστη ἀνάλυση ἑνὸς καθαροῦ «πνευματικοῦ» ἀνθρώπινου τύπου: ὁ Παπαδιαμάντης ἀντιλαμβάνεται τὰ πράγματα σὰ γνήσιος καλλιτέχνης, ἀ τ ο μ ι κ ά, σ υ γ κ ε κ ρ ι μ έ ν α καὶ ἀ δ ι α ί ρ ε τ α· τὰ αἰσθάνεται κυκλικά, δὲν τὰ ἀναλύει στὸ παράβυστο τοῦ κρανίου του. Δὲν εἶναι τύπος «ἀναλυτικός». Ἡ ἐσωτερικὴ ζωή του εἶναι μιὰ κατανόηση μέσα στὸ ἀκέριο, τὸ συμπτωματικὸ καὶ τὸ συγκεκριμένο, *in concreto*. Καὶ ἀκριβῶς αὐτὸς ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖο ἀντικρύζει τὰ πράγματα ἀποτελεῖ τὴ δύναμη καὶ τὴν ἀδυναμία του. Δύναμη ἀποτελεῖ, γιατὶ ἀποφέρει μπροστά μας ὅλη τὴ ζέση τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ζωντανοῦ, προτοῦ αὐτὸ πάει νὰ γίνει ἁπλὴ πνευματικὴ σκιά. Ἀδυναμία θὰ ὀνομάζαμε τὸν τρόπο αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἄποψη μόνο, ὅτι δὲν ξεπερνάει τὴν ἀρχέγονη μορφὴ τῆς σκέψης, ποὺ θὰ μποροῦσε σ' ἕναν ἄλλο συγγραφέα, ἀποσπώμενη ἀπὸ τὰ «πράγματα» νὰ προχωρήσει πρὸς καθαρώτερα νοητικὲς συλλήψεις. Ὁ Παπαδιαμάντης ὅμως περιφρόνησε μιὰ τέτοια, καθαρώτερα διανοητικὴ ἀντιμετώπιση τῶν πραγμάτων λέγοντας «ὅπου γενικότης, ἐκεῖ ἐπιπολαιότης»!

Ἐμεῖς ὅμως τώρα ἀφήνοντας κατὰ μέρος τὸ ἀντίκρυσμα τῆς ἀκέριας καὶ καθαρὰ καλλιτεχνικῆς αἴσθησης τοῦ Παπαδιαμάντη, θ' ἀναζητήσουμε καὶ θ' ἀπομονώσουμε τὰ πνευματικὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὰ πράγματα, στὰ ὁποῖα τὰ ἔκρυψε, γιὰ νὰ σπουδάσουμε τὴν ἀξία τῆς πνευματικῆς ποιότητας τῶν στοιχείων αὐτῶν, ποὺ πρωταρχικὰ μαζὶ μὲ τὰ πράγματα, ἀδιαίρετα, συνιστοῦν τὸ παπαδιαμαντικὸ πεζογράφημα.

Τὰ πνευματικὰ αὐτὰ στοιχεῖα, τῶν ὁποίων ἡ ἀναγνώριση μᾶς ἐνδιαφέρει, ὀρθότερα θεωρούμενα δὲν εἶναι «ἰδέες» ἀποστρογγυλωμένες, ἀλλὰ «ἐποπτεῖες», ἀφοῦ μοιραῖα βρίσκονται σὲ ἀπόλυτη συνάρτηση μὲ τὰ πράγματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀναπηδοῦν καὶ μὲ τὰ ὁποῖα συγχέουνται. Ὁ Παπαδιαμάντης δὲν εἶναι ἕνας διανοούμενος συγγραφέας μὲ «θέση» ἢ ἕνας *moraliste*, ὅπως πολλοὶ ξένοι κατὰ τὸν 19ο αἰῶνα, στὶς καλύτερες ὧρες της ὅμως ἡ πεζογραφία του ἔχει ἕνα «πνευματικὸ» ὑπόβαθρο. Γι' αὐτὸ εἶναι ἄδικο καὶ ἄκριτο μὲ μιὰ μονοκοντυλιὰ νὰ διαγράφεται ἡ εὐγενέστερη καὶ ἀνώτερη πλευρά της καὶ νὰ ὀνομάζεται ἔτσι ὑποτιμητικὰ «ἠθογραφική».

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

γ' Ἡ φυσιολατρία του.

Φεύγοντας τὴν κοινωνικὴ ζωὴ ὁ Παπαδιαμάντης καταφεύγει στὰ ἀνακλητικὰ ὁράματα τῆς ζωῆς τῶν ἁπλοϊκῶν καὶ στὶς προσωπικές του ἀναμνήσεις. Ἀλλὰ καὶ στὶς τόσο ἐνιυπωτικὲς εἰκόνες τῆς ἄκακης φύσης, τὴν ὁποία ἔζησε μικρὸς καὶ τὶς ὁποῖες διατηρεῖ χωρὶς νὰ ἔχουν θαμπώσει... Δείχνεται ἕνας φυσιολάτρης.

Ὁ χαρακτῆρας τῆς φυσιολατρικῆς του στάσης εἶναι πρωτόγονος μαζὶ καὶ θρησκευτικός. Εἶναι θρησκευτικός, ὅταν ἡ φύση τοῦ θυμίζει τὸ δημιουργό της. Εἶναι πρωτόγονος, γιατὶ βλέπει τὴ φύση κατοικημένη ἀπὸ πνεύματα. Ἕνα παράδειγμα(1) θὰ τὸ δείξει:

«Πελώριον κῦμα λυσσωδέστερον τῶν ἄλλων ἐκορυφώθη οὐ μακρὰν τῆς ἀκτῆς, μανιῶδες, παφλάζον, μετὰ ροίβδου φοβεροῦ ρηγνύμενον κατὰ τοῦ βράχου, ἀφῆσαν ὀπίσω τοὺς ἀσθενεστέρους του συντρόφους, ἀναλαβὸν δὲ αὐτὸ τὸν ἀγῶνα, ὡς νὰ ἔτρεφεν ἀτομικὸν πάθος κατὰ τοῦ ἐλαφροῦ σκάφους, ἐλεεινοῦ φελλοῦ, περιφέροντος ἐν αὐτῷ πρὸς τῇ συμφυεῖ ἐλαφρότητι τοῦ ξύλου καὶ τὴν τρικέφαλον ἀνθρωπίνην κουφότητα τῶν ναυβατῶν.

Σφοδρότατος ἄνεμος εἶχεν ἀρχίσει νὰ φυσᾷ ἀπὸ τῆς δείλης, συρίζων λυσσωδῶς εἰς θαλάσσας καὶ ἠπείρους, συσφίγγων καὶ περιελίσσων ἐγγύθεν τὰ κύματα, ἐμβάλλων δίνας καὶ στροβιλισμοὺς εἰς τὰ κύματα, ἐμβάλλων δίνας καὶ στροβιλισμοὺς εἰς τὸ πέλαγος, πεδίον ἄπτερον ἀσπόνδου πολέμου, ὅπου δυσδιάκριτον ἦτο τότε ὁρμητήριον καὶ ἡ κατεύθυνσις τοῦ ἐχθροῦ.

Ὁ ὁρίζων εἶχε συσκοτισθῆ ἤδη πρὶν ἡ δύσῃ ὁ ἥλιος καὶ ὁ οὐρανός, μολύβδινος, στεγνὸς καὶ ἀφεγγής, ἐκρέματο ὑπερθεν ἀγρίως μαινομένου πελάγους, ἄφωνος ἐπὶ βρέμοντος, ἀκίνητος ἐπὶ συνταρασσομένου, ὡς θόλος σκοτεινοῦ τζαμίου ἐπὶ δαπέδου ὀρχουμένων δερβισῶν. Εἶτα κατῆλθε κατὰ μικρὸν ἡ νύξ, συγχέουσα καὶ συγκαλύπτουσα διὰ τῆς ἀμέτρου μαυρίλας της τὴν ἀταξίαν τῆς πλάσεως, κρύπτουσα ἐπάνω τοὺς ἀστέρας καὶ κάτω τὰς ἠπείρους καὶ τὰς θαλάσσας. Τρία ἄστρα ἔτρεμον ἄνω πρὸς βορρᾶν, πότε συγκρυπτόμενα, πότε ἐπιφαινόμενα, ἕτοιμα νὰ πέσωσι εἰς τὸ ἀτέρμον κράτος τοῦ Ποσειδῶνος, νὰ ταφῶσιν, καὶ ἄλλα δύο ἔφαινον πρὸς μεσημβρίαν, ἑτοιμόσβεστα ὡς λύχνος πενιχρᾶς καλύβης χωρικῶν ἐν ἐνιαυτῷ ἀφορίας. Καὶ τὰ κύμματα φρίσσοντα, ὀρχούμενα, λυσσῶντα, ἐθραύοντο μετὰ παιδικῆς πεισμονῆς κατὰ τοῦ βράχου, ἠττώμενα, ἀλλὰ μὴ καταβαλλόμενα, ὑπερήφανα ὡς νὰ εἶχαν τὴν συνείδησιν τοῦ ἰσχυροτέρου καὶ τῆς τελικῆς νίκης τὴν πρόγνωσιν. Καὶ ἓν κῦμα πελώριον, φουσκωμένον, ἐ ω σ φ ο ρ ι κ ό ν, πλαταγίζον, ὀγκούμενον, ὡς νὰ εἶχεν εἰσέλθει καὶ ἐκρύπτετο ἔσω αὐτοῦ τὸ δ α ι μ ό ν ι ο ν τ ο ῦ μ ί σ ο υ ς, φαντάζον οἱονεὶ ὑγρὸν κῆτος, προτεῖνον ἀφροὺς ἀντὶ ὀδόντων λευκῶν, συνέλαβεν ὡς διὰ πελωρίας ἁρπάγης ἀπὸ τὴν πρύμνην καὶ ἀπὸ τὴν πρῴραν, ἀπὸ τὴν τρόπιν καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς τὸ μικρὸν σκάφος καὶ φέρον τὸ ἔρριψεν ἐπὶ τοῦ βράχου, ὅπου μετὰ φοβεροῦ ροίβδου καὶ πολυκτύπου πλαταγισμοῦ ὁ ἀσθενὴς φλοιὸς συνετρίβη διὰ νὰ πέσῃ πάλιν εἰς τεμάχια εἰς τὰ πολλὰ μικρὰ κύματα—εἰς ἃ διελύθη ἐν ἀκαρεῖ τὸ ἕν, τὸ μέγα—, τὰ ὁποῖα μετὰ φλοίσβου θωπευτικοῦ ἐδέχθησαν τὴν βοράν των.

Δὲν ἦτο ὅλως ἀπόκρημνος ἡ ἀκτή. Ἡ παραλία, τοιαύτη οἵαν ἠδύνατό τις κατὰ τὴν ἐρεβώδη, τὴν ἄναστρον καὶ ἀσέληνον ἐκείνην νύκτα νὰ τὴν διακρίνῃ, θὰ ἦτο γλυκεῖα καὶ φιλομειδὴς ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ φθινοπωρινοῦ ἡλίου, πρὶν πλεύσῃ ὁ Εὖρος ὁ ἐμφυσήσας τὴν μανίαν του εἰς τὰ κύματα. Εἷς μόνον ὑψηλὸς βράχος ὑπῆρχε διαιτείνων εἰς τὴν θάλασσαν τὰς ῥίζας, ὅπου ἀμέσως, ἐβαθύνετο τὸ ὕδωρ. Καὶ διὰ τοῦτο ἐφάνη, ὅτι τὸ κῦμα ἢ ὁ κρυπτόμενος ἐν αὐτῷ δ α ί μ ω ν, εἶχε ἐκλέξει τὸν βράχον ἐκεῖνον, μεμονωμένον, μεταξὺ δύο ἀμμωδῶν αἰγιαλῶν, ἐπίτηδες διά νὰ συντρίψῃ κατὰ τῶν νώτων αὐτοῦ τὸ ἐλαφρὸν σκάφος. Ὅταν τὸ π ο ν η ρ ὸ ν π ν ε ῦ μ α μαστίζει κατὰ θείαν παραχώρησιν τοὺς ἐναρέτους τῶν ἀνδρῶν, καίτοι μαινόμενον καὶ λυσσῶν, μετὰ φόβου καὶ ἀκουσίου εὐλαβείας ἐγχωρεῖ εἰς τὸ ἔργον. Ἀλλ' ὅταν παραδοθῶσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Σατανᾶ τινὲς τῶν φίλων του, πολλάκις αὐτοὶ ἐκεῖνοι, δι' ὧν πρὸ μακροῦ κατεβασάνιζε ἢ ἐτυράννει ἄλλους πάλιν φίλους του ἢ καὶ ἐχθρούς του, μετ' ἀγρίας χαιρεκακίας ἐκτελεῖ τὸ ἔργον του, τὸ ὁποῖον συνίστατσι εἰς τὸ νὰ καταστρέφῃ καὶ νὰ φονεύῃ τοὺς ἰδίους καλοθελητάς του».

Τὸ φυσιολατρικὸ συναίσθημα στὸν Παπαδιαμάντη εἶναι, ἀκόμα, πρωτόγονο γιατὶ ἐκφράζει τὴν κυτταρικὴ χαρὰ τοῦ ἀνθρώπου, τὴ βιολογικὴ εὐεξία, τὴν ἱκανοποίηση ὄχι ἀπὸ τὰ κατὰ μέρος σχήματα καὶ χρώματα—γιατὶ δὲν εἶναι αἰσθητικὸ—ἀλλὰ ἀπὸ τὸ σύνολο, τὸ φυσικό, ποὺ μπροστά του παίρνει κανεὶς βαθειὰ εὐ-

1. Ἀπὸ τὸ δ. «Ναυαγίων ναυάγια».

χαριστημένη ἀνάσα καὶ αἰσθάνεται διευκολυνόμενη τὴ ζωή του.

Μπροστὰ στὴ φύση στέκεται ὁ Παπαδιαμάντης σὰν ἕνας Πρωτόγονος: παίρνει στάση λατρειακή, ἐκστατική. Ἂς δώσουμε ἕνα παράδειγμα αὐτῆς τῆς λατρειακῆς του στάσης: ἰδοὺ μιὰ ὡραία ὑποβλητικὴ εἰκόνα(1): «Εἶναι φεγγάρι, νύχτα βαθειά. Κοιμᾶται ὅλη ἡ πλάση, ποὺ γυαλίζει ἀπὸ τὸ φεγγαρίσιο φῶς ὅπως ἡ νεράϊδα, ποὺ πλαγιάζει καὶ καθρεφτίζεται βαθιὰ στὰ ρέματα. Γλύκα καὶ δροσιὰ κ' εὐωδιά, ἦχος μυστικὸς βγαίνει ἀπὸ τὰ βουνά, ἀπὸ τοὺς λόγγους, ἀπὸ τοὺς κήπους τριγύρω. Ὁ ἄνθρωπος στέκεται καὶ κοιτάζει καὶ ποθεῖ κάτι νὰ γροικίσει, κάτι ν' ἀπολαύσει ἀπ' ὅλη αὐτὴ τή γλύκα».

Ἀλλὰ ὁ Παπαδιαμάντης δὲ λατρεύει μόνο ἐκστατικὰ τὴ φύση. Τὸ αἴσθημά του εἶναι βαθύτερο: σὲ ὁρισμένες στιγμὲς φτάνει ὡς τὴν ἐκστατικὴ ἑνότητα μὲ τὴ φύση, ὡς τὴν ἐξαφάνιση τῆς προσωπικότητάς του μέσα στὸ κοσμικὸ σύνολο. Ἔτσι, στὰ «Ρόδιν' ἀκρογιάλια». Ἐκεῖ διαβάζουμε τοῦτα τὰ αἰσθήματα: «Καθὼς ἤμουν πλαγιασμένος, ἐλαφρός, εἰς τὸ κῦμα, τί ἔπαθα; ἀπεκοιμήθην τάχα; Ἐξαπλωμένος εἰς τὰ μαλακά, εἰς τὰ πούπουλα, ἡσθανόμην ἀπόλαυσιν, τρυφὴν Συβαρίτου. Ρόδον διπλωμένον δὲν ὑπῆρχε ὑπὸ τὴν ράχιν κ' αἱ εὐωδιαὶ ὅλων τῶν ρόδων τῆς ἀκρογιαλιᾶς, τῶν κήπων, τῆς, ἀμφιλύκης καὶ τῆς αὐγῆς, ἤρχοντο εἰς τὰς αἰσθήσεις μου καὶ μ' ἐμέθυσκον. Ὅλη ἡ αἴσθηση ἡ συνείδηση καὶ ἡ ὕπαρξή μου εἶχον μεταβληθῆ εἰς μίαν ἀπόλαυσιν ἀπείρου εὐωδίας».

Ἀλλ' εἴπαμε ἀκόμη, ὅτι ἡ φυσιολατρικὴ στάση τοῦ Παπαδιαμάντη ἐνέχει καὶ θρησκευτικὸ χαρακτῆρα. Πέρ' ἀπὸ τὸν πρωτόγονο μανδύα, μὲ τὸν ὁποῖο ἐνδύει τὴ φύση, ὅταν δείχνει, ὅτι αὐτὴ ἐγκλείει διάφορες μυστικὲς πρωτόγονες δυνάμεις, τὰ πνεύματα καὶ πέρ' ἀπὸ τὴν ἐκστασιακὴ ἕνωσή του μὲ τὴ φύση, «ἐκφράζει» τὸ θεό, ὅταν δέχεται, ὅτι ἡ φύση εἶναι ὁ καθρέφτης, ὅπου ὁ ἀφανὴς θεὸς φανερώνεται. Δὲν «ἐνέχει» ἡ φύση τὸ θεό, δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ ἴδια ἕνα πλῆθος θεῶν, ὅπως βλέπει τὸ πρᾶγμα ὁ παγανισμός, ἀλλὰ κατὰ τὸν Παπαδιαμάντη εἶναι ἡ εἰκόνα ἐκείνου, καθὼς ἀναγνωρίζουμε τὸ Θεὸ μέσα στὸ σύνολο τῆς φύσης, στὸ κάλλος, τὸ μεγαλεῖο καὶ τὴ γαλήνη της. Γράφει ὁ ἴδιος σ' ἕνα διήγημά του: «Κάτω στὰ βουρλίδικα κατεβαίνει τὸ ρεῦμα, χείμαρρος, νᾶμα, δρόσος ἀπὸ τὰ ὄρη τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖ εὐφοσύνη ὀρνέων, ἐπαύλεις σειρήνων καὶ καλάμη καὶ χλόη· ἐκεῖ τὸ ὄμμα ἀπολαύει γωνίαν τοῦ Παραδείσου καὶ ἡ ψυχὴ δροσίζεται κινοῦσα τὰ χείλη εἰς προσευχήν, χωρὶς ν' ἀκούεται ἡ φωνή, φωνὴ μυστηριώδης, ψιθυριζουσα εἰς τὴν καρδίαν: «Σὺ ἐποίησας πάντα τὰ ὡραῖα τῆς γῆς, θέρος, ἔαρ, Σὺ ἔπλασας αὐτά».

Τὸ φυσιολατρικὸ συναίσθημα ὅμως τοῦ Παπαδιαμάντη δὲν εἶναι μόνο μιὰ καθαρὴ πρωτογονικὴ ἐκδήλωση καὶ μιὰ θρησκευτικὴ λατρεία τῆς Φύσης. Ἀπὸ ἄλλη ἄποψη, εἶναι ρομαντικό. Καὶ τοῦτο 1) γιατὶ ἡ Φύση γι' αὐτὸν ἀποτελεῖ τὸ καταφύγιό του. Νὰ κατοικεῖ κοντά, καταντικρὺ στὴ Φύση, τοῦτο εἶναι γι' αὐτὸν ἕνα ὀνειρῶδες ἐνδιαίτημα. Στὰ 1904 γράφει ἀπὸ τὴ Σκιάθο: «Ἐνοικίασα ἕνα πυργάκι ἀγναντερόν, μαγευτικόν, ὅπου θὰ ἐργάζωμαι»(2). 2) γιατί, ὅπως οἱ ρομαντικοί, καταγίνεται στὴ λεπτομερῆ περιγραφὴ τῶν φυσικῶν ἀντικειμένων, ποὺ τὰ δίνει σὰν χρῶμα, σχῆμα, φῶς, ἀτμόσφαιρα. Εἶναι δὲ τόσο ἄφθονες οἱ τέτοιες περιγραφές του στὰ διηγήματα, ὥστε εἶναι περιττὴ ἡ εἰδικὴ ἀναφορά τους. Ἡ ρομαντικὴ περιγραφή του πάλι ἀνήκει σὲ διάφορες αἰσθητικὲς κατηγορίες: εἶναι δηλ. ὄχι μόνο δεδομένο τῆς φωτοσκίασης, ἀλλὰ τὶς περισσότερες φορὲς ἔχει καὶ ἰδιαίτερο χαρακτῆρα: πολὺ συχνὰ εἶναι εἰδυλλιακὴ (βλ. περιγραφὴ τοῦ Κοινοβίου τοῦ Εὐαγγελισμοῦ στὸ διήγημα «Βαρδιάνος στὰ σπόρκα»)· σπανιώτερα, μᾶς δίνει τὸ ὑψηλό, τὸ μεγαλόπρεπο, τὸ ἄγριο (βλ. τὸ διήγημα «Φτωχὸς ἅγιος», ἢ στοὺς «Ἐλαφρολησκιωτους» τὴν περιγραφὴ τοῦ δάσους τοῦ Ἀραδιὰ—ἢ περιγραφὲς τῆς τρικυμίας).

Καὶ ἀκόμη, γιατὶ ἐκφράζει μὲ τὴ φύση συναισθήματα τοῦ ἀνθρώπου προβαλλόμενα, ὅπως π.χ. στὰ «Συμβάντα στὸ μύλο»: μιὰ νύχτα γεμάτη ἔρωτα· στὴ «Νοσταλγό»: τὴ νοσταλγικὴ φυγή· στὸ διήγημα «Μοιρολόγι τῆς φώκιας»: τὴ θλί-

1. Βλ. τὸ δ. «Οἱ μάγισσες».
2. *Oct. Merlier* «Γράμματα», σελ. 90.

ψη τῆς ζωῆς· στὸ δ. «Βαρδιάνος στὰ σπόρκα», εἰδικὰ μὲ τὴν ἱστορία τοῦ πάτερ-Νικόδημου: τὸ αἴσθημα τῆς γαλήνης καὶ τῆς μοναξιᾶς κ.λ.π.

δ' Ἡ θρησκευτικότητά του

Ἡ ζωή μας, ὅπως τὴν ἐννοεῖ ὁ Παπαδιαμάντης, ἔχει ἕναν σκοπό: νὰ πλησιάσουμε τὸ θεό, νὰ ἑνωθοῦμε μαζί του δείχνοντας σ' ὅλη μας τὴ διάρκεια τὴν τάση νὰ γίνουμε ὅσο γίνεται καθαροί, ὅσο γίνεται τέλειοι, ὅπως ὁ Θεός. Ποὺ θὰ πεῖ: νὰ κάνουμε ἀπὸ τὴ ζωή μας μιὰ ἄσκηση, ἕνα ἐσωτερικὸ ἀγῶνα γιὰ νὰ νικήσουμε τὸ ἁμαρτωλὸ στοιχεῖο μέσα μας.

Αὐτὸς ὁ ἀγῶνας γιὰ τὸν ἐξαγνισμὸ καὶ τὴν τελείωσή μας μπορεῖ νὰ γίνεται μέσα σ' ἕνα μοναστῆρι βέβαια, ἀλλὰ ἔχει μεγαλύτερη ἀξία γιὰ τὸν Παπαδιαμάντη, ὅταν οἱ πειρασμοὶ ἔχουν συσσωρευθῆ πυκνὰ μέσα στὴν κοσμικὴ ζωή μας καὶ τότε ἡ τελική μας νίκη γίνεται δυσκολώτερη.

Ὁ Παπαδιαμάντης ὅμως στὰ διηγήματά του «Ὄνειρο στὸ κῦμα» καὶ «Φαρμακολύτρια» ὁμολογεῖ, ὅτι ἡττᾶται σ' αὐτὴ τὴν πάλη γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς του καὶ τὴν πνευματοποίησή του: δὲ μπορεῖ αὐτός, παρὰ νὰ ἀγαπᾶ τὸ κακό, ποὺ ὁ ἴδιος ἀποφεύγει. Θέλει νὰ ἀπαρνηθεῖ τὸν κολασμένο ἑαυτό του, νὰ νικήσει κάθε πειρασμό, ἀλλ' αὐτὸ τοῦ στέκεται τελικὰ ἀδύνατο: ἡ κακία καὶ ἡ ἁμαρτία διατηροῦν τὸ θέλγητρό τους μέσα στὸν ἄνθρωπο. Ἂν ἡ θρησκεία λέει: «δόσ'τα ὅλα γιὰ νὰ τὰ πάρεις ὅλα», ὁ Παπαδιαμάντης δὲν μπορεῖ νὰ τὸ κάνει. Ὁ θρίαμβος τοῦ ἀνθρώπινου εἶναι μέσα του ὁριστικὸς καὶ ἀκατανίκητος. Ἂν δίνει στὰ διηγήματά του εἰκόνες συμπάθειας γιὰ τοὺς φτωχούς, τοὺς ταπεινοὺς καὶ καταφρονεμένους, ἂν ζηλέει τὴν κάθαρση ἀπὸ κάθε ἐγωϊσμό, ὅμως ξεχωριστὰ ὁ ἴδιος παραμένει ἕνας «ἄνθρωπος», ἀνίκανος γιὰ ἕναν τελικὸ ἐξαγνισμὸ καὶ «θέωση».

Ὁ Παπαδιαμάντης σὰν θρησκευόμενος ἄνθρωπος «πιστεύει». Ἡ πίστη του φανερώνεται ἄλλοτε σὰν πράξη καὶ σὰν τύπος στὴ λατρεία, ἄλλοτε σὰν αἴσθημα μυστικὸ ἐκστασιακῆς ἐπαφῆς μὲ τὸ ὑπερπέραν. Ἡ πίστη τοῦ Παπαδιαμάντη ὡστόσο δὲν ἔχει περιεχόμενο τὴ μεταφυσικὴ ἀγωνία τῆς ἁμαρτίας οὔτε κάτι σὰν τὴν ἀγωνιῶσα σκέψη τῶν μεγάλων θρησκευτικῶν μορφῶν, ἀλλὰ διαποτίζεται ἀπὸ μιὰ ἁπλὴ μελαγχολία, ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν προσωπική του ἀντίληψη, ὅτι μάταιη εἶναι κάθε προσπάθεια γιὰ νὰ βελτιώσουμε τὴ θέση μας στὸν κόσμο, νὰ γίνουμε καλύτεροι, νὰ κερδίσουμε τὴ μακαριότητα, τὴν εὐτυχία. Καὶ πηγάζει ἐπίσης ἀπὸ τὴν προσωπική του νοσταλγία γιὰ ἕναν χαμένο παράδεισο· καὶ βρίσκει, ὅτι δὲ θὰ πληρωθεῖ ἡ ἀπόκτησή του μέσα στὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση, ἀλλὰ μέσα στὴ λήθη.

Πιστεύει ἀκόμα ὁ Παπαδιαμάντης, ὅτι ὁ Θεὸς προνοεῖ γιὰ τὸν κόσμο, ὅτι τίποτε δὲ γίνεται χωρὶς Αὐτόν, χωρὶς τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅτι πάλι ὁ Θεὸς ξαίρει, γιατὶ πρέπει νὰ βασανιζόμαστε καὶ νὰ πονοῦμε: πιστεύει σ' ἕναν θεὸ ἀγαθό, ποὺ ὅμως μᾶς ἀφήνει στὸν πόνο· ποὺ μόνο παρηγορεῖ, ἀλλὰ δὲ λυτρώνει. Καὶ αὐτὸ τὸ ἀδύνατο τῆς λύτρωσης εἶναι ὁ ἰδιαίτερος ὅρος τῆς πίστης τοῦ Παπαδιαμάντη. Αὐτὸς θρέφει τὴ «μελαγχολία» του.

Ὁ Παπαδιαμάντης πιστεύει «παιδικά». Τὸ θαῦμα δὲν εἶναι γι' αὐτὸν παραβίαση τῶν φυσικῶν καὶ λογικῶν νόμων, ἀλλὰ ἕνα γεγονὸς δεκτὸ ἁπλὰ στὴν περιοχὴ τῆς ζωῆς, ὅσο καὶ ἡ ὡρίμανση ἑνὸς καρποῦ μέσα σὲ δέκα μέρες. Πιστεύει στὸ Θεό, ὅπως τὸ παιδὶ στὸν πατέρα του, σὰν ἕνα γεγονός, ποὺ δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ ἀποδειχθεῖ, ἀφοῦ τέθηκε ἔτσι. Ἀτενίζει τὶς εἰκόνες μέσα σὲ μιὰ παιδικὴ ἔκσταση. Μπροστὰ στὶς φανταχτερὲς φορεσιὲς τῶν παπάδων, στὶς μεγάλες γιορτές, στέκεται γεμᾶτος θάμβος καὶ γοητεία. Ἡ θρησκεία του εἶναι ὁλότελα ἐγωκεντρική: ὁ Θεός

του εἶναι αὐτός;, τὸν ὁποῖο χρειάζεται γιὰ τὶς ὧρες τῆς παρηγοριᾶς, τῆς ἀθυμίας, τοῦ φόβου! σιὴν παιδικὴ ψυχή του τὸ κενό, ἡ ἔλλειψη ἀνταπόκρισης εἶναι ἀπαράδεχτη. Ἔπειτα, ὅλες οἱ θρησκευτικές του παραστάσεις εἶναι ἀνθρωπομορφικές: ἡ δύναμη τοῦ καλοῦ γι' αὐτὸν γίνεται ἄγγελος· ἡ δύναμη τοῦ κακοῦ, δαίμονας.

Καὶ αὐτὴ ἡ παιδικὴ θρησκευτικότητά του δὲν ξεπερνάει τὴν ἁπλὴ εὐλάβεια σὰν πράξη: ὁ Παπαδιαμάντης μένει προσηλωμένος στὸ τυπικὸ καὶ τὴν πιὸ στενὴ ἀντίληψη τῆς παράδοσης: σ' αὐτὴ τὴ βαθμίδα τῆς κλίμακας στάθηκε πάντα ἡ θρησκευτική του σκέψη, κι ἂς τὴν ἐννοοῦσε ζωτικά, ἂς ἔπαιζε στὶς διαστάσεις της ὁλόκληρη τὴ ζωή του.

Σὰν ἀνθρώπινη, γενικώτερα, ἰδιοσυγκρασία πιστοῦ ἦταν ἀ σ κ η τ ι κ ό ς: πίστευε πὼς μὲ τὴν ἀποχή, τὴ μὴ ἐνεργητικὴ συμμετοχὴ στὴ ζωὴ καὶ μὲ τὴν καταφυγὴ στοὺς θρησκευτικοὺς χώρους βρισκόταν πιὸ κοντὰ στὸ Θεό. Μισοῦσε καὶ ἀπέφευγε τὸ κάθε σύγχρονο, τὸ θεωροῦσε ἐμπαικτικὰ «νεωτερισμό», διασαλευτὴ τῆς παράδοσης, ποὺ μέσα της μόνο ἀναπνέει ἐλεύθερα ἡ πίστη.

Ἀντίστροφα, ἤθελε ὁ ἴδιος νὰ ἀνακαινίσει αὐτὴ τὴ ζωή, ποὺ τὸν περιέβαλλε, νὰ τῆς δώσῃ «νέο» νόημα καὶ τὸ νόημα αὐτὸ κατὰ τὴν ἀντίληψή του ἦταν μιὰ θρησκευτικότητα βυζαντινὰ χρωματισμένη. Ἦταν ὁ τελευταῖος τῶν «βυζαντινῶν». Ἡ ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ ζωὴ τῶν ἐτῶν 1885—1910, ἡ «μεγάλη ἰδέα» τοῦ ἔδινε ὅλες τὶς ἀφορμὲς γιὰ μιὰ τέτοιου χρώματος προσδοκία «ἀναγέννησης». Εἶχε ἐξάλλου τὴν ἀγωνία τοῦ ἁμαρτήματος ἑνὸς βυζαντινοῦ θρησκευόμενου ἀνθρώπου, δουλεμένη περισσότερο μὲ τὸ αἴσθημα, παρὰ ὅσο μὲ τὸ πνεῦμα (ὅπως ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος) καὶ τὴν ἀγωνία γιὰ μιὰ νέα ζωή, μιὰ *Vita nuova*, χωρὶς νὰ πιστεύει ὅμως, σὰν «ἄνθρωπος» ποὺ ἦταν σύγχρονα, στὴ δυνατότητα ἐκπλήρωσης αὐτοῦ τοῦ πόθου.

ΠΟΛΛΕΣ ΦΟΡΕΣ

Ἂς μὴ μιλοῦμε γιὰ τραγωδίες.
Γλυκύτατο
δῶρο ἡ ζωή,
μᾶς γίνηκε μιὰ καταδίκη·
Τὴ λύση
δὲν θὰ τὴ βροῦμε, βέβαια,
στὰ δάκρυα.

Κι ὅμως,
ἂν δὲν εἴχαμε κι' αὐτὴ τὴ διέξοδο...θεέ μου..

Λένα Παππᾶ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΕΚΔΟΧΗ ΓΙΑ ΣΗΜΕΡΑ

I

Λένε
ἡ γῆ γέρασε
—νὰ φύγουμε, νὰ φύγουμε—
στὰ ὀρυχεῖα τώρα μόνο πενθεῖ τὸ κάρβουνό
κι' οἱ φλέβες τοῦ πετρέλαιου στέρεψαν.
Ἡ γῆ δὲν ἔχει ἄλλο νὰ μᾶς θρέψει
τὰ τέκνα μας λοιμοκτονοῦν.
Ἕνας δρόμος πρὸς τ' ἀστέρια μένει μ' ἄνθη καὶ πρασιές.

Γῆ
ποὺ σὲ γύμνωσαν τὰ γεράματα
ἄσαρκο σκέλεθρο κοκκαλιασμένο τῆς μάννας μου
ἐξαντλημένο ἀπὸ τὴν ὀδύνη τῶν τοκετῶν
ἀποκαμμένο ἀπὸ τὸ πύρ τὸ ἐσώτερο
τὰ δάκρυα μου ἂς ποτίσουν τοὺς τελευταίους καρπούς σου.
Ἡ ἐπανάσταση τῆς φυγῆς
μπορεῖ νὰ μὴ σημαίνει: αὐτοεγκατάλειψη.
Μπορεῖ νὰ γέλασε ἡ συνείδηση ποὺ ξαγρυπνᾶ μερόνυχτα.

II

Λένε ἕνας μικρὸς θεὸς ἦταν ὁ ἔρωτας
καὶ τοὺς θεοὺς τοὺς πῆρε σήμερα ὁ μεγάλος ὕπνος.
λίγες ὀραχμὲς ἕνα φιλὶ τῆς ἡδονῆς...
Ἡ Ἰουλιέττα γεννήθηκε στὰ σύννεφα ἑνὸς ποιητῆ
ἀνέραστου καὶ φιλοθάνατου.
Ἐρειπωμένο μνημεῖο ἀπωλεσθέντων παραδείσων...

Ἐσὺ
μοῦ μίλησες γιὰ ν' ἀκούσω λόγια τους
ν' ἀποκαλύψω τὴν λέξη: «Ἀτίμητον»
Τί θἄτανε τὸ φῶς ἂν δὲν ὑπῆρχε ἡ νύχτα!
Ἤρθες ἐρωτικὴ σὰν τὴν ἄνοιξη μὲ τὴν καρδιὰ
ἀνοιγμένο τριαντάφυλλο.
—Πόσα χρόνια περίμεναν οἱ καταιγίδες τὴν εἰρήνη τους—
νὰ πάρεις ὅλες τὶς ἐγκάρδιες ἀποταμιεύσεις.
Μήπως δὲν εἶναι ἐλπίδα νὰ ἀποταμιεύεις
κι' ὁ ὕπνος τῶν θεῶν γέμισε ὡραῖα ὄνειρα;

Γιῶργος Ν. Κάρτερ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

Η ΙΤΑΛΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

Τὸ περιοδικὸ αὐτό, λόγω τῶν σκοπῶν ποὺ ἔταξε ὡς ἀποστολή του καὶ ἐπειδὴ ἐκδίδεται σ' ἕνα ἀπὸ τὰ νευραλγικώτερα σημεῖα τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου, εἶναι φυσικὸ νὰ εἶναι φοβερὰ εὐαίσθητο σὲ κρούσεις, ὅπως αὐτὴ ποὺ ἀπετόλμησε τελευταῖα τὸ ἰταλικὸ γενικὸ Ἐπιτελεῖο. Μὲ τοὺς Ἰταλούς, ὕστερα ἀπὸ τὴν γνωριμία τοῦ πολέμου καὶ τῆς κατοχῆς, ἀποφασίσαμε μὲ εἰλικρίνεια νὰ ζήσουμε σὰν καλοὶ γείτονες καὶ φίλοι, ξεχνῶντας, μὲ ἀφελῆ μεγαλοψυχία καὶ τὴν ἐμπαθῆ τους ἀντίδραση, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἔγιναν Κράτος, σὲ κάθε νόμιμη ἑλληνικὴ βλέψη, καὶ τὸν καταχθόνιο διπλωματικὸ πόλεμο τοῦ Σφόρτσα, καὶ τὴν πολιτεία τους τῶν πολεμικῶν ἐτῶν. Φαίνεται ὅμως πὼς ἀντιλαμβάνονται κατὰ τρόπον ἰδιόρρυθμο τὶς καλὲς σχέσεις. Πιστεύουν ὅτι ἀρκοῦν οἱ φραστικοὶ πύραυλοι, οἱ λογοτεχνικοὶ γλυκασμοί, ἡ ἀνταλλαγὴ ποιημάτων, ποιητῶν καὶ φιλοφρονήσεων, γιὰ νὰ δώσουν στὸν ἑλληνικὸ λαὸ τὴν ψευδαίσθηση μιᾶς εἰλικρινοῦς φιλίας. Ἐν τῷ μεταξύ, ἐν κρυπτῷ καὶ παραβύστῳ, οἱ συμπαθεῖς ἀπόγονοι τοῦ Νικολὸ Μακιαβέλλι—μιλοῦμε βέβαια ὄχι γιὰ τὸν ἰταλικὸ λαό, μὰ γιὰ τὴν ἡγεσία του—, ἀντιδροῦσαν μὲ λύσσα στὴν εἰσδοχὴ τῆς Ἑλλάδος στὴν Κοινὴ Ἀγορά, καὶ ἐμηχείρευαν στὰ παρασκήνια τὸ ταπεινὸ ἐκεῖνο ἔγγραφο, ποὺ ἐπαναλαμβάνει τόσο πιστὰ τὰ φασιστικὰ φληναφήματα, ὥστε θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ πιστεύσῃ ὅτι τὸ συνέταξαν οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι. Κούμαρα λοιπὸν ὁ ἀγώνας τοῦ Ματσίνι γιὰ τὸ δόγμα τῶν ἐθνοτήτων. Ὁ ὡμός, ὁ χωρὶς ἀνασκοπὲς ὠφελιμισμός, ποὺ κυβερνοῦσε τὴν ἰταλικὴ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ ἀπὸ τὸ 1870, ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ τὴν ἐμπνέῃ. Εὐτυχῶς τῆς ἔλειψαν τὰ δόντια.

***

Ὅταν τὸ σκάνδαλο ἦλθε στὸ φῶς καὶ ἐκδηλώθηκε ἡ ἀγανάκτηση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, οἱ Ἰταλοὶ μᾶς ἐκοίταξαν μὲ ἀθωότητα ὑγροφυοῦς παρθένου. Καὶ εἶναι πράγματι ἀλλόκοτη ἡ ἐπιχειρηματολογία, ποὺ μ' αὐτὴν τὸ ἰταλικὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ἡ Πρεσβεία τῶν Ἀθηνῶν προσπάθησαν νὰ κολάσουν τὰ πράγματα· μιὰ ἐπιχειρηματολογία ποὺ δὲν ἔχει καμιὰ σχέση οὔτε μὲ τὴν λογικὴ τοῦ Ἀριστοτέλους οὔτε μὲ τὴν παράδοση τῆς ἰταλικῆς διπλωματίας. Λένε: α) τὸ ὑπόμνημα εἶναι ἔγγραφο καθαρῶς τεχνικοῦ περιεχομένου. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι, κατὰ τὴ γνώμη τους, ἀπαραίτητο προσὸν ἑνὸς τεχνικῆς φύσεως ἐγγράφου, ὅταν ἀναφέρεται εἰς τρίτους, πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀναισχυντη, ἡ σκόπιμη ἀνακρίβεια. β) τὸ ὑπόμνημα τὸ συνέταξαν κατώτερα στρατιωτικὰ στελέχη καὶ παρεδόθη στὸ ΝΑΤΟ ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ Ἐπιτελεῖο. Ἔτσι δηλώνουν ὅτι στὴν Ἰταλία οἱ Στρατηγοὶ γίνονται γραμματοκομισταὶ τῶν Ἀνθυπολοχαγῶν.

Αὐτὲς εἶναι οἱ ἰταλικὲς δικαιολογίες, καὶ θὰ τὶς παίρναμε στὰ σοβαρὰ μόνον ἐὰν ὑποφέραμε ἀπὸ ἀσθένειαν τοῦ ὕπνου. Γι' αὐτὸ ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ θέσουμε ὡρισμένα ἐρωτήματα μὲ τὴν δήλωση ὅτι θὰ παραμείνῃ ζωηρὸ καὶ ἀμείωτο τὸ ἐνδιαφέρον μας γιὰ τὸ θέμα ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ, ἕως ὅτου δοθοῦν ἱκανοποιητικὲς ἀπαντήσεις στὶς ἀπορίες μας.

α) Τὸ ἔγγραφο τὸ ὑπέβαλαν οἱ Ἰταλοὶ αὐτοβούλως;

β) Ἐὰν τοὺς τὸ ἐζήτησαν, γιατί νὰ ζητήσουν πληροφορίες γιὰ τὴν πληθυσμιακὴ σύσταση τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς καὶ ὄχι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες, ποὺ συμπαρεδρεύουν στὸ ΝΑΤΟ;

γ) Ποιοὺς σκοτεινοὺς σκοποὺς θέλησαν νὰ ἐξυπηρετήσουν οἱ Ἰταλοὶ μὲ τὴν ἐκθεσή τους, ὅπου, τόσο ἀσύστολα, πλαστογραφοῦν τὴν ἀλήθεια;

δ) Τὸ ΝΑΤΟ ἀντέδρασε μόνον μὲ τὶς ἐκκλήσεις τοῦ κ. Σπάακ γιὰ νὰ θεωρηθῇ τὸ ἐπεισόδιο λῆξαν, οὐσιαστικὰ δηλαδὴ γιὰ νὰ σωπάσῃ ἡ δίκαιη φωνὴ τῆς Ἑλλάδος;

ε) Οἱ συντάκτες τοῦ ὑπομνήματος—μυθιστορήματος—ἐξακολουθοῦν νὰ συντάσσουν τεχνικοῦ περιεχομένου ἔγγραφα εἰς τοὺς κόλπους τοῦ ἰταλικοῦ γενικοῦ Ἐπιτελείου; Αὐτὰ εἶναι τὰ ἐρωτήματά μας, καὶ εἴμαστε βέβαιοι, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνηση, ποὺ ἀντέδρασε μὲ τρόπο τόσο κεραυνοβόλο καὶ μὲ γλῶσσα τόσο ὠμὴ στὴν ἰταλικὴ πρόκληση, δὲν θὰ ἡσυχάσῃ πρὶν νὰ τακτοποιηθῇ δριστικὰ τὸ θέμα, ὄχι μόνον στὰ χαρτιά, μὰ καὶ στὴν οὐσία του. Ἐμεῖς ἐδῶ, σὰν κάτοικοι τῆς ἀκραίας αὐτῆς περιοχῆς, ποὺ τὴν ἑλληνικότητά της ἀμφισβητοῦν τὰ ἰταλικὰ φαιδρολογήματα, ἔχουμε μόνον νὰ προσθέσουμε τὰ ἑξῆς: Γιὰ

ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

τὴν σύνθηση τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς νοτίας Ἠπείρου—ἄσχετα ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἐπιστήμη δὲν ἀναγνωρίζει τὴ γλῶσσα ὡς στοιχεῖο ἐθνολογικό-, τὸ ἰταλικὸ γεν. Ἐπιτελεῖο θὰ μποροῦσε νὰ ζητήση πληροφορίες ἀπὸ τοὺς Ἰταλούς, ποὺ ἀγκυροβόλησαν ἐδῶ ὡς ἐγκάθετοι τῶν Γερμανῶν. Θὰ μάθαινε ὅτι στὰ Γιάννινα μιλοῦσαν ἑλληνικὰ ἐπὶ τουρκοκρατίας οἱ ἴδιοι οἱ Τοῦρκοι, καὶ ὅτι οἱ δῆθεν Βλαχορωμάνοι τῖς Πίνδου, γεννήματα τῶν βουνῶν, ποὺ ἐχάρισαν στὸ ἑλληνικὸ Ἔθνος μιὰ λαμπρὴ πλειάδα εὐεργετῶν, ἡρώων, πολιτικῶν καὶ δασκάλων, πρῶτοι τὸ 1940 ἐκτύπησαν τοὺς Ἰταλούς. Οἱ λαοὶ πού δὲν φρονηματίζονται ἀπὸ τὰ παθήματά τους θὰ πίνουν πάντα τὸ πικρὸ ποτῆρι τῆς ἀπογοητεύσεως. Θὰ ἔπρεπε λοιπὸν νὰ εἶχαν πιὰ ἀντιληφθῆ οἱ φίλοι μας ὅτι ἡ ζωὴ δὲν εἶναι μελόδραμα, ὅτι ἡ δόξα καταντάει βαρὺ καὶ δύσπεπτο καταπότιο ὅταν ἐπιχειροῦν νὰ τὴν στηρίξουν ἀδύνατοι ὦμοι, ὅτι, στὸν χοϊκό μας κόσμο, πολὺ νερὸ ἔτρεξε κάτω ἀπὸ τὶς γέφυρες ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν μεγάλων ὀνείρων τους καὶ ὅτι οἱ διάφοροι βλακορωμαϊσμοί, ποὺ καλύπτουν νοσηρὲς αὐτοκρατορικὲς νοσταλγίες τῶν αὐτοχειροτόνητων πληθυσμιολόγων, θὰ μποροῦσαν νὰ βλάψουν ἀνεπανόρθωτα μία φιλία, ποὺ τόσο ἔχει τὴν ἀνάγκη της ἡ περιοχὴ αὐτὴ τῆς Μεσογείου.

Αὐτά, γιατί πιστεύουμε ὅτι εἶναι Χριστιανικὸ καθῆκον τὸ νὰ βοηθῆ κανεὶς τοὺς γείτονες εἰς τὸ νὰ ἀποκτήσουν ρεαλιστικώτερη σκέψη, προπάντων ὅταν θεωροῦνται φίλοι καὶ σύμμαχοι.

Η «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ»

ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΗ

Τὸ Ἐθνικὸ Ἵδρυμα Ραδιοφωνίας εἶναι ἕνας πραγματικὸς θεσμὸς καὶ προσφέρει ἀσφαλῶς, μὲ τὸ ἀζημίωτον βέβαια, πολλὲς ὑπηρεσίες στὸ λαό. Ἐὰν ὅμως σὲ γενικὲς γραμμὲς μπορεῖ κανεὶς νὰ συμφωνήση μὲ τὸ πρόγραμμα τῶν ἐκπομπῶν του, στὸν τομέα τῆς Μουσικῆς, θὰ μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ ἔχουμε κάποιες ἀντιρρήσεις.

α) Οἱ ἀναμεταδόσεις κλασικῆς μουσικῆς, θὰ ἔπρεπε κάπως νὰ περιοριστοῦν—ἰδιαιτέρως οἱ ἐμφανίσεις διρτυούζων πιάνου—γιατὶ ἀπευθύνονται σὲ πολὺ μικρὸ μέρος τοῦ κοινοῦ, στοὺς μουσικὰ μορφωμένους κατοίκους τῶν Ἀθηνῶν, ἀφοῦ γιὰ τοὺς ἐπαρχιῶτες, ἔστω καὶ πλούσιους σὲ μουσικὴ προπαίδεια, τὸ ἀκρόαμα κλασσικῆς μουσικῆς ὑπὸ τοὺς γρυλισμοὺς τῶν παρασίτων, ἀνεβάζει μόνον τὴν ἀρτηριακὴ πίεση.

β) Πρέπει ἐπίσης νὰ περιορισθῆ ὁ ἀριθμὸς τῶν σανσοννιέ, ἐλευθέρων σκοπευτῶν ἢ τακτικῶν συνεργατῶν ποὺ σὲ μινόρε καταθλιπτικό, ψάλλουν τοὺς αἰώνιους πόνους τῆς καρδιᾶς, σὲ στίχους συχνὰ γελοίους ἢ ἀηδεῖς. Αὐτὴ ἡ σχολὴ νεοελληνικοῦ τραγουδιοῦ, ποὺ τὸ ἐμφανίζουν συνχὰ στομφώδεις βαρύτονοι, εἶναι δυνατὸν νὰ δώσῃ τὴν ἐντύπωση ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς βασανίζεται ἐν τῷ συνόλῳ του ἀπὸ σεξουαλικὸ μαζοχισμό, ἀφοῦ οἱ πεισιθάνατοι στιχουργοὶ καὶ συνθέτες καλοῦν συνεχῶς τὸν θάνατο εἰς βοήθειαν τῶν ἐρωτευμένων. Μὰ ἐκφράζουν αὐτὰ τὰ κατασκευάσματα τὴν ἐποχή μας; Ἔτσι τὴν νοιώθουν οἱ συλλογεῖς φερέτρων καὶ ἑτοιμοθανάτων ἐραστῶν;

γ) Πιστεύουμε ἐπίσης ὅτι πρέπει νὰ περιορισθῆ κάπως τὸ ξένο τραγούδι, ἰδιαιτέρως οἱ ρυθμοὶ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, χάριν τοῦ Ἑλληνικοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, ποὺ παρέχεται μὲ τὸ σταγονόμετρο καὶ σὲ ἀκατάλληλες ὧρες. Ἐπὶ τέλους, Ἕλληνες πληρώνουν τὶς συνδρομές, καὶ ὅλη αὐτὴ ἡ μουσικὴ ἰσπανολογία πρέπει κατὰ τεκμήριο νὰ τοὺς ἐνθουσιάζει λιγώτερο ἀπὸ τὰ δημιουργήματα τοῦ λαοῦ, ποὺ τὰ γέννησε μιὰ ἐποχὴ πικρῆς δουλείας καὶ λαμπρῶν ἀγώνων.

Μεγαλύτερη λοιπὸν θέση, παρακαλοῦμε, γιὰ τὸ ἑλληνικὸ δημοτικὸ τραγούδι καὶ συνεχῶς ἐντονώτερη προβολὴ τῆς νέας σχολῆς ποὺ γεννιέται τώρα μὴ ἐπιχειρητὸν Μάνο Χατζηδάκη καὶ ποὺ δίνει τραγούδια χαριτωμένα, τόσο σὰν κείμενο ὅσο καὶ σὰν μέλος, γεμάτα κέφι καὶ πρωτοτυπία καὶ ἐμπνευσμένα συχνὰ ἀπὸ τὸ λαϊκὸ ρεμπέτικο τῶν λιμονιῶν μας, καὶ ὄχι ἀπὸ τοὺς παπαρρηγοπούλειους ρωμαντισμοὺς τοῦ 19ου αἰῶνα, ὄχι ἀπὸ ἀτελείωτα κλάματα καὶ ἀπελπισίες καὶ ἱκεσίες ποὺ παρέχουν μιὰ καθόλου κολακευτικὴ εἰκόνα τῆς ἀρρενωπότητος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἂς μοιράση λοιπὸν δίκαια τὸν χρόνον του ὁ ραδιοφωνικός μας σταθμός. Ἂς δώση τὴν νόμιμη μερίδα στοὺς μουσικὰ μορφωμένους Ἕλληνες καὶ σὲ ὅσους ποθοῦν μόνον νὰ πεθαίνουν γιὰ τὴ γυναῖκα ποὺ ἀγαποῦν. Καὶ σὲ μᾶς τοὺς ἄλλους, τὴ μεγάλη μᾶζα, ἂς χορηγήσῃ τὸν ἡγενονικὸ μέσο δρόμο: μιὰ μουσικὴ θρεπτική, προσιτὴ ὅμως συγχρόνως. Χωρὶς νὰ ἀμελῆ, μαζὶ μὲ τὴν προσπάθεια γιὰ νὰ μᾶς φέρῃ σὲ ἐπαφὴ μὲ τοὺς κλασικοὺς καὶ τὰ νέα ρεύματα, καὶ τὸ καθῆκον ποὺ ἔχει νὰ μᾶς συνδέει πάντα μὲ τὴν μουσικὴ παράδοση τοῦ ἔθνους.

Α. Γ

«ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΕΣΤΙΑ»

Στὴ Θεσσαλονίκη, γιορτάστηκαν φέτος τὰ Δέκα χρόνια τοῦ περιοδικοῦ «Ποντιακὴ Ἑστία». Κι' εἶναι παρήγορο ποὺ ἡ γιορτὴ αὐτὴ ἀποτέλεσεν ἕνα πολυσήμαντο πνευματικὸ γεγονὸς γιὰ τὴ ζωὴ τῆς Θεσσαλονίκης. Γιατί, στὴν ἐποχή μας, παρὰ τὰ συνταρακτικὰ βήματα τῆς σκέψης καὶ παρὰ τὶς καινούργιες θεμελιώσεις ἀντιλήψεων, ἡ ἐπιβίωση τῆς κάθε ἀξιόλογης πνευματικῆς προσπάθειας ἔγινε τρομακτικὰ δύσκολος ἄθλος. «Ἡ Ποντιακὴ Ἑ-

στία» (βραβεῖον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν), ἀπ' τὰ ἐλάχιστα περιοδικὰ συγγράμματα ποὺ ἔχομε, εἶναι ἕνα ἡρωϊκὸ κατόρθωμα ἑνὸς ἀκατοπόνητου Ποντίου, τοῦ γνωστοῦ κ. Φίλωνος Κτενίδη, ποὺ ἀναλώνεται χωρὶς κἄναν ὑπολογισμὸ γιὰ νὰ μὴν χαθεῖ ἡ μεγάλη ζωὴ κι' ὁ Μεγάλος ἑλληνισμὸς τῆς περιπέτειας τοῦ 1922. Οἱ Πόντιοι, Ἕλληνες ἀπείραχτοι στοὺς αἰῶνες, φύλαξαν τὴν συνείδηση, τὴν ψυχή, τὸ αἷμα καὶ τὴν Μοῖρα τῆς Φυλῆς τους, κάνοντας τὴ ζωὴ τους πορεία πρὸς τὰ πεπρωμένα τῆς Ἑλλάδας, κι' ὅταν ξερριζώθηκαν ἀπ' τὸ χῶμα τους, ἤρθαν στὴν Ἑλλάδα καί, ἀνάμεσά μας, ξανάχτισαν ὅλο αὐτὸν τὸ κόσμον. Ἔβαλαν ἔτσι καινούργιο αἷμα στὴ ζωή μας καὶ ξαναφύτεψαν, στὸν κορμὸ τῆς χώρας, ὅτι φύλαξαν κι' ὅτι δὲν ἔχασαν ἑκατονταετηρίδες ὁλόκληρες ἔξω ἀπ' τὰ τωρινά μας σύνορα—στὴν ἄλλη Πατρίδα τους. Εἶνα κάτι συνταρακτικό, κάτι ποὺ δονεῖ βαθύτερα τὸν ἑλληνικὸ ἄνθρωπο ἡ Μοῖρα τῶν Ποντίων. Αὐτὸν τὸν Ἑλληνισμό, αὐτὴν τὴν ἱστορία, αὐτὴν τὴν ζωντανὴ παρουσία θέλησαν νὰ φυλάξουν ὁ Φ. Κτενίδης μαζὶ μὲ τοὺς λαμπροὺς συνεργάτες του στὴν «Ποντιακὴ Ἑστία». Καὶ τὸ κατόρθωσαν. Ἔφτιαξαν μιὰ κιβωτὸ τῆς Ποντιακῆς Ἑλλάδος, κι' ἔκλεισαν μέσα της τὴν ψυχὴ καὶ τὶς μνῆμες ποὺ ἔφερε μαζί του ὁ κόσμος αὐτός.

Τὰ Δέκα Χρόνια ποὺ γιορτάστηκαν φέτος πρέπει νὰ εἶναι ἕνας πολυσήμαντος σταθμὸς στὴν πνευματική μας ἱστορία τῶν μεταπολεμικῶν χρόνων. Κι' ὅλοι μας—πρὸ παντὸς οἱ ἔφηβοι αὐτοὶ Ἕλληνες τοῦ Πόντου - ἔχομε βαρὺ χρέος γιὰ τὴν κατοχύρωση τῆς ζωῆς τῆς «Ποντιακῆς Ἑστίας». Στὴν ἐποχή μας, ποὺ οἱ συνειδήσεις συγχρωτίζονται ἐπικίνδυνα καὶ ποὺ οἱ ἄνθρωποι νοιώθουν πὼς εἶναι ξεκομμένοι ἀπ' τὴν γῆ τῶν πατεράδων τους, ἐπιτεύξεις σὰν τὴν «Ποντιακὴ Ἑστία» ἀποτελοῦν ἐθνικὰ στηρίγματα καὶ μοναδικὲς ὑποσχέσεις γιὰ τὸ Μέλλον.

Ἡ «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία» ἀπ' τὴν ἴδια θέση τῆς ἴδιας πορείας, συγχαίρει ὁλόψυχα τὴν ἀδελφὴ «Ποντιακὴ Ἑστία» κι' εὔχεται ὁ σταθμὸς αὐτὸς τῶν Δέκα Χρόνων ν' ἀποτελέσει μίαν ἀκόμα ἀφετηρία γιὰ τὴν πνευματικὴ καταξίωση τῆς Μεγάλης Ἀποστολῆς της.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

⁂

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΟΝΙΤΣΗΣ

Στὴν Κόνιτσα, ἱδρύθηκε, πρόπερσι, Κρατικὴ Βιβλιοθήκη, ἡ ὁποία καὶ τέθηκε σὲ λειτουργία, κάτω ἀπ' τὴ διοίκηση ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς (Ἀρχιμανδρίτης κ. Θ. Μπεράκης, πρόεδρος, κ. Ι. Φερούκας, ἀντιπρόεδρος, κ. Ν. Μωραΐτης, γραμματεύς, κ. Κ. Φλῶρος, ταμίας καὶ κ. Κ. Ρούσης, μέλος). Εἶναι περιττὸ νὰ τονίσουμε πόση ἀξία εἶχε αὐτὴ ἡ προσπάθεια ποὺ, εὐτυχῶς, διαιωθήκε. Στοὺς διαφόρους παράγοντες, ποὺ συντέλεσαν καὶ ποὺ κινήθηκαν γι' αὐτὸ ἀπ' τὴν ἀρχή, ἡ Κόνιτσα θὰ ὀφείλει τὴν πνευματικὴ ὑπόσταση τῆς ζωῆς της, ποὺ τόσο τὴν ξεχωρίζεις ἀνάμεσα στὶς κωμοπόλεις. Κι' ἀκόμα, θὰ πρέπει, ἡ ἵδρυση τῆς βιβλιοθήκης αὐτῆς ν' ἀποτελέσει καὶ γιὰ τοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους καὶ γιὰ τὶς δημοτικὲς καὶ γιὰ τὶς ἐκκλησιαστικὲς ἀρχὲς τῶν ἄλλων πόλεων ἕνα παράδειγμα πρὸς πνευματικὴ προαγωγή. Στὶς ἐπαρχίες—μάλιστα τὶς ἀπομακρυσμένες κι' ἀκριτικὲς περιοχὲς—οἱ βιβλιοθῆκες εἶναι κέντρα πνευματικῆς ἐθνικῆς ἀκτινοβολίας. Καί, στὴν ἐποχή μας, ποὺ ὁ κίνδυνος νὰ παρασυρθεῖ ἡ ζωὴ ἀπ' τὸ ρεῦμα τῆς «μοντέρνας» ἐπιπολαιότητας ἐλλοχεύει κι' ὡς τὸ πιὸ ἀκραῖο χωριό, τὰ πνευματικὰ ἱδρύματα εἶναι οἱ ἀκαταμάχητες ἐπάλξεις γιὰ τὸν ἐθνικὸ χαρακτῆρα. Ἡ βιβλιοθήκη Κονίτσης, ὅπως ξέρομε, στὴν προσπάθειά της νὰ πλουτισθεῖ μὲ ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερα ἠπειρωτικὰ συγγράμματα, ζήτησε τὴν εὐρύτερη συμπαράσταση ἀπ' ὅλους τοὺς πνευματικοὺς παράγοντες τῆς Ἠπείρου. Εἶναι καθῆκον ὅλων νὰ συνεισφέρουν. Καὶ θέλομε νὰ ἐλπίζουμε πὼς ἡ ἔκκληση αὐτὴ θὰ ἔχη τὴν καλύτερη δυνατὴ ἀνταπόκριση. Ἐπὶ τέλος... δὲν πρόκειται γιὰ καμμιὰ ἐμπορικὴ συναλλαγή.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

⁂

Η ΓΙΟΡΤΗ ΤΟΥ ΓΑΛΛΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ

Ἡ γιορτὴ τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου στάθηκε ἕνα μάθημα καὶ γιὰ μικροὺς καὶ γιὰ μεγάλους. Γιὰ τοὺς μικροὺς ἦταν ἕνα λαμπρὸ καὶ ἀποδοτικὸ γλωσσικὸ μάθημα—ποὺ τοὺς δόθηκε μάλιστα χωρὶς καμιὰ θυσία τῶν τακτικῶν ὡρῶν διδασκαλίας—, καὶ ἕνα χρήσιμο μάθημα κοινωνικῆς ἀγωγῆς· γιὰ τοὺς μεγάλους μιὰ ἀπόδειξη τοῦ τί μποροῦν νὰ κατορθώσουν ἡ εὐσυνειδησία, ἡ ἐργατικότητα καὶ ἡ ὀρθὴ μέθοδος. Μικρὰ παιδιά, δέκα ἕως δεκαπέντε ἐτῶν, τραγούδησαν καὶ ἀπήγγειλαν ἐπάνω στὴ σκηνή, σὲ ξένη γλῶσσα, μὲ ἀπόλυτο συγχρονισμό, χωρὶς κανένα δέος, χωρὶς μαέστρους, μπαγκέτες καὶ ὑποβολεῖς, ἐχόρεψαν ξένους χοροὺς χωρὶς τὴν ἐλάχιστη σύγχιση, ἐχρησιμοποίησαν τὸν χῶρο τῆς σκηνῆς μὲ ἀκρίβεια καὶ τάξη, χωρὶς φωνὲς σπρωξιὲς καὶ ἀηδίες. Ἦταν φανερὸ ὅτι, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ γνήσια χαρὰ ποὺ ἔλαμπε στὰ παιδικά τους πρόσωπα, μιὰ συνειδητὴ πειθαρχία τὰ συνεῖχε ὅλα, καθὼς καὶ τὸ συναίσθημα τῆς εὐθύνης γιὰ τὴν πρωτοβουλία ποὺ τόσο ψυχολογημένα, ἡ διεύθυνση τοῦ σχολείου τοὺς εἶχε ἀφήσει.

Ἀξίζει λοιπὸν κάθε ἔπαινος καὶ στὶς ἐξαίρετες καθηγήτριες τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ στὴν Διευθύντρια, δίδα Μινάρδου γιατὶ κατόρθωσαν νὰ κινήσουν μὲ τέτοια ἐπιτυχία τὴν παιδικὴ αὐτὴ μᾶζα σὲ ὁμαδικὴ δράση τόσο πειθαρχημένη. Τῆς δίδας Μινάρδου πρέπει ἐπίσης νὰ ἐξαρθῆ ἡ ἔξυπνη, κατακοπιστικὴ καὶ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ ἔκτυπα καὶ ἀνούσιους ρητορισμοὺς ὁμιλία.

Α. Γ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΤΗΝ ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΙΣΤΟΥ ΚΑΙ ΠΟΙΗΤΟΥ ΗΠΕΙΡΩΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΖΑΛΟΚΩΣΤΑ ΖΗΤΕΙ Η ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Ἡ προτομὴ τοῦ Γεωργίου Ζαλοκώστα ἔχει στηθῆ εἰς τὸ ἄλσος τῶν Ἰωαννίνων. Χάρις εἰς τὴν φροντίδα τῆς «Ἑταιρίας Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν», ἔστω καὶ μὲ τόσην καθυστέρησιν, ἀπενεμήθη τιμὴ εἰς τὸν ποιητὴν καὶ ἀγωνιστήν, τοῦ ὁποίου τόσον εὐρεῖα ὑπῆρξεν ἡ καταβολὴ εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ἔθνους, εἰς ὅλας τὰς ἐκφάνσεις της. Καὶ ἔχει αὐτομάτως οὐτὴ ἡ πρωτοβουλία τὸν πνευματικὸν ἐκεῖνον χαρακτῆρα κάποιας δικαίας ἀναγνωρίσεως. Ὀφείλουν τὰ ἔθνη ποὺ ἔχουν ἱστορίαν μεγάλην, πρὸ παντός, μάλιστα αὐτά, νὰ μὴ λησμονοῦν τοὺς ἡρωϊκοὺς πρωτοπόρους τῆς ἀφετηρίας των, οἱοσδήποτε καὶ ἂν εἶναι ὁ τομεύς εἰς τὸν ὁποῖον οἱ πρωτοπόροι αὐτοὶ εἰσέφεραν. Καὶ πρωτοπόρος ἀπὸ τοὺς ἐπιφανεστέρους ὑπῆρξεν ὁ Γεώργιος Ζαλοκώστας.

Ἡ ζωή του ἦτο σφραγισμένη ἀπὸ πόνον βαθύτατον. Θὰ ἔλεγε κανείς, ὅτι σωρρευτικῶς εἰς αὐτὸν τὸν εὐγενέστατον ἄνθρωπον, μὲ τὴν πλουσίαν ἔμπνευσιν καὶ τὴν γενναίαν καρδιὰν εἶχον συγκεντρωθῆ τόσαι θλίψεις. Ἐγεννήθη τὰς ἀρχὰς τοῦ 1805 εἰς τὸ Συρράκον τῆς Ἠπείρου. Ἀκόμη ἐκεῖ καὶ γενικώτερα εἰς τὴν Ἤπειρον ἐπεκράτει τὸ ἐφιαλτικόν, καθεστὼς τοῦ τρόμου, τὸ ὁποῖον εἶχε ἐπιβάλει ὁ Ἀλῆ Πασᾶς. Ἐκπατρίζεται, λοιπόν, μικρός, εἰς τὸ Λιβόρνον, ὅπου παραλλήλως πρὸς τὰς πρώτας σπουδάς, ἀσχολεῖται μὲ τὴν ζωγραφικήν. Εἶχεν ἀληθινὸ τάλαντο ὁ Γεώργιος Ζαλοκώστας καὶ ὁ ἀδελφός του, ὁ ὁποῖος τὸ διέγνωσε ἐγκαίρως, προσπαθεῖ νὰ τοῦ ἐνισχύσῃ τὴν ἔφεσιν, διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν δημιουργίαν. Εἰς ἡλικίαν 16 ἐτῶν ἐπιστρέφει μὲ τὴν οἰκογένειάν του καὶ ἐγκαθίσταται εἰς τὸν Πύργον τῆς Ἠλείας. Ἦτο τὸ ἔτος τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐξορμήσεως δια τὴν Ἐλευθερίαν, τὸ 1821. Ἕνα χρόνο ἀργότερα, χάνει τοὺς γονεῖς του μέσα σὲ μιὰ ἡμέρα. Νεώτατος τότε ἀναζητεῖ διέξοδον τοῦ πόνου του. Ἀρματώνεται. Ἡ πάλη τῆς Ἑλλάδος τὸν παρασύρει. Τὸν γεμίζει ὀθένος, τὸν ὁπλίζει μὲ εὐψυχίαν μοναδικήν, τοῦ ἐλαφρύνει τὴν προσωπικὴν κατάθλιψιν. Ὁ πόνος του ἑνοῦται μὲ τὸν πόνον τῆς Πατρίδος. Αἰσθάνεται μέσα του νὰ σηκώνονται εἰς πελώριον κῦμα διαμαρτυρίας αἱ ἀντιδράσεις κατὰ τοῦ κατατρεγμοῦ. Καὶ ἔρχεται εἰς τὸ Μεσολόγγι. Τὸ πεδίον αὐτὸ τοῦ ὑπερτάτου ἀγῶνος προσφέρεται, ἐπὶ πλέον, καί, εἰς τὰς ψυχικὰς ἐξάρσεις τοῦ ποιητοῦ. Ἐκεῖ, τὰ ἰδανικὰ καὶ οἱ στοχασμοὶ εὑρίσκουν ὑπερτάτην δικαίωσιν. Ἐκεῖ αἱ ἰδέαι γίνονται ὅπλον. Ἐκεῖ ἡ ἔμπνευσις μεταπλάθεται εἰς ἀσύγκριτον ὁρμὴν πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν δικαιοσύνην. Ὁ Ζαλοκώστας, εἰς τὴν ἱερὰν ἔπαλξιν τῆς θυσίας, δίδει τὸ μέτρον τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ ἡρωϊσμοῦ. Ἀνεβαίνει εἰς τὴν τάξιν τῶν πρώτων. Ὁ ἀγωνιστὴς συναντᾶται μὲ τὸν ποιητήν. Καὶ ἡ ἔμπνευσις δίδει τὸ «Μεσολογόγιον» καὶ τὴν «τελευταίαν νύκτα».

ὦ κολύμβήθρα ἱερά, τοῦ γένους Μεσολόγγι

ὑμνεῖ ὁ ποιητὴς καὶ ἐνταῦθα ἡ θέσις του εἶναι Κὸν τά της. Οἱ Ἠπιῶται θὰ ἐπιτρατῆ νὰ ὑπομνήσωμεν ἔχουν ἔναντι τοῦ ἐνδόξου τέκνου των κάποιο χρέος των: Ὀφείλουν μίαν ἐλαιογραφίαν, εἰς τὴν τιμητικὴν θέσιν τῆς πινακοθήκης τοῦ Δημαρχείου Μεσολογγίου. Μὲ τὰς ὀργανώσεις των καὶ μὲ τὰς πρωτοβουλίας, μὲ τὰς ὁποίας πάντοτε ἔχουν ἀποδείξει, ὅτι γνωρίζουν νὰ δίδουν βάθος καὶ περιεχόμενον εἰς τὰ ἔργα τῆς πατριωτικῆς ἐξάρσεως, ἂς τοῦ τὴν φιλοτεχνήσουν. Τὸ Μεσολόγγι ἔχει ἀδελφότητα, αὐτόχρημα, μὲ τὴν Ἤπειρον. Ἴδιοι της εἶναι κορυφαῖοι ἀγωνισταί. Ὁ Γεώργιος Ζαλοκώστας μεταξὺ αὐτῶν δικαιοῦται προβαδίσματος. Ὁ Ζαλοκώστας μὲ τὴν διπλῆν προσφοράν, ἡ ὁποία ἐσυνεχίσθη ἔντονος καὶ μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος.

Τὰ πλήγματα τῆς Μοίρας ἐξηκολούθησαν. Τὸ θανατικὸ δὲν ἔπαυσε νὰ κτυπᾶ τὸ σπιτικό του. Ἑπτὰ παιδιά, τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο, φεύγουν μέσα ἀπὸ τὴν ἀγκαλιά του. Εἶναι πλέον μάρτυς ὁ χαροκαμένος ποιητής. Καὶ μέσα ἀπὸ τὴν ἁπλότητά του, μέσα ἀπὸ τὴν τόσον ἀνθρώπινη καὶ τόσον συγκινητικὴν τρυφερότητά του τὸ ποίημα «Ὁ βοριᾶς, ποὺ τ' ἀρνάκια παγώνει», αὐτὸ ποὺ τόσον βαθειὰ ἔχει συγκινήσει τὰ παιδικά μας χρόνια, δίδει μίαν παραστατικὴν εἰκόνα ἀγωνίας, συγκλονιστικὴν αὐτόχρημα εἰς τὴν σύνθεσίν της. Τραγουδεῖ ὁ ποιητὴς τὸ προσωπικόν του δράμα, καὶ εἰς τοὺς στίχους του εὑρίσκουν λυτρωτικὴν ἀνακούφισιν ἀτελείωτοι σειραί, ἀτελείωτοι θεωρεῖται ἀνθρώπων, ποὺ ἔχουν παγώσει καὶ ἔχνουν συντριβῆ ἀπὸ τὸ πλῆγμα τοῦ θανάτου.

Δὲν γνωρίζομεν ποίαν θέσιν ἠμπορεῖ νὰ δίδεται ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς εἰς τὴν ποίησιν τοῦ Ζαλοκώστα. Γνωρίζομεν ὅμως ὅτι τὰ ποιήματά του ἔχουν συγκινήσει γενεὰς Ἑλλήνων. Καὶ αὐτὸ δ' ἕνα πράγματι ἐκλεκτόν τῆς Μούσης ἀποτελεῖ τὴν ἀναγνώρισιν. Αὐτὴν τὴν ἀναγνώρισιν τὴν ὁποίαν ἐπεσφράγισε μὲ τὴν προτομὴν καὶ ἡ «Ἑταιριατῶν Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν». Ὁ Ζαλοκώστας εἶναι ἐκεῖ, εἰς τὸ ἄλσος τῶν Ἰωαννίνων, διὰ νὰ συμβολίζει τὴν ἀγνότητα, ἀλλὰ καὶ τὴν δύναμιν τοῦ πολεμιστοῦ, τοῦ ποιητοῦ, τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Δήμαρχος τῶν Ἰωαννιτῶν καὶ στενός μου φίλος κ. Γρηγόριος Σακκᾶς, ἂς ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν. Ἀπὸ τὸ Πάνθεον τῶν Ἠπειρωτῶν Ἡρώων τῆς Πινακοθήκης τοῦ Δήμου Μεσολογγίου, δὲν θέλω νὰ λείπει ἡ μορφὴ τοῦ Ζαλοκώστα. Τὴν ζητῶ ἀπὸ τοὺς πατριώτας του.

ΧΡΗΣΤΟΣ Γ. ΕΥΑΓΓΕΛΑΤΟΣ
Δήμαρχος Μεσολογγίου

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ι. Π. Κουτσοχέρα: 1) «Ὁ Δεῖπνος τῆς Βηθανίας» (ποιητικὴ σύνθεση), Ἀθῆναι 1959, 2) «Ἰορδάνης ὁ ἀείροος» (ποιητικὴ σύνθεση Ἀθῆναι, 1960.

Ὁ ποιητὴς Ι. Κουτσοχέρας, ὕστερ' ἀπ' τὴν ἀνθρώπινη εὐγένεια καὶ τὴν ἔντιμη εὐαισθησία τῆς ποίησης, τῆς ἑλληνόφωτης ἐκείνης ποίησης ποὺ ἔχουν οἱ «Γαλανὲς πνοές» κι' οἱ «Ἑλληνικὲς νύχτες», εὐτύχησε νὰ δώση—πέροι καὶ φέτος, σὲ δυὸ τόμους—δυὸ μεγάλες ποιητικὲς συνθέσεις ποὺ περικλείουν μιὰ πανανθρώπινη βαθύτατη κοὶ ὑπερευαίσθητη ποίηση ἑλληνικῆς ψυχῆς: τὸ «Δεῖπνο τῆς Βηθανίας» καὶ τὸν «Ἰορδάνη τὸν ἀείροο». Εἶναι, καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ θέματα, τραβηγμένα—μ' ἕναν ἤρεμο τόνο προσευχῆς καὶ βιβλικῆς θεώρησης—ἀπ' τὸ χῶρο τῆς ἀνθρώπινης ὑπόστασης μέσα στὸ χρόνο τῆς ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ. Κι' ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸ τὸ μηδαμινὸ ὄν μὲ τὴν μεγάλη, τὴν ἀσύλληπτη παρουσία του μέσα στὸν κόσμο, καταξιώνεται στὴν ποίηση τοῦ Κουτσοχέρα κι' ὡς προέκταση ὥς τὸν ἴδιον τὸ Θεό του.

Στὸν «Δεῖπνο τῆς Βηθανίας», ὁ ποιητής, ἀγγίζοντας τὴν εὐπάθεια τῆς γυναικείας εὐαισθησίας στὶς Μάρθα καὶ Μαρία, ὀργανώνει πάνω στὴν ἀπροσπέλαστη ἀγνότητα καὶ τὴν ἀπλησίαστη γλυκύτητα τοῦ Ἰησοῦ (ἀνθρώπου—Θεοῦ), τὴν ἀπέραντη καὶ διάχυτη ψυχὴ ποὺ ἔχει ὁ ἄνθρωπος στὴ ζωὴ τῆς γυναίκας. Εἶναι μιὰ σύνθεση, κλασικὴ στὸ εἶδος της, ποὺ βγάζει τὸν ἄνθρωπο ἔξω διὰ τὰ δικά του κοινωνικὰ φράγματα, γιὰ νὰ τὸν πλάσσει ἀπ' τὴν ἀρχὴ μὲ τὴν ἅγια εὐσισθησία τῆς Μάρθας καὶ τῆς Μαρίας ὕστερ' ἀπὸ τὴν αὐτογνωσία τοῦ μεγάλου πόνου. Ἕνα ἥμερο περπάτημα πάνω στὴ σιωπὴ μετὰ τὴ θυσία γιὰ τὴν λύτρωση. Νομίζουμε πὼς ἔξω ἀπ' τὴ Μάρθα καὶ Μαρία δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ δοθεῖ μιὰ μεγάλη καὶ χωρὶς ἅγριο πάθος ποίηση. Ὁ κ. Κουτσοχέρας ἔνοιωσε βαθειὰ τὴν ἀλήθεια, τὴν ἀποκάλυψη ποὺ ἔχει γιὰ τὸν ἄνθρωπο αὐτὸ τὸ θέμα, καὶ κατόρθωσε νὰ τὸ συγκροτήσει καὶ στὴ μορφὴ μὲ καθαρὰ ποιητικὰ κριτήρια λόγου. Ἁπλώνεται σ' ἕνα ἥσυχο, βιβλικὸ ὕφος ροῆς, διάλεξε—καὶ δούλεψε—τὶς λέξεις ἔτσι ποὺ οἱ στίχοι νὰ γίνωνται ἀπαγγελία χωρὶς λόγια, νὰ γίνοται μιὰ ποιητικὴ μουσικὴ μὲ εἰκόνες ἐννοιῶν μέσα σ' ἕναν ὠκεανὸ λυρισμοῦ.

Κι ἄλλα, κι ἄλλα χρώματα
πιότερα ἀπ' τῆς ἴριδας τὸ τόξο....
Φτερογοῦσαν στὴν αὐλή, στὸ δῆμα...
...Καὶ ἡ Μαρία ἐζοῦσε τὸ ὅραμα
τῶν φτερῶν
καὶ τῶν χρωμάτων....
. . . . . .
...ἄπλωνε ἡ Μάρθα τὸ τραπεζοκάλυμμα,
τὸ ἄγγιχτο καὶ ἀνόθευτο...
...Καὶ ξετύλιγαν λευκὲς τελεῖες τῆς σιωπῆς...

Μὲ τὸν «Ἰορδάνη τὸν ἀείροο», ὁ κ. Κουτσοχέρας ἔρχεται, κινούμενος μέσα στὸ ἴδιο κλίμα, νὰ συνθέσει μὲ κάποια πρωθυστερία σειρᾶς, τὸ δεύτερο μέρος—ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ἦταν τὸ πρῶτο—τῆς κατὰ βίβλον ποιητικῆς ἀρχῆς τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων στὴν ἔλευση τοῦ Θεοῦ. Καίτοι ἡ σύνθεση τούτη ἔχει λιγώτερη τρυφερότητα λυρισμοῦ ἀπ' τὸν «Δεῖπνο τῆς Βηθανίας», ἐδῶ ὁ ποιητὴς ἐνῶ κατορθώνει νὰ ὀργανώσει ἕναν εὐρύτατο κύκλο πορείας. Ξεκινάει (μεταφορικὰ βέβαια) μαζὶ μὲ τὸν Ἰορδάνη ποταμό, τὸν κάνει μιὰ φλέβα ποὺ ποτίζει τὴ ζωή, κι' ἔρχεται νὰ φτιάξει τὸν κόσμο στὰ λόγια τοῦ προφήτη καὶ στὴν καρδιὰ τοῦ Ἰησοῦ. Ὁλόκληρο τὸ ποίημα, διαποτίζεται ἀπὸ μιὰν ἀπροσμέτρηπτη γοητεία γαλήνης, ἔτσι ποὺ ἡ παρουσία τοῦ βιβλικοῦ Θεοῦ νὰ διοίκει στὴν τροχιὰ τῶν ἀνθρώπινων αἰώνων. Εἶναι μιὰ ποιητικὴ, ἥσυχη, ἐν κατοθλίψει ἐνώπιον, τῆς ροῆς τοῦ χρόνου, βιογραφία τοῦ ἀνθρώπου καὶ ποὺ ἐξικνεῖται ἀπεριόριστα περ' ἀπ' αὐτόν. Ἀναντίρρητα, ὁ κ. Κουτσοχέρας, διαθέτοντας ἕναν ὑπερευαίσθητο δέκτη ψυχικῆς ἐπαφῆς, ὑπῆρξε ὁ προνομιοῦχος ποὺ δονήθηκε νὰ βιώσει αὐτὲς τὶς ὕψιστες ὄψεις τῆς ζωῆς καὶ νὰ τὶς κάμει πηγὲς στὸ φρυγμένον ὅραμα τῆς ἀνθρώπινης μοίρας. Εἶναι ἀλήθεια πὼς ὁ Λόγος, αὐτὸς ὁ Ἰορδάνης μὲ τὴν φωνὴ τοῦ Ἰωάννη, εἶναι πάντοτε ἡ ἀναβάπτιση καὶ ἡ ὁδὸς γιὰ τὴ βαθύτερη λύτρωση. Καὶ γι' αὐτὸ δὲν εἶναι ὁπωσδήποτε ἡ παθητικὴ πορεία:

Κύλαγαν οἱ βουλὲς τοῦ Ἰεωχοβᾶ
στὴν πορεία τὴ βιβλικὴ τοῦ ποταμοῦ
ποὺ ἱστοροῦσε τὰ ἄνωθε μυνήματα,
τῶν ἀνθρώπων τὶς προσδοκίες
. . . . . .
Γιατί, Θεέ μου, στέφανος τ' ἀννυδρά σου ἀγ-
[κάθια
...κι' οὔτε ἀπάντηση δέν ἀπαντοῦν...
...Κάθε διψασμένου ἀνθρώπου...

Στὸ σημεῖο τοῦτο, ἴσως ὁ κ. Κουτσοχέρας νὰ μὴν ὑπῆρξεν ἔντονος, νὰ τράβηξε τὸ χοχλασμένο αἷμα, γιὰ νὰ δώση γαλήνη καὶ ἁπλότητα στὸν πίνακα τῆς ἀείρροης πορείας τῶν ἀνθρώπων. Ὅμως, πιστεύομε πὼς αὐτό, ὅσο κι ἂν ἔχει τὴν καταγωγὴ κοντὰ στὴν εἰρηνικὴ ὀπτασία ποὺ καθρεφτίζεται σὲ φιλοσοφημένους ὄχτους, δὲν εἶναι καὶ ὁλότελα σύμφωνο μὲ τὴν ἀνάγκη τῆς ἀληθινώτερης ὑπόστασης τῶν πραγμάτων. Ὁ Ἰεχωβᾶ, ἀκόμη καὶ στοὺς θεοκρατικοὺς ἐκείνους χρόνους τῆς βιβλικῆς γοητείας, εἶναι μιὰ θέση πιὸ ἐμπράγματη στὶς ψυχὲς τοῦ λαοῦ του. Δηλαδή, ἤθελα νὰ πῶ, ὅτι θὰ ἔπρεπε ἴσως νὰ μὴν θεᾶται ἀπαθῶς τὰ πάθη ποὺ φτιάχνουν τὴν πορεία τῆς ζωῆς. Ὁ ἄνθρωπος ζητάει τὴν ἄρδευση τῶν θείων ναμάτων τοῦ Λόγου ὄχι μόνον ἔξω ἀπ' τὸν στίβον τῆς ἐγκόσμιας θεώρησης τῶν πραγμάτων. Κι' ἡ φωνὴ τοῦ Ἰορδάνη, κάθε ἄλλο παρὰ ἐξωανθρώπινη εἶναι, ἀφοῦ ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ὁ μόνος ποὺ ἔχει λύσεις στὰ αἰτήματα τῶν αἰώνων. Τέλος πάντων, ἡ σύνθεση αὐτὴ τοῦ κ. Κουτσοχέρα εἶναι ἕνα

πνευματικὸ ἐπίτευγμα πού, ἂν ὁλοκληρωθεῖ καὶ μ' ἕναν ἄλλο κύκλο στὸν ἴδιο χῶρο, ὥστε νὰ περιλάβῃ καὶ τὴν πορεία τοῦ Θεανθρώπου ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους, θὰ πάρει τὴν μορφὴ ἑνὸς τρίπτυχου μνημείου. Ἔχομε κάθε λόγο νὰ πιστεύουμε πὼς θὰ δυνηθεῖ νὰ τὴ δώσει.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

*

Ἀντώνη Σαμαράκη: «Σῆμα Κινδύνου», Μυθιστόρημα, Ἀθήνα, 1959.

Ἤμουνα, ἀνάμεσα στοὺς πρώτους, ποὺ ἔγραψαν γιὰ τὸ πρῶτο βιβλίο τοῦ νέου πεζογράφου κ. Ἀντώνη Σαμαράκη, ἕνα τόμο διηγημάτων μὲ τὸν χαρακτηριστικὸ τίτλο: Ζητεῖται Ἐλπίς», ποὺ βγῆκε τὸ 1955 κι' ἐξαντλήθηκε καὶ κυκλοφόρησε, ἐντελῶς πρόσφατα, σὲ 5' ἔκδοση. Μὲ τὰ διηγήματα αὐτά, ὁ συγγραφέας κατάκτησε μὲ μιᾶς τὸ ἀναγνωστικὸ κοινό κ' ἐπιβλήθηκε στοὺς λογοτεχνικοὺς κύκλους σὰν ἕνα ρωμαλέο ταλέντο. Τὸ δεύτερο βιβλίο του: «Σῆμα κινδύνου» δὲ διέψευσε τὶς ἐγκωμιαστικὲς γνῶμες ὅλης τῆς κριτικῆς πού εἶχαν γραφεῖ γιὰ τὸ πρῶτο του ἔργο. Ὁ κ. Σαμαράκης τιτλοφορεῖ τὸ νέο του ἔργο «μυθιστόρημα», νομίζω, ὅμως, πὼς εἶναι μᾶλλον νουβέλλα ἢ ἀφήγημα, ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἔχει σημασία. Σημασία ἔχουν οἱ νέες σελίδες ποὺ μᾶς προσφέρει ὁ συγγραφέας καὶ ποὺ εἶναι ἀπ' τὶς πιὸ ἀξιόλογες.

Ξεκινώντας ἀπὸ ἕνα κοινότοπο περιστατικό, τὸ Δράκο τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ πεζογράφος προβάλλει μὲ τὸν ἥρωά του, τὸ γιατρὸ Βασιλειάδη, ὅλη τὴν ἀγωνιώδη ἐποχή μας. Ὅλο αὐτὸ τὸ ἀδιέξοδο ὅπου σήμερα βρίσκεται ὁ κόσμος, μὲ τοὺς ψυχρούς πολέμους, τὴν ἀβεβαιότητα τῆς αὔριον, τὸ φάσμα μιᾶς μελλοντικῆς καταστροφῆς τοῦ σύμπαντος ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ βόμβα, ὅλες οἱ ποικίλες ἀναταραχὲς τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦ, ἐκφάζονται καὶ ζωγραφίζονται καὶ φωτίζονται μ' ἐνάργεια μέσ' ἀπ' τὰ ἐπεισόδια τοῦ ἀφηγήματος. Μὴ μπορώντας νὰ ζεῖ μέσα στὴν ἀποπνικτικὴ ἀτμόσφαιρα τῶν τραγικῶν καιρῶν μας, ὁ ἥρωας, γιατρὸς αὐτὸς εὐὐπόληπτος, στὰ Φάρσαλα, καταντάει ὑστερικὸς καὶ καταλαμβάνεται ἀπὸ τὴ μανία τῆς καταστροφῆς. Δὲ βρίσκει διέξοδο πουθενά· ἡ ἀπόγνωση, ὡστόσο, δὲν ἔχει σκοτώσει μέσα του τὴν ἐλπίδα, γιατὶ «ὅσο ὑπάρχουν ἀνήσυχοι ἄνθρωποι, ὑπάρχει ἐλπίδα», «ἡ διέξοδος εἶναι στὴν ἀνησυχία», γιατὶ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς μας δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ εἶναι ἥσυχος μπρὸς στὸν πόλεμο, τὴν πεῖνα, τὶς ἀντιξοότητες τῆς ζωῆς, δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ζεῖ μακάριος, ὅταν ὁ κίνδυνος μᾶς ἀπειλεῖ ἀπὸ παντοῦ.

Αὐτὴ εἶναι ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ ἔργου τοῦ κ. Σαμαράκη, ποὺ σκύβει μὲ ἀληθινὴ συμπόνια πάνω στὸν ἄνθρωπο, ἐπειδὴ στὸ βάθος νοιώθει οἶκτο κι' ἀγάπη γι' αὐτόν. Ἐνῶ ὁ ἥρωας, ὁ γιατρὸς Βασιλειάδης, εἶναι ὁ ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος τοῦ ἀνήσυχου ἀνθρώπου, βρίσκοντας τὴ διέξοδο ἀπ' τὸ ἄγχος ποὺ τὸν πιάζει σὰ βραχνᾶς στὴν ἀνησυχία, ποὺ εἶναι μιὰ μορφὴ ἐλπίδας, ἀντίθετα, ὁ ἄλλος ἥρωας τοῦ βιβλίου, ὁ Δημακόπουλος, τύπος ἄβουλος καὶ νευρωτικός, μὴ μπορώντας νὰ ζήσει μέσα στὴν ἀγχώδη ἐποχή μας, βρίσκει κι' αὐτὸς μιὰ διέξοδο, ἀλλ' ἡ διέξοδος αὐτὴ εἶναι ἡ αὐτοκτονία. Μὲ τὴν αὐτοκτονία ὅμως δὲ σώζεται ὁ ἄνθρωπος, οὔτε τὰ καυτερὰ προβλήματα βρίσκουν τὴ λύση τους. Πιθανόν ἡ αὐτοκτονία νὰ εἶναι μιὰ φυγὴ ἀπ' τὴν ἀγωνία ποὺ μᾶς περισφίγγει, ἀλλὰ φυγὴ ἀνανδρη ποὺ δὲ συμβιβάζεται μὲ τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀτόμου. Πρέπει νὰ ἀγωνιζόμαστε γιὰ τὴν διαμόρφωση μιᾶς εἰρηνικῆς κοινωνίας, ἀπ' ὅπου θὰ λείψει, μιὰ μέρα, ἡ ἀγωνία καὶ ἡ σύγχυση.

Αὐτό, νομίζω, εἶνα τὸ μήνυμα ποὺ μᾶς φέρνει μὲ τὸ «Σῆμα Κινδύνου» ὁ νέος πεζογράφος. Ὅσο γιὰ τὴν τέχνη του, ὁ κ. Σαμαράκης δίνει σὲ κάθε ἐπεισόδιο τοῦ ἔργου του, ἕνα οὐσιαστικὸ νόημα, ζωὴ καὶ ὑπόσταση στὶς ἰδέες του, ποὺ τὶς ἀναπτύσσει παραστατικά. Ἀπ' τὶς σελίδες του ἀναβλύζει, πηγαῖα, αὐθόρμητα, χωρὶς ρητορεία, ρεαλιστικά, ὅλο τὸ ἄγχος τῆς ἐποχῆς μας. Ἡ γλῶσσα του εἶναι δημοτικὴ χωρὶς καμιὰν ἐκζήτηση καὶ τὸ ὕφος του ἔχει θαυμαστὴ δεξιοτεχνία, ἕνα ὕφος κοφτό, λαχανιασμένο, σύμφωνο μὲ τὴν ἱστορία ποὺ ἀφηγεῖται, ἕνα ὕφος πού γίνεται καλπασμὸς στὶς τελευταῖες σελίδες τοῦ ἔργου [129—13-], ὅπου τὸ γράψιμο λὲς καὶ εἶναι αὐτόματο, ὑποσυνείδητο, ὑπαγορευόμενο ἀπ' τὴν ἴδια τὴν ἀγωνία, σελίδες συγκλονιστικές, ποὺ σὲ τολίγουν μέσ' στὰ δίχτυα τους αἰχμάλωτο. Δὲν εἶναι τυχαῖος πεζογράφος ὁ κ. Ἀντώνης Σαμαράκης. Εἶνα: μιὰ καινούργια δύναμη τῆς νέας πεζογραφίας μας καὶ τὴν χαιρετίζουμε μὲ ἀνυπόκριτο ἐνθουσιασμό, περιμένοντας ἀπ' τὸ ἀναμφίβολο καὶ δυνατὸ ταλέντο τοῦ συγγραφέα καὶ ἄλλα ἔργα, ἔργα πιὸ μεγάλης ἀκόμη πνοῆς.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Κων)νου Κίτσου: «*L' enseignement du calcul dans les ecoles primaires de la Grece*» (Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ εἰς τὸ Ἰνστιτοῦτον τῶν Ἐπιστημῶν Ἀγωγῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γενεύης), σχ. 8ον σελ. 140, *Genève, 1960.*

Γιάννη Νεγρεπόντη: «Καθημαγμένοι» (ποιήματα). σχ. 8ον σελ. 78. Ἀθῆναι 1960.

Δημήτρη Χαμπουλίδη: «Παράξενα (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 73. Κύπρος, 1960.

Λάμπρου Λορέτη: «Ποιήματα» (ποιήματα), σχ. 8ον μεγ., σελὶς 32, Ἀθήνα, 1960.

«*Ἑλληνικὸς πνευματικὸς ὅμιλος Κύπρου*»: (Ἐπιμέλεια Κύπρου Χρυσάνθη). «Φιλολογικὴ Κύπρος 1960», σχ. 8ον, μεγ. σελ. 228, Λευκωσία, 1960.

Θεόδ. Κωστούρου: «Τὰ σατιρικὰ τοῦ Ἀετονύχη», (ποιήματα σατιρικά), σχ. 8ον, σελ. 32, Ἀνάπλι, 1960.

Κων. Ε. Κοντοσάκου: «Ἑξῆντα παραμύθια» (συλλο

γὴ παραμυθιῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ), σχ. 8ον, μεγ., σελ. 96. Ἰωάννινα, 1960.

Ἀντών. φιλ. Κατσουρούν: «Δύο σοφοὶ ἀπὸ τὸ Φιλώτι» (Ἔκδοσις Μορφωτικοῦ Συλλόγου Νάξου) σχ. 8ον, σελ. 12. Νάξος, 1960

Κων. Στεργιοπούλου: (Ἔκδοσις «Συλλόγου Δημοδιδασκάλων Ἰωαννίνων») «Τὸ νόημα τῆς Ἠπειρωτικῆς Εὐποιΐας σχ. 16ον, σελ. 22, Ἰωάννινα, 1959.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

Στὶς 10 Ἀπριλίου, ἡ ἐπιθεώρηση Δημοτικῶν Σχολείων Ζαγορίου—Μετσόβου ὀργάνωσε, στὸ κινηματοθέατρο «Δωδώνη» μιὰ διάλεξη τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Θ' Σχολείου Ἰωαννίνων καὶ γνωστοῦ συνεργάτου μας κ. Κώστα Λαζαρίδη. Ἡ διάλεξη αὐτή, ποὺ εἶχε ὡς θέμα τὴν «Ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ ποιητοῦ Κώστα Κρυστάλλη», ἀναπτύχθηκε ἀπ' τὸν ὁμιλητὴ μὲ ἀκρίβεια καὶ καθαρότηνα λόγου, ποὺ τὴν ἔκαμαν ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσα. Ἀκόμα, ἐν συνεχείᾳ, δόθηκε ἐπιτυχημένα καὶ μιὰ καλὴ παράσταση («Νὰ ζῇ τὸ Μεσολόγγι»), τὴν ὁποία, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς 134ης ἐπετείου ἀπὸ τῆς Ἡρωϊκῆς Ἐξόδου, ὀργάνωσαν τὰ Θ' καὶ καὶ Γ' Δημ. Σχολεῖα Ἰωαννίνων.

***

Στὶς 8 Μαΐου, γιορτάστηκε στὰ Γιάννινα ἡ γιορτὴ τῆς Μητέρας, ποὺ εἶναι καθιερωμένη σ' ὅλον τὸν κόσμο. Ἡ μεγάλη σημασία τῆς γιορτῆς αὐτῆς καθὼς κι' ἡ ὕψιστη ἔννοια τῆς Μητέρας δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀναπτυχθοῦν κι' οὔτε παρίσταται ἡ ἀνάγκη νὰ ἐξαρθοῦν ἔτσι πρόχειρα. Σημειώνομε μονάχα, σὰν ἀπόδειξη γιὰ τὴν ἀπήχηση ποὺ εἶχε καὶ στὴν πόλη μας, μιὰν αὐθόρμητη ἐκδήλωση τῆς Κας Κούλας Κατερενάρη: μᾶς ἔδωσε λίγες συγκινητικὲς γραμμές, ποὺ ἔχουν μέσα τους ὅλη τὴν εὐθύνη ποὺ ἡ φύση ἔδωκε στοὺς γυναικείους ὤμους τῆς Μητέρας. Παρακάτω, παραθέτομε ἕνα σχετικὸ ἀπόσπασμα ἀπ' τὴν καλή της αὐτὴ προσφορά:

«...Ἡ φύση ἀλήθεια τῆς ἔταξε βαρὺ ἔργο καθὼς τῆς ἔδωσε καὶ τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ ρόλου στὴν δημιουργία νέων ἀνθρώπων. Τὴν ἡμέρα, ποὺ τιμᾶ τὴν Μητέρα, αὐτὴ τὴν συναισθάνεται βαθύτερα. Συναίσθηση μαζὶ κι' εὐθῦνες ποὺ τὴν κάνουν νὰ σταθῇ περισσότερο ἄγρυπνη κοντὰ στὸ μωρό, στὸ νήπιο, στὸ μαθητὴ καὶ στὸν ἔφηβο—παιδί της Γι' αὐτὸ καὶ τὸ «εὐχαριστῶ» κάθε Μητέρας γιὰ τὴν Ἡμέρα τῆς γιορτῆς της, εἶναι πάντα μιὰ καινούργια ἀνανεωμένη προσπάθεια γιὰ νὰ φανῇ Ἀντάξια...»

***

Στὶς 8 Μαΐου, ὁ καθηγητὴς καὶ ὑποδιευθυντὴς στὴν Ζωσ. Παιδ. Ἀκαδημία κ. Γ. Ξύδης, ἔδωσε μιὰν ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσα διάλεξη γιὰ τὴν ἐκπαίδευση στὴν Ἀμερική. Τὴν διάλεξη αὐτὴν ὀργάνωσε ἡ Λέσχη Ἰωαννίνων, στὴν δική της αἴθουσα, καὶ τὴν παρακολούθησε πυκνὸ ἀκροατήριο. Ὁ ὁμιλητής, διδάκτωρ τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Σικάγου—σπούδασε πέντε χρόνια ἐκεῖ—ἀνάπτυξε τὸ θέμα του μὲ ἄνεση, πληρότητα ἐνημερώσεως καὶ ταξινόμιση, ἔτσι πού, καὶ μὲ τὴν παρεμβολὴ δυὸ κινηματογραφικῶν ταινιῶν, κατόρθωσε νὰ δώσῃ μιὰ πλήρη καὶ πολὺ κατατοπιστικὴν εἰκόνα τῆς ἐκπαίδευσεως στὴν Ἀμερική.

***

Στὶς 15 Μαΐου, ἡ Φιλαρμονικὴ τοῦ Δήμου Ἰωαννιτῶν, ἔδωσε μιὰν ἀποχαιρετιστήριο—ἐπὶ τῇ ἀποχωρήσει τοῦ ἀρχιμουσικοῦ κ. Ἑλ. Μαυρομμάτη—συναυλία, στὸ κινηματοθέατρο «Παλλάδιον». Τὸ πρόγραμμα, χωρισμένο σὲ δύο μέρη, περιλάμβανε *«Ménuetto»* ἀπ' τὴ Στρατιωτικὴ Συμφωνία τοῦ *Haydu*, «Ἄγγελοι», ἀπ' τὴν Σουΐτα «Γραφικαὶ Σκηναὶ τοῦ *Z. Massenet*, τὴν «Ἀρλεζιάνα» τοῦ *G. Biget*, «Κρητικὰ μοτίβα» τοῦ Ε. Μαυρομμάτη, *Pot—Puri* ἀπ' τὴν «Καβαλλερία Ρουστικάνα» τοῦ *Masscani* καὶ μιὰ εἰσαγωγὴ καὶ Συρτὸ Ἠπειρώτικο τοῦ Μαργ. Καστέλλη. Ἡ ἐκτέλεση ὑπῆρξε ἄψογη κι' ἡ ἀπόδοση τῆς μπάντας, κατ' ἀναντίρρητη ὁμολογία, μεγάλης ἀξιώσεως. Οἱ εἰσπράξεις διετέθηκαν ὑπὲρ τοῦ Γηροκομείου Ἰωαννίνων.

***

Στὴ Λέσχη Ἰωαννίνων, στὶς 22 Μαΐου, δόθηκε, ὑπὸ τὴν προστασία τοῦ κ. Νομάρχου, κι' ἕνα ρεσιτὰλ ἀπαγγελίας ραψωδιῶν, ποὺ ἐπραγματοποίησε ὁ γνωστὸς ραψῳδὸς τοῦ Βασιλικοῦ Ἐθνικοῦ Ἱδρύματος κ. Ταβουλάρης. Ὁ παλαίμαχος κι' ἀκαταπόνητος Ταβουλάρης, στὸ ρεσιτὰλ αὐτό, εἶχε

γιὰ μιὰν ἀκόμα φορά, τὴν εὐκαιρία νὰ κοινωνίση τὸ Γιαννιώτικο ἀκροατήριο ἀπ' τὸ ἔπος τῆς Ἰλιάδας. Ὑπῆρξε ἄνετος στὴν ἀπαγγελία, χρωμάτισε καλὰ τὸ λόγο καὶ ὀργάνωσε θαυμάσια τὶς κινήσεις του. Ἡ μετάφραση εἶταν δική του καὶ τὸν συνόδεψε μὲ πολὺ ἐπιτυχία στὸ πιάνο ἡ δ)νὶς Λούτση.

***

Ἀκόμα, στὶς 22 Μαΐου, ἡ «Ἑταιρεία Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν» ὀργάνωσε, στὴν αἴθουσα τῆς Ζωσ. Παιδ. Ἀκαδημίας, μιὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσα διάλεξη. Ὁμιλητὴς εἶταν ὁ διακεκριμένος καθηγητὴς καὶ κοσμήτωρ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν κ. Νικόλαος Τωμαδάκης, ὁ ὁποῖος ἀνάπτυξε τὸ θέμα: «Οἱ λόγιοι τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα». Ὁ κ. Τωμαδάκης, διεξῆλθε μὲ εὐχέρεια τὸ θέμα τοῦτο, κι' ἀνάφερε ἄγνωστα ἢ ἐλάχιστα (ἐλλιπῶς) γνωστὰ στοιχεῖα ἀπ' τὴν ἀνερεύνητη ἀκόμα πνευματικὴν ὑπόσταση τῶν χρόνων τοῦ Δεσποτάτου. Στὴν ἀρχή, ὁ ἐξαίρετος αὐτὸς μελετητὴς τῆς Βυζαντινῆς φιλολογίας, ἔθιξε καὶ τὸ θέμα τῆς ἱδρύσεως τοῦ Τρίτου Πανεπιστημίου, καὶ τάχθηκε ὑπέρ τῆς ἐγκαταστάσεώς του στὰ Γιάννινα. Μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἐλεύσεως ἐδῶ τοῦ κ. Τωμαδάκη, ὁ πνευματικὸς κι' ἐκπαιδευτικὸς κόσμος τῆς πόλεώς μας εἶχε τὴν εὐχέρεια νὰ συζητήση μαζί του κι' ἄλλα πνευματικοῦ ἐνδιαφέροντος ζητήματα.

Ε Ι Δ Η Σ Ε Ι Σ

Στὸ 16ον Πανελλήνιον Ἰατρικὸ Συνέδριο, ποὺ συγκροτήθηκε φέτος στὴν Κέρκυρα, ὁ γνωστὸς διανοούμενος καὶ διακεκριμένος Ἠπειρώτης ἰατρὸς (ἀκτινολόγος—ραδιοβιολόγος) κ. Βασ. Χρήστου εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ κάμει δύο ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσες ἐπιστημονικὲς ἀνακοινώσεις (ραδιενεργὰ ἰσότοπα χρυσοῦ πρὸς ἔγκαιρον διάγνωσιν καὶ θεραπείαν κακοήθων ὄγκων τοῦ ἐγκεφάλου καὶ «ἀποκονίασις τῶν πνευμόνων εἰς τὰς ἰαματικὰς πηγὰς τῆς Κονίτσης»). Ἀκόμα, ὁ κ. Χρήστου, συνέστησε στὸ συνέδριο νὰ ἐνδιαφερθῆ καὶ γιὰ τὴν ἵδρυση εἰδικοῦ θεραπευτηρίου κοντὰ στὰ λουτρὰ αὐτὰ τῆς Κονίτσης. Τόσο οἱ ἀνακοινώσεις, ὅσο καὶ γενικώτερα οἱ προτάσεις ποὺ ἔκαμε στὸ συνέδριο ὁ Ἠπειρώτης καὶ συνεργάτης τῆς «Ἠπειρ. Ἑστίας» λόγιος ἰατρὸς κ. Χρήστου, εἶχαν μεγάλη ἀπήχηση καὶ ἀνέβασαν ἐξαιρετικὰ τὴν ἔννοια τῆς ἰατρικῆς ὡς ἱεραποστολικῆς ἐπιστήμης, γιατί, τὰ γενικώτερα ἐνδιαφέροντα στοὺς καλοὺς ἐπιστήμονες, δίνουν κι' ἕνα ἄλλο, εὐρύτερο περιεχόμενο ἀνθρωπιστικῆς ἠθικῆς, τῆς ἠθικῆς ἐκείνης ποὺ ἔχουν τὰ Γράμματα καὶ ἡ Τέχνη.

***

Στὶς τελευταῖες ἀρχαιρεσίες τοῦ Ρ. Ε. Ν. Ἑλλάδος (Σύνδεσμος Διεθνοῦς Συνομοσπονδίας Ποιητῶν—Δοκιμιογράφων — Διηγηματογράφων) ἐξελέγησαν: Ι. Π. Κουτσοχέρας, πρόεδρος, Αλκης Θρύλος, ἀντιπρόεδρος, Κατερίνα Κακούρη, γεν. Γραμματεύς, Νίκη Περδίκα, ταμίας, Σωκράτης Καραντινός, σύμβουλος.

***

Ὁ Ἠπειρώτης γνωστὸς λόγιος, ἀ. μ. τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ συνεργάτης τῆς Ἠπειρ. Ἑστίας» (ἀν. Μέλος στὴ Βενετία) πρόκειται νὰ, ἔρθει ἀπ'—τὴ Βενετία ὅπου μένει—στὰ Γιάννινα κατὰ τὸν ἐρχόμενο Αὔγουστο. Ὁ κ. Κ. Μέρτζιος θὰ παρσμείνη ἀρκετὰ στὴν ἠπειρωτικὴ πρωτεύουσα, ὅπου, μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτή, θὰ ἐπιμεληθῆ τὴν τῆς ἀνατυπώσεως τῆς σπουδαιότατης μελέτης του «Μικρὸς Ἑλληνομνήμων» ποὺ δημοσιεύεται συνεχῶς στὴν «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία».

***

Πληροφορηθήκαμε πὼς ἡ «Παιηπειρωτικὴ Νεολαία Ἀμερικῆς» πρόκειται νὰ ἐκδώση ἕνα μηνιαῖο περιοδικὸ ποὺ θὰ καλύψη ὅλη τὴν πνευματικὴ καὶ πατριωτικὴ κίνηση κι' ὅλες τὶς ἄλλες ἐκδηλώσεις ποὺ ἔχουν οἱ νέοι Ἠπειρῶται στὴν Ἀμερική. Ὁ τίτλος τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ θὰ εἶναι «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΝΕΙΤΑ» καὶ θ' ἀποτελέση προαγωγὴ ἑνὸς ἐπὶ τριετία καὶ πλέον πολυγραφημένου ἐντύπου ποὺ ἐκδίδει ἐκεῖ μεταξὺ τῶν ἀποδήμων Ἠπειρωτῶν. Ἡ μαχητικότητα κι' ἡ ἀγάπη τῶν νέων αὐτῶν βλαστῶν τῆς Ἠπείρου στὴν ὑπερατλαντικὴ μεγάλη Δημοκρατία εἶναι μιὰ δύναμη ποὺ ὑπόσχεται πάρα πολλά.

Π Α Ρ Ο Ρ Α Μ Α Τ Α

—Στὸ 94 τεῦχος, σελ. 176, οἱ στίχοι 13—17, νὰ διορθωθοῦν ὡς ἑξῆς: «Ἡ εἰκόνα αὐτὴ εὗρισκα πὼς εἶχε κάτι τὸ κοινὸν μὲ τὴν μουσικὴ τοῦ Chopin στὸ αἴσθημα μόνο τῆς στιγμῆς μὰ ὄχι καὶ στὴ φιλοσοφικὴ ἄποψή της περὶ τῶν Ἐγκόσμιων».

—Στὴ σελ 429, στήλ. α', στίχ. 29, ἀντί: «δὲν κάνουν...» κ.λ νὰ προστεθῆ ἡ φράση: «δὲν θὰ τρέξουν νὰ παρακολουθήσουν μερικές, ἂν θέλετε, πολλές, ἀπὸ τὶς παραστάσεις τῆς σειρᾶς, ὅσο ἀκριβὸ κι' ἂν εἶναι τὸ εἰσιτήριο. Ἀλλά ..» κ.λ